T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

KADINLARIN KOLEKTİF EYLEM YÖNELİMİNİN ÖNCÜLLERİ: GRUP ETKİLEŞİMİNİN ETKİLERİ

(DOKTORA TEZİ)

YAĞMUR YAĞMURCU

BURSA – 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

KADINLARIN KOLEKTİF EYLEM YÖNELİMİNİN ÖNCÜLLERİ: GRUP ETKİLEŞİMİNİN ETKİLERİ

(DOKTORA TEZİ)

YAĞMUR YAĞMURCU

Danışman:
PROF. DR. LEMAN PINAR TOSUN

BURSA – 2023

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545002 numaralı Yağmur YAĞMURCU`nun hazırladığı *"Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri"* konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/04/2023 günü 09:40- 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Bursa Uludağ Üniversitesi

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545002 numaralı Yağmur YAĞMURCU`nun hazırladığı *"Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri"* konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/04/2023 günü 09:40- 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Bursa Uludağ Üniversitesi

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545002 numaralı Yağmur YAĞMURCU`nun hazırladığı *"Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri"* konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/04/2023 günü 09:40- 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
Doç. Dr. Filiz GÜLTEKİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545002 numaralı Yağmur YAĞMURCU`nun hazırladığı *"Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri"* konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/04/2023 günü 09:40- 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Sami ÇOKSAN
Erzurum Teknik Üniversitesi

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545002 numaralı Yağmur YAĞMURCU`nun hazırladığı *"Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri"* konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/04/2023 günü 09:40- 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
Dr. Öğr. Üyesi V. Mehmet ELGİN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı: Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 123 sayfalık kısmına ilişkin, 16/03/2023 tarihinde şahsım tarafından *TURNITIN** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2`dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/03/2023

Adı Soyadı:	Yağmur Yağmurcu
Öğrenci No:	711545002
Anabilim Dalı:	Psikoloji
Programı:	Psikoloji Doktora Programı
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN 16/03/2023

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum "Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri" Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

16.03.2023

Adı Soyadı: Yağmur Yağmurcu

Öğrenci No: 711545002

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Doktora /ÖYP

Tezin Türü ☐ **Yüksek Lisans /** ☒ **Doktora /** ☐ **Sanatta Yeterlilik**

ÖZET

Yazar Adı Soyadı: Yağmur YAĞMURCU
Üniversite: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı: Psikoloji
Bilim Dalı: Psikoloji
Tezin Niteliği: Doktora Tezi
Mezuniyet Tarihi: 26/04/2023
Danışman: Prof. Dr. Leman. Pınar TOSUN

KADINLARIN KOLEKTİF EYLEM YÖNELİMİNİN ÖNCÜLLERİ: GRUP ETKİLEŞİMİNİN ETKİLERİ

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı kadınların, eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelimlerini etkileyen sosyal psikolojik faktörler incelenmiştir. Çalışmanın iki temel amacı vardır. Birincisi, düşünce temelli grupla özdeşleşme, grup temelli öfke, yeterlik inancı (grup ve katılımcı yeterliği) ve ahlaki motivasyon arasındaki ilişki örüntüsünü toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin kolektif eylemlere yönelim bağlamında incelemek, düşünce temelli grup kimliğinin bu örüntüde nasıl bir işleve sahip olduğu açısından birbirinden farklılaşan iki modeli [kolektif eylemin sosyal kimlik modeli (KESKM) ve kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli (KEKSKM)] bu bağlamda test etmek ve eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimini hangisinin daha iyi açıkladığını belirlemektir. İkinci amaç ise; eşitlik yanlısı kadınları çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup içi etkileşimlere dâhil ederek, bu deneyimin, kolektif eylem yöneliminin öncülleri ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmada veriler, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklediğini bildiren, yaşları 18-30 arasında değişen üniversite öğrencisi kadınlardan toplanmıştır. Katılımcılar, etkileşim grubu veya kontrol grubuna seçkisiz biçimde atanmıştır. Etkileşim grubuna atananlar bir video konferans uygulaması yoluyla, küçük gruplar (5-8 kişilik) halinde, birer hafta ara ile üç kez bir araya getirilmiş ve onlardan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağına inandıkları eylem stratejileri üzerinde grup tartışması yürütmeleri istenmiştir. Kontrol grubunda yer alan katılımcılar herhangi bir grup tartışmasına katılmamıştır. İlk etkileşimden 5-8 hafta önce, son etkileşim oturumunun bitiminde ve son oturumdan yaklaşık 8 hafta sonra olmak üzere üç kez, kolektif eylem modellerindeki bileşenlerin her birine ilişkin ölçümler alınmıştır. Çalışmanın birinci amacına yönelik analizler, ilk ölçümün verileri (N = 1216) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, düşünce temelli grupla özdeşleşmenin grup temelli öfkenin ve yeterlik inancın (grup ve katılımcı yeterliği) kaynağı olduğunu ve KESKM`nin eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini daha iyi açıkladığını göstermiştir. Araştırmanın ikinci amacına yönelik olarak ise, araştırmanın ikinci aşamasına katılan 206 öğrencinin (etkileşim grubu 99, kontrol grubu 107) verisi üzerinde yapılan analizlerle, kolektif eylemin öncüllerinde ve kolektif eylem

yöneliminde çevrimiçi etkileşimin öncesi ve sonrasında ne düzeyde farklılaşma olduğu incelenmiştir. Grup içi etkileşimlerin düşünce temelli grupla özdeşleşme, kolektif eylem yönelimi, grup yeterliği ve katılımcı yeterliği üzerinde artışa yol açtığı, ancak ahlaki motivasyon ve öfke üzerinde anlamlı bir farka yol açmadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Düşünce temelli grup kimliği, Kolektif eylem, Çevrimiçi etkileşim, Yeterlik inancı, Duygular, Ahlaki Motivasyon

ABSTRACT

Name & Surname: Yağmur YAĞMURCU
University : Bursa Uludag University
Institute : Social Science Institution
Field : Psychology
Subfield: Psychology
Degree Awarded : PhD
Date of degree awarded : 26/04/2023
Supervisor : Prof. Dr. Leman. Pınar TOSUN

THE ANTECEDENTS OF COLLECTIVE ACTION ORIENTATION OF WOMEN: THE EFFECTS OF GROUP INTERACTION

In this study, social psychological factors affecting the equality-based collective action orientations of women who are pro-gender equality were examined. This study has two main purposes. First one is investigating the relationship pattern between opinion-based group identification, group-based anger, efficacy belief (group and participative efficacy) and moral motivation in the context of equality-based collective action orientation and testing the models [social identity model of collective action (SIMCA) and encapsulated model of social identity in collective action (EMSICA)] that differs about the function of opinion-based group identity in this pattern for identifying the model that better explain the collective action orientation of women who are pro-gender equality. The second purpose is, testing the effect of interaction experience on antecedents of collective action orientation and collective action orientation by involving pro-equality women in the intra-group interactions that take place in an online context. In the study, data were collected from women university students between the ages of 18-30 who support gender equality. Participants were randomly assigned to the interaction group or control group. Women assigned to the interaction group were brought together three times in small groups (5-8 people) one week apart via a video conferencing application and asked to conduct a group discussion on action strategies that they believed would contribute to achieving gender equality. Participants in the control group did not participate in any group discussion. Three times, 5-8 weeks before the first interaction, at the end of the last interaction session, and about 8 weeks after the last session, measurements were taken for each of the components in the collective action models. The analyses for the first purpose of the study were carried out on the data (N=1216) of the first measurement. The results indicated that opinion-based group identification was the source of group-based anger and efficacy belief (group and participative efficacy), and SIMCA was better in explaining of equality-based collective action orientation. For the second purpose of the study, with the analyzes made on the data of 206 students (interaction group 99, control group 107) who participated in the second phase of the research, the level of differentiation between the antecedents of collective action and the collective action orientation before and after the online interaction was tested. It was found that intra-group interactions led to an increase in opinion-based group identification, collective action orientation,

group efficacy, and participative efficacy, but did not make a significant difference in moral motivation and anger.

Keywords: Opinion-based group identity, Collective action, Online interaction, Efficacy belief, Emotions, Moral motivation

ÖNSÖZ

Doktora tez danışmanlığımı yürüten ve süreç boyunca beni destekleyen Prof. Dr. Leman Pınar Tosun`a, tez izleme komitemde yer alarak değerli fikirleri ile bu çalışmanın şekillenmesine katkıda bulunan Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil`e ve Doç. Dr. Filiz Gültekin`e ve tez savunma jürimde yer alarak görüş ve önerilerini paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Sami Çoksan`a ve Dr. Öğr. Üyesi V. Mehmet Elgin`e teşekkür ederim.

Bu süreç boyunca ne zaman umutsuzluğa kapılsam güç veren, içtenlikle dinleyen, anlaşıldığımı hissettiren ve veri toplama süreci boyunca desteğini esirgemeyen arkadaşlarım ve aynı zamanda meslektaşlarım Deniz Eniç`e, Elvan Kiremitçi Canıöz`e, Hilal Kaya`ya, Merve Cesur Atintaş`a ve Özge Ünal`a teşekkür ederim. Bursa`ya her gidişimde bana evini açan arkadaşlarım Semra Çandır`a ve Zeliha Özel`e teşekkür ederim.

Bu çalışmanın duyurulmasını sağlayarak veri toplama sürecini kolaylaştıran bütün arkadaşlarıma ve hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte ihtiyaç duyduğum teknik desteği sağlayan ve hazırladığım içeriklerin son okumalarını yapan Berkehan Bakır`a, katılımcılara ulaşmamı kolaylaştıran Cantürk Akben`e ve Fatih Özdemir`e, özverisi ve yardımları için Deniz Bilger`e teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan aileme ve baharı getiren seçilmiş ailem Emre Tütüncüler`e destek, ilgi ve sevgileri için teşekkür ederim.

Son olarak grup oturumlarının özveri ile yürütülmesini sağlayan moderatörlerime ve gönüllü olarak bu çalışmada yer alan katılımcılarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
İÇİNDEKİLER v
ŞEKİLLER ix
TABLOLAR x
KISALTMALAR xi
BÖLÜM I. 1
GİRİŞ 1
1.1. Kolektif Eylem 7
1.2. Kolektif Eyleme Dair Açıklamalar: Kolektif Eylemin Öncülleri 10
1.2.1. Kolektif Eylemi Grup Temelli Duygular Üzerinden Açıklamak 10
1.2.2. Kolektif Eylemi Yeterlik İnancı Üzerinden Açıklamak 13
1.2.3. Kolektif Eylemi Grup Kimliği Üzerinden Açıklamak 15
1.2.3.1. Sosyal Kimlik Yaklaşımı 16
1.2.3.2. Politikleşmiş Kolektif Kimlik Modeli (PKKM) 21
1.2.3.3. Düşünce Temelli Grup Kimliği 24
1.2.4. Kolektif Eylemi Ahlaki Motivasyonlar Üzerinden Açıklamak 29
1.3. Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modelleri 33
1.4. Grup İçi Etkileşim 42
1.4.1. Kimlik Oluşumu ve Düşünce Temelli Grup Etkileşimi Yöntemi 42
1.4.2.Çevrimiçi Bağlamda Grup Etkileşimi 47
1.4.3. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörler 49
1.4.3.1. Grup Etkileşimlerine İlişkin Değerlendirmeler: Fikir Birliği Algısı 49
1.4.3.2. Sosyal Bulunuşluk 50
1.5. Araştırma Soruları ve Hipotezler 53
1.5.1. Model Testlerine Yönelik Araştırma Soruları ve Hipotezler 55
1.5.2. Çevrimiçi Bağlamda Gerçekleşen Grup Etkileşimlerinin Etkilerine Yönelik Araştırma Soruları ve Hipotezler 59
1.5.2. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörlere Yönelik Hipotezler 62
BÖLÜM II 64
YÖNTEM 64
2.1. Örneklem 64
2.2. Veri Toplama Araçları 66

2.2.1. Demografik Bilgi Formu 66
2.2.2. Ahlaki Motivasyonlar 68
2.2.3. Grup Temelli Öfke 68
2.2.4. Grup ve Katılımcı Yeterliği 68
2.2.5. Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme 69
2.2.6. Kolektif Eylem Yönelimi 69
2.2.7. Fikir Birliği (yalnızca grup etkileşimi koşulunda yer alan grup için) 70
2.2.8. Sosyal Bulunuşluk (yalnızca grup etkileşimi koşulunda yer alan grup için). 70
2.3. İşlem 71
2.4. İstatistiksel Analiz 74
BÖLÜM III 76
BULGULAR 76
3.1. Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri 76
3.1.1. Kolektif Eylem Ölçeğinin Faktör Yapısı 76
3.1.2. Ahlaki Motivasyon Faktör Yapısı 79
3.1.3. Grup Temelli Öfke Faktör Yapısı 80
3.1.4. Grup Yeterliği Faktör Yapısı 81
3.1.5. Katılımcı Yeterliği Faktör Yapısı 82
3.1.6. Fikir Birliği Faktör Yapısı 83
3.2. Birinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyonlar 83
3.3. Model Testlerine Yönelik Analizler 86
3.3.1. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine İlişkin Analizler 87
3.3.2. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine İlişkin Analizler 91
3.4. Etkileşim ve Kontrol Grubu için Birinci Aşama (Ön Test) Ölçümlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Analizler 95
3.5. İkinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyonlar . 96
3.6. Grup Etkileşimi Yönteminin Etkilerini Test Etmeye Yönelik Analizler 98
3.6.1. Grup Etkileşimi Yönteminin Ahlaki Motivasyon Üzerindeki Etkilerini Belirmek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 99
3.6.2. Grup Etkileşimi Yönteminin Grup Temelli Öfke Duygusu Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 100
3.6.3. Grup Etkileşimi Yönteminin Grup Yeterliği Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 100
3.6.4. Grup Etkileşimi Yönteminin Katılımcı Yeterliği Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 101

3.6.5. Grup Etkileşimi Yönteminin Grupla Özdeşleşme Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 103
3.6.6. Grup Etkileşimi Yönteminin Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler 104
3.6.7. Grup Etkileşiminin Kolektif Eylem Yönelimi Üzerinde Yol Açtığı Etkiye Aracılık Eden Değişkenleri Belirlemeye Yönelik Analizler 105
3.7. Fikir Birliği Algısı, Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler 107
3.8. Fikir Birliği Algısı, Grup Yeterliği ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler 108
3.9. Fikir Birliği Algısı, Katılımcı Yeterliği ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler 109
3.10. Sosyal Bulunuşluk, Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler 110
BÖLÜM IV 112
TARTIŞMA 112
4.1. Model Testlerine İlişkin Bulguların Tartışması 113
4.2. Çevrimiçi Bağlamda Gerçekleşen Grup İçi Etkileşimlere İlişkin Bulguların Tartışması 117
4.3. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörlere İlişkin Bulguların Tartışması 125
4.4. Çalışmanın Güçlü Yanları, Sınırlılıkları ve Öneriler 128
KAYNAKLAR 136
EKLER 153
Ek 1. Gönüllü Katılım Formu (Birinci Aşama) 153
Ek 2. Demografik Bilgi Formu 154
Ek 3. Ahlaki Motivasyon Ölçümü 156
Ek 4. Grup Temelli Öfke Ölçümü 157
Ek 5. Grup Yeterliği Ölçümü 158
Ek 6. Katılımcı Yeterliği Ölçümü 159
Ek 7. Özdeşleşme Ölçeği 160
Ek 8. Kolektif Eylem Ölçeği 162
Ek 9. Bilgilendirme ve Gönüllü Katılım Formu (İkinci Aşama) 164
Ek 10. Katılımcılara Birinci Oturumda Sunulan Yönerge 165
Ek 11. Katılımcılara İkinci Oturumda Sunulan Yönerge 167
Ek 12. Katılımcılara Üçüncü Oturumda Sunulan Yönerge 168
Ek 13. Fikir Birliği Ölçümü 170
Ek 14. Sosyal Bulunuşluk Ölçeği 171

Ek 15. Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu 173
Ek 16. Ek Analizler I 174
Ek 17. Ek Analizler II 175
Ek 18. Etik Kurul Onayı 176
Ek 19. Özgeçmiş 177

ŞEKİLLER

Şekil 1. Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modeli (van Zomeren ve diğerleri, 2008) 34
Şekil 2. Kolektif Eylemin Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli (Thomas ve diğerleri, 2009) 36
Şekil 3. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli (van Zomeren, Postmes ve Spears, 2012) 40
Şekil 4. Düşünce Temelli Grup Etkileşimi Yöntemi Aşamaları 44
Şekil 5. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli 57
Şekil 6. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli 59
Şekil 7. Mevcut Çalışmada İzlenen Etkileşim Yöntemi Aşamaları 74
Şekil 8. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli Yol Analizi Bulguları 89
Şekil 9. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli Yol Analizi Bulguları 93
Şekil 10. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Ahlaki Motivasyonun Ölçümler Arası Değişimi 99
Şekil 11. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Grup Yeterliğinin Ölçümler Arası Değişimi 101
Şekil 12. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Katılımcı Yeterliğinin Ölçümler Arası Değişimi 102
Şekil 13. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Destekleyicileriyle Özdeşleşme Düzeyinin Ölçümler Arası Değişimi 104
Şekil 14. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Eşitlik Temelli Kolektif Eylem Yöneliminin Ölçümler Arası Değişimi 105
Şekil 15. Grup Etkileşiminin Grup Yeterliği, Katılımcı Yeterliği ve Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkileri 106
Şekil 16. Fikir Birliği Algısının Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi 108
Şekil 17. Fikir Birliği Algısının Grup Yeterliği Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi 109
Şekil 18. Fikir Birliği Algısının Katılımcı Yeterliği Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi 110
Şekil 19. Sosyal Bulunuşluğun Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi 111

TABLOLAR

Tablo 1. Katılımcıların Eğitim Gördükleri Üniversitelere Göre Dağılımları 65
Tablo 2. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımları..... 66
Tablo 3. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler..... 67
Tablo 4. Grupları Yürüten Moderatörlere ve Ölçüm Alınan Kişi Sayısına İlişkin İstatistikler..... 73
Tablo 5. Kolektif Eylem Ölçeği Faktör Yapısı 77
Tablo 6. Ahlaki Motivasyon Maddelerinin Faktör Yapısı 79
Tablo 7. Grup Temelli Öfke Maddelerinin Faktör Yapısı 81
Tablo 8. Grup Yeterliği Maddelerinin Faktör Yapısı..... 81
Tablo 9. Katılımcı Yeterliği Maddelerinin Faktör Yapısı..... 82
Tablo 10. Fikir Birliğini Ölçen Maddelerin Faktör Yapısı 83
Tablo 11. Birinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları (N=1216) 85
Tablo 12. Test Edilen Modellere Ait Uyum İyiliği Değerleri..... 87
Tablo 13. Genişletilmiş KESKM Aracılık Analizlerinden Elde Edilen Değerler 90
Tablo 14. Genişletilmiş KEKSKM Aracılık Analizlerinden Elde Edilen Değerler..... 94
Tablo 15. Etkileşim ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların İkinci Ölçüm Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar..... 97
Tablo 16. Grupların Öntest, Sontest ve Takip Ölçümlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler 98
Tablo 17. Çevrimiçi Grup Oturumlarını Tamamlayan ve Tamamlamayan Katılımcılardan Alınan Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Bulguları 174
Tablo 18. Bütün Aşamaları Tamamlayan ve Yalnızca Birinci Aşamayı Tamamlayan Katılımcılardan Alınan Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Bulguları 175

KISALTMALAR

AFA	:	Açımlayıcı Faktör Analizi
AIC	:	Akaike Bilgi Kriteri
AM	:	Ahlaki Motivasyon
bk.	:	Bakınız
CFI	:	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
diğ.	:	Diğerleri
GA	:	Güven Aralığı
GÖ	:	Grup Temelli Öfke
GY	:	Grup Yeterliği
H	:	Hipotez
KE	:	Kolektif Eylem
KEKSKM	:	Kolektif Eylemin Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli
KESKM	:	Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modeli
KMO	:	Kaiser-Meyer-Olkin
KY	:	Katılımcı Yeterliği
N	:	Katılımcı Sayısı/ Örneklem Büyüklüğü
NFI	:	Normlandırılmış Uyum İndeksi
Ort.	:	Ortalama
ÖZ	:	Grupla Özdeşleşme
ör.	:	Örneğin
PKKM	:	Politikleşmiş Kolektif Kimlik Modeli
RMSEA	:	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü
S	:	Araştırma Sorusu
s.	:	Sayfa Numarası
Sd	:	Serbestlik Derecesi
SH	:	Standart Hata
SS	:	Standart Sapma
SRMR	:	Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü
vb.	:	Ve benzeri

BÖLÜM I.

GİRİŞ

Günümüz toplumlarının hemen hemen hepsi hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik hiyerarşik yapıdaki toplumların ayrılmaz bir parçasıdır. Belirli sosyal kategoriler (ör., cinsiyet, etnisite, cinsel yönelim) üzerinden temellendirilen hiyerarşiler (konum farklılıkları) sosyal gruplar arasında politik güç, ekonomik refah, sağlık hizmetlerine ulaşım ve eğitim olanakları başta olmak üzere pek çok farklı alanda sistemli eşitsizliklerin ortaya çıkmasına ve sürdürülmesine hizmet etmektedir. Öyle ki toplumsal yapıda üst konumda yer alan avantajlı gruplar, maddi kaynaklara, politik güce, ekonomik olanaklara kolaylıkla erişebilirken, alt konumda yer alan dezavantajlı grupların bu kaynak, güç ve olanaklara erişimi sınırlandırılmakta ya da tamamen engellenmektedir (Crawford, 2018; van Zomeren ve Iyer, 2009).

Avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasındaki bu eşitsizliklerin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı hiyerarşi sistemlerinden birisi toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet, kadınlığa ve erkekliğe toplumsal olarak yüklenen -feminen ve maskülen olarak adlandırılan- özellikler ve roller olarak tanımlanabilir. Bu özellik ve roller, çeşitli pratiklerle ve söylemlerle toplumsal olarak inşa edilir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyetin doğuştan gelmeyip öğrenilmiş olduğunu ve biyolojik değil kültürel olduğunu söylemek mümkündür (Crawford, 2018; Oakley, 1985). Toplumsal cinsiyet sistemi inşa edilirken kadın ve erkeklere yüklenen özellikler, sorumluluklar ve roller kültürden kültüre farklılık gösterse de ortaya çıkardığı güç ve statü farklılıkları tüm kültürlerde benzerdir (Crawford, 2018). Şöyle ki bütün ataerkil toplumlarda (modern toplumların çoğu ataerkil yapıdadır) toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde erkekler avantajlı grup olarak konumlandırılırken kadınlar dezavantajlı grup olarak konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla bu sistem kadınların güç, kaynak ve olanaklara erişimini olumsuz yönde etkilemekte, ayrımcılığa ve cinsiyetçiliğe maruz kalmasına neden olmaktadır.

Kadınların aleyhlerine olan cinsiyet sisteminin değişmesinin, cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığın ortadan kalkmasını sağlayan sosyal değişim mekanizmalarından biri kolektif eylemlerdir. Kadınların kendi aleyhlerine olan bu sistemi değiştirmeye yönelik kolektif mücadelesinin New York`ta (1848) gerçekleşen kadın hakları konferansıyla başladığı

söylenebilir. Bu konferansta ilan edilen ilk kadın hakları bildirgesi (Seneca Falls Bildirgesi) kadınların siyasi, toplumsal ve dini alanlardaki hakları ile ilgilidir (Baran, 2021). Seneca Falls`tan başlayarak günümüze dek sürmekte olan Kadın Hareketi ile pek çok kazanım elde edilmiş olmasına karşın toplumsal cinsiyet eşitsizliği varlığını halen sürdürmektedir. Dünya Ekonomik Forumu`nun (World Economic Forum) 2022 yılında yayınlamış olduğu küresel cinsiyet eşitsizliği raporuna göre, dört temel alandaki (sağlık ve hayatta kalma, ekonomik olanak ve katılım, siyasi katılım ve eğitim olanakları alanlarında) cinsiyet eşitsizliği sorunu, analizlere dahil edilen 146 ülkede halen devam etmektedir. Türkiye, cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeden en düşük olana doğru sıralandığı indekste, 146 ülke arasında 124. sırada yer almaktadır. Bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve arzulanan değişimin gerçekleşmesi için kolektif mücadelenin sürmesi ve güçlenmesi gerekmektedir. Dezavantajlı grup olarak kadınların bu kolektif mücadeleye katılım göstermeleri sorunun görünürlüğünü arttırması, toplumun çoğunluğunda var olan eşitsizliğe dair bir farkındalık oluşturması ve avantajlı grupların bu kolektif mücadeleye dahil olması bağlamında önem taşımaktadır (Crawford, 2018; Fieck ve diğ., 2020; ayrıca bk. Moscovici, 1976).

Ancak diğer tüm dezavantajlı gruplarda olduğu gibi kadınların da her zaman için sosyal değişimi amaçlayan kolektif eylemlere yönelmedikleri görülmektedir. Kadınlar içinde bulundukları dezavantajlı durumla baş etmek için farklı yollar denemektedir: Kolektif bir çözüm arayışındansa kişisel bir çözüme yöneldikleri, sistemi meşrulaştırıp kabullendikleri (bk. Jost ve Kay, 2005); veya eylemsiz kaldıkları ya da kendini suskunlaştırma yoluna gittikleri (bk. Sakallı, 2021) gözlenmiştir. Bunun da ötesinde sistemi meşrulaştıran kadınlar sistemi korumaya yönelik eylemlere katılmaya istekli olmaktadır (ör., Mikolajczak ve diğ., 2022). Bu bağlamda kadınları, bireysel bir çıkar elde etme niyetinin ötesinde, bir grup olarak bütün kadınların dezavantajlı statülerini değiştirmeyi ve refahlarını arttırmayı amaçlayan kolektif eylemlere katılmaya motive eden sosyal psikolojik faktörlerin neler olduğunu belirlemenin ve bu faktörler üzerinde anlamlı etkiler yaratarak kadınların kolektif eyleme yönelmelerini sağlayabilecek yöntemleri test etmenin bir gereklilik olduğu görülmektedir.

Sosyal psikoloji alan yazınında, insanları kolektif eyleme yönelten temel faktörler olarak şunlara işaret edilmektedir: Bireylerin koşullarını iyileştirmeyi amaçladıkları grupla kurdukları özdeşim, grubun mevcut durumunun adaletsiz olarak değerlendirilmesinin

ortaya çıkardığı duygusal tepkiler (özellikle grup temelli öfke), kolektif mücadele ile hedeflenen değişimin gerçekleşebileceği inancı (yeterlik inancı) ve mevcut durumla ilgili güçlü ahlaki motivasyonlar (Thomas ve diğ., 2020; Thomas ve diğ., 2022; van Zomeren ve diğ., 2008). Özel olarak kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen kolektif eylemlere katılımına etki eden faktörlerin incelendiği çalışmalarda, diğer kolektif eylem çalışmalarının sonuçlarıyla tutarlı olarak, öfke duygusunun (Ellemers ve Barreto, 2009; Iyer ve Ryan, 2009), grubun yeterliğine dair inancın (Kelly ve Breinlinger, 1995; Mikolajczak ve diğ., 2022) ve politikleşmiş grup kimliğiyle -feminist kimliğiyle -kurulan özdeşimin etki ettiği gösterilmiştir. Bu çalışmalarda sıklıkla feminist kimlikle özdeşleşme ile kolektif eylem arasındaki ilişkiye odaklanıldığı görülmüştür (Fieck ve diğ., 2020; Liss ve diğ., 2004; Nelson ve diğ., 2008; Radke ve diğ., 2018; Weis ve diğ., 2018; Yoder ve diğ., 2011). Oysaki son yıllarda yürütülen çalışmalar politikleşmiş gruplarla özdeşleşmenin yanı sıra düşünce temelli gruplarla kurulan özdeşimin kolektif eylemlere yönelimde kritik bir önemi olduğuna işaret etmiştir (Agostini ve van Zomeren, 2021, Bliuc ve diğ., 2007; Chayinska ve diğ., 2019; Thomas ve diğ., 2012; Uysal ve Akfırat, 2022).

Düşünce temelli gruplar, sosyal kategoriler ya da toplumsal hiyerarşideki konumları ile tanımlanamayan gruplardır. Bu gruplar ortak bir görüşe ve düşünceye sahip kişilerden oluşur ve grup üyeliği, bu "ortak görüş ve düşünceler" üzerinden tanımlanır (Bliuc ve diğ 2007). Diğer bir deyişle ortak düşünce kişinin sosyal kimliğini tanımlama biçimine dönüşür (ör., toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olma, eşitlik yanlısı olma). Günümüz kolektif eylemlerinin politikleşmiş grupların organize olmasını gerektirecek bir biçimde olmanın ötesinde, spontane gelişen ve ortak bir meseleyi dert edinen kişileri bir araya getiren türden olması (bk., Baysu ve Phalet, 2017) kolektif eylem çalışmalarında bu grup kimliğine odaklanılmasına yol açmıştır. Ancak düşünce temelli grup kimliğinin, cinsiyet eşitliği temelindeki kolektif eylemlere katılımı veya katılım niyetini artırmaya katkısına dair sınırlı sayıda çalışma vardır (Besta ve diğ., 2019; Uluğ ve diğ., 2020). Herhangi bir örgütlü kadın derneği ya da hareketiyle kimliklenmediği halde, toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı olan kadınların, bu düşünce temelinde bir grup kimliğiyle özdeşleşmelerinin, kolektif eylemlere yönelmelerinde ne düzeyde katkısı olacağı sorusuna verilen tatmin edici bir cevap, alan yazında bulunmamaktadır.

Düşünce temelli gruplarla yürütülen çalışmalarda, bu tür bir grupla kimliklenmenin oluşmasında, kimlikle kurulan özdeşimin güçlenmesinde ve kolektif eyleme yönelimin artmasında küçük grup etkileşimlerinin etkili olabileceğine dair bulgular ortaya konmuştur (Gee, 2004; Postmes ve diğ., 2005; Thomas ve McGarty, 2009). Sınırlı sayıdaki araştırmadan gelen bu bulgulardan hareketle, mevcut çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı kadınların, düşünce temelli grup kimliği kazanmalarını, bu grupla kurdukları özdeşimin güçlenmesini ve kolektif eyleme yönelmelerini sağlayacak bir yöntem olarak, onlara küçük grup etkileşimi deneyimleme imkânı sağlanmasının ne denli etkili olacağı test edilmiştir. Özetle, mevcut çalışmanın iki temel amacı vardır. İlki, düşünce temelli grupla özdeşleşme, kolektif eylem yönelimi ve alan yazına göre kolektif eylemin öncülü olan bazı faktörler arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkindir; ikincisi ise düşünce temelli grupla özdeşleşmeyi ve kolektif eyleme yönelimini ve kolektif eyleme yönelimi arttırmada küçük grup etkileşimi deneyiminin etkisine ilişkindir.

Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal psikoloji alan yazınında kolektif eylem yönelimini yordadığı belirlenen dört temel faktör tanımlanmıştır; grupla özdeşleşme, yeterlik inancı, grup temelli öfke ve ahlaki motivasyon (van Zomeren ve diğ., 2008; Agostini ve van Zomeren, 2021; van Zomeren ve diğ., 2011). Kolektif eylem bu faktörlerden biri ya da ikisi tarafından açıklanamayacak karmaşık bir sosyal olgudur (Thomas ve diğ., 2022). Nitekim çalışmalar bu faktörlerin tek tek kolektif eylemi açıklamada yetersiz kaldığını, bu olgunun grup düzeyli (grupla özdeşleşme, grup temelli öfke, grubu yeterli algılama) ve birey düzeyli (ahlaki motivasyon) faktörlerin etkileşiminin bir sonucu olarak gerçekleştiğini ortaya koymuştur (bk., Agostini ve van Zomeren, 2021; van Zomeren ve diğ., 2008). Kolektif eylem literatüründe grup düzeyli faktörlerin (grupla özdeşleşme, grup temelli öfke ve grup yeterliği inancı) nasıl bir ilişki örüntüsü aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordadığını açıklamak üzere geliştirilmiş iki temel model mevcuttur; kolektif eylemin sosyal kimlik modeli (KESKM) ve kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli (KEKSKM). Her iki modelde, grupla özdeşleşme, grup temelli öfke ve grup yeterliği inancı kolektif eylem yöneliminin üç temel öncülüdür. Modelleri birbirinden farklı kılan unsur, grupla özdeşleşmenin modelde konumlandırılma biçimidir. KESKM`ne (van Zomeren ve diğ., 2008) göre grupla özdeşleşme, kolektif eylemi hem doğrudan hem de grup yeterliği ve grup temelli öfke aracılığıyla dolaylı olarak yordamaktadır (bk. Şekil 1). Diğer bir ifadeyle grupla özdeşleşme, grup temelli duygusal

deneyimlerin ve yeterliğe dair inançların kaynağıdır. KEKSKM`ne (Thomas ve diğerleri, 2009) göre ise grupla özdeşleşme kaynağını grup temelli duygusal deneyimlerden ve yeterlik inancından alarak kolektif eylem yönelimini doğrudan yordamaktadır (bk. Şekil 2). Bu modellerin birbirinin alternatifi olarak değerlendirilmemesi gerektiği ve birbirinden üstün olmadığı; hangi modelin kolektif eylemi daha iyi açıkladığına dair bulguların grup kimliğinin türüne, kültürel ve toplumsal bağlama göre farklılık gösterebileceği savunulmuştur (Thomas ve diğ., 2012; van Zomeren, 2019). Bu doğrultuda mevcut çalışma, demokratik olmaktan uzaklaşan toplumsal bir bağlamda eşitliği destekleme düşüncesi temelli grupla kimliklenen kadınların kolektif eylemlere yönelimlerini hangi modelin (KESKM ve KEKSKM) daha iyi açıkladığını test etmek amacındadır.

Sosyal kimlik temelli modellere göre kolektif eylem yöneliminin üç temel öncülü vardır. Ahlaki motivasyonların bu üç öncülü güdüleyebilecek motivasyonel bir faktör olabileceği görüşünden yola çıkan araştırmacılar (van Zomeren ve diğ., 2011) ahlaki kanıları KESKM`ne entegre etmişlerdir. Genişletilmiş modelin test edildiği çalışmalar, ahlaki motivasyonların kolektif eylem yöneliminde rol oynayan önemli bir faktör olduğuna işaret etmiştir (Carmona-Moya ve diğ., 2021; Furlong ve Vignoles, 2021; van Zomeren ve diğ. 2012). Bununla birlikte kişileri kolektif eyleme yönelten yeterlik inancının yalnızca grup yeterliği kapsamında değil, aynı zamanda katılımcı yeterliği (kişinin bireysel çabasının grubun hedefine ulaşmasında anlamlı bir katkı sağlayacağı inancı) kapsamında incelenmesinin önemli olduğuna ilişkin görüşler ve bu görüşü destekleyen bulgular mevcuttur (Bamberg ve diğ., 2015; van Zomeren ve diğ., 2013). Tüm bunlardan hareketle, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kolektif eylemlere katılımının incelendiği mevcut çalışmada, KESKM`nin ve KEKSKM`nin şu öncüllerin eklenerek genişletilmesinin işlevsel olacağı öngörülmüştür: 1) eşitliğe yönelik ahlaki motivasyonlar ve 2) katılımcı yeterliliği inancı. Mevcut çalışmada, bu iki değişkenin eklenmesiyle genişletilmiş olan modeller (bk. Şekil 5-6), ilk defa, kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerinin ele alındığı bir çalışmada sınanmıştır.

Mevcut çalışmanın ikinci amacı daha önce de belirtildiği gibi grup içi etkileşimlerin düşünce temelli grupla özdeşleşme ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerini test etmektir. Grup içi etkileşimin incelendiği çalışmalar, ortak bir düşünceye sahip bir grup kişinin değişimi hedefleyen ortak bir amaç için bir araya gelerek etkileşimde

bulunmasının “ortak düşünce” temelli yeni bir kimlik edinmesine yol açtığını ve kimlik edinimi aracılığıyla kolektif eylem yönelimini arttırdığını göstermiştir (Bongiornio ve diğ., 2016; Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016; Thomas ve diğ., 2019). Sınırlı sayıda olmakla birlikte bu çalışmalar, yüz yüze bağlamda gerçekleşen etkileşimlere dair bulgular sunmuştur. Çevrimiçi etkileşimlerin günlük yaşamın önemli bir parçası haline geldiği günümüzde yüz yüze etkileşimlerin yanı sıra çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşimlerinin kimlik oluşum süreçleri ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu tez çalışmasında, toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesinin taraftarı kadınların bu eşitliği sağlamaya katkıda bulunacağını düşündükleri eylem stratejilerini belirlemek için çevrimiçi ortamda bir araya gelerek etkileşimde bulunmalarının, toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle kurdukları özdeşimi güçlendireceği ve bu güçlenen kimlik özdeşimi sayesinde eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerinde de artış olacağı argümanının sınanması amaçlanmıştır. Diğer bir amaç, grup etkileşimlerinin yeterlik inancı (grup ve katılımcı), cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu öfke duygusu, eşitliğe dair ahlaki motivasyonlar üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Ek olarak çevrimiçi etkileşimlerde grup üyeleri arasında fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin değerlendirmenin ve çevrimiçi bağlamda hissedilen sosyal bulunuşluğun kimlik oluşumunu, kolektif eylem yönelimini ve yeterlik inancını ne yönde etkilediğini incelemek çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Özetle, bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kadınların kolektif eylem yönelimini kapsamlı bir perspektiften inceleyerek düşünce temelli grup kimliğinin bu yönelimdeki önemini ve işlevselliğini belirlemek için ve yanı sıra bu kimliği güçlendireceği öngörülen etkileşim yönteminin kadınları kolektif eyleme yöneltecek bir yol olup olmadığını ortaya koymak için yapılmıştır.

Bölümün ilerleyen kısımlarında ilk olarak kolektif eylem kavramsallaştırılmış, test edilecek modellerde yer alan faktörlerin kolektif eylemle ilişkisi kuramsal perspektiften aktarılmış ve model testlerine dair bulgular sunulmuştur. Sonrasında ise düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin kimlik oluşumu ve kolektif eylemle ilişkisinden söz edilmiştir. Son olarak çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin çıktılarına etki ettiği edilebilecek faktörlere -fikir birliği algısı ve sosyal bulunuşluk- dair açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Kolektif Eylem

Kolektif eylem, bir sosyal değişim mekanizması olarak tanımlanır, çünkü kolektif eylemler dezavantajlı grupların güç kazanıp avantajlı konuma geçmelerini ve avantajlı grupların güçlerini kaybetmelerini mümkün kılabilir ve böylelikle kolektif eylemler toplumda önemli yapısal, politik ve ekonomik değişimlere kapı açabilirler (van Zomeren ve Iyer, 2009). Sosyal bilimlerin birçok alanında kolektif eylemler inceleme konusu olmuştur. Kolektif eylemle ilgili en çok cevap aranan sorulardan birisi, insanları kolektif eyleme yönelten faktörlerin neler olduğudur. Ancak bu sorusunun cevabını aramadan önce dikkate alınması gereken hususlardan bir tanesi kolektif eylemi tanımlama biçimidir.

Sosyal psikolojide genel kabul gören kolektif eylem tanımında, eylemi gerçekleştiren bireyin algı ve niyetlerine vurgu yapılır: "Bir grup üyesi, grubun temsilcisi gibi davrandığı ve gerçekleştirdiği eylemin bir bütün olarak grubun koşullarını iyileştirmeye yönelik olduğu her an kolektif eylemde bulunur" (Wright ve diğerleri, 1990, s. 995). Bu haliyle kolektif eylem, gruplar arası ilişkilere ilişkin bir davranış biçimi olarak kavramsallaştırılmıştır. Kolektif eylemi bireysel eylemden ayıran temel unsur, eylemi gerçekleştiren bireyin kişisel çıkarları yerine üyesi olduğu grubun çıkarları doğrultusunda hareket etmesidir (Wright, 2003).

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bir eylemin kolektif eylem olarak nitelendirilebilmesi eylemi gerçekleştiren kişilerin sayısı ile değil amacı ile ilişkilidir, dolayısıyla kolektif eylemlerin bir grup insan ya da kalabalıklar tarafından gerçekleştirilmesi şart değildir (Louis, 2009; Wright, 2009). Kolektif eylemin, kitlesel eylemlerden başlayarak bireylerin tek başına gerçekleştirebileceği eylemlere kadar değişen farklı türleri vardır. Müzakere, oy verme, imza kampanyaları, protestolar, sosyal hareket eylemleri, sokak gösterileri ve şiddet içerikli ayaklanmalar gibi pek çok eylem, kolektif eylem olarak kabul edilmektedir (van Zomeren ve Iyer, 2009; Wright, 2009). Bu noktada belirleyici olan husus, kolektif eylem yaklaşımlarında ve araştırmalarda kolektif eylemin hangi sınırlar çerçevesinde tanımlanmış olduğudur. Örneğin, Drury ve Reicher (2005) kolektif eylemi kalabalık davranışı ile eşanlamlı olarak tanımlarken Stürmer ve Simon (2004) ise kolektif eylemi sosyal hareket eylemlerine ve grup protestolarına katılım olarak tanımlamışlardır. Kolektif eylemi daha geniş bir perspektiften tanımlayan Wright (2003), tek bir bireyin ya da küçük grupların gerçekleştirdiği ve spontane gelişebilen eylemleri de kolektif eylem

kapsamına dahil etmiştir. Temel kriter grubun koşullarını iyileştirmek olduğunda yardım etme davranışı (Thomas ve McGarty, 2018), gönüllülük (Kende ve diğ., 2017) ve çevrimiçi etkileşim (Smith ve diğ., 2018) olmak üzere pek çok farklı kolektif eylem biçiminden söz etmek mümkündür.

Kolektif eylemin tanımlanmasında ve incelenmesinde belirleyici olan unsurlardan biri eylemi gerçekleştiren grupların nasıl tanımlandığıdır. Toplumsal hiyerarşideki konumu ne olursa olsun her grup kolektif eyleme yönelebilmektedir. Ancak kolektif eylem çalışmaları çoğunlukla dezavantajlı konumda yer alan gruplarla yürütülmüştür. Dolayısıyla kolektif eylemi açıklamaya yönelik geliştirilen modeller ve sosyal psikolojik açıklamalar genellikle dezavantajlı konumdaki gruplara yöneliktir. Avantajlı grupların, grup temelli hiyerarşileri değiştirmeye değil, tam tersine korumaya ve güçlendirmeye güdülü oldukları görüşünün (Simon ve Klandermans, 2001; Tajfel ve Turner, 1979) genel bir kabul gördüğü düşünüldüğünde bu durum olağan görünmektedir. Ancak, dezavantajlı grupların içinde bulunduğu durumu, avantajlı grupların bazı üyelerinin de adaletsiz olarak değerlendirilebileceğine ve bu durumu değiştirmeye yönelik eylemlere katılım gösterebileceğine dikkat çeken araştırmacılar da vardır. Avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı gruplar adına sergiledikleri kolektif eylemlerin incelendiği çalışmalarda, insanların her zaman için dezavantajlı durumu nesnel olarak kendilerinin deneyimlemesi gerekmediğine ve avantajlı grup üyelerinin sosyal değişime katkı sağlamak adına eylemlere yönelmesinin mümkün olduğuna işaret edilmektedir (ör., Iyer ve Ryan, 2009; Iyer ve diğ., 2009). Avantajlı grup üyeleri, üyesi oldukları grubun mevcut haksızlığın sorumlusu olduğuna inandıklarında haksızlığı ve eşitsizliği ortadan kaldırmak adına harekete geçebilmektedir. Bu bağlamda kolektif suçluluk, öfke ve sempati gibi duyguların güdüleyici olduğu görülmüştür (ör., Iyer ve diğerleri, 2006; Leach ve diğerleri, 2006). Bununla birlikte avantajlı grup üyeleri, dezavantajlı gruplarla ortak bir üst kimlik aracılığıyla özdeşim kurarak eyleme yönelebilmektedir. Ortak bir amaç doğrultusunda dezavantajlı gruplarla birlikte (ya da onlar adına) kolektif eyleme yönelmeleri de olasıdır (van Zomeren ve Iyer, 2009). Avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı gruplarla birlikte sergiledikleri eylemler genellikle dayanışma temelli kolektif eylem olarak adlandırılmaktadır (Thomas ve Osborne, 2022).

Kolektif eylem sergileyen kimi gruplar ise sosyal kategoriler veya toplumsal hiyerarşideki statüleri ile tanımlanmamaktadır (van Zomeren ve Iyer, 2009). Bu gruplar,

daha önce sözü edilen, düşünce temelli gruplar (Bliuc ve diğ., 2007) olarak tanımlanır. Düşünce temelli gruplarda geleneksel iç grup dış grup ayrımına rastlanmamaktadır. Bu gruplar belirli bir sosyal kategorinin içinde ve dışında yer alan kişilerden oluşabilmektedir. Grubu tanımlayan sınıflandırma kriteri "ortak bir düşünce" temelinde kimliklenen üyelerden oluşmasıdır. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen grubun içinde hem kendini feminist olarak tanımlayan kadınlar ve erkekler hem de feminist kimliğiyle özdeşim kurmayan kadınlar ve erkekler yer alabilir. Bu gruplarda ortak eylemlerin dayanak noktası, ortak düşüncelerdir (McGarty ve diğerleri, 2009).

Kolektif eylemin tanımlanmasında ve incelenmesinde belirleyici olan hususlardan bir diğeri, eylemlerin neyi hedeflediğidir. Kolektif eylemler genel olarak sosyal değişim aracı olarak nitelendirilmiş ve yürütülen çalışmalar genellikle değişimi hedefleyen eylemleri odağına almıştır. Ancak kolektif eylemlerin her zaman için değişimi hedeflemediği, var olan sistemi sürdürmeye ve korumaya yönelik bazı eylemlere de kolektif eylem denilebileceği de iddia edilmiştir (bk., Thomas ve Osborne, 2022). Polonya`da kürtaj karşıtı protestolar, Avrupa`da mülteci karşıtı protestolar, Amerika`da gerçekleşen kongre baskını gibi eylemler sosyal değişime direnmeye, geleneksel değerleri veya dünyadaki çoğunluk (avantajlı) grupların haklarını korumaya yönelik kolektif eylemlere örnektir. Sistemi sürdürmeye yönelik kolektif eylemleri inceleyen az sayıdaki çalışmada bu eylem biçimleri, karşıtı olan değişim odaklı eylem biçimleri ile birlikte kavramsallaştırılmıştır. Örneğin, Becker (2020) bu eylemleri ilerici (progressive) ve gerici (reactionary); Jost ve diğerleri (2017) sistemi destekleyen (system supporting) ve sisteme karşı olan (system challenging); Duncan (2012) ise tutucu (conservative) ve liberal olarak adlandırmışlardır.

Buradan da anlaşılacağı üzere kolektif eylemi tanımlama ve inceleme biçimi, yürütülen çalışmaların ve geliştirilen yaklaşımların odağı değiştikçe dönüşmüş ve gittikçe daha kapsamlı bir hal almıştır. Kolektif eylemin, eylemi sergileyenlerin üyesi oldukları gruba, eylemlerin kimin için sergilendiğine, eylemlerin neyi hedeflediğine ve eylemlerin türüne bağlı olarak farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı ve incelendiği görülmektedir. Mevcut çalışma toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde dezavantajlı bir grup olarak tanımlanan kadınlarla yürütülmüştür. Ancak burada kolektif eylem yönelimleri incelenen kadınların birer dezavantajlı grup üyesi -kadın- olmalarından çok, düşünce temelli bir grubun üyesi -toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi- olmalarına odaklanılmıştır. Ayrıca kolektif eylemler eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunacak her türlü eylem (şiddet içerikli

olmayan) olarak değerlendirilmiştir. Buna uygun olarak hem mikro düzeydeki (ör., cinsiyet eşitlikçi bir dil kullanmak) hem makro düzeydeki (ör.,toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine gerçekleştirilen protestolara katılmak) eylemler kolektif eylem kapsamında kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu çalışmada kolektif eylem sosyal değişimi hedefleyen bir yönelim olarak kabul edilmiş ve bu yönde geliştirilen yaklaşım ve modeller üzerinden incelenmiştir.

1.2. Kolektif Eyleme Dair Açıklamalar: Kolektif Eylemin Öncülleri

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere kolektif eylemle ilgili en çok cevap aranan sorulardan birisi, insanları kolektif eyleme yönelten sosyal ve psikolojik faktörlerin neler olduğudur. Sosyal psikoloji alanında bu soruya cevap arama girişimleri Le Bon`un (1897) kalabalıkların davranışlarına yönelik analizleriyle başlar. İnsanları kolektif eyleme yönelten sosyal psikolojik faktörleri açıklamaya yönelik birçok açıklama ve yaklaşım olmasına karşın, günümüzde en çok kabul gören ve araştırmalara dayanak oluşturan dört açıklama ve yaklaşımdan söz edilebilir. Mevcut çalışmada eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimleri bu açıklamaları temel alan yaklaşımlar ve modeller üzerinden incelenmiştir. Bu nedenle bölümün ilerleyen kısımlarında bu yaklaşımlar tanıtılacaktır.

1.2.1. Kolektif Eylemi Grup Temelli Duygular Üzerinden Açıklamak

Hedef odaklı davranışların başlatılması ve yönlendirilmesinde duyguların temel bir rolü olduğu düşünülür (Tausch ve Becker, 2013). Kolektif eylemi grup temelli duygularla açıklama geleneği Göreli Yoksunluk Kuramına (Runcimann, 1966; ayrıca bk. Walker ve Smith, 2002) dayanır. Göreli yoksunluk, kişinin kendini (içinde bulunduğu koşulları, kaynaklarını vb.) diğerleri ile kıyaslaması sonucunda ortaya çıkan yoksunluk hissi olarak tanımlanmaktadır. Göreli yoksunluk hissinin ortaya çıkması için, kişinin kendi durumunun gerçekten de karşılaştırma hedefininkinden nesnel olarak daha olumsuz olması şart değildir; kişinin öznel değerlendirmesinin böyle olması yeterlidir. Dolayısıyla göreli yoksunluk hissi kişinin duygularını, bilişlerini ve davranışlarını şekillendiren öznel bir durum olarak kavramsallaştırılmaktadır (Pettigrew ve diğ., 2008). Runciman (1966) göreli yoksunluğun hem kişisel hem grup düzeyinde gerçekleşebileceğini ileri sürerek iki tür yoksunluktan söz etmiştir. Kişisel göreli yoksunlukta, kişiler arası bir karşılaştırma söz konusudur. Grup temelli göreli yoksunlukta ise gruplar arası bir karşılaştırma yapılmaktadır. Kişi üyesi olduğu grup ile diğer grupları karşılaştırdığında iç grubunun daha kötü bir durumda (karşılaştırma boyutu, sahip olunan kaynaklar, politik ve

ekonomik güç, olanaklar olabilir) olduğuna yönelik bir sonuca vardığında grup temelli göreli yoksunluk hissedecektir.

Ne tür sosyal karşılaştırmaların kolektif eylemi tetiklediğine ve yoksunluğu güçlü bir yordayıcıya dönüştüren faktörleri belirlemeye yönelik gelişmeler kuramın kolektif eylem literatüründe önemli bir yer edinmesini sağlamıştır (Walker ve Smith, 2002). Göreli yoksunluk deneyimi kişileri bu yoksunluğu gidermeye yönelik güdülemektedir, ancak kolektif eylemin tetiklenebilmesi için sosyal karşılaştırmaların ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yoksunluğun grup temelli olması gerekmektedir (van Zomeren ve Iyer, 2009; Wright ve Tropp, 2002). Gruplar arası karşılaştırmalar sonucunda ortaya çıkan grup temelli göreli yoksunluk ya da adaletsizlik hissi bu yoksunluğu (ve dolayısıyla adaletsizliği) gidereceği düşünülen kolektif eylemi tetiklemektedir (ör., Kawakami ve Dion, 1995). Ancak dezavantajlı durum adaletsiz olarak algılansa da deneyimlenen göreli yoksunluğun kişisel temelli olduğu durumlarda kolektif eylem yönelimini yordamadığı görülmüştür (meta analiz için bk., Smith ve Ortiz, 2002).

Kolektif eylemi göreli yoksunluk perspektifinden inceleyen çalışmaların ortaya koyduğu önemli hususlardan bir diğeri de yoksunluk deneyiminin kendisinin değil ortaya çıkardığı duyguların kolektif eylemi güdülediğidir. Grubun yoksunluğu ya da dezavantajı bilişsel ve duygusal olmak üzere farklı tepkinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Grup temelli yoksunluk söz konusu olduğunda grubun mevcut durumunun adaletsiz olduğunu düşünmek bilişsel, bu durumun ortaya çıkardığı hisler ise duygusal tepkiler olarak değerlendirilir (Wright ve Tropp, 2002). Çalışmalar bilişsel olana kıyasla eşitsizlik karşısında ortaya çıkan öfke, hiddet ve memnuniyetsizlik gibi duygusal tepkilerin kolektif eylemi daha iyi açıkladığını ortaya koymuştur (Kawakami ve Dion, 1995; ayrıca bk., Smith ve Ortiz, 2002). Daha yakın bir dönemde gerçekleştirilen meta analiz çalışmasında Agostini ve van Zomeren (2021) literatür bulgularıyla tutarlı olarak adaletsizlik duygusunun, adaletsizlik algısına kıyasla kolektif eylem yönelimini daha güçlü bir şekilde yordadığını ortaya koyan bulgular elde etmişlerdir.

Duyguların harekete geçirme işlevine vurgu yapan bir diğer yaklaşım, Gruplar Arası Duygular Kuramı`dır (Mackie ve diğ., 2000; Smith, 1993). Temellerini duygu kuramlarından (ör., Frijda, 1986; Lazarus, 1991; Scherer, 2001) alan bu yaklaşıma göre, grup temelli duygular, grup temelli değerlendirmeler ile eylem yönelimi arasında bir

köprü kurma işlevine sahiptir. Şöyle ki belirli bir bağlamda ortaya çıkan duygular, bireylerin o durumu nasıl değerlendirdiğine göre değişmektedir. Dolayısıyla bağlama özgü değerlendirmelerdeki kişiler arası farklılıklar farklı duyguların ve bu duygularla ilişkili farklı tepkilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Gruplar arası bağlamda mevcut durum grupla ilişkili (iç grupla ilişkili olan aynı zamanda kişiyle de ilgilidir) olarak değerlendirildiği için ortaya çıkan duyguların ve duygularla ilişkili davranışsal tepkilerin de grup temelli olması beklenir. Dolayısıyla gruplar arası duygular kuramı perspektifinden değerlendirildiğinde, gruplar arası eşitsizliğin ya da yoksunluğun adaletsiz olarak algılanmasının grup temelli öfke duygusunu ortaya çıkarması ve bu duygu aracılığıyla adaletsizliği ya da yoksunluğu gidermeye yönelik eylem yönelimini tetiklemesi beklenmektedir (Mackie ve diğ., 2000; van Zomeren ve diğ., 2004; Tausch ve Becker, 2013). Nitekim bu alanda yürütülen meta analiz çalışmasında grup temelli öfke duygusunun kolektif eylemin temel bir yordayıcısı olduğunu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir (van Zomeren ve diğerleri, 2008).

Eşitsizlik karşısında ortaya çıkan öfke duygusu yalnızca bu eşitsizliği yaşayan grupları değil, aynı zamanda avantajlı konumda olan grup üyelerini de etkileyebilmektedir. Örneğin, Thomas ve diğerleri (2012) tarafından yürütülen çalışmada, gelişmekte olan ülkelerdeki insanların içinde bulunduğu adaletsizliğe karşı ortaya çıkan öfke duygusunun avantajlı durumdaki kişileri kolektif eyleme geçme konusunda motive ettiği görülmüştür. Tausch ve diğerlerinin (2011) Almanya`da öğrenim ücretlerindeki artışın protesto edildiği bir bağlamda yürüttükleri çalışmanın bulguları öfkenin harekete geçirme gücünün yanı sıra işlevsel ve yapıcı bir duygu olduğunu desteklemiştir. Öğrencilerin öğrenim ücretlerindeki artışı adaletsiz olduğuna yönelik değerlendirmelerinin bu duruma yönelik ortaya çıkan öfke duygusunu yordadığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu öfkenin normatif ve normatif olmayan (ancak şiddet içermeyen) kolektif eylem yönelimini yordadığı, ancak şiddet içerikli kolektif eylem yönelimini yordamadığı görülmüştür (Çalışma 1).

Özetle, bu açıklama ve bulgular grup temelli öfkenin kolektif eylemin temel bir öncülü olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışma kapsamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı ortaya çıkan öfke duygusunun, eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminin bir öncülü olarak incelenmesi planlanmıştır.

1.2.2. Kolektif Eylemi Yeterlik İnancı Üzerinden Açıklamak

1970li yıllarda kaynak hareketliliği kuramcıları (McCarthy ve Zald, 1977) öznel bir adaletsizlik algısının ya da hissinin kolektif eylemi tetiklemede yetersiz kalacağına yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Kurama göre kolektif eylem, adaletsizliğe verilen öznel bir tepkinin ötesinde bireylerin ve grupların çıkarlarını korumayı amaçlayan stratejik ve politik bir girişimdir. Buna göre bireyler ve sosyal gruplar zararlarını azaltacak ve kazançlarını arttıracak nesnel değerlendirmeler (kaynaklara ilişkin) sonucunda kolektif eyleme yönelmektedirler. Öznelliğe ve nesnelliğe dair yaklaşımları entegre eden Klandermans (1984), kolektif eylemin öznel bir değer-beklenti analizinin çıktısı olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre kolektif eyleme katılımı belirleyen temel unsur eylemin yeterliğine yönelik beklentidir. Bir başka değişle, kişilerin kolektif eyleme katılıp katılmayacağı kolektif eylemin amaca ulaşmak için yeterli olup olmayacağına yönelik öznel beklentiye ya da değerlendirmeye bağlıdır (van Zomeren ve diğ., 2008). Bu bakış açısı ile birlikte 'yeterlik inancı' kolektif eyleme yönelik çalışmaların odağı haline gelmiştir.

Yeterlik inancı, genel anlamda işlevselliği sürdürmek ve spesifik olarak dışsal koşulları değiştirmek için oldukça önemlidir (Bandura, 2000). Gruplar arası bağlamda dış koşulları iyileştirmeye ve sosyal değişimi sağlamaya yönelik girişimleri motive eden unsur bireysel yeterliktense grup yeterliğidir. Grup yeterliği (group efficacy) kavramı, grubun eylemlerinin hedeflenen değişimi gerçekleştirebileceğine yönelik inancı yansıtır (Mummendey ve diğ., 1999). Gurubun mevcut durumu değiştirebilecek yeterlikte olduğu inancı, kişilerin grup halinde daha güçlü olduklarını düşünmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda bu inancın artmasıyla birlikte kolektif eylemlere katılımın artması beklenir. Nitekim çalışmalar genel olarak grup yeterliğinin kolektif eylem yönelimini ve kolektif eylem katılımını yordayan temel etkenlerden biri olduğuna işaret etmiştir (van Zomeren, 2013; van Zomeren ve diğ., 2008)

Grubun kolektif çabasının değişimi sağlayabileceğine yönelik inancın, kişileri kolektif eyleme yönelten bir faktör olarak değerlendirilmesine karşın, bu inancın bazı kişileri kolektif çabaya dahil olmaktan alıkoyma potansiyeli vardır. Olson`a (1965) göre akılcı bireyler (rational actors) kolektif eylemlere yönelmeden önce eylemlerin başarıya ulaşıp ulaşmayacağını ve kendi katkılarının anlamlı bir etki yaratıp yaratmayacağını hesap ederler. Bu kişiler grubun eylemlerinin başarıya ulaşacağına, ancak bu başarıda kendi

katkılarının pek de anlamlı bir etki yaratmayacağına inandıklarında kolektif eyleme yönelmeyerek, grubun ortak eylemler aracılığıyla elde ettiği kazanımlardan herhangi bir çaba sarf etmeden yararlanırlar. Beleşçilik (free-ride) olarak tanımlanan bu durum dikkate alındığında, grup yeterliği inancının kolektif eylem yönelimini olumsuz yönde etkilemesi olasıdır. Bu görüş, grup yeterliğinin kolektif eyleme yönelimi arttırdığı görüşüyle ve elde edilen bulgulara ters düşmektedir. Bu çelişkili duruma bir çözüm önerisi getiren van Zomeren ve diğerleri (2013), grup yeterliğinden farklılaşan ve aynı zamanda grubu değişimi sağlayacak yeterlikte gören akılcı bireylerin kolektif eylem yönelimini açıklayacak bir kavram, katılımcı yeterliği (participative efficacy), geliştirmişlerdir.

Katılımcı yeterliği inancı, "kolektif eylem aracılığıyla grup hedeflerinin gerçekleştirileceği inancını içerdiği kadar kişinin kendi katkısının bu kolektif çabada anlamlı bir farklılık yaratacağına ilişkin inancı da içerir" (van Zomeren ve diğ., 2013, s. 620). Bireysel katkının anlamlı bir fark yaratacağını bilmek, beleşçilik sorununu ortadan kaldırarak kişileri kolektif eyleme yönlendirecek bir etkendir. Böylelikle katılımcı yeterliği inancı yüksek olan kişilerin kolektif eylem yönelimlerinin yüksek olması ve bu etkinin grubun yeterliği inancından bağımsız bir biçimde ortaya çıkması beklenmektedir. Bu öngörüleri test etmek için üç çalışma yürüten van Zomeren ve diğerleri (2013) ilk olarak üç tür yeterlik inancının -bireysel, grup ve katılımcı- farklı yapıları temsil edip etmediğini test etmek üzere doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirmişlerdir. Bu analizden elde edilen ortak bulgu, üç faktörlü yapının veriye daha uyumlu olduğu ve yeterliğin bireysel, grup ve katılımcı olmak üzere üç farklı türü olduğudur. Yeterlik inançları ile kolektif eylem arasındaki ilişkileri test etmeye yönelik bulgularda ise farklılıklar gözlenmiştir. Hollanda`da pek çok alanda ve özellikle eğitim alanında yapılması planlanan bütçe kısıtlamalarının gündemi meşgul ettiği bir dönemde üniversite öğrencileriyle yürütülen birinci çalışmada öğrencilerin kolektif çabayla bu kesintileri engelleyebileceğine ve bu kolektif çabada bireysel katkının anlamlı olacağına yönelik inançların kolektif eylemi yordadığı, ancak bireysel yeterlik inancının bu kesintileri engellemeye yönelik kolektif eylem yönelimini yordamadığı görülmüştür. İsrail Tel Aviv`de emlak fiyatlarının yükselişinin şehrin merkezine çadır kurularak protesto edildiği bir bağlamda protestocularla ve protestocuları destekleyenlerle yürütülen ikinci çalışmada ise katılımcı yeterliği şiddet içermeyen kolektif eylemi yordayan tek yeterlik inancı türü olmuştur. Şiddet içerikli kolektif eylem yönelimi söz konusu olduğunda ise

katılımcı yeterliği bu yönelimi pozitif yönde, grup yeterliği ise negatif yönde yordamıştır. Hollanda`da eğitim gören Alman üniversite öğrencileriyle yürütülen üçüncü çalışmadan elde edilen bulgular ikinci çalışmadan elde edilen bulgularla tutarlılık göstermiştir. Grupla özdeşleşme, öfke ve yeterlilik inançlarının (bireysel, grup ve katılımcı) dahil edildiği regresyon analizinde katılımcı yeterliği, bütçe kesintilerini engellemeye yönelik kolektif eylem yönelimini yordayan tek yeterlik inancı türü olmuştur.

Katılımcı ve grup yeterliğini bir arada test eden çalışmalar incelendiğinde katılımcı yeterliğinin analizlere dahil edilmesiyle birlikte grup yeterliği inancının kolektif eylemi yordama gücünün anlamını yitirdiğini gösteren bulgular mevcuttur. Örneğin, Bamberg ve diğerleri (2015) kolektif eylemin sosyal kimlik modelini hem orijinal haliyle hem katılımcı yeterliğinin eklendiği genişletilmiş haliyle test etmişlerdir. Geçiş Kentleri (Transition Towns) olarak adlandırılan çevre yanlısı bir topluluğun eylemlerine katılma niyetinin incelendiği çalışmada orijinal modelde grup yeterliğinin kolektif eylemi doğrudan yordadığı, ancak genişletilmiş versiyonda katılımcı yeterliğinin kolektif eylemi yordayan tek yeterlik türü olduğu görülmüştür (çalışma 1). Katılımcı yeterliğinin varlığında grup yeterliğinin kolektif eylem üzerindeki açıklayıcı etkisini yitirdiğini gösteren bu bulgular yerel enerji üretimi yöntemleriyle doğasını korumayı amaçlayan köylülerin yer aldığı örneklemle (çalışma 2) ve çevre aktivistlerinden oluşan örneklemle (çalışma 3) yürütülen çalışmalarda da desteklenmiştir. Bulgular katılımcı yeterliği inancının grup yeterliği inancını etkisini zayıflattığını göstermiştir, ancak katılımcı yeterliğini inceleyen çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve bu etkinin farklı bağlamlarda ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bununla birlikte katılımcı yeterliği inancının kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini nasıl etkilediğine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda mevcut çalışmada her iki yeterlik inancı ile eşitlik temelli kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkilerin incelenmesi planlanmıştır. Böylelikle önceki çalışmalardan elde edilen bulgularla tutarlı olarak katılımcı yeterliğinin analizlere dahil edildiği durumlarda grup yeterliği inancının kolektif eylem yönelimi üzerindeki yordayıcı gücünü yitirip yitirmediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2.3. Kolektif Eylemi Grup Kimliği Üzerinden Açıklamak

Kolektif eylem literatürü, grup kimliğinin insanları kolektif eyleme yönelten temel faktörlerden biri olduğuna işaret eder (bk. Agostini ve van Zomeren, 2021; van Zomeren

ve diğ., 2008). Nitekim sosyal psikolojide kabul gören kolektif eylem tanımında grup kimliğinin önemine vurgu yapılır (bk. Wright ve diğ.,1990), Bu nedenledir ki kolektif eylem çalışmalarının büyük bir kısmı ne tür bir grup kimliğinin insanları kolektif eyleme yönlendirdiğini belirlemeye odaklanmıştır. Alan yazında kolektif eylem yönelimini yordayan üç tür kimlik tanımlanmıştır: sosyal kategori temelli grup kimliği (sosyal kimlik), politikleşmiş kolektif kimlik (aktivist kimliği, feminist kimliği vb.) ve düşünce temelli grup kimliği. Her üç kimlik türünün kolektif eylemle ilişkisinin detaylandırılacağı bu bölümde, kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminin neden düşünce temelli grup kimliği üzerinden açıklanabileceği tartışılmıştır.

1.2.3.1. Sosyal Kimlik Yaklaşımı

Günümüzde Sosyal Kimlik Kuramı ve Kendini Sınıflandırma Kuramı aynı meta teoriye dayandırıldığı ve aynı sosyal kimlik kavramını kullandığı için '*Sosyal Kimlik Yaklaşımı'* adı altında bir arada değerlendirilmektedir (Hornsey, 2008; Turner, 1999). Sosyal kimlik yaklaşımına göre kendilerini aynı sosyal kategorinin üyesi olarak algılayan insan topluluğu bir sosyal grubu temsil eder (Hogg ve diğ., 2004). Yaklaşımın merkezinde yer alan sosyal kimlik kavramı; benliğin bir parçası olarak tanımlanır ve bireylerin, "grup üyeliğine değer ve duygusal anlam yükledikleri bir sosyal grubun (ya da grupların) üyesi olduklarına ilişkin bilgilerine" dayanır (Tajfel, 1982, s. 22). Sosyal sınıflandırma süreci sonucunda grup üyeleri (iç grup) arasındaki benzerlikler ön plana çıkar: Bu kişiler kendilerini benzer şekilde tanımlar, birbirlerine benzer özellikler atfeder ve diğerlerinden (dış grup üyelerinden) nasıl ayrıştıklarına yönelik benzer düşüncelere sahip olurlar. Özetle, 'biz' ve 'diğerleri' ayrımı belirginleşir (Hogg ve diğ., 2004).

Belirli bir bağlamda sosyal kimliğin belirginleşmesiyle birlikte, insanlar kendilerini ve grubun diğer üyelerini birey olarak değil, daha çok kategorinin prototipik bir temsili olarak görmeye başlayacaklardır. Bu süreç kişilikdışılaştırma (depersonalization) ya da benliğin bilişsel olarak yeniden tanımlanması şeklinde adlandırılmıştır (Hornsey, 2008; Turner, 1999). Prototip, kategoriyi diğer gruplardan ayıran özellikleri içerir ve ortalama bir üyenin nasıl olması gerektiğine; grubun normlarına ilişkin bilgi sağlar (Hogg, 2001). Ancak burada sözü geçen prototip objektif bir gerçekliği değil; içinde bulunulan bağlamda sosyal kategoriyi tanımlayan öznel nitelikleri ifade eder. Bu süreç insanların bilişlerinin, duygularının ve davranışlarının ortak kolektif benlik kurgusu üzerinden şekillenmesiyle, kolektif davranışların sergilenmesiyle, sonuçlanır (Turner, 1999). Diğer

bir ifadeyle, sosyal kimliğin belirgin hale geldiği bir bağlamda grup üyeleri, grubun normlarıyla tutarlı bir şekilde hareket etme eğiliminde olurlar (Terry ve Hogg, 1996).

Belirli bir toplumsal bağlamda hangi kimliğin belirginleşeceği ise; kategorinin ulaşılabilirliğine (accessibility) ve uyumuna (fit) bağlı olarak değişkenlik gösterir. Ulaşılabilirlik, kişinin seçici olarak kategoriyi kullanmaya hazır olmasıyla ilişkilidir. Kişinin geçmiş deneyimlerini, var olan beklentilerini, motivasyonlarını, değerlerini, amaçlarını ve ihtiyaçlarını yansıtır. Kişinin belirli durumlarda benliğini tanımlarken bir sosyal kategoriyi kullanmaya hazır oluşunu etkileyen önemli bir faktör grupla özdeşleşme düzeyidir. Özetle kolektif davranışların ortaya çıkması sosyal kimlik belirginliğine ve iç grupla özdeşleşmeye bağlıdır (Ellemers ve diğ., 1997). Sosyal kimliğin belirginleştiği bağlamda grup üyelerinin grubu tanımlayan normlarla, değerlerle ve inançlarla tutarlı hareket etme eğilimi, grupla özdeşim kurma düzeyi arttıkça daha güçlü bir hale gelmektedir (Terry ve Hogg, 1996).

Grupla özdeşleşme, kişinin grubuyla bütünleşme hali ya da gruba hissedilen bağlılık olarak tanımlanabilir (van Zomeren ve diğ., 2008). Bu bağlılık, psikolojik bir bağlılık olarak da ifade edilebilir. Ellemers ve diğerleri (1999) Tajfel`in (1982) sosyal kimlik tanımından yola çıkarak grupla özdeşleşmenin üç öğesi -kendini bir grubun üyesi olarak sınıflandırma, gruba bağlılık ve gruba değer verme – olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre bu öğeler çok boyutlu bir yapıya sahip olan özdeşleşmenin bilişsel (belirli bir grubun üyesi olduğunun farkında olma- kendini sınıflandırma), duygusal (grup üyeliğiyle duygusal bir bağ kurma- grup bağlılığı) ve değerlendirme (grup üyeliğine olumlu ya da olumsuz bir değer atfetmek- grup öz-saygısı) boyutlarını oluşturur. Grup üyeliği, bireylerin deneyimleri ve davranışları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ancak, psikolojik ve sosyal çıktılara sahip bu etkilerin ne düzeyde gerçekleşeceğini belirleyen temel etken *grupla özdeşleşme* düzeyidir (Leach ve diğ., 2008). Üyesi oldukları sosyal grupla özdeşleşen üyeler, hem kendilerini hem de sosyal bağlamı bu üyelikleri temelinde görmeye başlarlar. Bunun bir sonucu olarak grubun çıkarlarını kendi çıkarlarıymış gibi algılamaya ve bu çıkarları korumaya, sürdürmeye ve arttırmaya motive olurlar. Dolayısıyla grubun koşullarını iyileştirmeye yönelik her türlü girişimi kapsayan kolektif eylemlere katılımın grupla özdeşleşme düzeyine bağlı olarak artması beklenir.

Kolektif eylemlerin sosyal kimlik yaklaşımı çerçevesinde incelendiği çalışmalarda bu görüşü destekleyen biçimde, grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça kolektif olarak hareket etme isteğinin ve kolektif eyleme katılımın arttığını gösteren bulgular elde edilmiştir (Çakal ve diğ., 2011; Jimenez- Moya ve diğ., 2015; van Zomeren, Spears ve diğ., 2008). Kadınlarla yürütülen çalışmalara bakıldığında ise bu görüşü hem destekleyen hem desteklemeyen yönde bulgulara rastlanmaktadır.

Kadınlarla yürütülen bir çalışmada Becker ve diğerleri (2015) grupla özdeşleşme düzeyi ile sosyal eşitsizliğe gösterilen kabul yönelimli (eylemsizlik ve kabul) ve direniş yönelimli (bireysel ve kolektif karşı çıkış) tepkiler ve kolektif eylem yönelimleri arasındaki ilişkiler test etmişlerdir. Almanya`daki bir üniversitenin kadın öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmanın ilk aşamasında katılımcılara kadın kimliğiyle özdeşleşme ölçeği uygulanmıştır. Sonrasında ise katılımcılar kendilerine sunulan bir metin aracılığıyla cinsiyetçiliğe maruz bırakılmıştır. Katılımcılardan, kendileriyle birlikte 5 kişinin (3 erkek, 2 kadın) daha yer aldığı bir grupla bir masada oturduklarını hayal etmeleri istenmiş ve kendilerine bir senaryo sunulmuştur. Bu senaryoya göre bu grubun bebek fotoğraflarını yaşlarına göre dizme ve puzzle yapma gibi çeşitli görevleri olabildiğince hızlı bir şekilde tamamlaması gerekmektedir. Bu sırada gruptaki erkeklerden birinin, 'bebek görevi tam kadınlara göre, bebekler kadın işi, puzzle ise tam erkek işi' şeklinde bir yorumda bulunmuştur. Katılımcıların metindeki bu senaryoya nasıl tepki vereceğini belirlemek amacıyla kabul yönelimli (eylemsizlik ve kabul) ve direniş yönelimli (bireysel ve kolektif karşı çıkış) eylemleri değerlendirmeleri istenmiştir ve genel kolektif eylem yönelimleri ölçülmüştür. Kadın kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin direniş yönelimli tepkileri yordadığı görülmüştür. Katılımcıların kadın kimliği ile özdeşleşme düzeyi arttıkça cinsiyetçiliğe karşı kolektif tepkiler verme ve kadınları aşağılamayan bireysel tepkiler verme eğilimleri artmıştır. Buna ek olarak katılımcıların kadın kimliği ile özdeşleşme düzeyi arttıkça kadınlara yönelik ayrımcılığı durdurmak için gerçekleştirilecek kolektif eylemlere katılma yönelimlerinin arttığı gözlenmiştir. Maruz kaldığı cinsiyetçiliğe kolektif tepkiler verme eğilimi, grupla özdeşleşme ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Bir başka çalışmada kadın kimliğiyle özdeşleşme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi ve kadınları güçlendirmeye yönelik davranışlarda bulunma sıklığı arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu bulunmuştur (Özkan, 2014).

Ancak kadın kimliğiyle özdeşleşme ile kolektif eylem yönelimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren bulgular da mevcuttur. Örneğin, Iyer ve Ryan (2009) kadınların iş yerinde ayrımcılığa uğradığına ilişkin bir metin okuyan kadınların ve erkeklerin (avantajlı grup üyeleri) bu ayrımcılığa karşı yapılabilecek eylemlere katılma yönelimlerinin iç grupla özdeşleşme düzeyine ve grubun konumuna göre değişip değişmediğini test etmişlerdir. Farklı meslek gruplarında yer alan katılımcılara 'işe alım ve iş yerinde terfi etme' ile ilgili olduğu söylenen çevrimiçi bir anket çalışmasına dahil oldukları söylenmiştir. Özdeşleşme ölçümünden sonra katılımcıların hepsi, cam tavan (glass griff) fenomeniyle ilgili BBC haber sitesinde yer aldığı söylenen bir metin okumuşlardır. Metinde erkeklere kıyasla kadınların daha riskli liderlik pozisyonlarına getirildiklerini gösteren deneysel kanıtlar ve arşiv kayıtları sunulmuştur. Yazıda erkek çalışma arkadaşlarına kıyasla kadınların başarısız olacakları pozisyonlara daha çok getirildiği sonucuna varılmıştır. Bu fenomenin hem kadınları ve hem erkekleri sorgulamaya yönelttiğine ilişkin bulguları referans alan araştırmacılar, bu yöntemle sosyal istenirliğin kontrol edilebileceğini belirtmişlerdir. Metni okuduktan sonra katılımcıların bu fenomeni ne düzeyde meşru ve yaygın algıladıkları; fenomene yönelik duyguları ve bu fenomene karşı yapılan eylemlere katılma niyetleri ölçülmüştür. Erkeklerle kıyaslandığında kadınların bu fenomeni daha az meşru algıladıkları, daha yaygın bir fenomen olarak değerlendirdikleri, bu fenomene yönelik daha fazla öfke duydukları ve bu fenomenle ilişkili kolektif eylemlere katılma yönelimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özdeşleşme düzeyine yönelik analizler, kadın kimliğiyle özdeşleşme düzeyi düşük olan kadınlara kıyasla yüksek olanların bu fenomeni daha az meşru algıladıklarını ve fenomene yönelik daha fazla öfke duydukları göstermiştir. Ancak beklenenin aksine özdeşleşme düzeyi kolektif eylem yönelimi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Bir başka çalışmada ise Mikolajczak ve diğerleri (2022) kadın kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin yalnızca değişim hedefli kolektif eylem yönelimini değil, aynı zamanda hiyerarşik sistemi korumayı hedefleyen gerici kolektif eylem yönelimini de yordadığını göstermiştir. Çalışmada hangi tür kolektif eylemin yordanacağını belirleyen etkenin kimliğin içeriği olduğu, ilerici değerlerin atfedildiği kimliklerin değişimi hedefleyen kolektif eylemleri yordadığı, geleneksel ve gerici özelliklerin atfedildiği kimliklerin ise hiyerarşik sistemi korumayı amaçlayan kolektif eylemleri yordadığı bulunmuştur.

Kadınlarla yürütülen bu çalışmalardan elde edilen tutarsız bulguları kadın kimliğine atfedilen anlamların farklılığı üzerinden anlamlandırmak mümkündür. Şöyle ki diğer dezavantajlı gruplardan farklı olarak kadınlar sayısal olarak azınlıkta değildir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar sosyo-demografik özellikleri, kişisel deneyimleri, değer ve inançları açısından oldukça farklılık içermektedir. Dolayısıyla kadın olmaya atfettikleri anlam, toplumsal hiyerarşiye, kadın haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair anlayışları birbirinden farklıdır (Mikolajczak ve diğ., 2022). Bu denli kapsamlı ve farklı anlamlar içeren bir sosyal kategori üyeliğiyle özdeşleşmenin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerini açıklamada yetersiz kalması beklenebilir. Bu görüşle tutarlı olarak kimi çalışmalar kadınların farklı alt gruplarla özdeşim kurduğunu, toplumsal hiyerarşiye ve kadınların ulaşması gereken hedeflerin neler olduğuna ilişkin görüşlerinin özdeşim kurdukları alt grup kimliğiyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Becker ve Wagner, 2009; Reid ve Purcell, 2004; van Breen ve diğ., 2017). Örneğin, Becker ve Wagner (2009) kadın kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin kolektif eylemi yordayıp yordamayacağını belirleyen unsurun, kadın kimliği ile belirlenen alt grup kimlikleri (ilerici ya da gerici) arasındaki etkileşim olduğunu belirlemişlerdir. Buna göre, kadınlarla özdeşleşme düzeyi yalnızca ilerici toplumsal cinsiyet tutumlar benimsendiğinde kolektif eylemi yordamıştır.

Kadınlarla yürütülen çalışmalardan elde edilen bu bulguları grup normlarının belirgin olmayışı üzerinden açıklamak da mümkündür. Kolektif eylemlere katılımın grubun eylemliliğe dair normlarının belirgin olduğu koşullarda daha fazla gerçekleştiği savunulur (van Zomeren, 2013). Bu görüşü destekleyen çalışmalar, kolektif eylemlere katılımın grubun bir normu haline geldiği; "eylemci grup" olarak adlandırılabilecek gruplarla (örneğin, sendika üyeliği, feminist kadın gruplarına üyelik vb.) ya da sosyal hareketin kendisiyle özdeşleşmenin geniş bir sosyal kategoriyi temsil eden grupla (örneğin engelliler, yaşlılar, kadınlar vb.) özdeşleşmeye kıyasla kolektif eylem yönelimini daha güçlü bir şekilde yordadığını göstermiştir (Kelly ve Breinlinger, 1995; Simon ve diğ., 1998). Örneğin, Kelly ve Breinlinger (1995) tarafından yürütülen çalışmada kadın kimliğiyle özdeşleşme, aktivist kimliğiyle özdeşleşme, kolektivist yönelim, göreli yoksunluk, politik yeterlilik algısı ve kolektif eylem katılımı arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Çeşitli kadın gruplarında ve kampanyalarında yer alan aktivist katılımcılardan elde edilen sonuçları karşılaştırabilmek için politik olarak daha az aktif, farklı mesleki gruplarda yer alan lisans üstü öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma, on iki

aylık bir süreci kapsayacak şekilde iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada kadın gruplarına katılma, kolektivist protesto, informel katılım ve bireysel protesto olmak üzere dört farklı eylem türü incelenmiştir. Kadınların informel eylemlere (örn. kadınlarla ilgili konuları arkadaşlarıyla tartışmak) katılım eğilimleri en yüksek puanı alırken kolektivist eylemlere (örn. gösterilere ve protestolara katılmak) katılım eğilimleri en düşük puanı almıştır. İkinci aşamada ise bu eylem türleri tek bir faktöre yüklenmiş ve *gerçekleşmiş katılım* olarak isimlendirilmiştir. Analizler ilk olarak aktivist kimliği dâhil edilmeden gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar kadın kimliği ile özdeşleşme düzeyinin tüm eylem türlerini diğer değişkenlere kıyasla daha güçlü bir şekilde yordadığını göstermiştir. Grupla özdeşleşme düzeyi yüksek kadınların göreli yoksunluk duygusu arttıkça kolektif eylemlere katılım sıklığının arttığı; özdeşleşme düzeyi düşük kadınların kolektif eylemlere katılım sıklığının bu eylemlerin etkili olacağına ilişkin inançları ve kolektivist yönelimleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Aktivist kimliğiyle özdeşleşme değişkeninin analizlere dahil edilmesiyle birlikte, diğer değişkenlerin kolektif eylem yönelimi üzerindeki yordayıcı etkisi anlamsız hale gelmiştir. Son bir yıl içerisinde gerçekleştirilen kolektif eylemlerin sıklığı yalnızca aktivist kimliğiyle özdeşleşme tarafından yordanmıştır. Sonuçlar sosyal kategori temelli grupla özdeşleşmeye kıyasla aktivist kimlikle özdeşleşmenin kolektif eylem katılımı için daha belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Simon ve diğerlerine (1998) göre Kelly ve Breinlinger (1995) tarafından sosyal hareket alanında yapılan bu çalışma cesaret vericidir ve sosyal kimliğin sosyal hareket alanında daha fazla incelenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlardan hareketle sosyal kimliğe daha inşacı bir bakış açısıyla yaklaşan Simon ve Klandermans (2001), güç mücadelesinin hâkim olduğu bir bağlamda inşa edilen bir kimlik türünü tanımlamış ve bu kimliğin anahtar rol oynadığı kuramsal bir model geliştirmişlerdir.

1.2.3.2. Politikleşmiş Kolektif Kimlik Modeli (PKKM)

Politikayı insanların diğer insanlar üzerinde güç uygulaması olarak tanımlayan Simon ve Klandermans`a (2001) göre sosyal gruplar arasındaki güç mücadelesi, politik grup aktivitesidir. Sosyal gruplar, bir güç yapısı oluşturmak, değiştirmek ya da savunmak istediklerinde bu güç mücadelesine dâhil olurlar. Grup üyelerinin bu tarz bir güç mücadelesine dâhil olma motivasyonunun altında yatan faktör ise, 'politikleşmiş kolektif kimlik' olarak adlandırdıkları bir kolektif kimlik türüdür. Grup üyelerinin kolektif

kimliği, söz konusu grup adına gerçekleştirdikleri güç mücadelesine ne düzeyde dâhil olduklarına bağlı olarak politikleşir (Klandermans, 2014; Simon ve Klandermans, 2001). Politikleşmiş kolektif kimlikle ilişkili eylemlerde grup üyeleri, güç mücadelesinin geniş bir toplumsal bağlam içerisinde yer aldığının ve buna göre şekillendirilmesi gerektiğinin bilincinde bir topluluk olarak hareket eder (Simon ve Klandermans, 2001). PKKM göre politikleşme, üç öncüle bağlı olarak gerçekleşen aşamalı bir sürecin ürünüdür. Bu süreç, ortak haksızlıkların ya da mağduriyetin farkına varmakla başlar. İkinci aşamada grubun bu dezavantajlı durumuna neden olan dışsal bir düşman (hedef grup) belirlenir; eşitliği ve güç dengelerini sağlayacak taleplerde bulunulur. İsteklerin yerine getirildiği durumlarda kolektif kimlik politikleşmez. Ancak getirilmediği durumlarda mücadele devam eder. Politikleşmenin gerçekleştiği son aşamada grup üyeleri, bu karşıtlığı toplumu ya da daha güçlü otoriteleri (üçüncü tarafları) taraf olmaya zorlayacak geniş bir mücadeleye dönüştürmeye çalışır. Grup üyelerinin bu konuda ne kadar çaba sarf ettiği, politikleşmenin düzeyini belirler. Üçüncü tarafların dahil edilmesiyle birlikte, grubun sosyal çevresi ile ilişkisi değişime uğramış olur. Genel bir ifade ile politikleşme, kolektif kimliğin bilişsel olarak yeniden yapılandırılması sürecini ifade eder (Klandermans, 2014).

Almanya`daki Gri Panter Hareketi ve Amerika`daki Eşcinsel Hareket (Simon ve diğ.,1998); Amerika`daki Şişmanlığı Kabul Hareketi (Stürmer ve diğ., 2003) ve Almanya`daki Öğrenci Hareketi (Stürmer ve Simon, 2009) kapsamında yürütülen çalışmalarda, sosyal hareketle (politikleşmiş kolektif kimlikle) özdeşleşme düzeyinin analizlere dahil edilmesiyle birlikte sosyal kimlikle (yaşlı, eşcinsel, şişman olma ve öğrenci kimliğiyle) özdeşleşme ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkinin anlamlılığını yitirdiği bulunmuştur. van Zomeren ve diğerleri (2008) tarafından yapılan meta analiz çalışmasında sosyal kimlikle kıyaslandığında politikleşmiş kolektif kimliğin kolektif eylemi daha güçlü bir şekilde açıkladığı bulunmuştur.

Bu bağlamda politikleşmiş kolektif kimlikle özdeşleşme ile kadınların kolektif eylem yönelimleri arasında tutarlı ve güçlü bir ilişki olması beklenir. Kadınların kolektif eylem yönelimlerinin incelendiği çalışmalarda feminist kimlikle özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yöneliminin temel bir öncülü olduğu görülmektedir (Fieck ve diğ., 2020; Liss ve diğ., 2004; Nelson ve diğ., 2008; Radke ve diğ., 2018; Weis ve diğ., 2018; Yoder ve diğ., 2011). Örneğin, üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada Liss ve diğerleri (2004)

yaşam deneyimleri (feminist bir anneye sahip olma, kadınlarla ilgili bir ders alma), feminist tutum ve inançlar, kendini feminist olarak tanımlama ve kolektif eylemlerin etkililiğine inanma ile kolektif eylem arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuşlardır. Üniversite öğrencileriyle yürütülen bir başka çalışmada Nelson ve diğerleri (2008) benzer sonuçlar elde etmiştir. Yaşam deneyimlerinin ve feminist kimlikle özdeşleşme düzeyinin kolektif eyleme katılma düzeyini yordadığı gözlenmiştir. Hercus (1999) öfke duygusunun ve feminist kimlikle özdeşleşme düzeyinin kolektif eylemlerin sürdürülmesiyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Politikleşmiş kolektif kimlikle özdeşleşmenin, kadınların haksızlığa uğrama deneyimleri ile kolektif eyleme katılma düzeyleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiğine ilişkin bulgulara rastlanmaktadır (Duncan,1999). Amerikalı üniversite öğrencisi kadınlarla yürütülen bir çalışmada feminizme ilişkin düşüncelerden bağımsız olarak kendini feminist olarak tanımlamanın kolektif eylem yöneliminin güçlü bir yordayıcısı olduğunu görülmüştür (Yoder ve diğ., 2011).

Bu bulgular, politikleşmiş kolektif kimliğin kadınların kolektif eylem yönelimini açıklamada ne düzeyde önemli bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Ancak kadınların tamamımın kendini feminist ve aktivist gibi politikleşmiş kimliklerle tanımladıklarını ve kolektif eylemlere katılım gösteren her kadının politikleşmiş bir kimlikle ya da sosyal hareketle özdeşleştiğini söylemek mümkün değildir. Nitekim feminist kimliğine yönelik olumsuz kalıpyargılar nedeniyle temelde benzer tutum ve düşüncelere sahip olmasına karşın kadınların kendilerini bu kimliklerle tanımlamaktan kaçınabildikleri gözlenmiştir (Radke ve diğ., 2016; Yoder ve diğ., 2011; Zucker, 2004). Ayrıca günümüz kolektif eylemleri spontane olarak gelişen ve politikleşmemiş kişilerin de katılım gösterdikleri niteliktedir. Son yıllarda gerçekleşen kitlesel eylemlere katılanların önemli bir bölümünün politikleşmemiş kişilerden oluştukları, dolayısıyla hali hazırda özdeşim kurdukları politikleşmiş kolektif kimliğe sahip olmadıkları belirtilmiştir (Baysu ve Phalet, 2017). Bu noktada, kendini politikleşmiş kolektif kimliklerle tanımlayan kadınların kolektif eylem yönelimini açıklayabildiği gibi politikleşmemiş ancak toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ve eşitliğin sağlanabilmesi için çaba sarf etmeye istekli kadınların kolektif eylem yönelimlerini açıklayacak farklı türde kapsayıcı bir grup kimliğinin tanımlanmasına ve incelenmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu bağlamda düşünce

temelli grup kimliğinin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerini açıklayacak türde bir kimlik olduğu düşünülmektedir.

1.2.3.3. Düşünce Temelli Grup Kimliği

Bliuc ve diğerleri (2007) kolektif eylemi gerçekleştiren grupların her zaman için sosyal kategori üyeliklerine ve statülerine göre tanımlanamadıkları noktasından hareketle kolektif eylemlerin çoğu zaman hiyerarşideki konumlarıyla tanımlanan grup üyeliğiyle (sosyal kategorilerle) ilgili olmadığını, bunun yerine grup ilişkilerine dair düşüncelerle ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda düşünce temelli grup oluşumlarına odaklanmanın kolektif eylemlere dayanak oluşturan kolektif kimliklerin anlaşılmasında daha etkili olacağını vurgulanmışlardır (ayrıca bk., McGarty ve diğ., 2009).

Sosyal kategoriler (etnisite, din, cinsiyet, ulus vb.) ve sosyal hareket örgütleri yerine "ortak bir düşünce" üzerinden tanımlanan gruplar, düşünce temelli gruplar (opinion-based groups) olarak tanımlanmaktadır (Bliuc ve diğ., 2007; McGarty ve diğ., 2009; McGarty ve diğ., 2012; Thomas ve diğ., 2009). Düşünce temelli bir gruptan söz edilebilmesi için grubu oluşturan kişilerin ortak bir düşünceye sahip olması gerekir. Diğerleriyle aynı düşünceye sahip olmak tek başına böyle bir grubun var olduğunu söylemek için yeterli değildir, ortak bir düşünceye ya da tutuma sahip olmaktan farklı olarak ortak düşüncenin sosyal kimliğin bir parçası haline gelmesi gerekir. Bu yönüyle bu gruplar, kendini sınıflandırma kuramında sözü geçen psikolojik gruplar (bk., Turner ve diğ., 1987) gibi değerlendirilebilir; şöyle ki kişiler kendilerini ortak düşünce temelli grup üyelikleri üzerinden tanımlamaktadırlar (McGarty ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2009). Düşünce temelli grup üyeliğinin ortak düşünce ve tutumlardan ayrıştığına işaret eden çalışmalarında Thomas ve diğerleri (2015) düşünce temelli temelli grupla özdeşleşme düzeyi ile ilgili düşünceye dair tutumlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirlemişlerdir.

Düşünce temelli bir grubun varlığından söz edebilmek için gerekli bir diğer koşul ise, grup üyelerinin sergilediği davranışları düşünce temelli grup kavramı olmadan açıklamanın zor olmasıdır. İnsanlar, psikolojik olarak anlamlı herhangi bir sosyal kategori ya da grup üzerinden yaptıkları gibi kendilerini düşünce temelli grup üyelikleri üzerinden tanımlayabilir ve algılayabilirler. Buna bağlı olarak düşünce temelli grup üyeliğinin

belirginleştiği durumlarda, grup üyelerinin grubun normlarına uygun olarak hareket etmesi beklenmektedir (O`Brien ve McGarty, 2009; McGarty ve diğ., 2009).

Bu grupları oluşturan ortak düşünceler genellikle tartışmalı konular (ör., toplumsal cinsiyet eşitliği) ile ilgilidir; muhalif olarak tanımlanan dış gruplar ise, karşıt düşünceler temelinde bir araya gelen kişilerden oluşur. Bir diğer ifade ile sosyal çevreyi belirli bir yönde değiştirmeyi amaçlayan düşünce temelli gruplar (ör., eşitlik yanlısı); diğer tarafta ise statükoyu korumayı ve sürdürmeyi amaçlayan gruplar (ör., eşitlik karşıtı) vardır. Bu gruplar bir sosyal kategorinin içinde oluşabileceği gibi o kategorinin ötesinde; bünyesinde farklı sosyal kategorilerden gelen kişileri barındıracak şekilde oluşabilir. Örneğin, cinsiyet temelli sosyal kategoriler arasındaki ilişkilerle ilgili ortak düşüncelere dayanan feminist düşünce temelli grupların ya da anti feminist düşünce temelli grupların üyeleri hem erkek hem kadınlardan oluşur. Bu yönüyle bu gruplar sosyal kategori üyeliğinden farklılaşmaktadır (Bluic ve diğ., 2007; Thomas ve diğ., 2009).

Düşünce temelli grupları sosyal kategori temelli gruplardan ayıran bir diğer özellik ise bu gruplarda kimlik içeriğini oluşturan normların, değerlerin ve inançların daha belirgin olmasıdır. Bu içerik grubun eyleme ilişkin motivasyonlarını ve eylemlerin kendisini belirleyen temel unsurdur. Dolayısıyla kimliğin normatif içeriğinin belirgin olması, normatif davranışların sergilenme eğilimini arttırmaktadır (Bluic ve diğ., 2007; McGarty ve diğ., 2009). Bu bağlamda sosyal değişimi destekleyen normlar ve düşünceler aracılığıyla tanımlanan düşünce temelli grupların varlığında, bu gruplarla özdeşleşmenin değişimi destekleyecek davranışsal değişimleri ve kolektif eylemleri tetiklemesi beklenmektedir (Bongiorno ve diğ, 2016; Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2009). Düşünce temelli grupların kolektif eylem olgusuyla ilişkisini ortaya koyan ilk çalışmada Bliuc ve diğerleri (2007) iki farklı örneklem grubu ile iki farklı çalışma yürütmüşlerdir. Romanyalı üniversite öğrencileriyle yürütülen birinci çalışmada, katılımcılara genel seçimle ilgili bilgilendirici bir metin sunularak kendilerini iktidardaki hükümetin destekleyicisi ya da muhalefetin destekleyicisi olarak sınıflandırmaları istenmiştir. Bulgular politik düşünce temelli grup üyeliğiyle (hükümet karşıtı ya da yanlısı olma düşüncesi) özdeşleşme düzeyinin grubun hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlayan sosyal politik eylemlere katılma (ör., desteklenen politik partiyi destekleyen gösterilere, gruplara, imza kampanyalarına katılma) niyetini yordadığına işaret etmiştir. İkinci çalışmada ise düşünce temelli grupla özdeşleşmenin, bireysel düşünce ölçümünün

ötesinde sosyal kimlik ifadesi olduğunu göstermek için hem davranışsal yönelimleri hem de grubun normatif tepkilerini yordayıp yordamadığı test edilmiştir. Avustralya`da 2001 yılı seçimleri öncesinde gerçekleştirilen çalışmada üniversite öğrencisi katılımcıların kendilerini yönetimde olan koalisyon partilerinin destekleyicisi (Liberal ve Ulusal Partilerin koalisyonu) ya da yönetimde olmayan partilerin destekleyicisi olarak sınıflandırmaları istenmiştir. Çalışmanın sonuçları düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyinin grup üyelerinin politik eylem yönelimlerini ve iç grubu benzer algılama eğilimlerini yordadığını göstermiştir. Buna ek olarak iç grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça grup üyelerini benzer algılama eğilimi artmış ve bu artışla birlikte grup üyelerinin davranışlarını grubun ortak özelliklerine atfetme eğilimi yükselmiştir. Sonuçlar, sosyal sınıflandırmanın gerçekleştiğini -bireylerin kendileriyle benzer düşünceleri savunanları bir iç grup üyesi olarak algıladıklarını- ve düşünce temelli bu gruplarla özdeşim kurmanın kolektif eylem yönelimini açıklayan temel bir faktör olduğunu göstermiştir.

Düşünce temelli grup kimliğini savaş yanlısı ya da karşıtı olmak üzerinden iki grup ile inceleyen Musgrove ve McGaarty (2008), uluslararası terörizme karşı savaşın yanlısı olma kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin terörizme duyulan öfke düzeyini yordadığını ve bu öfke aracılığıyla hükümetin ortaya koyduğu saldırgan normlarla tutarlı kolektif eylemlere yönelimi dolaylı olarak yordadığını bulmuşlardır. Bununla birlikte savaş karşıtı olma kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin ise hükümete yönelik öfke düzeyi aracılığıyla savaş yanlısı politikalarla mücadele etmeyi amaçlayan kolektif eylem yönelimini yordadığı bulunmuştur.

Düşünce temelli grupların kolektif eylem yönelimiyle ilişkisini dayanışma temelli kolektif eylemler bağlamında inceleyen çalışmalardan elde edilen bulgular, önceki bulgularla tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda yürütülen ilk çalışmada Thomas ve diğerleri (2012) düşünce temelli grup kimliğinin gelişmekte olan ülkeleri desteklemeyi amaçlayan dayanışma temelli kolektif eylem yönelimiyle ilişkisini incelemişlerdir. Üç farklı örneklem grubundan (Üniversite öğrencileri, psikoloji bölümü öğrencileri ve öğrenci olmayan grup) oluşan katılımcılara gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde görülen suyla taşınan hastalıklardan bahsedilmiş ve bu ülkelerdeki insanların temiz suya ulaşması için çalışmalar yürüten "Yaşam için Su" (Water for Life) hareketi (Birleşmiş Milletler`in hareketi) tanıtılmıştır. Her üç örneklem grubundan elde edilen bulgular, Yaşam için Su hareketinin destekleyici olma kimliğiyle -düşünce temelli grup kimliği-

özdeşim kurma düzeyinin bu programı desteklemeye ve programın hedeflerine ulaşmasını sağlamaya yönelik kolektif eylemlere katılma niyetini yordadığı bulunmuştur. Araştırmacıların üniversite öğrencileriyle yürüttükleri bir başka çalışmada (Thomas ve diğ., 2016) benzer şekilde Yaşam için Su hareketinin destekleyicisi olma kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin bu hareketi desteklemeye yönelik kolektif eylem yönelimini açıklayan temel bir faktör olduğu görülmüştür. Yaşam için Su hareketinin destekleyicisi kimliğiyle özdeşleşmenin bu hareketin amaçlarıyla uyumlu olarak gelişmekte olan ülkelerdeki insanların su sorunu ile ilgili kolektif eylemlere (ör., imza kampanyası, sosyal medyaya post paylaşma, hükümet yetkililerine mektup yazma ve benzer programlara katılma) katılma niyetinin yanı sıra, bu ülkelerdeki insanlara temiz su sağlanması için kişisel sorumluluk hissetmeyi ve gelecekte bu ülkelerdeki durumun değişeceğine dair iyimser ve umutlu olmayı da yordadığı bulunmuştur (Thomas ve diğ., 2019).

Düşünce temelli grup kavramını politikleşmiş kolektif kimlik modeli ile entegre eden araştırmacılar (Bliuc ve diğ., 2007) düşünce temelli grup kavramının modelin bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilebileceği görüşünü ortaya koymuşlardır. Politikleşmiş kolektif kimlik modeli kişilerin hali hazırda sosyal hareket örgütünün üyesi olduğu ya da aktivist kimliği edindiği bağlamlarda gerçekleşen kolektif eylemlerin anlaşılmasını sağlarken düşünce temelli grup kavramı politikleşmenin nasıl gerçekleştiğine yönelik açıklamalar getirebilir. Bliuc ve diğerlerine (2007) göre her eylem grubu ortak bir düşünceye dayanır ve düşünce temelli gruplar "başlangıç aşamasındaki eylem grupları" olarak değerlendirilebilir. Düşünce temelli grupların bazı üyeleri belirli süreçlerden geçerek politikleşmekte (bk., Simon ve Klandermans, 2001) ve bunun sonucunda aktivist bir gruba ya da sosyal harekete dahil olmaktadırlar. Bu şekilde oluşan eylem grupları 'düşünce temelli grupların aktif, güçlü bir bağlılığa sahip ve organize olmuş bir fraksiyonu' olarak tanımlanmıştır (McGarty ve diğ., 2009, s.847).

Düşünce temelli gruplara yönelik bu kavramsallaştırmanın günümüzde spontane olarak gelişen kolektif eylemlerin ve kitlesel eylemlerin anlaşılması noktasında da işlevsel olduğu vurgulanmıştır (Bliuc ve diğ., 2007; McGarty ve diğ., 2012, Thomas ve diğ., 2009). Organize kolektif eylemler, planlamayı gerçekleştirecek sosyal hareketleri veya aktivistleri gerektirmektedir. Ancak kolektif eylemler bazen spontane olarak gelişmekte ve eylemlerin başarıya ulaşması için daha geniş kitleler tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Günümüz kolektif eylemlerinin önemli bir özelliği aktivist bir kimliğin

ya da örgütlere üyeliğin gerekli olmayışıdır. Bir sosyal hareketle ya da politikleşmiş kolektif kimlikle özdeşleşen kişilerin yanı sıra kendini kolektifin bir parçası olarak gören politikleşmemiş (politikleşmemiş, belirli bir hareketle özdeşim kurmamış) destekleyicilerin de eylemlere katılım gösterdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu eylemlere destek veren herkesin kolektif eylem yönelimini politikleşmiş kolektif kimlik üzerinden açıklamak mümkün değildir. Bu kişileri eyleme yönlendiren şey, ortak düşünce ya da değerlerdir. Düşüncelerini desteklemek, değerleri korumak adına bir araya gelerek bu düşünceler temelinde grup aidiyeti oluştururlar (Thomas ve diğ., 2015). Bir başka ifade ile bu kişiler ortak görüş ve düşünceleri üzerinden onları bir araya getiren ve amaçlarını gerçekleştirmeye motive eden eylem yönelimli yeni bir kimlik, düşünce temelli kimlik, oluştururlar (Thomas ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2015). Örneğin Gezi parkı protestoları bağlamında Gezi Parkı göstericisi kimliği (Uysal ve Akfırat, 2022) ve Ukrayna`da ortaya çıkan Euromaidan Hareketi kapsamında oluşan Euromaidan kimliği (Chayinska ve diğ., 2019) eylem ihtiyacı çerçevesinde oluşan düşünce temelli grup kimlikleri olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda sözü edilen bulgular, düşünce temelli grup kimliğinin kolektif eylemi güçlü biçimde yordayan bir sosyal kimlik türü olduğunu göstermektedir. Politikleşmiş olsun olmasın sosyal kimliğini ortak düşünce üzerinden tanımlayan herkesin kolektif eylem yönelimini açıklayabilmesi, sosyal kategori kimliğinden farklı olarak kimliğin içeriğini oluşturan normların, değerlerin ve inançların belirgin olması bu kimliğin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerinin anlaşılmasında işlevsel olacağına işaret etmektedir. Kadınlarla yürütülen az sayıda çalışma düşünce temelli grup kimliği ile kolektif eylem yönelimini incelemiştir. Bu çalışmalardan birinde Besta ve diğerleri (2019) Polonya`da kürtajla ilgili kanun tasarısına karşıt olma kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin grubun değişimi gerçekleştirebileceği inancı aracılıyla tasarı karşıtı eylemleri yordadığını bulmuşlardır. Bir diğer çalışmada ise Doğadan`ın yayınladığı cinsiyetçi bir reklamın kaldırılması yönünde imza kampanyasına katılan kişilerin kadın hakları savunuculuğu kimliğiyle kurdukları özdeşimin ve grup yeterliği inancının cinsiyetçi reklamlara karşı kolektif eylemde bulunma isteklerini yordadığı belirlenmiştir (Uluğ ve diğ., 2020). Yukarıda sözü edilen görüşleri ve bulguları destekleyen bu sonuçlar, kadınların eşitlik temelli kolektif eylemlere yöneliminde düşünce temelli grup kimliğini incelemenin önemli olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Buradan hareketle mevcut

çalışmada kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini incelerken düşünce temelli grup kimliğine (toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi) odaklanılmış ve bu kimliğin işlevlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2.4. Kolektif Eylemi Ahlaki Motivasyonlar Üzerinden Açıklamak

Kolektif eylemi sosyal psikolojik perspektiften inceleyen araştırmacılar, uzun bir süre grup düzeyindeki faktörlerin bu olguyu nasıl açıkladığı üzerine çalışmalar yürütmüş ve kolektif eylemin ahlaki boyutuna yeterince odaklanmamıştır. Bunun önemli sebeplerinden biri ahlaki motivasyonların bireysel düzeydeki faktörler olarak değerlendirilmesidir (Fernandes-Jesus ve diğ., 2020; van Zomeren ve diğ., 2011). van Zomeren ve diğerlerinin (2011) ahlaki kanıları kolektif eylemin sosyal kimlik modeline entegre etmesi ile birlikte kolektif eylemlerin ahlaki boyutunu da ele alan daha kapsamlı çalışmalar yürütülmüş ve açıklamalar geliştirilmiştir (bk., Mazzoni ve diğ., 2015; Milesi ve Alberici., 2018; van Zomeren ve diğ., 2012; Vilas ve Sabucedo, 2012).

Ahlaki kanı (moral conviction) ve ahlaki yükümlülük (moral obligation), insanları kolektif eyleme güdülediği savunulan bireysel ahlaki motivasyonlardır. Ahlaki kanı neyin doğru ya da yanlış, ahlaki ya da ahlak dışı olduğuna ilişkin kesinlik içeren güçlü bir inanç olarak tanımlanmaktadır (Skitka ve diğ., 2005). Ahlaki kanıları temel değer ve normları yansıtan güçlü tutumlar olarak tanımlamak da mümkündür (Skitka ve Bauman, 2008; van Zomeren, 2013). Ahlaki kanılar, güçlü ancak ahlakla ilişkili olmayan inanç ve tutumlardan belirli özellikler bağlamında farklılaşmaktadır. Bu özelliklerden ilki, ahlaki kanıların kişisel bir düşünce olmaktan ziyade nesnel bir gerçekliği yansıttığı inancıdır. Herhangi bir durumun doğru ya da yanlış olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin kesinlik ve nesnel gerçeklik içerdiğine inanılmaktadır. Ahlaki kanıların ayırıcı bir diğer özelliği ise, evrenselliğidir. Ahlaki bir kanı, kişiden kişiye ya da kültürden kültüre değişebilen bir tutum olarak değil evrenselliği olan bir gerçeklik olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğine dair ahlaki bir kanıya sahip bir kişi diğer insanların bu konudaki tutumlarının benzer olduğuna inanır. Ahlaki kanıların üçüncü ayırıcı özelliği ise öfke gibi harekete geçirici duyguları tetiklemesidir. Ahlaki kanılar, bireyin kendi düşüncelerinden ziyade nesnel ve evrensel bir "gerçeklik" olarak değerlendirildikleri için bu kanıların herhangi bir şekilde ihlal edilmesi öfke duygusunun tetiklenmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu yönüyle öfke, ahlaki temelli bir duygu olarak nitelendirilmektedir (Skitka, 2010). Ahlaki kanıların ihlalinin

kabul edilebilir olmadığı (içselleştirildiği için kişiselleştirilmiştir) ve bireyi, bu standartları korumaya güdülediği savunulur (Skitka, 2010; van Zomeren 2013). Koruma güdüsü bireyi, bunu sağlayacak eylemlere yönlendirmektedir (ör., Skitka ve Bauman, 2008). Ahlaki kanıların bu yönüyle eylemleri meşrulaştırma özelliği taşıdığını söylemek mümkündür (Skitka ve diğ., 2005). Bireylerin, neyin meşru ve adil olduğuna yönelik inançlarının, sahip oldukları güçlü ahlaki kanılara göre şekillendiğini gösteren bulgular (ör., Mullen ve Skitka, 2006) bu iddiayı destekler niteliktedir.

Ahlaki kanılar hem kişisel düzeyde hem de grup düzeyinde oluşabilmektedir. Grup bağlamında gelişen ahlaki kanıların temelleri belirli bir grubun normlarına dayanmaktadır. Ancak bu normlar ahlaki bir kanıya dönüştüğü anda, o bağlamın ötesinde işlev gören evrensel ve mutlak ahlaki inançlara dönüşmektedirler. Bu özellikleri, onları koruma motivasyonunu ortaya çıkarmaktadır. Bu motivasyon ahlaki kanıları motivasyonel bir güce dönüştüren özellikleri olarak değerlendirilir. Diğer bir deyişle ahlaki kanılar geliştikten sonra herhangi bir duruma ya da faktöre – otoriteye, grup üyeliğine ya da grubun normlarına- bağlı olmaksızın kişiyi mevcut kanılarıyla tutarlı hareket etmeye iten bir güç olarak işlev görmektedir (Skitka ve diğ., 2008).

Ahlaki kanıya dair ihlallerin öfke duygusunu ve ahlaki değerleri koruma motivasyonuyla eyleme geçmeyi tetiklediğine dair açıklamaları kolektif eylem çalışmalarına entegre eden van Zomeren ve diğerleri (2011) ahlaki kanıların kolektif eylem yöneliminin temel bir öncülü olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bu iddiaya göre, bir grubun mevcut dezavantajının (ya da durumunun) ahlaki bir ihlal olarak algılanması, ahlaki değeri koruma motivasyonunun bir sonucu olarak bireyin bu ihlalin hedefi olan grup üyeleriyle özdeşim kurmasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra bu değeri koruma güdüsü sonucunda öfke duygusunun ortaya çıkması beklenir. Böylelikle ahlaki kanıların özdeşleşme ve öfke duygusu aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordayacağı savunulur. Ahlaki kanıların kolektif eylem üzerindeki bu etkisinin yalnızca dezavantajlı grup üyeleri ile sınırlı olmadığı, avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup adına kolektif eyleme yönelmesini sağladığı da belirtilmiştir. van Zomeren ve diğerleri (2011) sosyal eşitsizliğe yönelik güçlü ahlaki kanıları olan avantajlı grup üyelerinin, dezavantajlı grupla özdeşleşme düzeyindeki artış aracılığıyla dezavantajlı grubu destekleyen kolektif eylemlere katılma niyetlerinin yükseldiğini bulmuşlardır. Bu sonuç, ahlaki kanıların grup üyeliğinden bağımsız motivasyonel bir güce sahip olduğu iddialarıyla (Skitka ve diğ., 2008) tutarlılık

göstermektedir. Bir başka çalışmada Mazzoni ve diğerleri (2015) kendini aktivist olarak tanımlamayan katılımcıların su hizmetlerinin özelleştirilmesine dair ahlaki kanılarının, bu özelleştirmeye karşı çıkan Su Hareketi ile özdeşim kurma düzeylerini doğrudan yordadığını ve bu yolla özelleştirme karşıtı kolektif eyleme katılma niyetlerini dolaylı olarak yordadığını göstermiştir. Belirli bir konudaki ahlaki kanıların, kişileri ahlaki görüşlerini koruyacağına inandıkları kolektif eylemlere katılmaları yönünde güdülediği bir meta analiz çalışması ile de desteklenmiştir (Agostini ve van Zomeren, 2021). İdeoloji, sistemi meşrulaştırma motivasyonu ve ahlaki olmayan değerlerle kıyaslandığında ahlaki kanıların kolektif eylemi daha güçlü bir biçimde yordadığı bulunmuştur.

Ayrıca ahlaki kanıların kişileri kolektif eyleme yönelmekten alıkoyan belirli etkenlere (ör., sistemi meşrulaştırma eğilimi, sonlandırma ihtiyacı-need for closure) karşı psikolojik bir tampon işlevine sahip olduğu ve kişileri bu kanılarıyla tutarlı eylemlere yönlendirdiği görülmüştür. Örneğin, De Cristofaro ve diğerleri (2022) Amerika ve Meksika arasındaki sınır bölgesine duvar örülmesiyle ilgili güçlü ahlaki kanılara sahip olmanın, sonlandırma ihtiyacından (tehdit algısındaki artış ve kolektif eylem yönelimdeki düşüş ile ilişkili olduğu bilinen) bağımsız olarak kişileri bu kanılarıyla tutarlı davranışlara yönlendirdiği görülmüştür. Demokratların -duvar örülmesine karşı olan- göçmenlerin haklarını korumaya yönelik kolektif eylem yönelimlerinin daha yüksek olduğu, Cumhuriyetçilerin -duvar örülmesini destekleyen- ise göçmenlere yönelik tehdit algılarının daha yüksek olduğu ve hak temelli eylem yönelimlerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Ahlaki kanıları zayıf olan kişilerde ise sonlandırma ihtiyacının tehdit algısı aracılığıyla kolektif eylem yönelimini olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Benzer bulguların elde edildiği bir başka çalışmada liderlik pozisyonlarındaki cinsiyet eşitsizliğine ilişkin ahlaki kanılar güçlendikçe, sistemi meşrulaştırma eğiliminin gücünden bağımsız bir şekilde kadın grubuyla özdeşleşme düzeyinin ve kolektif eylem yöneliminin yükseldiği görülmüştür. Eşitsizliğe yönelik ahlaki kanılar zayıf olduğunda ise, sistemi meşrulaştırma eğiliminin iç grupla özdeşleşme düzeyini ve kolektif eyleme yönelimi negatif yönde yordamıştır. Buna ek olarak ahlaki kanıların zayıf olduğu koşullarda iç grupla özdeşleşme düzeyi, sistemi meşrulaştırma eğilimi ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Ancak ahlaki kanıların güçlü olduğu koşulda aracılık etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir (De Cristofaro ve diğ., 2021, Çalışma 1). Bu bulgular, bir bütün olarak,

ahlaki kanıların insanları kolektif eyleme yönelmesini sağlayan güçlü bir motivasyon olduğunu desteklemektedir.

Kolektif eylemin ahlaki boyutunu inceleyen çalışmaların bir bölümü ahlaki kanıların kolektif eylem ile ilişkisini incelerken bir bölümü ise ahlaki yükümlülüğün kolektif eylemle ilişkisine odaklanmıştır (Alberici ve Milesi, 2016; Uysal ve diğ., 2022). Ahlaki yükümlülük, eylemin yapılması gereken şey olduğuna yönelik inancı yansıtır. Kişinin kendi vicdani yükümlülüğü olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle ahlaki yükümlülük, "kişisel çıkar, başarı ve diğerlerinden onay alma ihtimalinden bağımsız olarak eyleme geçmenin 'yapılacak doğru şey' olduğuna ilişkin inanca dayanır" (Milesi ve Alberici, 2018, s.237). Kişinin vicdani yükümlülüğü olarak değerlendirildiği için grup normu olarak içselleştirilen katılım yükümlülüğünden ve grupla yüksek düzeyde özdeşleşmeden kaynaklanan yükümlülükten farklılaştığı belirtilmiştir. Ahlaki yükümlülüğü, ahlaki olarak doğru olduğuna inanılan şey için harekete geçme motivasyonu olarak tanımlayan Sabucedo ve diğerleri (2018) bu özelliği aracılığıyla ahlaki yükümlülüğün ahlaki kanılar ile güçlü bir biçimde ilişkilendiğini belirtmişlerdir. Bu iddialarını test ettikleri çalışmada, ahlaki kanı ve yükümlülük arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Skitka ve diğerleri (2005) ise ahlaki kanıların eyleme geçmeye dair yükümlülük boyutunu içerdiğini vurgulamışlardır. Bu görüşle paralel olarak Fernandes-Jesus ve diğerleri (2020) ahlaki kanıların ve ahlaki yükümlülüğün ahlaki motivasyonlar olarak tek bir faktör olarak ele alınabileceğini savunmuş ve yürüttükleri çalışmada ahlaki kanı ve yükümlülüğü ahlaki motivasyonlar olarak tek bir değişken olarak incelemişlerdir. Bu doğrultuda mevcut çalışmada ahlaki yükümlülük ve kanılar kişileri sahip oldukları ahlaki inanç ve değerleri korumak adına eyleme yönlendiren motivasyonel güç olarak değerlendirilmiş ve ahlaki motivasyon olarak tek bir değişken olarak ele alınmıştır. Ahlaki motivasyonların kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminde nasıl bir role sahip olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Kolektif eylem, yukarıda kolektif eylem yöneliminin öncülleri olarak sözü edilen faktörlerin ayrı ayrı açıklayabileceği bir sosyal olgu olmanın ötesinde kapsamlı bir bakış açısını gerektiren karmaşık bir olgudur. Bu bağlamda mevcut çalışma kapsamında her bir faktörün kolektif eylem ile ilişkisinin ayrı ayrı değil bir bütün olarak belirli modeller çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle bir sonraki bölümde kolektif eyleme

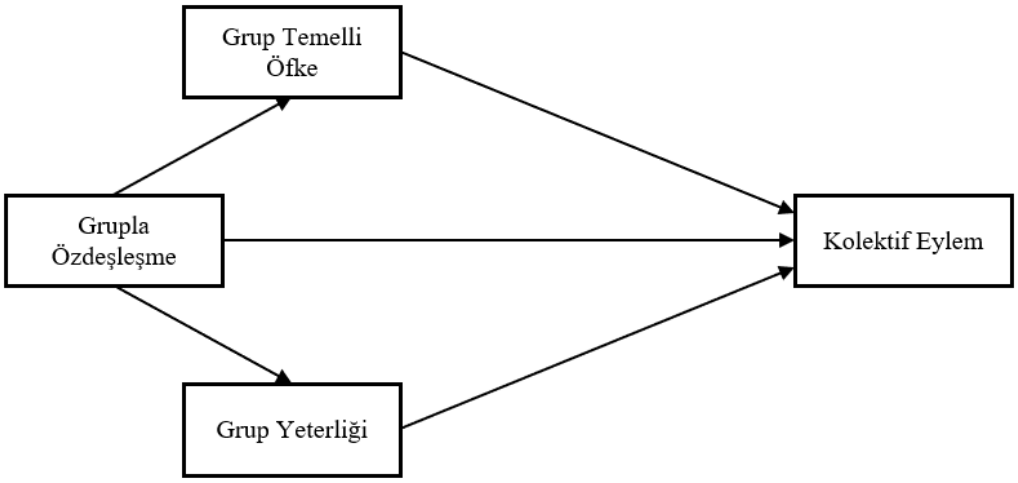
dair literatürde önemli bir yere sahip iki model tanıtılacak ve çalışma kapsamında test edilecek modellere değinilecektir.

1.3. Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modelleri

Kolektif eylem olgusunu açıklamaya çalışan yaklaşımlar incelendiğinde, her birinde tek bir faktöre odaklanıldığı ve açıklamaların ilgili faktörün güdüleyici işlevini ortaya koymaya yönelik geliştirildiği görülmektedir. Ancak kolektif eylem, pek çok faktörün etkileşimiyle ortaya çıkan karmaşık bir sosyal olgudur (Livingstone, 2014). Bu olguyu anlamak için daha geniş ve kapsayıcı bir perspektife ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Nitekim bu ihtiyacın fark edilmesiyle birlikte özellikle 2000`li yıllardan itibaren kolektif eyleme dair açıklamaların birbiri ile entegre edildiği ve kolektif eylemi yordayan faktörler arasındaki ilişkilerin farklı şekillerde test edildiği modeller geliştirilmeye başlanmıştır. "Entegrasyon Dönemi" olarak adlandırılan bu süreçte alan yazında yer etmiş ve çeşitli çalışmalarda test edilen iki temel modelden söz edilebilir; kolektif eylemin sosyal kimlik modeli (KESKM) ve kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli (KEKSKM).

Kolektif eylemin sosyal kimlik modeli, kolektif eylemle ilgili yaklaşımları ve bulguları birbiriyle entegre ederek kolektif eylemin anlaşılması hususunda kapsamlı bir model oluşturma girişiminin sonucunda van Zomeren ve diğerleri (2008) tarafından geliştirilmiştir. Üç farklı yaklaşımın (sosyal kimlik, göreli yoksunluk ve beklenti-değer) kolektif eyleme dair açıklamalarını temel alan araştırmacılar, yaklaşımların sunduğu her bir açıklamayı bütünün birer parçası gibi düşünmek gerektiğini ve bu açıklamaları bir araya getirerek entegre etmenin kolektif eyleme dair bütünlükçü bir bakış açısı kazandıracağını vurgulamışlardır. Dört önerme üzerine kurulan modelin ilk önermesine göre ilgili grupla özdeşim kurma kolektif eylemi yordayan temel etkenlerden biridir. Bu özdeşim, eylemliliğe dair normların belirgin olduğu politikleşmiş gruplarla kurulduğunda kolektif eylemi daha güçlü bir biçimde yordamaktadır. Modelin ikinci önermesine göre mevcut durumun adaletsiz olarak algılanmasıyla birlikte ortaya çıkan duygusal tepkiler (genellikle öfke) insanları kolektif eyleme yönelten temel etkenlerden bir diğeridir. Modelin üçüncü önermesine göre kolektif eylemi yordayan temel etkenlerden sonuncusu ise, grup yeterliği inancıdır. Buna göre insanlar, grubun hedeflenen değişimi sağlayabileceğine inandıkları ölçüde kolektif eyleme yönelirler. Sosyal kimliğin merkezi bir öneme sahip olduğu modelin son önermesine göre, kişilerin ne düzeyde öfke hissedeceği ve grubu ne düzeyde yeterli algılayacağı grupla özdeşleşme düzeyine bağlı

olarak farklılaşır. Grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça grupla ilgili her durum kişinin benliği ile ilgili bir hale gelir (Iyer ve Leach, 2008; van Zomeren ve diğ., 2008). Böylelikle grubun dezavantajlı olduğu durumlarda grupla özdeşleşme arttıkça grup temelli öfke duygusunun artması beklenir (van Zomeren ve diğ., 2008). Grupla özdeşleşme, iç grup üyelerinin sosyal desteğinin daha fazla hissedilmesini sağladığı için (bk., van Zomeren ve diğ., 2004) grubu hedeflerini gerçekleştirecek ve değişimi sağlayacak yeterlikte algılama eğilimi artar. Böylelikle özdeşleşme düzeyi arttıkça grup yeterliği inancının artması beklenir. Dolayısıyla modelde sosyal kimlikle özdeşleşme kolektif eylem yönelimi üzerinde hem doğrudan hem de grup yeterliği ve öfke aracılığıyla dolaylı etkilere sahiptir (bk. Şekil 1). Bu bağlamda sosyal kimliğin "dezavantajlı durumun ortaya çıkardığı öznel deneyimler -grup temelli öfke ve grup yeterliği- arasında kavramsal ve psikolojik bir köprü işlevi" gördüğü söylenebilir (van Zomeren ve diğ., 2008, s. 511).

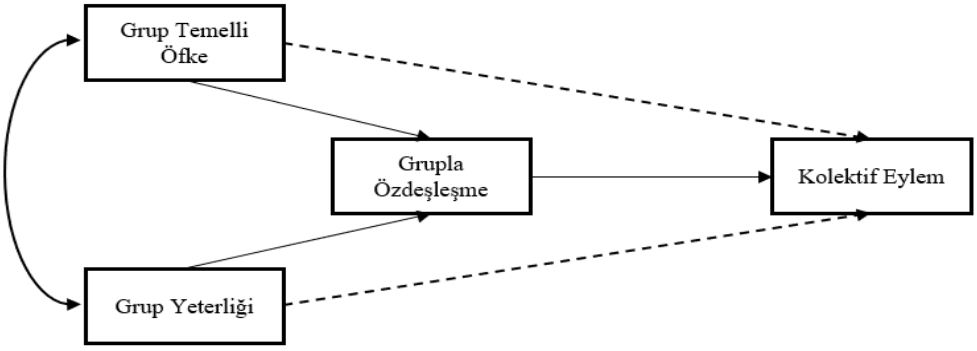

Şekil 1. Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modeli (van Zomeren ve diğerleri, 2008)

van Zomeren ve diğerleri (2008) modelde yer alan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin farklılaşabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak alternatif örüntülerin incelenmesinin gerekliliğini vurgulamışlardır. Bu ihtimali dikkate alan Thomas ve diğerleri (2009) sosyal kimliğin merkezi önemini koruduğu, ancak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin farklılaştığı bir model, kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli, geliştirmişlerdir. Model, kolektif eylemi açıklayan temel faktörlerin neler olduğu

konusunda KESKM ile benzer olmasına karşın, bu faktörler arasındaki ilişkilerin yönü konusunda farklılaşır. KESKM`nde grupla özdeşleşme; öfke ve yeterlik inancının tetikleyicisi idi, oysa bu modelde grupla özdeşleşme, öfke ve yeterlik inancı ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkilere aracılık etmektedir. Buna göre grupla özdeşleşme, bireylerin içinde bulundukları koşullara gösterdikleri ortak tepkilerin (öfke ve grup yeterliği) bir sonucu olarak gelişir. Şöyle ki insanlar adaletsizlik karşısında öfke ve hiddet gibi güçlü duygusal tepkiler deneyimleyebilir ve aynı zamanda kendi gibi düşünen insanlarla birlikte bu adaletsizliğin üstesinden gelebileceğine inanabilir. Bu duygular ve yeterlik algısı, grupla özdeşleşme düzeyini belirleyen iki unsur olarak değerlendirilmektedir (Thomas ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2012; Thomas ve diğ., 2015). Diğer bir ifadeyle, duygular ve yeterlik inancı grupla özdeşleşme için bir kaynak işlevi görmektedir. Modelde duygular ve yeterlik inancı sosyal kimliğin normatif içeriği olarak kabul görmektedir (Thomas ve diğ., 2009). Kimliğin bir parçası haline geldiği için bu faktörler ile kolektif eylemler arasındaki doğrudan ilişkinin zayıfladığı ya da önemsiz bir hale geldiği ileri sürülür (bk., Şekil 2). KESKM`nde ise grupla özdeşleşmenin rolü daha belirgindir ve eşitsizliğe yönelik duygular ve grubun yeterliğine dair inanç kaynağını bu özdeşleşme düzeyinden almaktadır (Thomas ve diğ., 2012).

Kolektif eylem bağlamında grupla özdeşim kurmanın işlevini hangi modelin daha iyi açıkladığı değerlendirildiğinde bir modelin diğerinden daha üstün olduğuna dair kesin bir çıkarımda bulunmak pek mümkün görünmemektedir. Kimlik oluşumu incelendiğinde modellerde sunulan ilişki örüntülerinden birinin bir diğerinden daha açıklayıcı olmadığına işaret eden bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin Swaab ve diğerleri (2007) ortak bir sosyal kimliğin grup etkileşimi aracılığıyla ortak bilişin oluşmasını sağladığı (çalışma 2) gibi grup üyelerinin ortak bilişleri (ortak bilgi yapıları) paylaştığına dair basit bir manipülasyonun sosyal kimliğin oluşmasına yol açtığını (çalışma 3) göstermiştir. Sosyal kimlik ya da ortak biliş fark etmeksizin bunlardan birindeki tetiklenmenin bir diğerinin oluşumuna yol açtığını gösteren bu çalışma ile araştırmacılar, sosyal kimliğin ortak bilgi yapılarının hem öncülü hem de çıktısı olabileceğini belirtmişlerdir.

Şekil 2. Kolektif Eylemin Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli (Thomas ve diğerleri, 2009)

İki modelin bir arada test edildiği ilk çalışmada, bu görüşü destekleyen bulgular elde edilmiştir. Thomas ve diğerleri (2012) modelleri düşünce temelli grup kimliği kapsamında test etmek üzere üç farklı örneklem grubundan oluşan (Avustralyalılar, üniversite öğrencileri ve psikoloji öğrencileri) bir çalışma yürütmüşlerdir. İlk aşamada katılımcılara Yaşam için Su Hareketi tanıtılmış ve hareketin amaçlarından -gelişmekte olan ülkelerde su ile taşınan hastalıkların önlenmesi için temiz su kaynakları oluşturma- bahsedilmiştir. Hareketin bu amaçlarını desteklediğini belirterek kendini hareketin destekleyicisi olarak sınıflandıran kişilerle -düşünce temelli grup üyeleriyle- yürütülen çalışmanın sonucunda her iki modeli destekleyen bulgular elde edilmiştir. Çok gruplu yapısal eşitlik analizinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri birbirine oldukça benzer sonuçlar vermiş ve modellerin kolektif eylem yönelimini benzer düzeyde açıkladığını göstermiştir. KESKM`ne yönelik analizler, modelle uyumlu olarak düşünce temelli grupla özdeşim kurmanın grup temelli öfke düzeyini, grup yeterliğini ve kolektif eylem yönelimini yordadığını göstermiştir. Dolaylı etkileri test etmeye yönelik analizlerde ise modelle uyumlu olmayan bir bulguya rastlanmıştır, grup temelli öfkenin grupla özdeşleşme ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği, ancak grup yeterliğinin bu ilişkiye aracılık etmediği görülmüştür. KEKSKM`ne yönelik analizler, modelle uyumlu olarak grupla özdeşim kurmanın kolektif eylemi doğrudan yordadığını göstermiştir. Grup temelli öfke ve grup yeterliği beklendiği gibi kimlikle özdeşim aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordamıştır. Bununla birlikte grup temelli öfkenin

kolektif eylemi doğrudan da yordadığı gözlenmiştir. Düşünce temelli grup kimliğinin her iki model kapsamında ilk kez test edildiği bu çalışma, her iki modelin desteklendiği göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Modellerin kıyaslandığı bir başka çalışma İran`da çevre yanlısı kolektif eylemler bağlamında yürütülmüştür (Keshavarzi ve diğ., 2021). İran`da Facebook üzerinden kurulan Çevre Temizleyicileri (Nature Cleaners) oluşumunun çevre yanlısı etkinliklerine katılmış kişilerle yürütülen çalışmada her iki modeli destekleyen bulgular elde edilmiştir. Kişilerin geçmişte katılmış oldukları kolektif eylemler incelendiğinde KEKSKM`nin bu eylemleri daha iyi açıkladığı, kolektif eylemlere katılma niyeti incelendiğinde ise KESKM`nin daha açıklayıcı olduğu görülmüştür. Çalışma modellerin Batılı ve demokratik olmayan bir bağlamda gerçekleşen kolektif eylemleri açıklayabildiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Yukarıda sözü edilen bulgularla tutarlı olarak Thomas ve diğerleri (2009) modellerin birbirinin alternatifi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, kolektif eylemin öncülleri arasındaki nedensellik ilişkisinin bağlama göre farklılık gösterebileceğini savunmuşlardır. Kolektif eylemlerin ortaya çıkışı, belirli bir bağlamda gelişen olaylarla dinamik olarak ilişkili bir süreçtir. Bu olaylar belirli duyguların ve yeterliğine dair inancın tetiklenmesini sağlayabilmekte ve bu etkiler bağlamsal olarak anlamlı sosyal kimliklerin oluşması için dayanak oluşturabilmektedir. KEKSKM`nin bu grupların oluşumuyla, eylem ihtiyacı çerçevesinde interaktif olarak oluşan sosyal kimliklerle ilgili olduğu ve bu kimliklerle ilişkili kolektif eylem yönelimini daha iyi açıkladığı ileri sürülmüştür (Chayinska ve diğ., 2019; Thomas ve diğ., 2016; Uysal ve Akfırat, 2022). KESKM`nin ise hali hazırda var olan sosyal kimlikler (ulusal kimlik, etnik kategoriler) ile ilişkili olduğu ve bu kimliklerle ilişkili kolektif eylemleri daha iyi açıkladığı savunulmuştur (Thomas ve diğ., 2016; Uysal ve Akfırat, 2022).

Belirli bir görüşle ilgili hedeflere ulaşmak için eylem ihtiyacı ile bir araya gelen gruplardan oluşan kitlesel eylemlerin ve hareketlerin incelendiği bazı çalışmalar bu iddiayı destekler nitelikte olsa da bazı çalışmalarda ise bu iddia desteklenmemiştir. Örneğin, Gezi Parkı Eylemlerinin incelendiği bir çalışmada KEKSKM`nin yeni oluşan grup kimlikleriyle ilişkili olduğunu destekleyen bulgular elde edilmiştir. Gezi Parkı göstericileri farklı sosyal gruplardan kişilerin ortak normlar ve ortak bir politik görüş

etrafında bir araya gelmesiyle oluşan bir grubu temsil eder. Bu bağlamda Gezi Parkı göstericisi kimliğinin eylem ihtiyacı çerçevesinde bir araya gelen düşünce temelli grup kimliği olduğu (emergent social identity) söylenebilir (bk. Uluğ ve Acar, 2019). Bu görüşten yola çıkan Uysal ve Akfırat (2022) bu kimliğin oluşumunun altında yatan faktörleri ve bu faktörlerin kolektif eylemlere katılımla ilişkisini incelemişlerdir. Bulgular, KEKSKM ile tutarlı olarak grubun istenen değişimi gerçekleştirebileceği inancının ve adaletsizlik algısının gezi parkı göstericisi kimliğinin oluşmasını sağlayan temel faktörler olduğunu göstermiştir. Bu kimlikle özdeşleşme düzeyi arttıkça kolektif eylemlere katılımın arttığı bulunmuştur. KESKM`nin ise bu grubun kolektif eyleme katılımını açıklayamadığını göstermiştir.

Ukrayna`da ortaya çıkan Euromaidan Hareketinin ve Euromaidan kimliğinin oluşumunu inceleyen Chayinska ve diğerleri (2019) Euromaidan kimliğinin, düşünce temelli grup oluşumunu yansıttığını belirtmiş ve bu kimliğin kolektif eylem yönelimiyle ilişkisini incelemişlerdir. Katılımcılara Ukrayna`daki politik konuların tartışıldığı Facebook sayfaları üzerinden ulaşılan çalışmada her iki modelin kolektif eylem yönelimini benzer düzeyde açıkladığı, birinin diğerinden daha üstün olmadığı görülmüştür. Küresel ekonomik krizin yansıması olarak İspanya`daki işsizlik ve geçim sıkıntısına karşı ortaya çıkan 15-M hareketi kapsamında yürütülen çalışmada da her iki modelin desteklendiği, modellerin kolektif eylemi açıklama gücünün benzer olduğu bulunmuştur (Wlodarczyk ve diğ., 2017).

Thomas ve diğerleri (2016) düşünce temelli kimliğin interaktif olarak grup etkileşimi yöntemiyle oluştuğu bir bağlamda modelleri karşılaştırmışlardır. Yaşam için Su hareketinin amaçlarını desteklediğini belirten katılımcılar, bu hareketi yaygınlaştırmak ve hareketin hedeflerine ulaşmasını sağlamak için neler yapılacağı üzerinde grup tartışmaları yürütmüştür. Kimlik oluşumunu sağladığı ve kimlikle özdeşimi güçlendirdiği gösterilen etkileşimlerin sonrasında elde edilen verilerle yapılan analizler, KEKSKM`nin bu grubun kolektif eylem yönelimini daha iyi açıkladığını göstermiştir. Beklendiği gibi gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu duruma duyulan öfkenin ve grubun bu durumu değiştirebilecek yeterlikte olduğu algısı Yaşam için Su hareketi destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyini yordamıştır. Düşünce temelli bu grupla özdeşleşmenin öfke ve yeterlik algısı ile kolektif eylem arasındaki ilişkilere aracılık ettiği ve bu hareketi desteklemeye yönelik kolektif eylemlere katılma niyetini doğrudan yordamıştır.

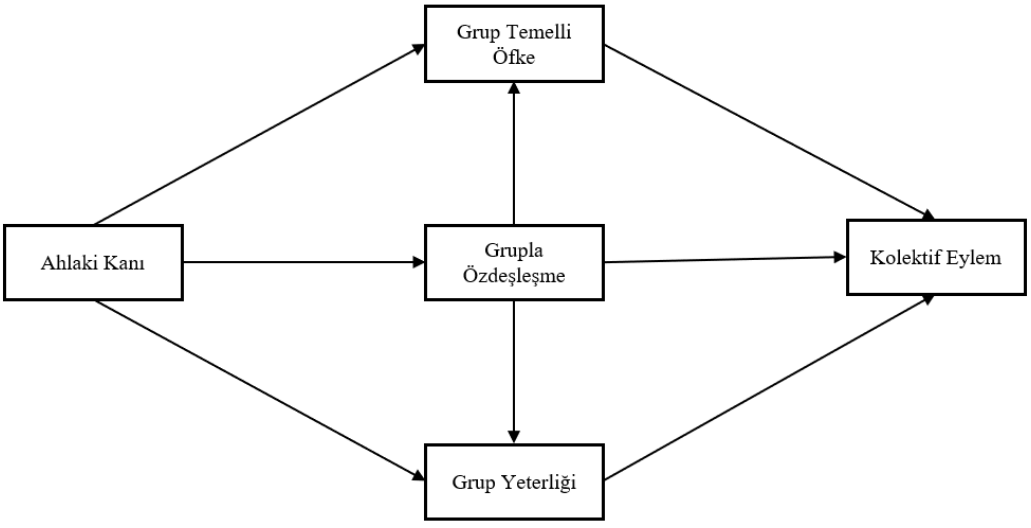
KESKM`ne ilişkin analizler grupla özdeşleşme düzeyinin öfke, yeterlik algısı ve kolektif eylem yönelimini yordadığını göstermiştir. Ancak modelde sunulanın aksine, öfke duygusu ve yeterlik inancı kolektif eylemi yordamamıştır.

Özetle bulgular, grup kimliğinin, grubun mevcut durumuyla ilişkili duyguların ve yeterlik inancının kaynağı mı olduğu yoksa bu duyguların ve yeterlik inancının grupla özdeşimi güçlendiren kaynaklar mı olduğu sorusunun tek bir yanıtı olmadığını ve bu ilişkinin kolektif eylemlerin gerçekleştiği mevcut bağlamın gerekliliklerine ve özelliklerine, kimliğin türüne, toplumsal ve kültürel bağlama göre farklılık gösterebileceğine işaret etmiştir. Mevcut çalışma kapsamında eşitlik destekleyicisi kadınların kolektif eylem yönelimlerinde grup kimliğinin hangi işlevde olduğunu belirlemek amacıyla her iki modelin test edilmesi planlanmıştır. Ancak bu modeller ahlaki motivasyonları ve katılımcı yeterliğini içerecek biçimde genişletilmiştir (bk., Şekil 5 ve Şekil 6).

van Zomeren ve diğerleri (2011) ahlaki kanıları KESKM`ne entegre ederek genişletilmiş bir model önermişlerdir. Modelde ahlaki kanılar grupla özdeşleşme düzeyinin, öfkenin ve grubu yeterli algılama düzeyinin artışında rol oynayan motivasyonel bir katalizör olarak yer almaktadır (bk., Şekil 3). Şöyle ki bireyler, kişisel inançları ile tutarlı (normatif uyum) gruplarla daha güçlü bir şekilde özdeşleşmektedir. Bunun sonucunda özdeşim kurulan grupla ilişkilendirilen ahlaki bir ihlal söz konusu olduğunda öfke duyma ve ahlaki kanılar "ulaşılabilir olmalıdır" algıları nedeniyle grubu daha yeterli görme eğiliminde olurlar. Bir bütün olarak bu motivasyonel dörtlünün, kişileri kolektif eyleme yönelten itici bir güç oluşturduğu belirtilmektedir (van Zomeren, 2013).

Genişletilmiş modelin test edildiği çalışmalar ahlaki kanıların kolektif eylem yönelimini ve kolektif eylemlere katılımı grup kimliği, grup yeterliliği ve grup temelli öfke aracılığıyla dolaylı olarak yordadığını göstermiş ve modeli doğrulamıştır (van Zomeren ve diğ., 2011; van Zomeren ve diğ., 2012). Genişletilmiş modeli iklim değişikliği bağlamında test eden van Zomeren ve diğerleri (2019) üç farklı çalışma yürütmüşlerdir. Amerikalı katılımcılarla yürütülen bu çalışmalarda elde edilen bulgular, iklim değişikliğine yönelik ahlaki kanıların, çevre yanlısı düşence temelli grupla özdeşleşme düzeyini, öfke duygusunu, yeterlik algısını ve iklim değişikliğine dikkat çekmeye ve çevre yanlısı politikaların geliştirilmesine yönelik organize edilen eylemlere katılım niyetini yordadığını göstermiştir. Ahlaki kanılar ve kolektif eylem arasındaki ilişkiyi

iklim değişikliği (ve çevre yanlısı) bağlamında inceleyen çalışmalardan bir diğerinde Furlong ve Vignoles (2021) iklim değişikliğinin önemine dikkat çekmenin ahlaki bir mesele olduğu inancının, çevre yanlısı olmayan insanlara ve aktivitelere karşı öfke duymayı yodadığı ve öfke aracılığıyla iklim değişikliğine dikkat çekmeyi amaçlayan Yok Oluş İsyanı (Extinction Rebellion) insiyatifiyle özdeşleşleşme düzeyini açıkladığı bulunmuştur. Bu oluşumla özdeşim kurma düzeyi oluşumun düzenlediği geçmiş eylemlere katılma oranını ve gelecekte düzenlenecek eylemlere katılma niyetini yordamıştır. Bir başka çalışmada ahlaki kanıların çevresel bozulmaya (environmental deterioration) karşı duyulan öfke duygusunu, çevrecilerin bu bozulmayı önleyebileceğine yönelik yeterlik inancını, çevreci olma kimliğiyle özdeşim düzeyini ve çevre yanlısı kolektif eylem yönelimini doğrudan yordadığı bulunmuştur (Carmona-Moya ve diğ., 2021).

Şekil 3. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli (van Zomeren, Postmes ve Spears, 2012)

Bu bulgular, ahlaki bir mesele söz konusu olduğunda, ahlaki motivasyonların grup kimliğinin, grup temelli öfkenin, yeterlik inancının bir öncülü olduğunu ve bu değişkenler aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordadığını göstermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, eşit hak ve imkanlarla ilişkili ahlaki boyutu olan bir konudur. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği söz konusu olduğunda eşitlik destekleyicisi kadınların bu konuyla ilişkili ahlaki motivasyonlarının bu değişkenler üzerinde motivasyonel bir etkiye sahip olması beklenmiştir. Buradan hareketle mevcut çalışma kapsamında test edilecek her iki modelde ahlaki motivasyonlar grupla özdeşleşmeyi, öfkeyi ve yeterlik inancını güdüleyecek motivasyonel bir öncü değişken olarak konumlandırılmıştır.

Kolektif eylemin sosyal kimlik modellerinde yeterlik inancı grubun değişimi gerçekleştirebileceği inancını yansıtan grup yeterliği değişkeni ile test edilmiştir. Ancak çalışmalar kişinin bu kolektif çabada bireysel katkısının anlamlı olacağına dair inancının -katılımcı yeterliği inancı- daha belirleyici olduğunu ve grup yeterliği inancının etkisini zayıflattığını göstermiştir (Bamberg ve diğ., 2015; van zomeren ve diğ., 2013). Bu bulguların kadınların kolektif eylem yönelimlerinin test edildiği bu çalışma kapsamında geçerli olup olmadığını test etmek amacıyla katılımcı yeterliği inancı modellere dahil edilmiştir. Mevcut çalışma kapsamında test edilen modeller Şekil 5 ve Şekil 6`da gösterilmiştir.

Buraya değin sözü edilen açıklamalar ve bulgular insanları, mevcut çalışma özelinde kadınları, kolektif eyleme güdüleyen temel sosyal psikolojik mekanizmaların neler olabileceği konusunda kapsamlı bir bakış açısı oluşturmaya yöneliktir. Aktarılan bilgi ve bulgulardan anlaşılacağı üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kadınların eşitliği sağlamak adına kolektif eyleme yönelmesinde etkili olduğu düşünülen 4 temel etkenden söz edilebilir; düşünce temelli grup kimliği, yeterlik inancı, mevcut durumun adaletsizliğinin ortaya çıkardığı grup temelli öfke duygusu ve ahlaki motivasyonlar. Bu faktörlerin kolektif eylem yönelimini açıklamadaki işlevini test etmek kadar önemli bir diğer konu ise, bu faktörlere etki ederek kolektif eylem yönelimini güçlendirmenin yollarının belirlenmesidir. Küçük gruplarla yürütülen çalışmalar (McGarty ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2016) grup tartışmaları aracılığıyla gerçekleşen grup etkileşimlerinin bu yollardan biri olduğuna dair bulgular sunmuştur.

1.4. Grup İçi Etkileşim

Grup tartışmaları aracılığıyla gerçekleşen grup içi etkileşimin güçlü etkilere sahip olabileceği görüşü Lewin`in (1947) grup kararı (group decision) ile ilgili çalışmalarına dayanmaktadır. Savaş ortamında sakatat tüketimini arttıracak yöntemler bulmakla görevlendirilen araştırmacı, neden bu ürünlerin tüketilmesi gerektiği konusunun anlatıldığı bir derse katılmanın ve aynı konuyla ilgili bir grup kararı ile sonuçlanan grup tartışmasına katılmanın etkilerini incelemiştir. Sonuçlar derse katılan kadınların yalnızca %3`ünün, grup tartışmasına katılan kadınların ise %32`sinin sakatat pişirmeyi tercih ettiğini göstermiştir. Bu bulgular grup etkileşiminin tutum ve davranış değişikliği için işlevsel bir yöntem olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. İlerleyen yıllarda yürütülen çalışmalar, grup etkileşiminin tutum ve davranışları uçlara kaydırma (aşırı olumlu ya da aşırı olumsuz uca doğru) etkisi gösterdiğini ortaya koyarak (bk., grup kutuplaşması fenomeni, Moscovici ve Zavalloni, 1969; Myers ve Lamm, 1976) grup etkileşiminin güçlü etkileri olabileceği görüşünü desteklemiştir. Son yıllarda grup etkileşimini odağına alan çalışmalarda ise etkileşimin duygu, düşünce ve davranış üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin altında yer alan mekanizmalara odaklanılmış ve bu etkilerin 'kimlik oluşum süreçleriyle' ilişkili olduğu savunulmuştur (bk., McGarty ve diğ., 2009; Postmes ve diğ., 2005). Grup etkileşimlerinin kolektif eylem bağlamında incelendiği çalışmalar bu yaklaşımla tutarlı biçimde grup içi etkileşimlerin eylem yönelimli düşünce temelli grupların oluşumuyla ilişkili olduğuna işaret etmiştir (McGarty ve diğ., 2009; Thomas ve diğ; 2016).

1.4.1. Kimlik Oluşumu ve Düşünce Temelli Grup Etkileşimi Yöntemi

Belirli bir düşüncenin savunucularının harekete geçmesi için düşünce temelli grubun oluşması ve kişilerin bu grup kimliğiyle kurdukları özdeşimin güçlenmesi gerekir (Bongiorno ve diğ., 2016). Diğer bütün gruplarda olduğu gibi düşünce temelli bir gruba bağlılık, dinamik ve değişken bir yapıdadır. Grup tartışmaları aracılığıyla gerçekleşen grup etkileşimi, bu değişkenliğin ortaya çıkmasını sağlayan ve düşünce temelli grup üyeliğiyle kurulan özdeşimi güçlendiren bir araç olarak görülmektedir (McGarty ve diğ., 2009; McGarty ve diğ., 2012; Thomas ve diğ., 2010).

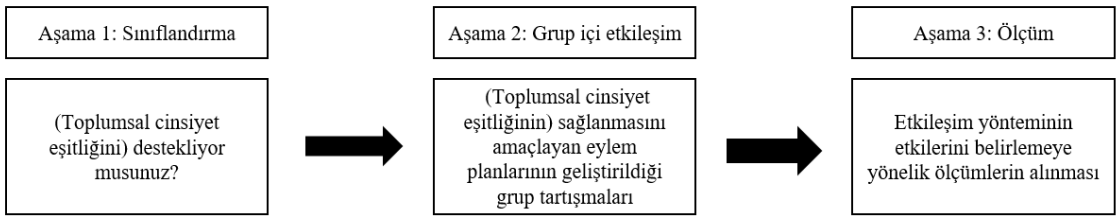
Bu görüşü temellendiren interaktif kimlik oluşumu modeli (interactive model of identity formation, Postmes, Haslam ve diğ., 2005) grup etkileşimi ile kimlik oluşum süreçleri arasındaki ilişkileri açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Modele göre ortak (sosyal)

kimlikler birbiri ile etkileşim halinde olan iki farklı yol aracılığıyla oluşmaktadır. Bu yollardan ilki tümdengelim yolu olarak adlandırılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru bir işlemleme sürecini içeren bu yola göre, kimlik ve kimlikle ilintili normlar grup üyelerinin içerisinde bulunduğu sosyal bağlamdan -sosyal bilgiler aracılığıyla- elde edilir. Kimlik oluşumunda belirleyici olan şey grubun var olan normlarıdır. İkinci yol ise tüme varım yolu olarak adlandırılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru bir işlemleme sürecini içeren bu yola göre grubun normları, grup üyeleri arasındaki iletişim, müzakere ve uzlaşma süreçleri aracılığıyla aktif olarak geliştirilmektedir. Kimlik, grup üyesi olmanın ne anlama geldiği üzerine konuşma, müzakere etme, gözlemleme ve fikir birliğine varma aracılığıyla oluşur ve ortak bilişlerin farkına varma ya da bireysel farklılıkların tartışılmasıyla ortaya çıkarılır. Tartışmalar aracılığıyla ortak bir anlayışa ya da fikir birliğine ulaşmak grubun normları hakkında uzlaşma sağlanması anlamına gelmektedir (Postmes ve diğ., 2006; Swaab ve diğ., 2008). Uzlaşma süreci, kişisel görüşlerin ortak bir sosyal gerçekliğe dönüşmesini sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır (Haslam ve diğ., 1997). Uzlaşmayı ortak bir "biz" algısının -sosyal kimliğin- oluşmasını sağlayan bir süreç olarak görmekle birlikte Postmes, Haslam ve diğerleri (2005) bu sürecin uzlaşmanın aynı zamanda kimlik oluşumunun bir çıktısı olduğunu ve grup üyelerinin "biz kim olmak istiyoruz" sorusuna yanıt bulduklarını ileri sürmüşlerdir.

Özetle tümden gelim yolunda kişilerin sosyal yapıyla benzerlikleri temelinde kendilerini sınıflandırdıkları, tüme varım yolunda ise kendilerini sosyal bir yapıya entegre ederek yapıyla özdeşim kurdukları savunulmuş ve bu iki yolun birbirinden bağımsız bir şekilde değil, birbirini tamamlayan bir şekilde işlediği belirtilmiştir (Postmes, Haslam ve diğ., 2005).

Grup tartışmaları aracılığıyla gerçekleşen grup etkileşimine ilişkin bulguları ve interaktif kimlik oluşumu modelini temel alan bazı araştırmacılar (Gee ve diğ., 2007; Khalaf, 2002; McGarty ve diğ., 2009) eylem yönelimli düşünce temelli grup kimliğinin oluşmasını ve kimlikle kurulan özdeşimin güçlenmesini sağlayacağını savundukları bir yöntem geliştirmişlerdir. "*Düşünce temelli grup etkileşimi"* adı verilen bu yöntem, kolektif eylemlere yönelimi arttırmanın bir yolu olarak da değerlendirilebilir (McGarty ve diğ., 2009; McGarty ve diğ., 2012; Thomas, McGarty ve diğ., 2010; Thomas, Smith ve diğ., 2010).

Grup tartışmalarının dönüştürücü etkisini ortaya koymak amacıyla geliştirilen bu yöntem üç aşamadan oluşmaktadır (bk. Şekil 4). İlk aşamada kendilerini belirli bir düşüncenin (davanın) destekleyici olarak tanımlayan, ancak politikleşmemiş (kendini sosyal bir hareket kimliği, politikleşmiş kolektif kimlik ya da aktivist kimliği ile tanımlamayan) kişiler belirlenir. Bunu belirlemek için söz konusu düşünce ya da dava ile ne amaçlandığına dair bilgiler sunulur ve kişilere bu hedefleri destekleyip desteklemedikleri sorulur. İkinci aşamada (planlama oturumu) ortak düşünceyi desteklediğini belirten kişiler bir araya getirilerek küçük gruplar (3-5 kişilik) oluşturulur ve kendilerini bir araya getiren davanın (cause) hedeflerini gerçekleştirmek (mevcut durumu değiştirmek) için neler yapılabileceği konusunda grup tartışmasına katılmaları istenir. Belirlenen süre zarfında stratejiler üreterek üzerinde fikir birliği sağladıkları ortak bir eylem planı oluşturmaları beklenir. Üçüncü aşamada ise grup tartışmalarıyla gerçekleşen grup içi etkileşimin etkilerini inceleyebilmek amacıyla ölçüm alınır. Bu ölçümler genellikle düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşim, yeterlik inancı, grup temelli duygular ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkileri belirlemeye yöneliktir.

Şekil 4. Düşünce Temelli Grup Etkileşimi Yöntemi Aşamaları

Dününce temelli grup etkileşimi yöntemi hem tümden gelim hem tüme varım yollarını içermektedir. Kimlik içeriği grup normlarının oluşumuna yol açan grup etkileşimiyle tüme varımsal şekilde belirlenmektedir (bk., Thomas ve McGarty, 2009). Grup üyeleri belirli bir davanın destekleyicisi olduklarına dair ortak bir düşünceyi paylaşmaktadırlar. Bu ortaklık, düşünce temelli grup kimliği bilgisinin ulaşılır olmasını sağlamaktadır (tümden gelim yolu). Grup tartışmaları bu kimliğin daha belirgin bir hal almasını sağlar. Şöyle ki grup tartışmaları ile birlikte ortak düşünce ya da mağduriyet kolektif bir gerçekliğe ulaşır; 'benim düşüncem'den 'bizim düşüncemiz'e doğru bir dönüşüm

gerçekleşir. Bir başka ifadeyle ortak düşüncenin grubun kimliğini temsil ettiği psikolojik grup oluşumu gerçekleşir.

Grup tartışmaları kimliği belirginleştirmekle kalmaz kimlik içeriğinin tartışılmasına ve içeriğin nasıl olacağı konusunda bir uzlaşmaya varılmasına olanak sağlar. Grup oturumunda ortak düşünceyle ilgili hedeflerin nasıl gerçekleştirilebileceği üzerine yürütülen tartışmalar, grubun eylem normlarının neler olduğunu belirleme süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu süreç "biz kimiz" (grubun kimliği) ve "ne için mücadele ediyoruz" (grubun değerleri ve inançları) ile ilgili normların birbiriyle uyumlu bir hale gelmesini ifade eder. Bu normların (değişimi hedefleyen eylem normları) belirlenmesiyle birlikte kişilerin tutumsal ve davranışsal konumlarının grubun bu normlarıyla uyumlu olacak şekilde değiştiği belirtilmektedir (Thomas, McGarty ve diğ., 2010; Thomas, Smith ve diğ., 2010). Böylelikle tartışmalar aracılığıyla grupla kurulan özdeşimin güçlenmesi ve bu yolla grubun normlarıyla daha tutarlı davranışlar sergileme olasılığının artması sağlanmaktadır (Thomas, McGarty ve Mavor, 2009).

İlk olarak ruh sağlığı savunuculuğu alanında uygulanan bu yöntemin (bk., Gee ve diğ., 2007), mental bozukluğu olan kişilere yönelik damgalamayı azaltmayı amaçlayan çalışmaları destekleyen kişilerin bir araya gelerek neler yapılacağı konusunda stratejiler geliştirmesinin, bu kişilerin ruh sağlığı savunuculuğunu daha da güçlendirdiği görülmüştür. Benzer düşünceye sahip kişilerle gerçekleşen etkileşim sürecinin düşünce temelli kimliğini keskinleştirdiği ve belirginleştirdiği gözlenmiştir (Gee, 2004). Etkileşimle birlikte katılımcıların ruh sağlığını savunmak amacıyla gerçekleştirilecek eylemlere katılma niyetinin arttığı bulunmuştur (Gee, 2004; Khalaf, 2002).

Thomas ve McGarty (2009), küçük grup tartışmaları aracılığı ile kolektif eylemi tetikleyen yeni sosyal kimliklerin oluşum sürecini gelişmekte olan ülkelerle dayanışma bağlamında incelemişlerdir. Avustralyalı üniversite öğrencilerinin gelişmekte olan ülkelerde su yoluyla bulaşan hastalıkları önlemeye yönelik yardım çalışmalarına katılma motivasyonunun düşünce temelli grup tartışmaları aracılığıyla artıp artmayacağını test etmişlerdir. Bu çalışmada yardım etme eylemi, kolektif eylem olarak değerlendirilmiştir. İlk aşamada katılımcılara, gelişmekte olan ülkelerde su yoluyla bulaşan hastalıklar, hükümetlerin rolü ve ‘Yaşam için Su’ hareketiyle ilgili bir bilgi metni sunulmuş ve hareketin destekleyicisiyim ya da karşıtıyım maddelerinden birini seçmeleri istenmiştir.

Bu aşamadan sonra katılımcılar 5 farklı (1 kontrol, 4 grup etkileşimi) koşuldan birine atanmışlardır. Sonrasında ise planlama aşamasına geçilmiştir. Bu aşamanın başında öfke ya da yeterlik algısına yönelik normatif bir içeriğine maruz kalmanın eylem yönelimini etkileyip etkilemediğini test etmek için katılımcıların bir kısmına halkın öfkesini arttıran şeyin başarılı kampanyalar olduğu bilgisi (öfke normu); bir kısmına insanların eylemlerinin fark yaratacağına inandığı bilgisi (yeterlik normu); bir kısmına ise her iki bilgi (öfke ve yeterlik normu) verilmiştir. Dördüncü grupta yer alan katılımcılara ise bu bilgilerden hiçbiri verilmemiştir. Son olarak tüm katılımcılara geliştirdikleri stratejilerin düzenleneceği ve çeşitli savunma gruplarına (advocacy groups) gönderileceği ve çeşitli web sitesinde yayınlanacağına ilişkin yazılı bir bilgi sunulmuştur. Otuz dakikalık etkileşim oturumundan sonra katılımcılara bir dizi ölçek verilmiştir. Kontrol grubunda yer alan katılımcılar ise grup etkileşimi olmadan eylem planı oluşturmuştur. Etkileşimin etkisini belirlemeye yönelik analizler, kontrol koşuluna kıyasla grup etkileşimine dahil olan katılımcıların düşünce temelli grupla (yaşam için su hareketinin destekleyicisi) özdeşleşme düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer bir fark, eylem yönelimi için de elde edilmiştir. Beklendiği gibi grup etkileşimi katılımcıların eylem yönelimlerini arttırmıştır. Etkileşime dahil olan katılımcılar olmayanlara kıyasla iç gruplarının hedeflenen değişimi gerçekleştirebilecek yeterliğe sahip olduğunu daha fazla düşünmüşlerdir. Normatif içeriklerin etkileri incelendiğinde ise kampanyaların başarılı olmasının halkın dezavantajlı duruma yönelik öfkesini arttırdığını öğrenmenin katılımcıların yardım eylemlerine katılma isteğini arttırdığı, ancak grup temelli öfke duygusunda anlamlı bir fark oluşmadığı görülmüştür. Sonuçlar beklendiği gibi grup etkileşimi yönteminin anlamlı etkilere neden olduğunu göstermiştir.

Grup Etkileşimi yönteminin kullanıldığı bir başka çalışmada Thomas ve diğerleri (2016) benzer sonuçları elde etmiştir. Toplamda 58 grup tartışması gerçekleştirilmiş, kontrol koşulundaki katılımcılar ise strateji geliştirme görevini etkileşim olmadan gerçekleştirmiştir. Analizler, kontrol koşuluyla kıyaslandığında grup etkileşimi koşulunda Yaşam için Su hareketi destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyinin, hareketi desteklemeye yönelik eylem yöneliminin ve algılanan yeterliliğin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Etkileşimin öfke düzeyi üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Grup etkileşimi yöntemini kullanan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir; küresel ısınmaya karşı harekete geçilmesini destekleyen (Bongiorno ve diğ. 2016) ve

Yaşam için Su hareketinin amaçlarını destekleyen kişilerin (Thomas ve diğ., 2019) grup etkileşimlerinin sonunda düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeylerinin ve grubun hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik kolektif eylemde bulunma isteklerinin arttığı gözlenmiştir.

Bu bulgular, kişilerin eylem yönelimli düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşmelerini sağlamanın "grup etkileşimi" ile mümkün olduğuna ve grup etkileşiminin grupla özdeşleşme düzeyini, grubun hedeflenen değişimi gerçekleştirecek yeterli olduğu inancını ve kolektif eyleme katılma niyetini arttırdığına işaret etmektedir. Bu bulgular yüz yüze bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin sonuçlarına ilişkindir. Oysa ki çevrimiçi bağlam düşünce temelli grupların oluşması için elverişli bir ortamdır.

1.4.2.Çevrimiçi Bağlamda Grup Etkileşimi

İletişim teknolojileri insanların bilgilerini ve fikirlerini ortaya koyabildikleri, fikir alışverişinde bulunabildikleri ve ortak fikirlere sahip diğerleriyle bir araya gelebildikleri bağlamların oluşumuna olanak sağlamıştır. Çevrimiçi tartışma forumları üzerinden bir araya gelen politik gruplar, çevrimiçi etkileşim aracılığıyla görüş birliğine varmakta, destekleyicileri harekete geçirmekte ve çeşitli eylemleri organize etmektedir (Alberici ve Milesi, 2016). Politik katılım söz konusu olduğunda çevrimiçi tartışmaların yüz yüze tartışmalar kadar etkili olduğunu hem çevrimiçi hem yüz yüze tartışmaların katılımcıların konuyla ilgili bilgisini, politik yeterlilik algısını ve politik katılım düzeyini arttırdığını gösteren bulgular mevcuttur (Min, 2007). Dolayısıyla internetin insanları harekete geçirme potansiyeli önemli bir inceleme konusu haline gelmiştir (Alberici ve Milesi, 2018).

Çevrimiçi iletişim kanalları, özellikle ortak düşünceler çerçevesinde bir araya gelen grupların -düşünce temelli grupların- üyeleri arasındaki etkileşim sınırlarını genişletmiştir. İnternetin sunduğu iletişim ve etkileşim olanakları, düşünce temelli grupların oluşmasına ve bu grupların çevrimiçi topluluklar olarak güçlenip sürdürülmesi için elverişli bir bağlam oluşturmaktadır (McGarty ve diğ, 2011). Özellikle Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya platformları düşüncelerin paylaşılmasına ve tartışılmasına olanak tanıyarak bu grupların oluşmalarına zemin hazırlamaktadır. Örneğin, Smith, Gavin ve diğerleri (2015) İşgal Et (Occupy Wall Street) hareketinin, hareket destekleyicilerinin ekonomik ve sosyal mağduriyetlerin nasıl giderilebileceği

üzerine fikir birliğine vardıkları çevrimiçi tartışmalarla başlatıldığını göstermiştir. 2010 ve 2011 yıllarında Tunus ve Mısır`da görülen hükümet karşıtı kitlesel ayaklanmalarda çevrimiçi iletişim kanallarının önemli bir role sahip olduğu görülmüştür. Bu ayaklanmalar sırasında video paylaşım sitelerinde ve internet ağı üzerinden yayın yapan televizyonlarda yerel protestoların fotoğrafları ve görüntüleri paylaşılmıştır. Bu paylaşımların protestocuların hükümetin meşru olmadığına ve bir devrimin gerektiğine dair ortak düşüncelerinin bir paylaşımı ve düşünce temelli grup kimliği oluşum sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir (McGarty ve diğ., 2014).

Çevrimiçi bağlam eylem yönelimli düşünce temelli grupların oluşması için elverişli bir ortam sağlamasına karşın kimlik oluşum süreçleri yüz yüze bağlamda gerçekleştirilen etkileşimler aracılığıyla incelenmiştir. Ancak eşzamanlı interaktif bir etkileşimi mümkün kılan video konferans uygulamalarının grup etkileşimi yönteminin çevrimiçi bağlamda uygulanmasına ve incelenmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Video konferans uygulamalarının hayatımıza girmesiyle birlikte, ortak bir konuyu dert edinmiş, ortak bir davası olan kişilerin düşüncelerini paylaşabileceği, üzerinde tartışabileceği ve fikir birliğine varabileceği -kimliğin oluşumuna ve güçlenmesine olanak tanınan- tarzda grup etkileşimlerinin eşzamanlı olarak gerçekleşmesi kolaylaşmıştır. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden topluluklar bu uygulamalar aracılığıyla bilgilendirme, tartışma ve çözüm üretme üzerine çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Bu bağlamda sosyal medya platformlarının yanı sıra video konferans uygulamaları da düşünce temelli grupların oluşumuna ve özdeşimin güçlenmesine olanak sağlayan iletişim araçları olarak görülmektedir. Özellikle pandemi süreciyle birlikte yüz yüze etkileşimin mümkün olmadığı dönem boyunca insanlar arasındaki iletişim ve etkileşim medya araçları ile sağlanmıştır. Video konferans uygulamaları yaygın bir biçimde kullanılmış ve hayatımızda yer etmiştir. Bu bağlamda diğer çevrimiçi uygulamalar gibi bu uygulamaların kimlik oluşum süreçlerine etkisinin incelenmesi önemlidir. Bu alandaki eksikliği gidermesi amaçlanan mevcut çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklediğini belirten kadınların çevrimiçi bağlamda, video konferans uygulaması (Zoom) üzerinden, bir araya gelerek eşitliği sağlamak adına neler yapılabileceği üzerine eylem planları oluşturdukları grup tartışmalarına katılmalarının toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle kurdukları özdeşim, ahlaki motivasyonları, duygu temelli öfkeleri, yeterlik inançları ve kolektif eylem yönelimleri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

1.4.3. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörler

1.4.3.1. Grup Etkileşimlerine İlişkin Değerlendirmeler: Fikir Birliği Algısı

Grup içi bütün etkileşimlerin kimlikle özdeşleşme düzeyini ve sosyal değişim odaklı kolektif eylemlere yönelimi arttırması pek olası değildir. Grup üyeleri arasındaki etkileşimlerin grup kimliği ve kolektif eylem yönelimi üzerinde bu etkileri ortaya çıkarabilmesi çeşitli mekanizmalara, etkileşimlerin belirli özelliklerine, bağlıdır (Smith, Thomas ve diğ., 2015; Thomas ve diğ., 2019). İnteraktif kimlik oluşumu modeline göre (Postmes, Haslam ve diğ., 2005) etkileşimler sırasında fikir birliğinin ya da belirli bir anlaşmanın sağlanması kimlik oluşumunun temel öncülüdür. Bu fikir birliği, bireysel düşüncelerin kişisel düzeyden çıkarak grup düzeyine geçmesine ve sosyal kimliğin bir parçasına dönüşmesine aracılık etmektedir. Fikir birliğiyle sonuçlanan etkileşimlerin bir yanıyla grupla kurulan özdeşimi güçlendirdiği, bir yanıyla da kimliğin içeriğini dönüştürdüğü, yeni normların oluşmasını sağladığı, belirtilir. Küçük gruplarda grup tartışmaları, grup için uygun görülen inançların ve davranışların -normların- belirlendiği bir bağlama dönüşmektedir: Şöyle ki grup üyeleri arasında gerçekleşen tartışmalarda fikir birliğinin sağlanması gruba ilişkin yeni inanç ve normların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır. İnteraktif olarak oluşturulan bu normlar, etkileşimler sonrası gözlenen tutumsal ve davranışsal değişimlerin kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Thomas, McGarty ve diğ., 2010). Grup etkileşimlerinde neler yapılması gerektiği konusunda fikir birliği sağlanamadığında düşünce yanlısı diğer kişilerle bağlantıda olma hissinin ortadan kalkacağı ve bu durumun grubun eylemliliğe ilişkin normlarının oluşmasına engel olabileceği belirtilir (McGarty ve diğ., 2012; Smith, Thomas ve diğ., 2015). Bu görüşlerle paralel olarak düşünce temelli grup etkileşimi yöntemi, grup tartışmalarının fikir birliğiyle sonlanması ve ortak bir eylem planının oluşturulması üzerine kurulmuştur. Etkileşim yönteminde merkezi bir öneme sahip olmasına karşın, ortaya çıkan etkilerin fikir birliği ile ilişkisini inceleyen az sayıda çalışma olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmalardan birinde Thomas ve diğerleri (2019) katılımcıların grup etkileşimlerinde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin değerlendirmelerinin öngörüldüğü gibi grupla özdeşimi doğrudan yordadığı ve bu etki aracılılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordadığı belirlenmiştir. Aynı yöntemin test edildiği bir başka çalışmada ise fikir birliğine ilişkin değerlendirmelerin grupla özdeşleşme düzeyini yordamağı, ancak çevre yanlısı kolektif eylemlere katılma isteğini doğrudan yordadığı bulunmuştur

(Bongiorno ve diğ., 2016). Sınırlı sayıda çalışmadan elde edilen bu bulgular, katılımcıların algıladıkları fikir birliğinin etkileşimlerin çıktıları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışmada fikir birliği algısının grup içi etkileşimlerin grupla özdeşim, kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylem yöneliminin diğer öncülleri üzerinde ortaya çıkarması beklenen etkilerin öncülü olup olmadığı incelenmiştir.

1.4.3.2. Sosyal Bulunuşluk

Grup etkileşimi yönteminin yalnızca yüz yüze bağlamda test edilmiş olması, çevrimiçi bağlamın hangi özelliklerinin etkileşimin ortaya çıkaracağı öngörülen etkiler üzerinde belirleyici olabileceği sorusuna yanıt aranması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin çıktılarını belirleyen faktörlerden biri sosyal bulunuşluk hissidir.

Sosyal bulunuşluk, çevrimiçi uzaktan öğrenme programları, bilgisayar aracılı iletişim, sanal topluluklar ve sosyal ağ sitelerinin kullanımı olmak üzere farklı bağlamlarda incelenen ve bu bağlamlarda gerçekleşen etkileşimlerin çıktıları üzerinde önemli bir etkiye sahip bir etken olarak değerlendirilmektedir (Lin ve Wang, 2022). Sosyal bulunuşluk kavramı temelini, elektronik iletişimin kişiler arası ilişkileri ve etkileşimleri nasıl şekillendirdiğini açıklamaya yönelik geliştirilen sosyal bulunuşluk kuramından (social presence theory) almaktadır. Short ve diğerleri (1976) tarafından geliştirilen kurama göre sosyal bulunuşluk; "etkileşim sırasında kişilerin varlığını hissetme düzeyi ve orada olma hissi" şeklinde tanımlanmıştır (akt., Lowenthal ve Snelson, 2017). Ancak Short ve diğerlerinden (1976) sonra gelen araştırmacıların bu kavramı farklı şekillerde tanımladıkları görülmüştür. Örneğin, Gunawerdena (1995) sosyal bulunuşluğu, teknoloji aracılı etkileşim sırasında kişilerin "gerçek insanlar" şeklinde algılanması olarak tanımlamıştır. Tu ve McIsaac (2002) ise bağlantılı olma hissi ile ifade etmiştir. Biocca ve diğerleri (2003) sosyal bulunuşluğun bir diğeriyle birlikte olma hissiyle tanımlanabileceğini belirtmişlerdir. Grup bağlamında ele alındığında sosyal bulunuşluk, grup üyelerinin farklı yerlerde etkileşime geçmelerine rağmen grubun diğer üyeleriyle bir arada oldukları hissi ve bu birliktelikten memnun olma düzeyi olarak tanımlanmıştır (Lowry ve diğ., 2006). Sung ve Mayer (2012) ise sosyal bulunuşluğu çevrimiçi bağlamda iletişime geçilen kişilere ya da topluluğa dair hissedilen duygusal bağ olarak tanımlanmıştır. Pek çok farklı şekilde tanımlanmasına karşın sosyal bulunuşluğun çok

boyutlu olduğu konusunda bir fikir birliği vardır; farkındalık, karşılıklı etkileşim, karşılıklı anlayış, etkileşime katkıda bulunma hissi, pozitif iletişim ve birliktelik hissi sosyal bulunuşluğun alt boyutları olarak değerlendirilir. Bu alt boyutlar, iletişim taraflarının varlığını algılama ve taraflar arasındaki iletişimin değerlendirilmesini ifade etmektedir (Kang ve diğ., 2007; Lowry ve diğ, 2006).

Sosyal bulunuşluk kuramına göre, sosyal bulunuşluk iletişim aracının sağladığı ilişkisel ipuçlarının (ses, göz kontağı, beden duruşu vb.) artmasıyla tutarlı olarak artmaktadır (Tosun, 2017). Ancak çalışmalar, sosyal bulunuşluk hissinin kullanılan iletişim aracının farklı türlerde ipuçları aktarabilmesine bağlı olmadığını, sınırlı ipucu aktaran uzaktan eğitim uygulamaları (Gunawerda 1995) ve sadece yazılı ipuçlarının sağlandığı iletişim araçları aracılığıyla kurulan etkileşimin (Perse ve diğerleri 1992) sosyal bulunuşluk hissine yol açtığını göstermiştir. Buna ek olarak sosyal bulunuşluk hissinin kullanılan iletişim yönteminden bağımsız olarak kişinin kendi algısıyla ilgili olduğu görülmüştür. Örneğin, aynı uzaktan eğitim ortamında ve çevrimiçi platformda etkileşimde bulunan kişilerin sosyal bulunuşluk düzeylerinin birbirinden farklı olduğu bulunmuştur (Tu ve McIssac, 2002). Bu bulguyu destekleyen çalışmalardan birinde çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında kişilerin deneyimlediği sosyal bulunuşluğun, sosyal nezaket, paylaşımda bulunma (bilgi paylaşımı, değer ve inanç paylaşımı), fikir birliğine ve ayrılıklarına yönelik paylaşımlar, toplulukla/grupla bağ geliştirme (buna yönelik ifadeler) ve yakınlık (duyguların paylaşımı) olmak üzere etkileşimlere dair değerlendirmelerle ilişkili olduğu belirlenmiştir (Sung ve Mayer, 2012). Dolayısıyla sosyal bulunuşluğu belirleyen etkenin iletişim aracının kendisiyle değil, etkileşimin özellikleriyle ve kişilerin bu etkileşimlere yönelik değerlendirmeleriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Çevrimiçi bağlamda deneyimlenen sosyal bulunuşluğun ne gibi etkileri olduğu ilk olarak uzaktan çevrimiçi eğitim ortamlarında incelenmiştir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalarda sosyal bulunuşluğun, çevrimiçi öğrenmenin ve bu ortamda bir araya gelen taraflar arasındaki iletişimin önemli bir unsuru olduğunu ortaya konmuştur. Çevrimiçi eğitim ortamlarında sosyal bulunuşluğun etkili öğrenme (Tu ve McLssac, 2002), başarı düzeyi, eğitim ortamına ve etkileşimlere yönelik memnuniyet (Gunawerdana, 1995) ve topluluk olma duygusunun gelişimi (Rouke ve diğ., 2001) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Çevrimiçi bağlamda deneyimlenen sosyal bulunuşluğun gerçekleşen etkileşimlere ilişkin çıktıları ve etkileşimde bulunan kişilerin değerlendirmelerini olumlu yönde etkilediği savunulur (Lowry ve diğ., 2006). Örneğin, küçük gruplarla yürüttükleri bir çalışmada Roberts ve diğerleri (2006) sosyal bulunuşluk hissi arttıkça grup çalışması sırasında katılımcıların hem bireysel düşüncelerini hem de grubu etkilemeye yönelik düşüncelerini ifade etme isteğinin arttığını, grup tartışmalarını daha nitelikli olarak değerlendirdiklerini ve grup olarak daha iyi çalıştıklarını düşündüklerini belirlemiştir.

Çevrimiçi topluluklarla yürütülen çalışmalar sosyal bulunuşluğun yalnızca etkili öğrenme ve etkileşimlerin değerlendirilmesi ile değil, aynı zamanda bu topluluklarla özdeşleşme düzeyiyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, çevrimiçi öğrenme topluluklarında grup temelli problem odaklı öğrenme aktivitelerin etkililiğini belirleyen faktörlerin incelendiği bir çalışmada sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme düzeyini, grubun becerilerine ve bütünlüğüne güveni ve problem odaklı öğrenme (bireysel çalışma, grup etkileşimi, akıl yürütme ve aktif katılım bileşenlerini içerir) performansını doğrudan ve pozitif yönde yordadığı bulunmuştur (Lin ve Wang, 2022). Bir başka çalışmada Schimke ve diğerleri (2007) sosyal bulunuşluk ile çevrimiçi toplulukla özdeşleşme ve tutumsal değişimler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışma kapsamında bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarına ilgiyi arttırmak amacıyla kadınlardan oluşan çevrimiçi bir topluluk oluşturulmuştur. Bu topluluklarda yer alan öğrencilerin alanda çalışan meslek elemanlara e-mail yoluyla iletişime geçebilecekleri ve hem kendi aralarında hem bu danışmanlarla eş zamanlı olan ve olmayan etkileşimler kurabilecekleri bir platform kurulmuştur. Bu çevrimiçi topluluğa üye olduktan 9 ay sonra gerçekleştirilen ölçümlerde sosyal bulunuşluk düzeyi yüksek olan öğrencilerin çevrimiçi toplulukla özdeşleşme düzeyinin daha yüksek olduğu, özdeşleşme düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin söz konusu alanlara yönelik ilgisinin daha yüksek olduğu ve ileride bu alanlardaki derslere katılmaya daha istekli oldukları bulunmuştur. Shen ve diğerleri (2010) ise sosyal bulunuşluk ile toplulukla özdeşleşme arasındaki ilişkiyi dört farklı sanal topluluk (metin tabanlı online topluluklar; çevrimiçi forumlar, tartışma forumları, tartışma grupları) bağlamında incelemişlerdir. Araştırma için seçilen dört sanal toplulukta kullanıcılar metin tabanlı tartışmalar yürütebilme, sesli ve videolu paylaşımda bulunabilme ve ikonlar aracılığıyla duygularını ifade etme olanağına sahiptir. Bu

toplulukların üyelerinden elde edilen bulgular, kullanıcıların sosyal bulunuşluk hissi arttıkça toplulukla özdeşleşme düzeylerinin arttığına işaret etmiştir.

Sosyal bulunuşluğun çevrimiçi toplulukla özdeşleşme düzeyini yordadığını gösteren bulguların, sosyal ağ sitelerinin kullanımına ilişkin çalışmalarda desteklendiği gözlenmiştir. Örneğin, Chen ve diğerleri (2016) üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada, sosyal bulunuşluk hissinin çevrimiçi toplulukla özdeşleşme düzeyini doğrudan yordadığını ve özdeşleşme düzeyinin sosyal bulunuşluk ile sosyal ağ sitelerinin kullanımı arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini bulmuşlardır. Sosyal ağ sitelerini kullanan ve bu sitelerde paylaşımda bulunan üniversite öğrencileriyle yürütülen bir başka çalışmada benzer sonuçların elde edildiği gözlenmiştir. Sosyal bulunuşluk hissinin sosyal ağ sitelerine duyulan güveni ve bu sitelerdeki topluluklarla özdeşleşme düzeyini yordadığı belirlenmiştir (Lin ve diğ., 2022).

Özetle bulgular, sosyal bulunuşluğun çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin çıktılarıyla ve bu etkileşimlerin gerçekleştiği gruplarla geliştirilen aidiyet duygusu ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda, bu çalışmada çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup içi etkileşimlerin grupla özdeşleşme yöneliminin bir öncülü olup olmadığı ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylemi dolaylı olarak etkileyip etkilemediği test edilmiştir.

1.5. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Önceki çalışmalar, düşünce temelli gruplarla özdeşim kurmanın, farklı bağlamlarda, faklı amaçlarla yapılan kolektif eylemlere yönelimin temel öncülü olabileceğini göstermiştir. Örneğin, düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşim kurma; politik kolektif eylem yönelimiyle (Bliuc ve diğerleri, 2007), savaş karşıtı politikalarla mücadele etmeyi amaçlayan kolektif eylemlere yönelimle (Musgrove ve McGaarty, 2008), küresel yoksulluğu azaltmayı amaçlayan dayanışma temelli kolektif eylem yönelimiyle (Thomas ve diğ., 2012), kitlesel eylemlerle (Chayinska ve diğ., 2019; Uysal ve Akfırat, 2022) ve iklim değişikliğiyle mücadele etmeye yönelik kolektif eylemlere yönelimle (Bongiorno ve diğ., 2016) ilişkili bulunmuştur. Düşünce temelli gruplarla kurulan özdeşimin politikleşmiş olsun ya da olmasın ortak bir meseleyi dert edinerek belirli bir hedefe ulaşmak adına harekete geçen kişilerin bu yönelimini açıklamada işlevsel olduğu (bk. Baysu ve Phalet, 2017) ve düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin bu kimlikle

kurulan özdeşimi güçlendirerek insanları harekete geçirme potansiyeli taşıdığı giderek daha çok kabul görmektedir. Ancak düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşmenin, kadınların, cinsiyet eşitliğine veya kadın haklarına ilişkin kolektif eylemlere yönelimi bağlamında incelendiği çalışmalar azdır (bk. Besta ve diğ., 2019; Uluğ ve diğ., 2020). Ayrıca, düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşmenin artırılmasında ya da kolektif eyleme yönelime etkisinin güçlendirilmesinde grup etkileşimi yönteminin etkisi, cinsiyet eşitliğine ilişkin kolektif eylemler bağlamında ve çevrimiçi ortamda test edilmemiştir. Buradan hareketle, mevcut çalışma iki temel amaç doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Bu temel amaçlardan biri, kolektif eylem yöneliminin temel öncülleri (grupla özdeşleşme, grup temelli öfke, grup yeterliği, katılımcı yeterliği ve ahlaki motivasyon) arasındaki ilişki örüntüsünü, kadınların, cinsiyet eşitliğine ilişkin kolektif eylemlere yönelimi bağlamında incelemek ve düşünce temelli grup kimliğinin bu örüntüde nasıl bir işleve sahip olduğu açısından farklı savları olan modelleri bu bağlamda test ederek kolektif eylem yönelimini daha iyi açıklayan modeli belirlemektir. Söz konusu modellerde, önceleri, kolektif eyleme yönelimin temel öncülleri olarak sadece grupla özdeşleşme, grup temelli öfke ve grup yeterliği kabul edilmekteyken, zamanla, ahlaki motivasyonlar ve katılımcı yeterliği de bunlara katılmıştır. Ancak ahlaki motivasyonların ve katılımcı yeterliğinin dahil edildiği bu genişletilmiş modeller, kadınların eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelimleri kapsamında yürütülen çalışmalarda daha önce test edilmemiştir. Mevcut çalışmada yapılacak model sınaması, sosyal kimlik temelli kolektif eylem modellerine bu iki faktörün eklenmesinin bu bağlamda modele ne ölçüde katkı sağladığının da anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın ikinci temel amacı, grup etkileşimi yönteminin düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşme ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerini test ederek etkileşimlerin kimlik oluşum süreçleriyle ilişkilerini belirlemektir. Buna ek olarak, grup içi etkileşimlerin kolektif eylem yöneliminin öncülleri (grup yeterliği, katılımcı yeterliği, öfke ve eşitliğe dair ahlaki motivasyonlar) üzerindeki etkilerinin incelenmesi çalışmanın amaçları arasındadır. Bu etkilerin test edilmesi, cinsiyet eşitliğini desteklemekle birlikte buna ilişkin politikleşmiş bir kimlik edinmeyen kadınların kolektif eyleme yönelmelerini sağlamada grup etkileşiminin etkili bir yöntem olup olmadığına yönelik çıkarımların yapılmasına olanak sağlayacaktır. Günümüzde çevrimiçi iletişim kanalları, özellikle ortak düşünceler çerçevesinde bir araya gelen insanlar arasındaki fiziksel ve mekânsal

sınırlarının büyük oranda ortadan kalkmasına, düşünce temelli grupların oluşmasına ve çevrimiçi topluluklar olanak sürdürülmesine olanak sağlamaktadır (McGarty ve ark., 2011). Bu doğrultuda çevrimiçi bağlamın grup süreçleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi önemlidir. Düşünce temelli grup etkileşimi, çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin grup içi süreçler ve kolektif davranışlar üzerindeki etkilerini incelemek için elverişli bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yöntemi çevrimiçi bağlamda inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesine katkıda bulunacağı düşünülen mevcut çalışmada etkileşimlerin yüz yüze bir bağlamda değil, bir video konferans uygulaması aracılığıyla çevrimiçi bağlamda gerçekleştirilecektir. Çevrimiçi etkileşimlerde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına dair değerlendirmenin ve çevrimiçi bağlamda deneyimlenen sosyal bulunuşluk hissinin düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşme düzeyi, kolektif eylem yönelimi ve yeterlik inancını ne yönde etkilediğini incelenmesi planlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda yürütülen bu çalışmada ilk olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kadın katılımcılar belirlenmiş ve ilk ölçümler (ön test) alınmıştır. Sonraki aşamada katılımcılar kontrol ve etkileşim olmak üzere iki gruptan birine seçkisiz biçimde atanmışlardır. Etkileşim grubunda yer alan katılımcılar bir video konferans uygulaması (Zoom) aracılığıyla küçük gruplar (5-8) halinde bir araya getirilmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağına inandıkları eylem stratejileri üzerinde grup tartışması yürüterek ortak bir eylem planı oluşturmaları istenmiştir. Katılımcılar birer hafta arayla toplamda üç kez bu grup oturumlarına katılarak grup tartışmaları yürütmüşlerdir. Üçüncü grup oturumunun sonunda ilk ölçümlere ek olarak çevrimiçi etkileşimlere dair değerlendirmelere ve sosyal bulunuşluğa dair ölçümler alınmıştır (son test). Kontrol grubunda yer alan katılımcılar herhangi bir grup tartışmasına katılmamıştır. İkinci ölçümün yaklaşık 50-60 gün sonrasında her iki grup için ölçümler tekrarlanmıştır (takip ölçümleri). Model testleri etkileşim öncesi alınan ilk ölçümlerden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiş, grup etkileşimine dair analizler ise her üç ölçümü tamamlayan katılımcılardan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir.

1.5.1. Model Testlerine Yönelik Araştırma Soruları ve Hipotezler

Kolektif eylemin sosyal kimlik modelinin (KESKM) ve kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modelinin (KEKSKM) test edildiği çalışmalar genel olarak her iki modelin desteklendiğini, grupla kurulan özdeşimin KESKM`inde yer aldığı gibi grup temelli

deneyimlerin -öfke ve yeterlik inancının- kaynağı mı yoksa tam tersi biçimde KEKSKM`inde yer aldığı haliyle bu ortak deneyimlerin bir sonucu mu olduğu sorusunun tek bir yanıtı olmadığını göstermiştir (ör., Thomas ve diğ., 2012; Wlodarczyk ve diğ., 2017). Bulgular, grupla kurulan özdeşim ile grup temelli deneyimler arasında çift yönlü bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu çift yönlülük kabul ediliyor olmasına karşın bağlamın gereklilikleri, grup kimliğinin türüne, kültürel ve politik bağlama bağlı olarak bu faktörler arasındaki ilişki örüntülerinden birinin diğerinden daha belirgin olabileceği ve bunu belirlemenin ilgili bağlamda sergilenen kolektif eylemlerin anlamlandırılmasına katkıda bulunduğu savunulmuştur (Agostini ve van Zomeren, 2021; Thomas ve diğ., 2009; van Zomeren, 2019; van Zomeren ve diğ., 2008). Kimi araştırmacılar KESKM`nin var olan ve anlam atfedilen sosyal kimliklerle ilişkili kolektif eylemleri daha iyi açıkladığını; KEKSKM`nin ise belirli olaylar karşısında ortaya çıkan duyguların ve yeterlik inancının tetiklenmesi sonucunda interaktif oluşan sosyal kimliklerle ilgili kolektif eylemleri daha iyi açıkladığını ileri sürmüştür (Chayinska ve diğ., 2019; Thomas ve diğ., 2016; Uysal ve Akfırat, 2022). Bu görüş bazı çalışmalarda desteklenmiş olsa da bazılarında desteklenmemiştir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini hangi modelin daha iyi açıkladığına dair bir öngörüde bulunulmamıştır. Bu sorunun yanıtını aramak için her iki modelin genişletilmiş versiyonlarının test edilmesine ve kıyaslanmasına karar verilmiştir.

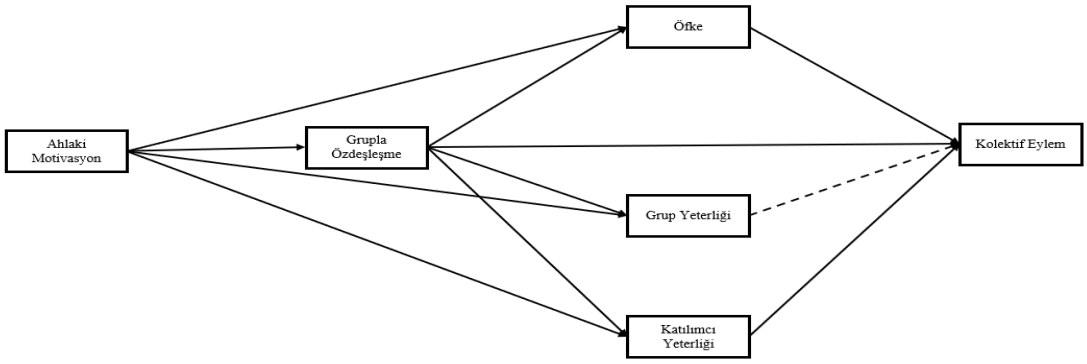
Kolektif eylemin sosyal kimlik modelinin genişletilmiş versiyonunda ahlaki motivasyonlar grupla özdeşleşmenin, grup temelli öfkenin ve yeterlik inancının bir öncülü olarak konumlandırılır ve bunları harekete geçiren motivasyonel bir katalizör olduğu iddia edilir (van zomeren ve diğ., 2011). Bu motivasyonel gücün, bireylerin ahlaki tutum ve değerlerini korumaya dair hissettikleri yükümlülüğün bir sonucu olarak ortaya çıktığı savunulur. Farklı bağlamlarda yürütülen çalışmalarda bu iddiayı, genişletilmiş modeli, destekleyen bulgular elde edilmiş ve ahlaki motivasyonların kolektif eylem yöneliminde belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür (Carmona-Moya ve diğ., 2021; Furlong ve Vignoles, 2021; van Zomeren ve diğ., 2019). Toplumsal cinsiyet eşitliği, eşit hak ve imkanlarla ilişkili ahlaki boyutu olan bir konudur. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği söz konusu olduğunda eşitlik destekleyicisi kadınların bu konuyla ilişkili ahlaki motivasyonlarının bu değişkenler üzerinde motivasyonel bir etkiye sahip olması beklenmiştir. Buradan hareketle KESKM ve KEKSKM ahlaki motivasyonların

özdeşleşme, öfke ve yeterlik inancının motivasyonel bir öncülü olarak konumlandırıldığı biçimde genişletilmiş ve bu genişletilmiş modellerin test edilmesi planlanmıştır.

Kolektif eylemin sosyal kimlik modellerinde yeterlik inancı, grup yeterliği inancı ile ölçülmektedir. Ancak grubun değişimi gerçekleştirecek yeterlikte olduğu inancının grubun bazı üyelerini, bireysel katkılarının anlamlı bir etki yaratmayacağı düşüncesi nedeniyle, eyleme geçmekten alıkoyacak bir unsura dönüşebileceği belirtilmiştir (bk. Olson, 1965). Bu kapsamda grubun kolektif çabayla hedeflerine ulaşabileceği inancının yanı sıra kişinin kendi katkısının bu çabada anlamlı bir farklılık yaratacağı -katılımcı yeterliği- inancının kolektif eyleme yöneliminde daha belirleyici olabileceği iddia edilmiştir (van Zomeren ve diğ., 2011). Katılımcı yeterliği inancını test eden az sayıda çalışma bu inancın kolektif eylemin güçlü bir öncülü olduğunu (Adra ve diğ., 2020; Mazzoni ve diğ., 2015), aynı zamanda grup yeterliği inancının etkisini zayıflattığını göstermiştir (Bamberg ve diğ., 2015; van Zomeren ve diğ., 2013). Eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminde bu etkinin ortaya çıkıp çıkmadığını test etmek amacıyla ilk olarak genişletilmiş modeller katılımcı yeterliğinin dahil edilmediği bir şekilde test edilmiş, ikinci aşamada katılımcı yeterliği modellere dahil edilmiştir. Mevcut çalışma kapsamında test edilen genişletilmiş modeller Şekil 5 ve Şekil 6`da gösterilmiştir.

Genişletilmiş modellerin test edilmesine yönelik yanıtı aranan araştırma sorusu şöyledir;

S1. Kolektif eylemin sosyal kimlik modellerinden hangisi toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kadınların kolektif eylem yönelimini daha iyi açıklar?

Şekil 5. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli

1.5.1.1. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine Yönelik Hipotezler

H1. Ahlaki motivasyonun düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini (a), grup temelli öfke düzeyini (b), grup yeterliğini (c) ve katılımcı yeterliğini (d) doğrudan yordaması beklenmektedir.

H2. Düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyinin grup temelli öfkeyi (a), grup yeterliğini (b) katılımcı yeterliğini (c) ve kolektif eylem yönelimini (d) doğrudan yordaması beklenmektedir.

H3. Grup temelli öfkenin kolektif eylem yönelimini doğrudan yordaması beklenmektedir.

H4. Katılımcı yeterliğinin genişletilmiş KESKM`ne dahil edilmesiyle birlikte grup yeterliği inancı ile kolektif eylem yönelimi arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlılığını yitirmesi (a) ve katılımcı yeterliğinin kolektif eylemi doğrudan yordaması (b) beklenmektedir.

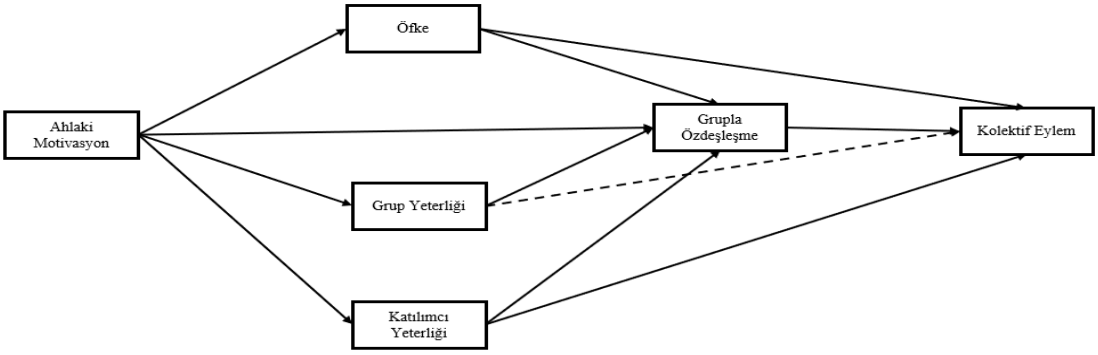
H5. Ahlaki motivasyonun grupla özdeşleşme (a), grup temelli öfke (b) ve katılımcı yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

H6. Düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyinin grup temelli öfke (a) ve katılımcı yeterliği (b) aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordaması beklenmektedir.

1.5.1.2. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine Yönelik Hipotezler

H7. Ahlaki motivasyonun düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini (a), grup temelli öfke düzeyini (b), grup yeterliğini (c) ve katılımcı yeterliğini (d) doğrudan yordaması beklenmektedir.

H8. Grup temelli öfkenin düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini (a) ve kolektif eylem yönelimini (b) doğrudan yordaması beklenmektedir.

Şekil 6. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli

H9. Grup yeterliğinin (a) ve katılımcı yeterliğinin (b) düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini doğrudan yorması beklenmektedir.

H10. Katılımcı yeterliğinin genişletilmiş KEKSKM`ne dahil edilmesiyle birlikte grup yeterliği inancı ile kolektif eylem yönelimi arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlılığını yitirmesi (a) ve katılımcı yeterliğinin kolektif eylemi doğrudan yordaması (b) beklenmektedir.

H11. Grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimini doğrudan yordaması beklenmektedir.

H12. Ahlaki motivasyonun grupla özdeşleşme (a), grup temelli öfke (b) ve katılımcı yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

H13. Grup temelli öfkenin (a), grup yeterliğinin (b) ve katılımcı yeterliğinin (c) grupla özdeşleşme düzeyi aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

1.5.2. Çevrimiçi Bağlamda Gerçekleşen Grup Etkileşimlerinin Etkilerine Yönelik Araştırma Soruları ve Hipotezler

Ortak bir davayı savunan, ortak bir görüşe ya da düşünceye sahip kişiler arasında gerçekleşen etkileşimin, bu ortak davanın ya da düşüncenin bir grup kimliğine

dönüşmesini sağlayan bir mekanizma işlevi gördüğü belirtilmiştir (Postmes, Haslam ve diğ., 2005; Postmes, Spears ve diğ., 2005). Uzlaşıyla sonuçlanan grup içi etkileşimlerin grup kimliğiyle kurulan özdeşimi güçlendirdiği savunulur. Ayrıca neler yapılabileceğine dair bir fikir birliğinin sosyal değişimi gerçekleştirmek adına koordineli, organize ve ortak hareket edileceği güveninin oluşmasını sağladığı belirtilir (Smith, Thomas ve diğ., 2015). Bu iddiaların test edildiği çalışmalar, yüz yüze bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini ve grubun değişimi gerçekleştirebilecek yeterli olduğuna yönelik inancı arttırdığını göstermiştir (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016). Mevcut çalışmada bu iddialar çevrimiçi bağlamda test edilmiştir. Etkileşimlerin katılımcı yeterliği üzerindeki etkilerini test eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak grup etkileşiminin grup yeterliği üzerinde olumlu yönde etki ettiğini gösteren bulgulardan (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ. 2016) hareketle çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşimlerinin katılımcı yeterliği üzerinde pozitif yönde anlamlı etki yaratacağı öngörülmüştür. Bu doğrultuda test edilen hipotezler şöyledir;

H14a. Etkileşim grubunda yer alan katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle kurdukları özdeşimin çevrimiçi etkileşimlerin öncesine (ön test) kıyasla etkileşimlerin hemen sonrasında (son test) daha yüksek olması, ancak bu farklılığın kontrol grubunda ortaya çıkmaması beklenmektedir.

H14b. Etkileşim grubunda ortaya çıkması beklenen bu etkinin (H14a) etkileşimlerin iki ay sonrasında sürüyor olması, toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle kurulan özdeşimin çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla takip ölçümlerinde daha yüksek olması beklenmektedir.

H15a. Etkileşim grubunda yer alan katılımcıların grup yeterliği inancından aldıkları puanların çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla etkileşimlerin hemen sonrasında aldıkları puanlardan daha yüksek olması, ancak bu farklılığın kontrol grubunda ortaya çıkmaması beklenmektedir.

H15b. Etkileşim grubunda ortaya çıkması beklenen bu etkinin (H15a) etkileşimlerin iki ay sonrasında sürüyor olması, grup yeterliği inancının çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla takip ölçümlerinde daha yüksek olması beklenmektedir.

H16a. Etkileşim grubunda yer alan katılımcıların katılımcı yeterliği inancından aldıkları puanların çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla etkileşimlerin hemen sonrasında aldıkları puanlardan daha yüksek olması, ancak bu farklılığın kontrol grubunda ortaya çıkmaması beklenmektedir.

H16b. Etkileşim grubunda ortaya çıkması beklenen bu etkinin (H16a) etkileşimlerin iki ay sonrasında sürüyor olması, grup yeterliği inancının çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla takip ölçümlerinde daha yüksek olması beklenmektedir.

Grup etkileşiminin incelendiği çalışmalarda (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016) bu yöntemin grup temelli öfke düzeyi üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı belirlenmiştir. Ancak bu çalışmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte yüz yüze bağlamda gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle çevrimiçi bağlamda ve toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında yürütülen bu çalışmada etkileşimlerin öfke duygusunu etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Bu doğrultuda yanıtı aranan araştırma sorusu şöyledir;

S2. Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşimleri grup temelli öfke düzeyini etkiler mi?

Grup etkileşiminin ahlaki motivasyon üzerindeki etkilerini test eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ahlaki boyutu olan bir konudur. Bu sebeple etkileşimlerin ahlaki değer ve inançlarının ihlal edildiğine dair bir algıyı aktive ederek ahlaki motivasyonları güçlendirip güçlendirmediği incelenmiştir. Bu doğrultuda yanıtı aranan araştırma sorusu şöyledir;

S3. Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşimleri toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ahlaki motivasyonu etkiler mi?

Grup içi etkileşimlerin grubun hedefine ulaşabilmesi için yapılması gereken eylemlerin neler olduğu üzerine gerçekleştirilmesi, davranışsal normların geliştirildiği ve belirginleştirildiği bir bağlam sağlamaktadır. Bu bağlamın hem grubun birlikte hareket edebileceği inancını ve grubun eylemlerine duyulan güveni arttırdığı hem de eylem yönelimli kimliklerin oluşmasını sağladığı ve grup etkileşimlerinin bu iki mekanizma aracılığıyla kolektif eylem yönelimini arttığını savunulur (Bongiorno ve diğ., 2016). Etkileşimlerin incelendiği çalışmalarda, yüz yüze bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin kolektif eylem yönelimini arttırdığını gösteren bulgular elde edilmiştir (Gee, 2004;

Khalaf, 2002; Thomas ve McGarty, 2016). Ancak bu etkinin ortaya çıkmasında etkileşimlerin özdeşleşme düzeyi ve yeterlik inancı üzerinde ortaya çıkardığı değişimin aracı bir mekanizma olarak işlev gördüğü iddiasının doğrudan test edilmediği görülmüştür. Bu doğrultuda test edilen hipotezler şöyledir;

H17a. Etkileşim grubunda yer alan katılımcıların eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminin çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla etkileşimlerin hemen sonrasında daha yüksek olması, ancak bu farklılığın kontrol grubunda ortaya çıkmaması beklenmektedir.

H17b. Etkileşim grubunda ortaya çıkması beklenen bu etkinin (H17a) etkileşimlerin iki ay sonrasında sürüyor olması, kolektif eylem yöneliminin çevrimiçi etkileşimlerin öncesine kıyasla takip ölçümlerinde daha yüksek olması beklenmektedir.

H18. Grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisine grupla özdeşleşme düzeyinin (a), grup yeterliğinin (b) ve katılımcı yeterliğinin (c) aracılık etmesi beklenmektedir.

1.5.2. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörlere Yönelik Hipotezler

Grup etkileşimi yönteminin test edildiği çalışmalar etkileşimin grupla kurulan özdeşime ve kolektif eylem yönelimine etki ettiğini göstermiştir. Ancak hangi faktörlerin bu etkileri belirlediğini gösteren çalışmalar görece azdır (Bongiorno ve diğ., 2016; Thomas ve diğ., 2019). Grup kimliği oluşumunu ve kolektif eylem yönelimini tetiklemesi için grup içi etkileşimin belirli özelliklere sahip olması gerekir (Bongiorno ve diğ., 2016; Smith, Thomas ve diğ., 2015). Grup etkileşiminin sonunda grup üyelerinin sosyal değişimi sağlayabilecek eylemlerin neler olduğu konusunda fikir birliğine varmış olmaları kimlik oluşumunu belirleyen temel faktör olarak değerlendirilir. Ancak fikir birliği algısına yönelik bulguların birbiriyle tutarsız olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan birinde fikir birliği algının grupla özdeşleşme düzeyini yordadığı (Thomas ve diğ., 2019), bir diğerinde ise fikir birliği algısının grupla özdeşleşme düzeyini doğrudan yordamadığı, ancak kolektif eylem yönelimini yordadığı bulunmuştur (Bongiorno ve diğ., 2016). Birbiriyle tutarlı olmayan bu çalışma bulgularına karşın kimlik oluşumunun interaktif

modeline göre grup tartışmalarının fikir birliğiyle sonuçlanması kimlik oluşumunun temel bir öncülüdür (Postmes ve diğ., 2005). Bu açıklama ile paralel olarak katılımcıların çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin değerlendirmelerinin grupla özdeşleşme düzeyinin öncülü olacağı ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağı öngörülmüştür. Bu doğrultuda test edilen hipotez şöyledir;

H19a. Fikir birliği algısının grupla özdeşleşme düzeyini doğrudan yordaması ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

Smith, Thomas ve diğerleri (2015) grup üyelerinin, grup tartışmaları aracılığıyla belirli bir konuda nasıl bir pozisyonda olunacağına ve nasıl hareket edileceğine ilişkin fikir birliğine ulaşmasının, grubun eylemlerine duyulan güveni ve grubun organize ve koordineli hareket edebileceğine dair inancı arttırdığını savunur. Ortak bir eylem planının oluşturulduğu, dolayısıyla fikir birliğinin sağlandığı grup etkileşimlerinin grup yeterliği inancını arttırdığını gösteren bulgular (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016) bu görüşü destekler niteliktedir. Buradan hareketle katılımcıların fikir birliğine ilişkin değerlendirmelerinin yalnızca grupla özdeşimin değil, aynı zamanda yeterlik inancının bir öncülü olacağı ve bu etki aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağı öngörülmüştür. Bu doğrultuda test edilen hipotezler şöyledir;

H19b. Fikir birliği algısının grup yeterliğini doğrudan yordaması ve grup yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

H19c. Fikir birliği algısının katılımcı yeterliğini doğrudan yordaması ve katılımcı yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin etkilerini belirleyen faktörlerden biri sosyal bulunuşluk hissidir. Farklı çevrimiçi ortamlarda yürütülen çalışmalar etkileşimler sırasında deneyimlenen sosyal bulunuşluğun çevrimiçi bağlamla ya da gruplarla kurulan ilişkiyi ve davranışsal değişiklikleri yordadığına ilişkin bulgular sunmuştur. Çevrimiçi topluluklarla yürütülen çalışmalar, sosyal bulunuşluğun bu topluluklarla özdeşleşme düzeyini yordadığını (Lin ve Wang, 2022; Shen ve diğ., 2010) ve topluluklarla özdeşleşme düzeyi aracılığıyla tutumsal değişiklerin ortaya çıkmasını dolaylı olarak

yordadığını (Schimke ve diğ., 2007) göstermiştir. Bununla birlikte sosyal bulunuşluğun sosyal ağ siteleriyle özdeşleşme düzeyiyle ve bu sitelerin kullanımıyla ilişkili olduğunu gösteren bulgular mevcuttur (Chen ve diğ., 2016; Lin ve diğ., 2022). Bu bulgularla paralel olarak çevrimiçi bağlamda deneyimlenen sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme düzeyinin öncülü olacağı ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordayacağı öngörülmüştür. Bu doğrultuda test edilen hipotez şöyledir;

H20. Çevrimiçi etkileşimlerde deneyimlenen sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme düzeyini doğrudan yordaması ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordaması beklenmektedir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Mevcut çalışmanın örneklemi lisans öğrencisi kadınlardan oluşmaktadır. Çalışmanın duyurusu ve anket formlarının paylaşımı çeşitli üniversitelerde görev alan öğretim üyeleri ve çevrimiçi kanallar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yollarla ulaşılan katılımcılardan hangilerinin araştırmaya dahil edileceği belirlenirken iki ölçüt dikkate alınmıştır. Bunlar toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek ve toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden herhangi bir kadın örgütüne, sivil toplum kuruluşuna ya da öğrenci topluluğuna üye olmamaktır. Bu kapsamda eşitliği desteklemediğini belirten 13 kişinin ve eşitlik için mücadele eden kuruluş ve topluluklara üye olan 85 kişinin verisi çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan 1216 kadın öğrencinin yaşları 18 ile 30 arasında (*Ort* = 21.33, *SS* = 1.92) değişmektedir. Çeşitli üniversitelerde (bk. Tablo 1) öğrenim gören katılımcıların 653`ü (%53.7) Psikoloji, 163`ü (%13.4) Sosyoloji, 49`u (%4) Sosyal Hizmet, 47`si (%3.9) Felsefe, 30`u (%2.5) Coğrafya, 27`si (%2.2) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü öğrencisi olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların 7`si (%0.6) ise bölümünü belirtmemiştir. Katılımcıların bölümlere göre dağılımları Tablo 2`de ayrıntılı olarak sunulmuştur. Öğrenimlerinin hangi senesinde oldukları sorulduğunda katılımcıların 32`si (%2.6) hazırlık aşamasında, 219`u (%18) birinci senesinde, 326`sı (%26.8) ikinci senesinde, 300`ü (24.7) üçüncü senesinde, 329`u (%27.1) dördüncü senesinde ve 10`u (%0.8) beşinci senesinde (Veterinerlik ve Tıp) olduğunu belirtmiştir.

Son altı ay içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik herhangi bir eyleme katılıp katılmadıkları sorulduğunda katılımcıların 135`i (%11.1) katıldığını, 1081`i (%88.9) ise herhangi bir eyleme katılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların gerçekleştirdikleri eşitlik temelli eylemlere bakıldığında 62`si (% 45.9) imza kampanyasına destek verdiğini, 18`i (13.3) yürüyüş ve protestolara katıldığını, 18`i (%13.3) eşitlikle ilgili toplantı, seminer ya da webinarlara katıldığını, 9`u (% 6.7) farkındalık çalışmalarında ya da eşitlik temelli eğitimlerde görev aldığını, 4`ü (% 3)

sosyal medya aracılığıyla eşitliğe ilişkin içerik ürettiğini ya da paylaştığını, 8`i (% 5.9) hem imza kampanyasına hem yürüyüşlere katıldığını, 8`i (% 5.9) hem imza kampanyasına katıldığını hem sosyal medya paylaşımları yaptığını ve 8`i (% 5.9) hem imza kampanyasına katıldığını hem bağış yaptığını belirtmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Eğitim Gördükleri Üniversitelere Göre Dağılımları

Üniversite	**N**	**%**
Kilis 7 Aralık	179	14.7
Bursa Uludağ	151	12.4
Mersin	138	11.3
Bolu Abant İzzet Baysal	120	9.9
Balıkesir	68	5.6
Ege	66	5.4
Ankara	61	5
Sivas Cumhuriyet	50	4.1
Van Yüzüncü Yıl	27	2.2
Harran	23	1.9
Akdeniz	21	1.7
Dokuz Eylül	19	1.6
Düzce	19	1.6
İstanbul Medeniyet	19	1.6
Çukurova	17	1.4
Muğla Sıtkı Koçman	16	1.3
Hacettepe	15	1.2
İzmir Kâtip Çelebi	15	1.2
Erzincan Binali Yıldırım	15	1.2
Ondokuz Mayıs	13	1.1
Bursa Teknik	13	1.1
Muş Alparslan	10	0.8
Afyon Kocatepe	10	0.8
Diğerleri	131	10.6
Belirtilmedi	4	0.3

Not. Katılımcı sayısı 10`dan az olan üniversiteler (72 üniversite) "*Diğerleri*" olarak tanımlanmıştır.

Birinci aşamayı tamamlayan katılımcıların 493`ü (%40.5) çalışmanın ilerleyen aşamalarına katılmak istediğini belirtirken 723`ü (%59.5) katılmak istememiştir. Çalışmanın ilerleyen aşamalarına katılmak istediğini belirten kişiler arasından 289 katılımcı ikinci ölçümleri tamamlamıştır. Etkileşim koşulunda üç etkileşim oturumunun

tamamına katılmadığı belirlenen 65 kişi analizlerden çıkarılmıştır[1]. Geriye kalan 224 katılımcının 102`si (% 45.6) etkileşim koşulunda 122`si (% 54.4) ise kontrol koşulunda yer almaktadır. Üçüncü ölçümler ise 206 katılımcı tarafından tamamlanmıştır[2]. Bu kişilerin 99`u (% 48.1) etkileşim koşulunda 107`si (% 51.9) ise kontrol koşulunda yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımları

Bölüm	***N***	***%***
Psikoloji	653	53.7
Sosyoloji	163	13.4
Sosyal Hizmet	49	4
Felsefe	47	3.9
Coğrafya	30	2.5
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	27	2.2
Türk dili ve Edebiyatı	27	2.2
İngilizce Öğretmenliği	17	1.4
Okul Öncesi Öğretmenliği	16	1.3
Gazetecilik	14	1.2
İlahiyat	13	1.1
Arap Dili ve Edebiyatı	11	0.9
Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi	10	0.8
Hemşirelik	10	0.8
Moleküler Biyoloji ve Genetik	9	0.7
Hukuk	7	0.6
Veterinerlik	6	0.5
İç Mimarlık	6	0.5
Ebelik	5	0.4
Tarih	5	0.4
Diğerleri	84	6.9
Belirtilmedi	7	0.6

Not. Katılımcı sayısı 5`ten az olan bölümler (50 bölüm) "*Diğerleri*" olarak tanımlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara ilişkin demografik bilgileri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, öğrenim gördüğü üniversite, okuduğu bölüm, öğrenim yılı ve sosyo-ekonomik düzeyi hakkında bilgi almaya yönelik

[1] Oturumların tamamına katılan kişiler ile oturumların tamamına katılmayarak analizlerden çıkarılan kişilerin ön test ölçümlerinde çalışma değişkenlerinden aldıkları puanlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek üzere gerçekleştirilen analizler Ek 16`da yer almaktadır.

[2] Çalışmanın bütün aşamalarını tamamlayan kişiler ile çalışmanın yalnızca birinci aşamasını tamamlayan kişilerin ön test ölçümlerinde çalışma değişkenlerinden aldıkları puanlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek üzere gerçekleştirilen analizler Ek 17`de yer almaktadır

sorular yer almaktadır. Bu sorulara ek olarak katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyip desteklemediklerine, son altı ay içerisinde eşitlik temelli bir eyleme katılıp katılmadıklarına ve eşitlik için mücadele eden herhangi bir sivil toplum kuruluşuna ya da öğrenci topluluğuna üye olup olmadıklarına yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu formda ayrıca, katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili eğitimlere katılma sıklığını, üniversitede aldıkları ders sayısını ve cinsiyete dayalı algıladıkları ayrımcılık düzeyini belirlemeyi amaçlayan maddeler yer almaktadır (bk. Ek 2).

Tablo 3. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken		***Ort.***	***SS***	***N***	***%***
Yaş					
	18-30	21.33	1.92	1216	100
Öğrenim					
	Hazırlık			32	2.6
	1.Sene			219	18
	2.Sene			326	26.8
	3.Sene			300	24.7
	4.Sene			329	27.1
	5.Sene			10	0.8
SED					
	Düşük			96	7.9
	Alt Orta			253	20.8
	Orta			733	60.3
	Üst Orta			129	10.6
	Yüksek			5	0.4
Eylemlere Katılım					
	Son altı ay içerisinde katıldım			135	11.1
	Son altı ay içerisinde katılmadım			1081	88.9
Eylem Türleri					
	İmza kampanyası			62	45.9
	Protestolar			18	13.3
	Eşitlik temelli toplantı, seminer ve webinar			18	13.3
	Farkındalık çalışmaları ve eşitlik temelli eğitimlerde görev alma			9	6.7
	Sosyal medya içerik üretimi ve paylaşımı			4	3
	İmza kampanyası ve protestolar			8	5.9
	İmza kampanyası ve sosyal medya paylaşımı			8	5.9
	İmza kampanyası ve bağış			8	5.9

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma. *N*=Katılımcı Sayısı.

2.2.2. Ahlaki Motivasyonlar

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ahlaki motivasyonu ölçmek amacıyla 4`ü ahlaki yükümlülüğü, 3`ü ahlaki kanıları ölçen toplamda 7 madde kullanılmıştır. Maddeler Milesi ve Alberici`nin (2018) çalışması referans alınarak oluşturulmuştur. Araştırmacılar bu maddeleri İtalya`da su hizmetlerinin özelleştirilmesini durdurmaya yönelik algılanan ahlaki kanı ve yükümlülüğü ölçmek için kullanmışlardır. Mevcut çalışmada maddeler toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ahlaki motivasyonları yansıtacak şekilde revize edilerek kullanılmıştır (örn., *Toplumsal cinsiyet eşitliği, her zaman ve her yerde geçerli olması gereken mutlak bir ilkedir*). Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li likert tipinde puanlanmıştır. Ölçüm aracının mevcut çalışmadaki Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır (bk. Ek 3).

2.2.3. Grup Temelli Öfke

Grup temelli öfke düzeyi Mackie ve diğerlerinin (2000) çalışmasında kullanılan 4 madde ile ölçülmüştür. Katılımcıların "toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde kızgınlık/rahatsızlık/hiddet dolu/memnuniyetsizlik hissederim" şeklindeki ifadelere ne oranda katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li likert tipinde puanlanmıştır. Mevcut çalışma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84 olarak belirlenmiştir (bk. Ek 4).

2.2.4. Grup ve Katılımcı Yeterliği

Katılımcıların grup yeterliği ve katılımcı yeterliği inancını belirlemek için van Zomeren ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilen ölçüm araçları kullanılmıştır. Ölçüm araçları, yükseköğrenim için sağlanan finansal desteğin azaltılmasını öngören yasa teklifine yönelik öğrencilerin kolektif eylemlere katılımları ile ilgili bir çalışmada kullanılmıştır. Bu nedenle ölçek maddeleri mevcut çalışmaya uygun bir şekilde revize edilmiştir. Grubun arzulanan değişimi gerçekleştirebileceği inancını ifade eden grup yeterliği 4 madde (ör., *Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin birlik oldukları takdirde eşitlik politikalarını etkileyebileceklerine inanıyorum*) ile ölçülmüştür. Mevcut çalışma kapsamında ölçüm aracının Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .91 olarak belirlenmiştir (bk. Ek 5). Üyesi olunan grubun eylemlerinin başarıya ulaşmasında kişinin kendi katkısının anlamlı bir farklılık yaratacağı inancına işaret eden katılımcı yeterliği 4 madde (ör., *Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin eşitlik politikaları üzerinde*

sağlayacakları etkiye bir birey olarak önemli bir katkı sunabileceğime inanıyorum) ile ölçülmüştür. Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li likert tipinde puanlanmıştır. Ölçüm aracının mevcut çalışmadaki Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır (bk. Ek 6).

2.2.5. Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme

Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyini belirlemek amacıyla iki ölçüm aracı kullanılmıştır. Bunlardan ilki Cameron (2004) tarafından geliştirilen Özdeşleşme Ölçeği`dir. Ventura (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek, grup içi bağlar, duygusal özdeşleşme ve bilişsel özdeşleşme olmak üzere dörder maddeden oluşan 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin her bir alt boyutu için ve ölçeğin tamamı için puanlar hesaplanabilmektedir. Uyarlama çalışmasında bir taraftar topluluğuna ait olmayı işaret eden maddeler, mevcut çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileri grubunu işaret edecek biçimde düzenlenmiştir. Bu ölçeğe ek olarak Bliuc ve diğerleri (2007) tarafından özellikle düşünce temelli gruplarla özdeşleşmeyi ölçmek için geliştirilen kimlik kesinliği maddeleri kullanılmıştır. Dört maddelik bu ölçüm aracı, toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğine (ör., *Gerçek bir toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olduğuma eminim*) işaret edecek bir şekilde revize edilerek kullanılmıştır. Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li likert tipinde puanlanmıştır. Her iki özdeşleşme ölçeğinin bir arada kullanıldığı çalışmalar (ör., Thomas ve diğ., 2012) referans alınarak özdeşleşme puanı hesaplanırken iki ölçüm aracının maddeleri (16 madde) toplanarak tek bir özdeşleşme puanı oluşturulmuştur. Güvenirlik analizleri sonucunda madde toplam korelasyon katsayısı .15 olarak hesaplanan bir madde (*Genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmak kendimi nasıl hissettiğim ile çok bağlantılı değildir*) silinmiştir. On beş maddelik özdeşleşme ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır (bk. Ek 7).

2.2.6. Kolektif Eylem Yönelimi

Eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini belirlemek için Kolektif Eylem Ölçeği kullanılmıştır. Foster ve Matheson (1995) tarafından kadınların dezavantajlı konumlarını değiştirmeye ilişkin kolektif eylem yönelimini değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçek aktivizmle ilişkili çeşitli davranışları içeren 25 maddeden oluşmaktadır. Tek bir boyuttan oluşan ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .90 bulunmuştur. Conlin ve Heesacker (2018) ölçek maddelerini toplumsal cinsiyet eşitliği temelli aktivizmi

yansıtacak şekilde revize etmişlerdir. Revize edilen versiyonu için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışma kapsamında ölçeğin revize edilen versiyonu Türkçeye uyarlanmıştır. Çeviri sürecinde ölçek maddeleri araştırmacı ve bir meslektaşı tarafından çevrilmiş, her iki çeviri karşılaştırılarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Son olarak, ölçeğin düzenlenen Türkçe versiyonu üç farklı kişi tarafından gözden geçirilmiştir (ör., *Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine gerçekleştirilen protestolara katılmak* ve *Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bağış toplama, bilinçlendirme vb. etkinliklere katılmak*). Ölçek maddeleri 1 (Çok düşük ihtimal) ile 5 (Çok yüksek ihtimal) arasında 5`li Likert tipinde puanlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, katılımcıların eşitlik temelli kolektif eylemlere katılma yönelimlerinin yüksekliğine işaret etmektedir. Mevcut çalışma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .95 olarak belirlenmiştir (bk. Ek 8).

2.2.7. Fikir Birliği (yalnızca grup etkileşimi koşulunda yer alan grup için)

Çevrimiçi etkileşimlerde belirlenen eylem planları üzerinde fikir birliğine ulaşılıp ulaşılmadığına ilişkin değerlendirmeler Bongiornio ve diğerleri`nin (2016) araştırması referans alınarak oluşturulan beş madde ile ölçülmüştür (ör., *Grubum toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceği konusunda fikir birliğine ulaştı*). Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li Likert tipinde puanlanmıştır. Ölçüm aracının son üç maddesi (3-4-5) ters olarak kodlanmaktadır. Maddelerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .74 olarak belirlenmiştir (bk., Ek 13).

2.2.8. Sosyal Bulunuşluk (yalnızca grup etkileşimi koşulunda yer alan grup için)

Çevrimiçi grup etkileşimi bağlamına yönelik sosyal bulunuşluk hissini ölçmek için Kang ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Türkçe uyarlaması Olpak ve Çakmak (2009) tarafından yapılan 19 maddelik ölçek, ortak bulunuşluk (co-presence), etkileme (influence) ve kaynaştırma (cohesiveness) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır (ör., *Oturumlarda grubun diğer üyelerinin benim varlığımın farkında olduklarını düşündüm*). Ölçeğin her bir alt boyutu için ve ölçeğin tamamı için puanlar hesaplanabilmektedir. Maddeler 1 (Hiç katılmıyorum) ile 7 (Tamamen katılıyorum) arasında 7`li likert tipinde puanlanmıştır. Mevcut çalışmada ölçek toplam puanı kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .92 olarak belirlenmiştir (bk. Ek 14)

2.3. İşlem

Veri toplama sürecinin başlatılabilmesi için ilk olarak Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan onay alınmıştır (bk., Ek 18). Onayın alınması ile birlikte çalışmaya ilişkin duyurular yapılmış ve veriler çevrimiçi bir şekilde toplanmıştır. Anket formunun ilk sayfasında çalışma ile ilgili bilgilerin yer aldığı onam formuna yer verilmiştir. Onam formunda çalışmaya katılmaya gönüllü olduğunu belirten katılımcılar otomatik olarak birinci aşama ölçümlerine yönlendirilmiştir.

Birinci aşama ölçümlerinin (ön test) sonunda katılımcılar, çalışmanın ilerleyen aşamaları hakkında bilgilendirilmiştir. Mevcut çalışmanın toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bir projenin parçası olduğu bilgisi verilerek sonraki aşamalara katıldıkları takdirde sürecin nasıl ilerleyeceğine, kendilerinden neler beklendiğine ve bütün aşamaları tamamlamaları halinde katılma hakkı elde edecekleri para çekilişine ve atölyelere (çevrimiçi) ilişkin detaylar aktarılmıştır (bk. Ek 9). Bilgilendirme sonrası çalışmanın ilerleyen aşamalarına katılmaya gönüllü olduğunu belirten katılımcıların iletişim bilgileri alınmıştır. Bu katılımcıların bir bölümü çevrimiçi grup çalışmasına dahil olacak etkileşim koşuluna diğer bölümü ise grup çalışmasına katılmayacak olup yalnızca ölçüm alınacak kontrol koşuluna atanmıştır.

Birinci aşama ölçümlerinin tamamlanmasından yaklaşık 3-4 hafta sonra grup etkileşimi yönteminin (bk. Bongiorno ve diğ., 2016; Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016; Thomas ve diğ., 2019) uygulanması ve ikinci ölçümlerin (son test) alınması için çalışmanın ikinci aşamasına geçilmiştir. İlk olarak etkileşim koşuluna atanan katılımcılarla iletişime geçilmiş ve uygun oldukları gün ve saate denk gelen grubu seçebilmeleri için bir çizelge sunulmuştur. İlerleyen süreçlerde yaşanacak kayıplar dikkate alınarak 6-8 kişilik gruplar oluşturulmuştur. Etkileşim koşulunda katılımcılardan istenen şey, bir web konferans uygulaması (Zoom) üzerinden atandıkları grubun diğer üyeleriyle bir araya gelmeleri ve belirlenen konu başlığı kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada etkili olacağını düşündükleri bir eylem planı oluşturmalarıdır. Katılımcılardan birer hafta arayla olmak üzere toplamda 3 kez bu çevrimiçi grup oturumlarına katılmaları istenmiştir.

Çevrimiçi grup oturumları şu şekilde tasarlanmıştır: oturumun ilk beş dakikası oturumun içeriğine ve akışına ilişkin bilgilerin yer aldığı yönergenin (bk. Ek 10) okunmasına

ayrılmıştır. Sonraki beş dakikalık süreç, katılımcıların belirlenen konu başlığı kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağına inandıkları eylem planı üzerinde bireysel olarak çalışmalarına ayrılmıştır. Bireysel çalışmanın ardından grup üyelerinin fikir ve önerilerini birbiriyle paylaşabilmesi ve eşitliğin sağlanmasında etkili olacağına inanılan ortak bir eylem planı oluşturabilmesi için grup tartışması aşamasına geçilmektedir. Yirmi dakika olarak planlanan bu aşamanın sonunda grubun fikir birliği sağlayarak bir eylem planı oluşturması gerekmektedir. Oturumun son 10 dakikası gönüllü bir grup üyesinin fikir birliğine varılan eylem planını chat kısmına yazmasına ayrılmıştır. Her oturumda farklı bir konu başlığı ele alınmış (üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği, geleneksel ve sosyal medyada toplumsal cinsiyet eşitliği, gündelik söylem ve pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitliği) ve bu alanda eşitliğe katkı sağlayacağına inanılan birer eylem planı oluşturulmuştur.

Etkileşim grubuna atandığı halde ilk oturuma katılmayan grup üyeleri çalışmadan çıkarılmıştır. Üçüncü oturuma katılacak kişi sayısındaki azalmayı önlemek adına ilk oturuma katılan ancak ikinci oturuma katılamayan grup üyelerinin üçüncü oturuma katılmalarına herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Mevcut çalışma kapsamında 31 grup oluşturulmuş ve toplamda 93 çevrimiçi grup oturumu gerçekleştirilmiştir.

Çevrimiçi oturumların sunulan yönergeye uygun bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak adına oturumlar birer moderatör eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dahil olan 5 moderatörün grup atamaları belirttikleri uygun gün ve saatler göz önüne alınarak yapılmıştır. Moderatörlere hem kendileri hem de katılımcılar için hazırlanan yönergeler gönderilmiş ve oturumlar başlamadan önce her biri ile toplantı gerçekleştirilerek oturum planlaması yapılmıştır. Olası bir yanlılığı önlemek adına çalışmanın amacı ve içeriği ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Çevrimiçi oturumların planlanması, katılımcılarla iletişimin sağlanması, yönergelerin ve oturum linklerinin gönderimi gibi teknik konular araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Araştırmacı çevrimiçi oturumlara "teknik destek" adı ile kamera ve mikrofon kapalı bir şekilde dahil olmuştur. Ses, görüntü, bağlantı sorunu gibi teknik aksaklıklarda katılımcılarla iletişime geçme görevini üstlenmiş, oturumların içeriğine müdahil olmamıştır.

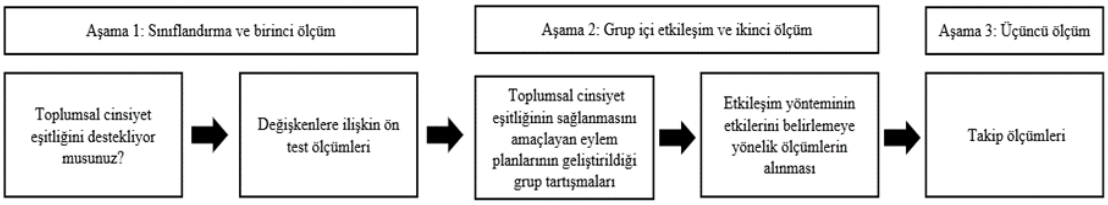
Tablo 4. Grupları Yürüten Moderatörlere ve Ölçüm Alınan Kişi Sayısına İlişkin İstatistikler

Grup Kodu	Moderatör Kodu	Ölçüm alınan katılımcı sayısı	Her üç oturuma katılan ve ölçüm alınan katılımcı sayısı
1	1	6	2
2	2	6	2
3	2	5	1
4	2	3	2
5	1	5	3
6	1	4	2
7	1	4	3
8	1	6	5
9	1	6	4
10	4	3	2
11	5	5	3
12	3	5	4
13	4	7	5
14	3	8	4
15	1	5	3
16	5	4	3
17	4	8	4
18	1	8	6
19	4	8	5
20	5	6	3
21	1	5	3
22	3	6	5
23	5	6	5
24	3	6	2
25	4	5	2
26	5	4	3
27	1	6	4
28	3	5	4
29	4	4	2
30	3	3	3
31	4	5	3
		Toplam= 167	Toplam= 102

Üçüncü grup oturumunun sonunda oturum sonlandırılmamış ikinci ölçüm için anket formunun linki katılımcılara iletilmiştir. Katılımcıların kamera ve ses kapalı bir şekilde, ancak oturumdan ayrılmadan anketi yanıtlamaları istenmiştir. Birinci ölçümden (ön testten) farklı olarak gerçekleştirilen tartışmalara ilişkin değerlendirmeleri ve sosyal bulunuşluk hissini belirlemeye yönelik ölçümler alınmıştır. Çevrimiçi grup oturumların sonunda ilk oturuma katılmış, ilk iki oturuma katılmış, birinci ve üçüncü oturuma katılmış

ve her üç oturuma katılmış kişilerden ölçüm alınmıştır. Ancak analizler yalnızca her üç oturuma katılan grup üyelerinden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. İlk ölçüm ile ikinci ölçüm (son test) arasındaki süre 5 ile 8 hafta arasında değişmektedir.

Kontrol koşuluna atanan katılımcılar çevrimiçi grup oturumlarına dahil edilmemiş ve eşitlik odaklı eylem planı geliştirmek amacıyla herhangi bir grup çalışması yürütmemiştir. Bu koşulda yer alan katılımcılara ikinci ölçüme ait anket formunun linki whatsApp üzerinden gönderilmiştir. Anket formu birinci ölçümdeki ile aynıdır. İlk ölçüm ile ikinci ölçüm arasındaki süre 5 ile 8 hafta arasında değişmektedir.

Şekil 7. Mevcut Çalışmada İzlenen Etkileşim Yöntemi Aşamaları

İkinci ölçümlerin tamamlanmasından yaklaşık sekiz hafta sonra katılımcılarla yeniden iletişime geçilerek takip ölçümleri alınmıştır. Kontrol grubu için anket formu ilk ölçümde sunulanın aynısıdır. Etkileşim grubu için anket formu ikinci ölçümde bu gruba sunulan anket formunun aynısıdır.

Mevcut çalışmanın veri toplama süreci Haziran 2021 ile Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinin tamamlanması ile birlikte katılımcılara vaat edilen çevrimiçi atölyeler düzenlenmiş ve çalışmanın bütün aşamalarını tamamlayan katılımcılar arasından çekiliş yoluyla belirlenen 20 kişiye 100`er TL para ödülü verilmiştir. Para ödülü için herhangi bir kişi ya da kurumdan destek alınmamıştır.

2.4. İstatistiksel Analiz

Mevcut çalışma kapsamında istatistiksel analizler IBM SPSS 22 Statistical Package for Social Sciences ve Analysis of Moment Structures (AMOS) 23 üzerinden gerçekleştirilmiştir. İlk olarak verilerin doğruluğu kontrol edilmiş, kayıp veri analizi gerçekleştirilmiştir. Uç değerler belirlenmiş ve normallik varsayımı test edilmiştir. Çevirisi mevcut çalışma kapsamında gerçekleştirilen ve çalışma bağlamına uyarlanan

ölçüm araçlarının faktör yapısını test etmek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama ölçümleri için tanımlayıcı istatistikler verilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Sonrasında ise KESKM`nin ve KEKSKM`nin genişletilmiş versiyonlarını test etmek amacıyla yol analizleri gerçekleştirilmiş ve Bootstrapp yöntemiyle dolaylı etkiler test edilmiştir.

Model testlerinden sonraki aşamada analizler ön-test, son-test ve takip ölçümlerini tamamlayan katılımcılardan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Grup etkileşimlerinin etkilerini test etmeden önce etkileşim (N= 99) ve kontrol grubunda (102) yer alan katılımcıların ilk ölçüm puanları arasında bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem T testi yapılmıştır. İkinci aşama ölçümleri için tanımlayıcı istatistikler verilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Grup etkileşimlerinin etkilerini test etmek için bir dizi karma desenli varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Etkileşimlerin kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerine aracılık eden değişkenleri incelemek için SPSS Process Makro (v4.2) (Hayes, 2022) uygulamasıyla aracılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Fikir birliği algısının grupla özdeşleşme ve yeterlik inancı aracılığıyla kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkilerini test etmek için aracılık analizleri yapılmıştır. Son olarak çevrimiçi etkileşimlerde deneyimlenen sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı yordayıcılık etkisini test etmek için aracılık analizi yapılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde gerçekleştirilen istatistiksel analizler IBM SPSS 22 Statistical Package for Social Sciences ve Analysis of Moment Structures (AMOS) 23 üzerinden gerçekleştirilmiştir. Temel analizlere geçilmeden önce girilen verilerin doğruluğu kontrol edilmiş ve kayıp veri analizi gerçekleştirilmiştir. Herhangi bir kayıp veriye rastlanmamıştır. Verinin normal bir dağılım gösterip göstermediğini incelemek için kutu grafikleri, basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Kutu grafikleri olası uç değerler olabileceğini göstermiştir. Analizler sonucunda uç değer aldığı (üç ve üzeri değişkenden) belirlenen 18 katılımcı veri setinden silinmiştir. Basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri incelendiğinde ahlaki motivasyon (*kurtosis* = 1.71) ve grup temelli öfke (*kurtosis* = 1.97) için hesaplanan değerlerin genellikle kabul edilen -1.5 ile +1.5 aralığının (Tabacknick ve Fidell, 2013) dışında olduğu görülmüştür. Bazı araştırmacılar -3 ile +3 aralığındaki basıklık ve -2 ile +2 arasındaki çarpıklık değerlerinin normal dağılım için kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir (Westfall ve Henning, 2013). Buradan hareketle mevcut çalışmada elde edilen değerler, normal dağılım için kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir.

3.1. Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri

Veri analizine geçmeden önce çevirisi mevcut çalışma kapsamında yapılan ve çalışma bağlamına uygun olarak biçimde uyarlanan ölçüm araçlarının faktör yapılarını incelemek amacıyla hem açımlayıcı hem doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizlerin gerçekleştirilmesi amacıyla veri seti seçkisiz bir biçimde ikiye bölünerek ilk yarısı açımlayıcı faktör analizlerinin gerçekleştirilmesinde, diğer yarısı ise doğrulayıcı faktör analizlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılmıştır. Her bir ölçüm aracı için gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizinde temel bileşenler analizi ve varimax dönüştürmesi kullanılmıştır.

3.1.1. Kolektif Eylem Ölçeğinin Faktör Yapısı

Türkçeye uyarlanması bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen Kolektif Eylem Ölçeği`nin faktör yapısını belirlemek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. İlk aşamada verilerin analize uygunluğu kontrol edilmiştir. Örneklem yeterliğini

belirleyen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .96 olarak hesaplanmış ve Barlett küresellik testi ($\chi 2 = 10436.58$, $p < .001$) anlamlı bulunmuştur. Verilerin faktör analizine uygun olabilmesi için KMO değerinin .60`ın altında olmaması (Field, 2009) ve Barlett küresellik testinin anlamlı olması gerekmektedir. Verilerin analize uygun olduğuna işaret eden bu bulguların ardından faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda özdeğeri (eigenvalue) 1`den büyük ve toplam varyansın %56.60`ını açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Özdeğer grafiği (scree-plot) incelendiğinde ölçek maddelerinin tek bir faktör altında toplanabileceği görülmüştür. Ölçeğin orijinalinin tek faktörlü olduğu da dikkate alınarak faktör sayısı 1 ile sınırlandırılarak analiz tekrar edilmiştir. Bu analizin sonucunda tek faktörlü yapının toplam varyansın %48.02`sini açıkladığı görülmüştür. Ölçek maddelerinin faktör yükleri .30 ile .84 arasında değişmektedir. Tek faktörlü yapıya ilişkin bilgiler Tablo 5`te gösterilmiştir.

Tablo 5. Kolektif Eylem Ölçeği Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1.Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgi toplamak için çabalamak.	.60	4.08	.95
2.Cinsiyetimden dolayı bana farklı davranılmasına izin vermemek.	.30	4.63	.75
3.Diğerleri cinsiyetimden dolayı bana farklı davranırsa onları bunun gerekli olmadığına ikna etmek.	.38	4.53	.78
4. Bilinçli olarak cinsiyet eşitlikçi bir dil kullanmaya gayret etmek.	.47	4.54	.79
5.Siyasi temsilcilerimin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki görüşlerine dikkat etmek.	.30	4.29	1.07
6. Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili konuşmalara katılmak.	.74	3.75	1.13
7. Diğerlerinin cinsiyetçi ifadelerini düzeltmek.	.52	4.36	.93
8.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğini vurgulamak amacıyla ailem ve arkadaşlarımla bu konuda görüşmeler yapmak.	.65	4.15	1.03
9. Sosyal bir mesele (örneğin, ücret eşitliği, seçim hakkı) üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan bir bildiriyi imzalamak.	.58	4.07	1.17
10. Kampüste veya işyerimde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine bilgilendirme yapmak.	.77	3.67	1.20
11. Siyasi temsilcilerimle toplumsal cinsiyet eşitliği konuları hakkında görüşmeler yapmak.	.72	3.15	1.32
12. Toplumsal cinsiyet eşitliğine destek veren gruplarda gönüllü olmak.	.83	3.65	1.20

13. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çalışan derneklere veya bu konu hakkındaki etkinliklere para yardımında bulunmak.	.69	3.10	1.29
14. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi konusunda çözüm önerilerinin tartışıldığı grup tartışmalarına katılmak.	.83	3.66	1.21
15. Toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi hakkında bir şeyler söylemenin gerekli olduğuna inandığım bir sırada, kamu medya kuruluşlarına mektuplar yazmak.	.77	3.19	1.29
16. Yabancısı olduğum bir toplulukta (örneğin, uzun zamandır veya iyi tanımadığım insanların olduğu bir grupta) toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı bir yorum yapılırsa, cinsiyet eşitliğini savunma konusunda özen göstermek.	.63	4.16	1.00
17. Toplumsal cinsiyet eşitliği konularıyla ilgilenen bir organizasyona üye olmak.	.84	3.55	1.22
18. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında bilgi toplamaları üzere cesaretlendirmek.	.82	3.94	1.15
19. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik dersler almaları konusunda teşvik etmek.	.79	3.87	1.19
20. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan organizasyonlara katılmaları konusunda teşvik etmek.	.83	3.68	1.22
21. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine gerçekleştirilen protestolara katılmak.	.71	2.95	1.35
22. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine etkinlikler organize etmek.	.79	3.05	1.35
23. Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan destek grupları organize etmek (örneğin, tekrar okula başlayan kadınlara, kadın istihdamını artırmaya, bekâr annelere yönelik vb.)	.75	3.57	1.32
24. Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bağış toplama, bilinçlendirme vb. etkinliklere katılmak.	.79	3.45	1.31
25. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine konuşma yapmak ya da ders vermek.	.75	3.39	1.34
Özdeğer	12		
Açıklanan Varyans (%)	48.01		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.95		

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma

Verinin tek faktörlü modele uyum sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri[3] X^2/sd = 7.05, SRMR = .07, RMSEA = .10, NFI= .82, CFI =.85 olarak hesaplanmıştır. Modifikasyon önerileri doğrultusunda bazı maddelerin hata varyansları arasına (2 ile 3, 4 ile 5, 7 ile 8, 10 ile 11, 18 ile 19, 21 ile 22, 23 ile 24) kovaryans eklemenin model uyumunu

[3] Uyum indeksi değerlerine ait bilgiler "*Model Testlerine Yönelik Analizler*" başlığı altında ayrıntılı olarak verilmiştir.

iyileştireceği belirlenmiştir. Bu modifikasyonların gerçekleştirilmesiyle birlikte model uyumunun iyileştiği görülmüştür (X^2/sd = 5.15, SRMR = .06, RMSEA = .08, NFI = .88, CFI =.90). Düzeltmeler sonucunda elde edilen model için standardize edilmiş regresyon katsayılarının .27 ile .85 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.1.2. Ahlaki Motivasyon Faktör Yapısı

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ilişkin ahlaki motivasyonları ölçen 7 maddenin (4`ü ahlaki yükümlülük, 3`ü ahlaki kanı) bu çalışmada beklendiği gibi tek faktörlü bir yapı sergileyip sergilemediğini belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. İlk olarak verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO =.85) değeri ve Barlett küresellik testi (χ2 = 1400.58, p < .001) verilerin analize uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 3.41 ve toplam varyansın %48.76`sını açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yüklerinin .38 ile .83 arasında değiştiği görülmüştür (bk. Tablo 6).

Tablo 6. Ahlaki Motivasyon Maddelerinin Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1. Herkesin birbiriyle eşit olduğu ilkesini savunmak ahlaki bir yükümlülüktür.	.78	6.41	1.07
2. Cinsiyeti fark etmeksizin her bireyin özgürleşmesi, eşit hak ve olanaklara sahip olması için mücadele etmek herkes için ahlaki bir sorumluluktur.	.80	6.53	.91
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmak ahlaki bir meseledir.	.83	6.27	1.13
4. Benden başka kaç kişinin katıldığına bakmaksızın, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eylemlere katılmak benim için ahlaki bir yükümlülüktür.	.65	5.07	1.67
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği karşısında sessiz kalmak ahlaki ilkelerime ters düşer.	.70	5.99	1.40
2. Herhangi bir bireyin cinsiyetinden dolayı toplumsal ve ekonomik hayatta bir diğerinden üstün ve ayrıcalıklı görülmesi ahlaki değildir.	.38	6.74	.86
3. Toplumsal cinsiyet eşitliği, her zaman ve her yerde geçerli olması gereken mutlak bir ilkedir.	.65	6.67	.81
Özdeğer	3.41		
Açıklanan Varyans (%)	48.76		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.84		

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma

İki faktörlü yapının nasıl bir sonuç gösterdiğini görebilmek adına faktör sayısı 2`ye zorlanarak analiz yeniden yapılmıştır. Ölçek maddelerinin 6`sının tek bir faktöre yüklendiğini, tek bir maddenin ikinci faktöre yüklendiği görülmüştür. Ayrıca özdeğer grafiği (scree-plot) incelendiğinde ölçek maddelerinin tek bir faktör altında toplanabileceği görülmüştür. Öngörüldüğü gibi ahlaki yükümlülük ve ahlaki kanı maddelerinin ahlaki motivasyon olarak tek faktörlü bir yapı sergilediği desteklenmiştir.

Verinin tek faktörlü modele uyum sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri X^2/sd = 10.21, SRMR = .05, RMSEA = .12, NFI= .92, CFI =.92 olarak hesaplanmıştır. Modifikasyon önerileri doğrultusunda bazı maddelerin hata varyansları arasına (4 ile 5 ve 6 ile 7) kovaryans eklemenin model uyumunu iyileştireceği belirlenmiştir. Bu modifikasyonların gerçekleştirilmesiyle birlikte model uyumunun iyileştiği ve verinin tek faktörlü yapıya iyi düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (X^2/sd = 3.33, SRMR = .03, RMSEA = .06, NFI = .98, CFI =.98). Düzeltmeler sonucunda elde edilen model için standardize edilmiş regresyon katsayılarının .47 ile .85 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.1.3. Grup Temelli Öfke Faktör Yapısı

Grup temelli öfke ölçümünde kullanılan dört maddenin faktör yapısını belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. İlk olarak verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .77 olarak hesaplanmış ve Barlett küresellik testi (χ2 = 911.14, $p < .001$) anlamlı bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 2.62 ve toplam varyansın %65.51`ini açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yüklerinin .73 ile .84 arasında değiştiği görülmüştür (bk. Tablo 7).

Verinin tek faktörlü modele uyum sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri X^2/sd = 30.48, SRMR = .04, RMSEA = .22, NFI= .95, CFI =.95 olarak hesaplanmıştır. Modifikasyon önerileri doğrultusunda 1. ve 3. maddelerin hata varyansları arasına kovaryans eklemenin model uyumunu iyileştireceği belirlenmiştir. Bu modifikasyonların gerçekleştirilmesiyle birlikte model uyumunun görece iyileştiği görülmüştür (X^2/sd = 19.56, SRMR = .02, RMSEA = .17, NFI = .98, CFI =.98). Düzeltmeler sonucunda elde edilen model için standardize edilmiş regresyon katsayılarının .56 ile .90 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Tablo 7. Grup Temelli Öfke Maddelerinin Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde kızgınlık hissederim.	.84	6.32	1.08
2. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde rahatsızlık hissederim.	.84	6.57	.88
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde hiddet dolu (öfkeden küplere binmiş) hissederim.	.73	5.21	1.52
4. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde memnuniyetsizlik hissederim.	.82	6.54	.93
Özdeğer	2.62		
Açıklanan Varyans (%)	65.51		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.84		

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma

3.1.4. Grup Yeterliği Faktör Yapısı

Grup yeterliğini ölçen dört maddenin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. İlk olarak verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO =.84) değeri ve Barlett küresellik testi ($\chi 2$ = 1524.99, p < .001) verilerin analize uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 3.06 ve toplam varyansın %76.49`unu açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yüklerinin .82 ile .92 arasında değiştiği görülmüştür (bk. Tablo 8).

Tablo 8. Grup Yeterliği Maddelerinin Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, bir grup olarak, eşitliği sağlayabileceklerine inanıyorum.	.82	4.88	1.52
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin birlik oldukları takdirde eşitlik politikalarını etkileyebileceklerine inanıyorum.	.87	5.59	1.37
3.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, ortak eylemler aracılığıyla var olan toplumsal cinsiyet sistemini değiştirebileceklerine inanıyorum.	.89	5.12	1.52
4. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin ortak hedefleri olan cinsiyet eşitliğini gerçekleştirebileceklerine inanıyorum.	.92	5.25	1.47
Özdeğer	3.06		
Açıklanan Varyans (%)	76.49		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.91		

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma

Verinin tek faktörlü modele uyum sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri X^2/sd = .78, SRMR = .00, RMSEA = .00, NFI= 1, CFI =1 olarak hesaplanmıştır. Tek faktörlü modele ait değerler, model uyumunun iyi düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının.79 ile .92 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.1.5. Katılımcı Yeterliği Faktör Yapısı

Katılımcı yeterliğini ölçen dört maddenin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. İlk olarak verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO =.84) değeri ve Barlett küresellik testi (χ2 = 2204.059, p < .001) verilerin analize uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 3.36 ve toplam varyansın %83.93`ünü açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yüklerinin .89 ile .94 arasında değiştiği görülmüştür (bk. Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcı Yeterliği Maddelerinin Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin eşitliği sağlama çabasına bireysel katkımın büyük olacağına inanıyorum.	.89	4.85	1.45
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin eşitlik politikaları üzerinde sağlayacakları etkiye bir birey olarak önemli bir katkı sunabileceğime inanıyorum.	.94	5.06	1.45
3.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, ortak eylemler aracılığıyla, var olan toplumsal cinsiyet sistemini değiştirmelerinde benim katkımın değerli olacağına inanıyorum.	.90	4.99	1.50
4. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin ortak hedefleri olan cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmelerine bir birey olarak anlamlı bir katkı sağlayabileceğime inanıyorum.	.94	5.08	1.44
Özdeğer	3.36		
Açıklanan Varyans (%)	83.93		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.94		

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma

Verinin tek faktörlü modele uyum sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri X^2/sd = 26.91, SRMR = .02, RMSEA = .20, NFI= .98, CFI =.98 olarak hesaplanmıştır. Modifikasyon önerileri doğrultusunda 1. ve 2. maddelerin hata varyansları arasına kovaryans eklemenin

model uyumunu iyileştireceği belirlenmiştir. Bu modifikasyonların gerçekleştirilmesiyle birlikte model uyumunun görece iyileştiği görülmüştür (X^2/sd = 7.50, SRMR = .00, RMSEA = .10, NFI = .99, CFI =.99). Düzeltmeler sonucunda elde edilen model için standardize edilmiş regresyon katsayılarının .83 ile .96 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.1.6. Fikir Birliği Faktör Yapısı

Çevrimiçi etkileşimlerde grup üyelerinin algıladıkları fikir birliği düzeyini ölçen beş maddenin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır[4]. İlk olarak verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO =.75) değeri ve Barlett küresellik testi ($\chi 2$ = 120.933, p < .001) verilerin analize uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 2.55 ve toplam varyansın %50.99`unu açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri ve ilgili diğer istatistikler Tablo 10`da gösterilmiştir.

Tablo 10. Fikir Birliğini Ölçen Maddelerin Faktör Yapısı

	Faktör Yükleri	***Ort.***	***SS***
1.Grubum toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl destekleneceği konusunda fikir birliğine ulaştı.	-.80	6.64	.56
2.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılması gerekenler konusunda diğer grup üyeleriyle aynı görüşlere sahibim.	-.81	6.57	.65
3.Tartışmalar sırasında grubumun fikir birliğine ulaşamadığı konular oldu.*	.62	2.79	2.09
4.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi konusunda grubumun ortaya koyduğu fikirlere katılmıyorum.*	.66	1.42	1.11
5. Grubum fikir birliğine ulaşamadı.*	.66	1.17	.63
Özdeğer	2.55		
Açıklanan Varyans (%)	50.99		
Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	.75		

Not. Ters maddeleri göstermek için * işareti kullanılmıştır. *Ort.*= Ortalama. *SS*= Standart sapma

3.2. Birinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyonlar

Çalışmanın birinci aşamasında ölçümü alınan değişkenler ahlaki motivasyonlar, grup temelli öfke, grubun yeterli olduğu inancı, katılımcı yeterliği inancı, toplumsal cinsiyet

[4] Fikir birliği algısına dair veriler, çalışmanın ikinci aşamasında ve yalnızca etkileşim grubunda yer alan katılımcılardan elde edilmiştir. Bu nedenle bu ölçüm aracı için yalnızca açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

eşitliği destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi ve kolektif eylem yönelimidir. Bu değişkenlere ilişkin ortalama değerler, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 11`de sunulmuştur.

Birinci ölçümde yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Tablo 11`de görüldüğü üzere katılımcıların ahlaki motivasyon puanları ile grup temelli öfke (r = .53, p < .001) , grup yeterliği (r = .41, p < .001), katılımcı yeterliği (r = .48, p < .001), özdeşleşme (r = .61, p < .001) ve kolektif eylem yönelimi puanları (r = .53, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Katılımcıların eşitsizlik karşısında duyduğu öfke ile grup yeterliği inancı (r = .29, p < .001), katılımcı yeterliği inancı (r = .31, p < .001), eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi (r = .48, p < .001) ve kolektif eylem yönelimleri (r = .39, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Eşitlik destekleyicilerinin bir grup olarak değişim yaratabileceklerine ilişkin inançları ile bu değişime bireysel olarak da katkı sunabilecekleri inancı (r = .74, p < .001), eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi (r = .51, p < .001) ve kolektif eylem yönelimleri (r = .44, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna ek olarak eşitliği sağlama mücadelesine bireysel olarak da katkı sağlayabileceği inancı ile eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme (r = .59, p < .001), ve kolektif eylem yönelimi arasında (r = .57, p < .001), pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi (r = .61, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Birinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları (N=1216)

	Ort.	***SS***	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1. Ahlaki Motivasyon	6.25	.73	-	.53***	.41***	.48***	.61***	.53***
2. Grup Temelli Öfke	6.19	.83		-	.29***	.31***	.48***	.39***
3. Grup Yeterliği	5.19	1.30			-	.74***	.51***	.44***
4. Katılımcı Yeterliği	4.98	1.35				-	.59***	.57***
5. Eşitlik Destekleyicileriyle Özdeşleşme	5.35	.93					-	.61***
6.Kolektif Eylem	3.81	.79						-

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart sapma, ***$p < .001$

3.3. Model Testlerine Yönelik Analizler

Mevcut çalışmada kolektif eylem yönelimini en iyi açıklayan modeli belirleyerek grupla özdeşleşmenin rolünü belirlemek (1), ahlaki motivasyonun özdeşleşme, öfke ve yeterlik aracılığıyla kolektif eylem yönelimi üzerinde güdüleyici bir işleve sahip olup olmadığını test etmek (2) ve katılımcı yeterliği inancının grup yeterliği inancına kıyasla daha güçlü ve kapsayıcı bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemek (3) amacıyla bir dizi yol analizi gerçekleştirilmiştir. Kolektif eylemin genişletilmiş sosyal kimlik modeli (ilk adımda ahlaki motivasyonun, ikinci adımda katılımcı yeterliğinin dahil edildiği) ve kolektif eylemin genişletilmiş kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli (ilk adımda ahlaki motivasyonun, ikinci adımda katılımcı yeterliğinin dahil edildiği) için model testleri gerçekleştirilmiş ve model karşılaştırmaları yapılmıştır. Model testleri AMOS 23 programı ile gerçekleştirilmiştir. Test edilen modellerin uyumunu değerlendirmek için alan yazından yola çıkılarak belirlenen çeşitli uyum iyiliği indeksleri kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla Ki-kare bölü serbestlik derecesi (x^2/sd), standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü (SRMR), yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) ve normlandırılmış uyum indeksidir (NFI). Ayrıca model karşılaştırmaları yapabilmek adına Akaike bilgi kriteri (AIC) bir uyum ölçütü olarak belirlenmiştir. Ki-kare değeri örneklem büyüklüğünden etkilenen bir uyum indeksidir. Bu nedenle örneklemin 200`ün üstünde olduğu durumlarda Ki-kare bölü serbestlik derecesinin uyum iyiliği indeksi olarak kullanılması önerilmektedir (Jörskop, 1969). Alan yazında $x^2$/sd için 3 ve altındaki değerler kabul edilebilir olarak belirlenmiştir (Kline, 2011). Bazı araştırmacılar ise 5`ten küçük olmasının kabul edilebilir olarak değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir (bk., Jörskop, 1969; Marsch ve Hocevar, 1985). Ki-kare değerinin örneklem büyüklüğünden ve modellerin karmaşıklığından etkilendiğini belirten bazı araştırmacılar ise bu değer yerine SRMR, RMSEA ve CFI gibi uyum indekslerinin dikkate alınmasını önermişlerdir (Hair ve diğerleri, 2019). SRMR için .10 ile .08 kabul edilebilir değerler olarak belirlenirken, .08`in altındaki değerlerin mükemmel uyuma işaret ettiği belirtilmektedir (Hu ve Bentler, 1998). RMSEA için .00 ile .05 aralığı mükemmel uyum olarak kabul edilirken, .05 ile .08 aralığındaki değerler kabul edilebilir uyum olarak değerlendirilmektedir (Browne ve Cudeck, 1993; Hu ve Bentler, 1998). Ullman (2001) ise RMSEA değerini .10`nun altında kabul edilebilir olarak değerlendirmiştir. CFI ve NFI için .90 ile .95 aralığında yer alan değerler kabul

edilebilir uyum değerleri, .95 ile 1 aralığında yer alan değerler ise mükemmel uyum değerleri olarak değerlendirilmektedir (Baumgartner ve Homburg, 1996; Bentler, 1990; Hu ve Bentler, 1999). İç içe geçmiş (nested) olmayan modellerin karşılaştırılmalarında kullanılan AIC değeri için değer küçüldükçe modelin daha iyi uyum gösterdiği yönünde bir çıkarım yapılabilmektedir (Ullman, 2001).

Modellerdeki dolaylı etkiler (aracılık etkileri) Bootstrapp yöntemiyle 5.000 yeniden örnekleme (resample) ve %95 güven aralığı (Bias-corrected confidence intervals) belirlenerek test edilmiştir. Güven aralığı içerisinde yer alan değerlerin sıfırı içermemesi, toplam ve spesifik dolaylı etkilerin anlamlı olduğunu göstermektedir (Preacher ve Hayes, 2008).

Tablo 12. Test Edilen Modellere Ait Uyum İyiliği Değerleri

Model	R^2	X^2/sd	**SRMR**	**RMSEA**	**CFI**	**NFI**	**AIC**
Genişletilmiş KESKM (1)	.43	.041	.00	.00 [.00, .04]	1.00	1.00	28.041
Genişletilmiş KESKM (2)	.47	1.185	.00	.01 [.00, .06]	1.00	.99	40.370
Genişletilmiş KEKSKM (1)	.43	9.419	.02	.08 [.04, .13]	.99	.99	37.419
Genişletilmiş KEKSKM (2)	.47	4.794	.02	.06 [.02, .09]	.99	.99	47.587

Not. KESKM: Kolektif eylemin sosyal kimlik modeli, KEKSKM: Kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli. Ahlaki motivasyonun yer aldığı genişletilmiş modeller (1), katılımcı yeterliğinin de dahil edilmesi ile son halini alan genişletilmiş modeller (2) ile belirtilmiştir.

3.3.1. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine İlişkin Analizler

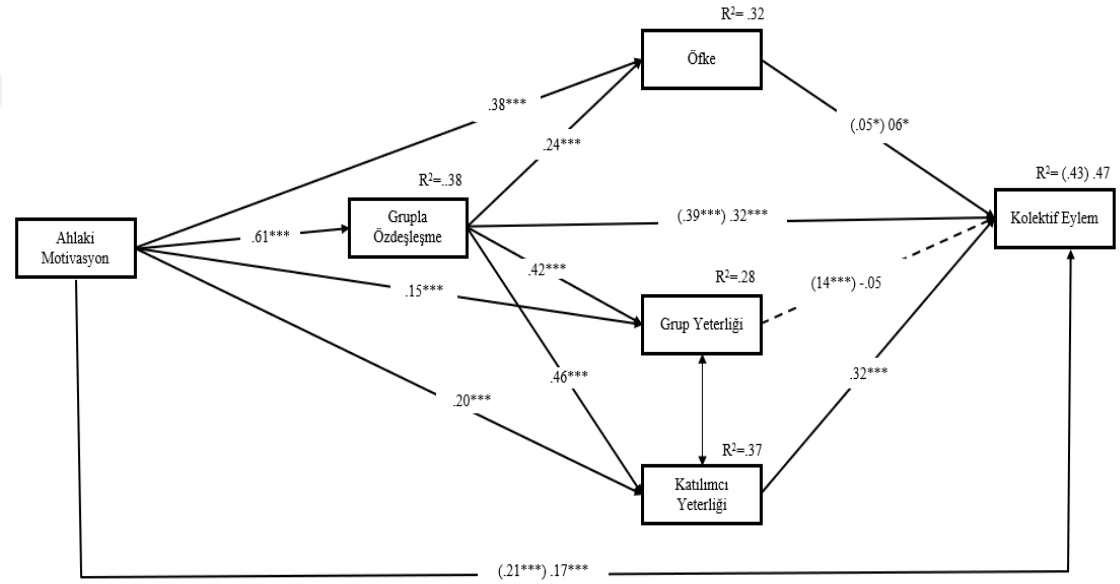
Çalışma kapsamında ilk olarak kolektif eylemin genişletilmiş sosyal kimlik modeli (KESKM) test edilmiştir. Katılımcı yeterliği inancının bu modeldeki etkilerini görebilmek adına model ilk olarak katılımcı yeterliğinin dahil edilmediği versiyonuyla, daha sonrasında ise katılımcı yeterliğinin dahil edildiği versiyonuyla test edilmiştir. Ahlaki motivasyonun grupla özdeşleşme, öfke ve grup yeterliğinin öncülü olduğu genişletilmiş modele ilişkin uyum indeksleri X^2/sd (47.948/2) = 23.974, SRMR = .03, RMSEA = .13, CFI = .98, NFI =.98 olarak hesaplanmıştır. Değerlerden de anlaşılacağı üzere Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının ve RMSEA değerinin kabul edilebilir uyum aralığında yer almadığı görülmektedir. Modifikasyon indeksleri incelendiğinde ahlaki motivasyondan kolektif eyleme giden bir yol oluşturmanın modeli

iyileştireceği görülmüştür. Kuramsal olarak uygun görünen bu modifikasyon gerçekleştirildikten sonra elde edilen uyum iyiliği değerleri X^2/sd (.041/1) = .041, SRMR = .00, RMSEA = .00, CFI =.1.00, NFI =1.00 olarak belirlenmiştir. Bütün değerlerin mükemmel uyum aralığında yer aldığı görülmektedir. Ahlaki motivasyonların entegre edildiği genişletilmiş model (1) düşünce temelli grupla özdeşleşme varyansının %38`ini, grup temelli öfke varyansının %32`sini, grup yeterliği varyansının %28`ini ve kolektif eylem yönelimindeki varyansın %43`ünü açıklamaktadır. Test edilen modele ait standardize yol katsayıları Şekil 8`de gösterilmiştir. Şekilde de görülebileceği üzere modelde yer alan bütün yol katsayıları anlamlıdır.

Katılımcı yeterliğinin genişletilmiş modele dahil edilmesiyle birlikte grup yeterliği inancının kolektif eylem yönelimi üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlılığını yitirip yitirmeyeceğini belirlemek için model testi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen değerlerin (X^2/sd (603.645/3) = 201.215, SRMR = .10, RMSEA = .40, CFI = .82, NFI =.82) tamamının kabul edilebilir uyum aralığının dışında olduğu görülmüştür. Modifikasyon indeksleri incelendiğinde grup ve katılımcı yeterliği hata varyansları arasına kovaryans eklemenin model uyumunu iyileştireceği görülmüştür. Kuramsal olarak uygun görünen bu modifikasyon gerçekleştirildikten sonra elde edilen uyum iyiliği değerleri X^2/sd (.041/1) = .041, SRMR = .00, RMSEA = .01, CFI =.1.00, NFI = .99 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin mükemmel uyum aralığında yer aldığı görülmüştür. Katılımcı yeterliğinin dahil edildiği genişletilmiş modelin (2) düşünce temelli grupla özdeşleşme varyansının %38`ini, grup temelli öfke varyansının %32`sini, grup yeterliği varyansının %28`ini, katılımcı yeterliği varyansının %37`sini ve kolektif eylem yönelimindeki varyansın %47`sini açıkladığı belirlenmiştir. Bu değerlerden de anlaşılacağı üzere katılımcı yeterliğinin dahil edilmesiyle birlikte kolektif eylemde açıklanan varyansta artış gözlenmiştir.

Grafiksel gösterimi Şekil 8`de yer alan genişletilmiş modeldeki doğrudan etkiler incelendiğinde öngörüldüğü gibi (H1) ahlaki motivasyonun grupla özdeşleşme düzeyini (β= .61, p < .001), grup temelli öfke düzeyini (β= .38, p < .001), grup yeterliğini (β= .15, p < .001) ve katılımcı yeterliğini (β= .20, p < .001) yordadığı görülmektedir. Bununla birlikte Ayrıca ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimini yordadığı gözlenmiştir (β= .17, p < .001). Modelde beklendiği gibi (H2) grupla özdeşleşme düzeyinin grup

temelli öfkeyi (β= .24, p < .001), katılımcı yeterliğini (β= .46, p < .001), grup yeterliğini (β= .42, p < .001) ve kolektif eylem yönelimini (β= .32, p < .001) yordadığı görülmüştür. Öfke düzeyinin kolektif eylem yönelimini (β= .06, p < .05) yordadığı ve H3`ün desteklendiği belirlenmiştir. Son olarak öngörüldüğü gibi (H4a) katılımcı yeterliğinin varlığında grup yeterliğinin kolektif eylem yönelimini anlamlı olarak yordamadığı (β= -.05, p = .14) ancak katılımcı yeterliğinin kolektif eylem yönelimini (β= .32, p < .001) yordadığı (H4b) bulunmuştur.

Şekil 8. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Sosyal Kimlik Modeli Yol Analizi Bulguları

*Not.*Standardize edilmiş yol katsayıları gösterilmiştir *p < .05, ***p < .001.
Kesikli çizgiler, anlamlı olmayan yolları göstermektedir. Katılımcı yeterliği modele dahil edilmeden önce hesaplanan değerler parantez içinde gösterilmiştir.

Kolektif eylemin genişletilmiş sosyal kimlik modelinde yer alan ahlaki motivasyon ve grupla özdeşleşme değişkenlerinin kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkilerini test etmek amacıyla yapılan aracılık analizlerinin sonuçları Tablo 13`te özetlenmiştir. Ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkisinin (toplam b = .39, *GA* [.336, .439]) anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu dolaylı etkinin hangi yollar aracılığıyla ortaya çıktığını belirlemek amacıyla spesifik dolaylı etkiler incelenmiştir. Ahlaki motivasyon kolektif eylem yönelimini grup temelli öfke (b = .03, *GA* [.003, .051]),

katılımcı yeterliği (*b* = .07, *GA* [.044, .096]) ve grupla özdeşleşme (*b* = .21, *GA* [.166, .255]) aracılığıyla dolaylı olarak yordamıştır. Grup yeterliğinin ahlaki motivasyon ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık (*b* = -.01, *GA* [-.021, .002]) etmediği görülmüştür. Seri aracılık etkilerine bakıldığında, ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme ve öfke aracılığıyla (*b* = .01, *GA* [.002, .020]); grupla özdeşleşme ve katılımcı yeterliği aracılığıyla (*b* = .10, *GA* [.073, .126]) dolaylı olarak yordadığı görülmüştür. Ancak ahlaki motivasyonun grupla özdeşleşme ve grup yeterliği üzerinden oluşturduğu seri aracılığın (*b* = -.01, *GA* [-.032, .005]) anlamlı olmadığı bulunmuştur. Ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkilerine ilişkin bulgular H5`in desteklendiğine işaret etmektedir.

Tablo 13. Genişletilmiş KESKM Aracılık Analizlerinden Elde Edilen Değerler

	Aracılık Yolu	***b***	***P***	**Boot. SH**	**%95 Güven Aralığı**
Ahlaki Motivasyon					
Toplam Dolaylı Etki		.39	<.01	.03	.336, .439
Spesifik Dolaylı Etki					
	AM→GÖ→KE	.03	<.05	.00	.003, .051
	AM→GY→KE	-.01	.13	.01	-.021, .002
	AM→KY→KE	.07	<.001	.01	.044, .096
	AM→ÖZ→KE	.21	<.001	.02	.166, .255
	AM→ÖZ→GÖ→KE	.01	<.05	.00	.002, .020
	AM→ÖZ→GY→KE	-.01	.15	.01	-.032, .005
	AM→ÖZ→KY→KE	.10	<.001	.01	.073, .126
Grupla Özdeşleşme					
Toplam Dolaylı Etki		.12	<.001	.02	.094, .154
Spesifik Dolaylı Etki					
	ÖZ→GÖ→KE	.01	<.05	.01	.002, .027
	ÖZ→GY→KE	-.02	.16	.01	-.042, .006
	ÖZ→KY→KE	.13	<.001	.02	.095, .161

Not. KESKM: Kolektif eylemin sosyal kimlik modeli, KEKSKM: Kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli. AM: Ahlaki motivasyon, GÖ: Grup temelli öfke, ÖZ: Grupla özdeşleşme, GY: Grup yeterliği, KY: Katılımcı yeterliği, KE: Kolektif eylem yönelimi.

Grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (toplam *b* = .12,, *GA* [.094, .154]). Bu etkinin hangi yollar aracılığıyla ortaya çıktığını gösteren spesifik dolaylı etkiler incelendiğinde grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimini öfke (*b* = .01, *GA* [.002, .027]) ve

katılımcı yeterliği (*b* = .13, *GA* [.095, .161]) aracılığıyla dolaylı olarak yordadığı belirlenmiştir. Grup yeterliğinin grupla özdeşleşme ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkideki aracılık etkisi ise (*b* = -.02, *GA* [-.042, .006]); anlamlı değildir. Grupla özdeşleşmenin dolaylı etkilerine ilişkin bulgular H6`nın desteklendiğini göstermiştir.

3.3.2. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modelinin Test Edilmesine İlişkin Analizler

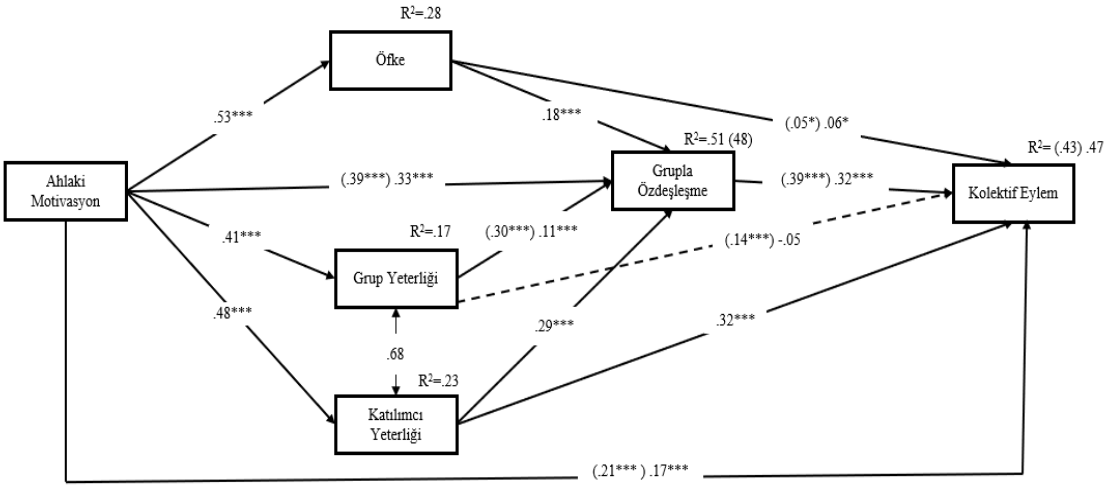
Mevcut çalışmada test edilen bir diğer model, kolektif eylemin genişletilmiş kapsüllenmiş sosyal kimlik modelidir (KEKSKM). Bir önceki model testinde olduğu gibi katılımcı yeterliği inancının modeldeki etkilerini görebilmek adına model ilk olarak katılımcı yeterliğinin dahil edilmediği versiyonuyla, daha sonrasında ise katılımcı yeterliğinin dahil edildiği versiyonuyla test edilmiştir.

Ahlaki motivasyonların öfke, grup yeterliği ve grupla özdeşleşmenin öncülü olduğu genişletilmiş modele ilişkin uyum iyiliği indeksleri indeksleri X^2/sd (57.326/2) = 28.663, SRMR = .03, RMSEA = .15, CFI = .97, NFI =.97 olarak belirlenmiştir. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının ve RMSEA değerinin kabul edilebilir aralığın dışında yer alması nedeniyle modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Ahlaki motivasyondan kolektif eyleme giden bir yol oluşturmanın modeli iyileştireceği görülmüştür. Kuramsal olarak uygun olduğu görülen bu modifikasyon gerçekleştirildikten sonra elde edilen uyum iyiliği değerleri X^2/sd (9.419/1) = 9.419, SRMR = .02, RMSEA = .08, CFI =.99, NFI =99 olarak hesaplanmıştır. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının kabul edilebilir aralığın dışında yer aldığı, RMSEA değerinin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu, diğer uyum değerlerinin ise mükemmel uyum aralığında olduğu görülmüştür. Model uyumu, tek bir değer dışında, kabul edilebilir olarak değerlendirilebilir. Ahlaki motivasyonların dahil edildiği genişletilmiş KEKSKM (1), grup temelli öfke varyansının %28`sini, grup yeterliği varyansının %17`sini, düşünce temelli grupla özdeşleşme varyansının %48`ini ve kolektif eylem yönelimindeki varyansın %43`ünü açıklamaktadır. Şekil 9`dan da anlaşılacağı üzere modele ait standardize yol katsayılarının tamamı anlamlıdır.

Katılımcı yeterliğinin modele dahil edilmesinin grup yeterliği inancı ile kolektif eylem yönelimi arasındaki doğrudan ilişkiye etki edip etmeyeceğini belirlemek amacıyla katılımcı yeterliğinin entegre edildiği genişletilmiş model test edilmiştir. Modele ait uyum iyiliği indekslerinin (X^2/sd (767.714/3) = 255.905, SRMR = .13, RMSEA = .45,

CFI = .77, NFI =.77) kabul edilebilir aralığın içerisinde yer almadığı görülmüştür. Önerilen modifikasyonlara bakıldığında grup yeterliği ve katılımcı yeterliği hata varyansları arasına kovaryans eklemenin modeli iyileştireceği belirlenmiştir. Kuramsal olarak uygun bulunan bu modifikasyonun gerçekleştirilmesiyle birlikte (X^2/sd (9.587/2) = 4.794, SRMR = .02, RMSEA = .06, CFI =.99, NFI = .99) model uyumunun ki- kare bölü serbestlik derecesi için kabul edilebilir olduğu, diğer uyum indeksleri için mükemmel uyuma karşılık geldiği görülmektedir. Katılımcı yeterliğinin dahil edildiği genişletilmiş KEKSKM (2) grup temelli öfke varyansının %32`sini, grup yeterliği varyansının %28`ini, katılımcı yeterliği varyansının %37`sini, düşünce temelli grupla özdeşleşme varyansının %38`ini ve kolektif eylem yönelimindeki varyansın %47`sini açıklamaktadır. Bu değerlerden da anlaşılacağı üzere katılımcı yeterliğinin entegre edilmesiyle birlikte grupla özdeşleşme düzeyinde ve kolektif eylem yöneliminde açıklanan varyans artış göstermiştir.

Şekil 9`da gösterilen genişletilmiş modeldeki doğrudan etkiler incelendiğinde öngörüldüğü (H7) gibi ahlaki motivasyonun grup temelli öfke düzeyini (β= .53, p < .001), grup yeterliğini (β= .41, p < .001), katılımcı yeterliğini (β= .48, p < .001) ve grupla özdeşleşme düzeyini (β= .33, p < .001), yordadığı görülmektedir. Ayrıca ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimini yordadığı gözlenmiştir (β= .17, p < .001). Modelde beklendiği (H8) gibi öfke düzeyinin grupla özdeşleşme düzeyini (β= .18, p < .001) ve kolektif eylem yönelimini (β= .06, p < .05) yordadığı görülmüştür. Buna ek olarak H9`un desteklendiği, grup yeterliğinin (β= .11, p < .001) ve katılımcı yeterliğinin (β= .29, p < .001) grupla özdeşleşme düzeyini yordadığı, belirlenmiştir. Katılımcı yeterliğinin kolektif eylem yönelimini yordadığı (β= .32, p < .001) ve beklendiği gibi (H10) grup yeterliğinin kolektif eylem yönelimi üzerindeki doğrudan etkisinin, katılımcı yeterliğinin dahil edilmesiyle birlikte anlamlılığını yitirdiği (β= -.05, p = .13) gözlenmiştir. Son olarak grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimini anlamlı olarak yordadığı (β= .32, p < .001) ve H11`in desteklendiği bulunmuştur.

Şekil 9. Kolektif Eylemin Genişletilmiş Kapsüllenmiş Sosyal Kimlik Modeli Yol Analizi Bulguları

Not. Standardize edilmiş yol katsayıları gösterilmiştir *p < .05, ***p < .001.
Kesikli çizgiler, anlamlı olmayan yolları göstermektedir. Katılımcı yeterliği modele dahil edilmeden önce hesaplanan değerler parantez içinde gösterilmiştir.

Kolektif eylemin genişletilmiş kapsüllenmiş sosyal kimlik modelinde yer alan ahlaki motivasyon, grup temelli öfke, grup yeterliği ve katılımcı yeterliği değişkenlerinin kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkilerini test etmek amacıyla yapılan aracılık analizlerinin sonuçları Tablo 14`de özetlenmiştir. Analizler sonucunda ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkisinin (toplam b = .39, *GA* [.336, .439]) anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu dolaylı etkinin hangi yollar aracılığıyla ortaya çıktığını belirlemek amacıyla spesifik dolaylı etkiler incelenmiştir.

Ahlaki motivasyon kolektif eylem yönelimini grup temelli öfke (b = .04, *GA* [.004, .068]), katılımcı yeterliği (b = .16, *GA* [.125, .210]) ve grupla özdeşleşme (b = .11, *GA* [.086, .144]) aracılığıyla dolaylı olarak yordamıştır. Grup yeterliğinin ahlaki motivasyon ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık (b = -.02, *GA* [-.051, .008]) etmediği görülmüştür. Seri aracılık etkilerine bakıldığında, ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimini öfke ve grupla özdeşleşme aracılığıyla (b = .03, *GA* [.022, .045]), grup yeterliği ve grupla özdeşleşme aracılığıyla (b = .02, *GA* [.006, .027]), katılımcı yeterliği ve özdeşleşme aracılığıyla (b = .05, *GA* [.034, .065]) dolaylı olarak yordadığı görülmüştür. Ahlaki motivasyonun kolektif eylem yönelimi üzerindeki dolaylı etkilerine

ilişkin bulgular H12`nin desteklendiğini göstermiştir. Grup temelli öfkenin (*b* = .05, *GA* [.038, .074]), grup yeterliğinin (*b* = .02, *GA* [.008, .036]) ve katılımcı yeterliğinin (*b* = .05, *GA* [.039, .071]) kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme aracılığıyla dolaylı olarak yordadığı belirlenmiştir. Bu bulgular H13`ü destekler niteliktedir.

Tablo 14. Genişletilmiş KEKSKM Aracılık Analizlerinden Elde Edilen Değerler

	Aracılık Yolu	***b***	***P***	**Boot. SH**	**%95 Güven Aralığı**
Ahlaki Motivasyon					
Toplam Dolaylı Etki		.39	<.01	.03	.336, .439
Spesifik Dolaylı Etki					
	AM→GÖ→KE	.04	<.05	.02	.004, .068
	AM→GY→KE	-.02	.16	.02	-.051, 008
	AM→KY→KE	.16	<.001	.02	.125, .210
	AM→ÖZ→KE	.11	<.001	.01	.086, .144
	AM→ GÖ→ÖZ→KE	.03	<.001	.01	.022, .045
	AM→ GY→ÖZ→KE	.02	<.01	.00	.006, .027
	AM→ KY→ÖZ→KE	.05	<.001	.01	.034, .065
Öfke					
Toplam Dolaylı Etki					
	GÖ→ÖZ→KE	.05	<.001	.01	.038, .074
Grup Yeterliği					
Toplam Dolaylı Etki					
	GY→ÖZ→KE	.02	<.01	.01	.008, .036
Katılımcı Yeterliği					
Toplam Dolaylı Etki					
	KY→ÖZ→KE	.05	<.001	.01	.039, .071

Not. KEKSKM: Kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modeli. AM: Ahlaki motivasyon, GÖ: Grup temelli öfke, ÖZ: Grupla özdeşleşme, GY: Grup yeterliği, KY: Katılımcı yeterliği, KE: Kolektif eylem yönelimi.

Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyici kadınların kolektif eylem yönelimlerini açıklamada hangi modelin daha iyi olduğu sorusunu yanıtlamak için modellerde öngörülen ilişkilerin ne düzeyde desteklendiği, modellerin açıkladığı varyans oranları ve uyum iyiliği indeksleri değerlendirilmiştir. Genişletilmiş KESKM ile genişletilmiş KEKSKM kıyaslandığında her iki modelin kolektif eylem yönelimini benzer düzeyde açıkladığı (.47) ve modellerde öngörülen doğrudan ve aracı etkilerin anlamlı olduğu

görülmektedir. Tablo 12`de yer alan uyum iyiliği indekslerine bakıldığında değerlerin genel itibariyle birbirine benzer olduğu ancak genişletilmiş KESKM`nin lehine olduğu, bu modelin bütün değerlerinin mükemmel uyum aralığı içerisinde yer aldığı söylenebilir. İç içe geçmemiş modeller kıyaslanırken dikkate alınan AIC uyum iyiliği indeksi incelendiğinde genişletilmiş KESKM`nin (AIC= 40.370) genişletilmiş KEKSKM`ne (AIC= 47.587) kıyasla daha düşük bir değer aldığı görülmüştür. Bu değerin düşük olması daha iyi bir uyuma karşılık gelmektedir. Bu sonuç genişletilmiş KESKM`in model uyumunun daha iyi olduğunu göstermektedir.

3.4. Etkileşim ve Kontrol Grubu için Birinci Aşama (Ön Test) Ölçümlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Analizler

Çevrimiçi grup etkileşimlerinin anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığını test etmeden önce katılımcıların incelenen değişkenlerden aldıkları birinci ölçüm (ön test) puanlarının atandıkları gruba göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için bağımsız örneklem T testi analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analize etkileşim grubunda her üç grup oturumuna katılmış ve üç ölçümü tamamlamış katılımcılar (N= 99), kontrol grubunda her üç ölçümü tamamlamış katılımcılar (N= 107) dahil edilmiştir.

Analiz sonuçları, etkileşim grubunda yer alan katılımcıların eşitliğe dair ahlaki motivasyonlarının (*Ort.* = 6.43) kontrol grubunda (*Ort.* = 6,45) yer alan katılımcılardan farklı olmadığını göstermiştir $t(204) = -.23$, $p = .81$. Grup temelli öfke düzeyi için bakıldığında etkileşim grubu (*Ort.*= 6,38) ile kontrol grubu (*Ort.*= 6,33) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir $t(204) = .45$, $p = .66$.

Etkileşim grubundaki katılımcıların grubu yeterli algılama düzeyi (*Ort.*= 5.33) ile kıyaslandığında kontrol grubundaki katılımcıların grubu yeterli algılama düzeyi (*Ort.*= 5.36) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir $t(204) = -15$, $p = .88$. Katılımcı yeterliği için bakıldığında ise kontrol grubundaki katılımcılar (*Ort.*= 5.43) için katılımcı yeterliği algısının etkileşim grubundaki katılımcılardan (*Ort.*= 4.99) daha yüksek olduğu görülmüştür $t(204) = -2.23$, $p < .05$.

Etkileşim grubundaki katılımcıların (*Ort.* = 5.62) toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi ile kontrol grubundaki katılımcıların (*Ort.* = 5.58) özdeşleşme düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur $t(204) = .29$, $p = .77$. Benzer şekilde kolektif eylem yönelimi için bakıldığında etkileşim grubu puanları (*Ort.* = 4) ile

kontrol grubu puanları (*Ort.* = 4.04) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır $t(204) = -.49$, $p = .62$.

3.5. İkinci Ölçüm Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyonlar

Çalışmanın ikinci aşamasında hem etkileşim hem kontrol grubunda yer alan katılımcılardan ölçümü alınan değişkenler ahlaki motivasyonlar, grup temelli öfke, grubun yeterli olduğu inancı, katılımcı yeterliği inancı, toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi ve kolektif eylem yönelimidir. Bunlara ek olarak, etkileşim grubunda yer alan katılımcılardan fikir birliği ve sosyal bulunuşluk değişkenleri için ölçüm alınmıştır. Değişkenler arası korelasyon katsayıları her bir grup için ayrı olarak hesaplanmış ve Tablo 15`te sunulmuştur.

Tabloda görüldüğü üzere etkileşim grubunda yer alan katılımcıların ahlaki motivasyon puanları ile grup temelli öfke ($r = .31$, $p < .01$) , grup yeterliği ($r = .37$, $p < .001$), katılımcı yeterliği ($r = .35$, $p < .001$), grupla özdeşleşme ($r = .50$, $p < .001$) ve kolektif eylem yönelimi puanları ($r = .57$, $p < .001$) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Katılımcıların eşitsizlik karşısında duyduğu öfke ile grup yeterliği inancı ($r = .27$, $p < .01$), katılımcı yeterliği inancı ($r = .34$, $p < .01$), eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi ($r = .41$, $p < .001$) ve kolektif eylem yönelimleri ($r = .35$, $p < .001$) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Eşitlik destekleyicilerinin bir grup olarak değişim yaratabileceklerine ilişkin inançları ile bu değişime bireysel olarak da katkı sunabilecekleri inancı ($r = .64$, $p < .001$), eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi ($r = .41$, $p < .001$) ve kolektif eylem yönelimleri ($r = .42$, $p < .001$) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna ek olarak eşitliği sağlama mücadelesine bireysel olarak da katkı sağlayabileceği inancı ile eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme ($r = .56$, $p < .001$), ve kolektif eylem yönelimi arasında ($r = .50$, $p < .001$), pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi ($r = .55$, $p < .001$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Grup etkileşimlerinde fikir birliğinin ne düzeyde sağlandığına yönelik değerlendirmelere ilişkin sonuçlar, fikir birliği ile ahlaki motivasyonlar ($r = .25$, $p < .05$), grup yeterliği ($r = .34$, $p < .01$), katılımcı yeterliği ($r = .24$, $p < .05$), grupla özdeşleşme ($r = .40$, $p < .001$), kolektif eylem ($r = .29$, $p < .01$) ve sosyal bulunuşluk ($r = .53$, $p < .001$) arasında

pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğuna işaret etmiştir. Fikir birliği ile grup temelli öfke (r = .06, p > .05) arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 15. Etkileşim ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların İkinci Ölçüm Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar

	Ort. /SS	**1**	**2**	**3**	**4**	5	**6**	**7**	**8**
1. Ahlaki Motivasyon		-	.58***	.52***	.56***	.63***	.57***		
2. Öfke		.31***	-	.22*	.34**	.53***	.34***		
3. Grup Yeterliği		.37***	.27**	-	.73***	.41***	.52***		
4. Katılımcı Yeterliği		.35***	.34**	.64***	-	.58***	.75***		
5. Grupla Özdeşleşme		.50***	.40***	.41***	.56***	-	.62***		
6.Kolektif Eylem		.57***	.35***	.42***	.50***	.55***	-		
7. Fikir Birliği	6.35/.73	.25*	.06	.34**	.24*	.40***	.29**	-	
8. Sosyal Bulunuşluk	6.54/.48	.17	.19	.24*	.08	.28**	.22*	.53***	-

Not. Tablonun sol köşegeninde yer alan değerler etkileşim grubuna, sağ köşegeninde yer alan değerler ise kontrol grubuna ait korelasyon katsayılarıdır. *Ort.*= Ortalama. *SS*= Standart sapma, *p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Çevrimiçi etkileşimlerde ortaya çıkan sosyal bulunuşluk hissinin diğer değişkenler ile ilişkilerine bakıldığında, sosyal bulunuşluk ile ahlaki motivasyonlar (r = .17, p > .05), grup temelli öfke (r = .19, p > .05) ve katılımcı yeterliği (r = .08, p > .05) arasındaki ilişkilerin anlamlı olmadığı görülmüştür. Sosyal bulunuşluk ile grup yeterliği (r = .24, p < .05), grupla özdeşleşme (r = .28, p < .01) ve kolektif eylem (r = .22, p < .05) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Kontrol grubu için gerçekleştirilen korelasyon analizleri, katılımcıların ahlaki motivasyon puanları ile grup temelli öfke (r = .58, p < .001) , grup yeterliği (r = .52, p < .001), katılımcı yeterliği (r = .56, p < .001), grupla özdeşleşme (r = .63, p < .001) ve kolektif eylem yönelimi puanları (r = .57, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Grup temelli öfke ile grup yeterliği inancı (r = .22, p < .05), katılımcı yeterliği inancı (r = .34, p < .01), eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi (r = .53, p < .001) ve kolektif eylem yönelimleri (r = .34, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların grup yeterliğine ilişkin inançları ile katılımcı yeterliği inancı (r = .73, p < .001), eşitlik destekleyicileriyle

özdeşleşme düzeyi (r = .41, p < .001) ve kolektif eylem yönelimleri (r = .52, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna ek olarak katılımcı yeterliği inancı ile eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme (r = .58, p < .001), ve kolektif eylem yönelimi arasında (r = .75, p < .001), pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi (r = .62, p < .001) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 16. Grupların Öntest, Sontest ve Takip Ölçümlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Birinci Ölçüm		İkinci Ölçüm		Üçüncü Ölçüm	
Değişken	***Ort.***	***SS***	***Ort.***	***SS***	***Ort.***	***SS***
Etkileşim Grubu (N = 99)						
Ahlaki Motivasyon	6.43	.62	6.57	.51	6.41	.64
Öfke	6.38	.67	6.33	.59	6.28	.68
Grup Yeterliği	5.33	1.38	6.14	.87	5.86	1.01
Katılımcı Yeterliği	4.99	1.47	5.93	1.05	5.67	1.16
Grupla Özdeşleşme	5.62	.85	6	.69	5.84	.82
Kolektif Eylem	4	.70	4.39	.55	4.24	.67
Kontrol Grubu (N = 107)						
Ahlaki Motivasyon	6.45	.61	6.47	.64	6.42	.61
Öfke	6.33	.83	6.46	.63	6.33	.71
Grup Yeterliği	5.36	1.38	5.24	1.26	5.39	1.26
Katılımcı Yeterliği	5.43	1.35	5.29	1.36	5.32	1.26
Grupla Özdeşleşme	5.58	.90	5.62	.83	5.62	.88
Kolektif Eylem	4.05	.66	3.93	.79	3.98	.82

Ort.= Ortalama. *SS*= Standart Sapma

3.6. Grup Etkileşimi Yönteminin Etkilerini Test Etmeye Yönelik Analizler

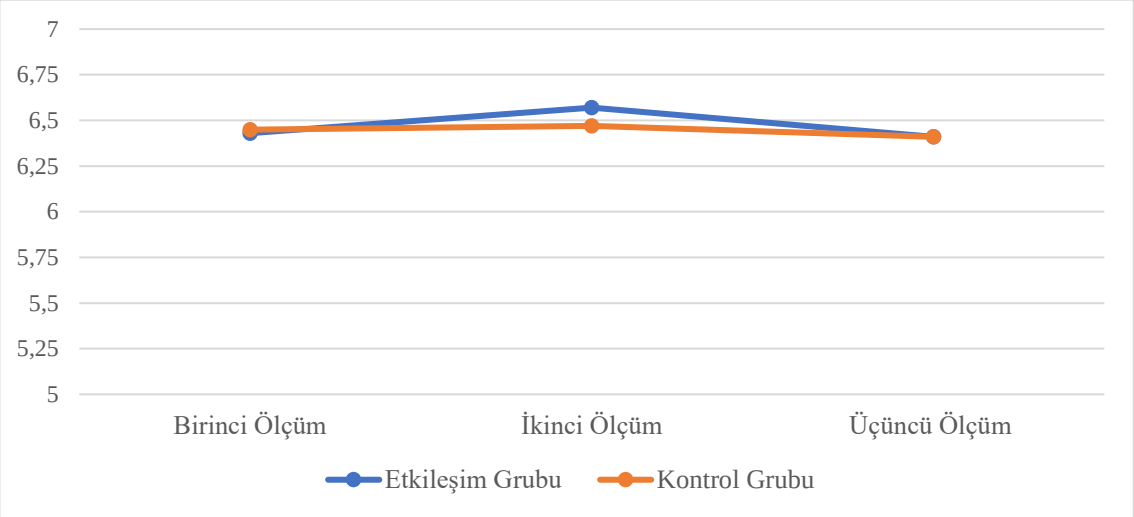
Çevrimiçi ortamda uygulanan grup etkileşimi yönteminin ahlaki motivasyon, grup temelli öfke düzeyi, grubun yeterliğine yönelik inanç, eşitlik destekleyicileri ile özdeşleşme düzeyi ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerini test etmek amacıyla bir dizi karma desenli varsyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Grupların katılımcı yeterliği birinci ölçüm puanları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmişti. Bu nedenle etkileşim yönteminin etkisi, katılımcı yeterliği ön test puanlarının analizlere kontrol değişkeni olarak dahil edildiği kovaryans analizi ile test edilmiştir. Katılımcılardan üç farklı zamanda (ön test, son test ve takip ölçümü) alınan ölçümlerde bütün değişkenlerden elde edilen ortalama puanlar ve standart sapma değerleri Tablo 16`da sunulmuştur.

3.6.1. Grup Etkileşimi Yönteminin Ahlaki Motivasyon Üzerindeki Etkilerini Belirmek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Çevrimiçi grup etkileşiminin katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik algıladıkları ahlaki motivasyon üzerindeki etkisi ölçüm zamanının katılımcılar içi, grup türünün katılımcılar arası olduğu 3X2 karışık desenli ANOVA ile test edilmiştir. Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlanmadığını göstermiştir (χ_2^2 =8.85 p < .05). Küresellik varsayımının ihlali ve epsilon değerinin .75`in üzerinde olması nedeniyle Huynh-Feldt düzeltmesi uygulanmıştır.

Analiz sonuçları ölçüm zamanı temel etkisinin anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir ($F_{1.94,396.87} = 4.52$, $p < .05$, $\eta_p^2 = .02$). Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, katılımcıların etkileşimin hemen ardından alınan ölçümlerdeki (T2) (*Ort.* = 6.52) ahlaki motivasyonlarının etkileşim öncesine (T1) (*Ort.* = 6.44) ve etkileşim sonrası takip ölçümüne (T3) (*Ort.* = 6.42) kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Etkileşim öncesi ölçüm ile takip ölçümü arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir

Analizler katılımcıların yer aldığı grubun temel etkisinin anlamlı olmadığına işaret etmiştir ($F_{1,204} = .13$, $p > .05$). Bununla birlikte ölçüm zamanı ve grup türünün ahlaki motivasyon üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür ($F_{1.94,396.87} = 1.56$, $p > .05$) (bk. Şekil 10).

Şekil 10. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Ahlaki Motivasyonun Ölçümler Arası Değişimi

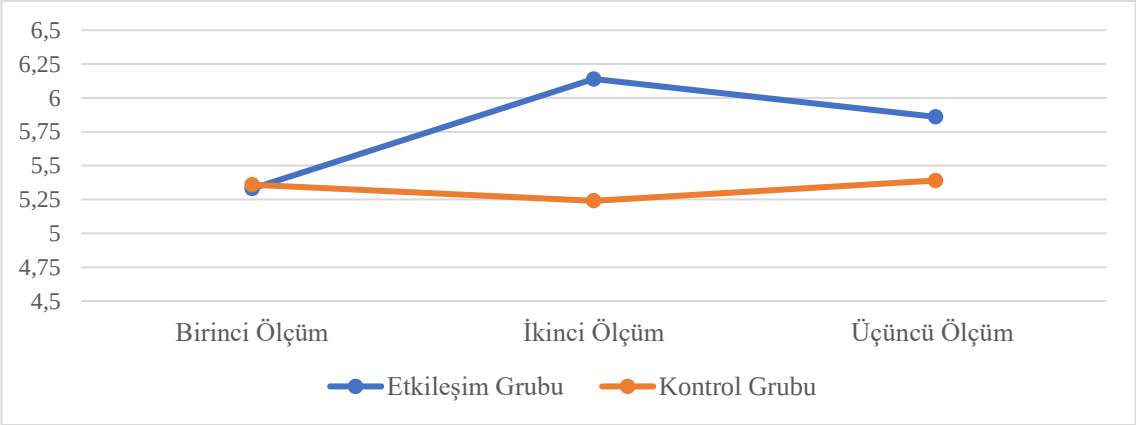
3.6.2. Grup Etkileşimi Yönteminin Grup Temelli Öfke Duygusu Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Çevrimiçi grup etkileşiminin katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmaması karşısında duydukları öfke üzerindeki etkisi ölçüm zamanının katılımcılar içi, katılımcıların yer aldıkları grubun katılımcılar arası olduğu 3X2 karışık desenli ANOVA ile test edilmiştir. Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlandığını göstermiştir ($\chi_2^2 =$ 4.10, p = .13). Analiz sonuçları ölçüm zamanı ($F_{2,408} = 1.81$, p> 05) ve grup türünün ($F_{1,204} = .37$, p > 05) temel etkilerinin ve zaman X grup türü ortak etkisinin anlamlı olmadıklarını göstermiştir ($F_{2,408} = 1.87$, p > .05).

3.6.3. Grup Etkileşimi Yönteminin Grup Yeterliği Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Çevrimiçi grup etkileşiminin grup yeterliği üzerindeki etkisi ölçüm zamanının katılımcılar içi, grup türünün katılımcılar arası olduğu 3X2 karışık desenli ANOVA ile test edilmiştir. Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlanmadığını göstermiştir ($\chi_2^2 =$ 17.14, p < .001). Küresellik varsayımının ihlali ve epsilon değerinin .75`in üzerinde olması nedeniyle Huynh-Feldt düzeltmesi uygulanmıştır. Analiz sonuçları ölçüm zamanı temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($F_{1.88,382.60} = 10.97$, p < .001, η_p^2=.05). Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, katılımcıların etkileşim öncesine (*Ort.* = 5.34) kıyasla çevrimiçi grup etkileşiminin sonrasında (*Ort.* = 5.69) ve üçüncü ölçümde (*Ort.* = 5.62) grubu daha yeterli algıladıklarını göstermiştir. İkinci ve üçüncü ölçümler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p > .05).

Ayrıca grup türünün temel etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F_{1,204} = 9.78$, p < .01, η_p^2=.05). Etkileşim grubunda (*Ort.* = 5.77) yer alan katılımcıların kontrol grubundakilere (*Ort.* = 5.33) kıyasla gruplarını değişimi gerçekleştirme konusunda daha yeterli algıladıkları görülmüştür. Bununla birlikte ölçüm zamanı ve grup türünün grup yeterliği inancı üzerindeki ortak etkisinin de anlamlı olduğu saptanmıştır ($F_{1.88,382.60} =$ 17.72 p < .001, η_p^2=.08).

Şekil 11. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Grup Yeterliğinin Ölçümler Arası Değişimi

Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, etkileşim grubunda katılımcıların grup yeterliği inancının etkileşim öncesine (*Ort.* = 5.32) kıyasla çevrimiçi grup etkileşimlerinin hemen sonrasında (*Ort.* = 6.14) ve grup etkileşimi sonrası takip ölçümlerinde (*Ort.* = 5.86) daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İkinci ve üçüncü ölçümler arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir.

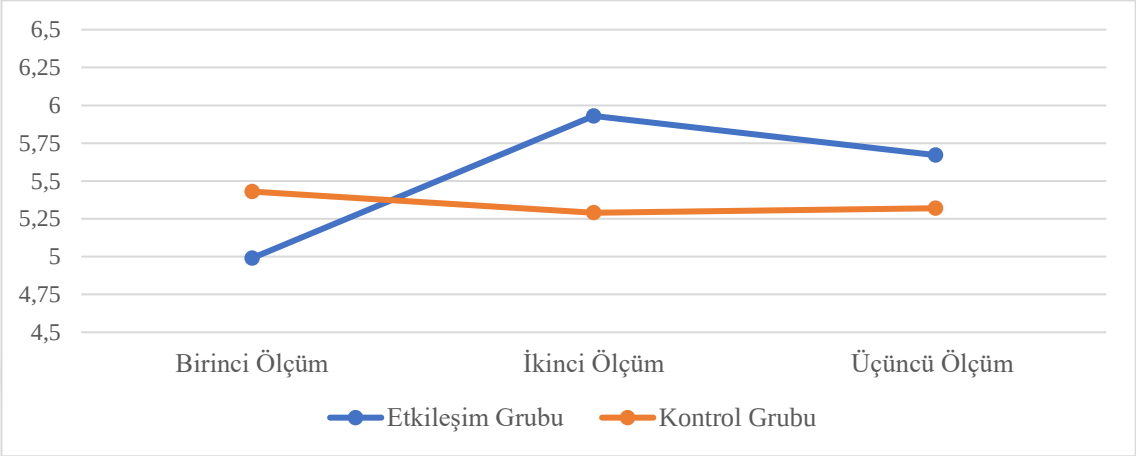
Kontrol grubunda ise etkileşim öncesi (*Ort.* = 5.36), etkileşimden hemen sonra (*Ort.* = 5.24) ve etkileşimden iki ay sonra (*Ort.* = 5.39) alınan ölçümler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Bulgular grup yeterliğine yönelik hipotezleri (H15a ve H15b) destekler niteliktedir.

3.6.4. Grup Etkileşimi Yönteminin Katılımcı Yeterliği Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Etkileşim ve kontrol grubunun birinci ölçüm katılımcı yeterliği puanları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmişti. Bu nedenle grup içi etkileşimlerin katılımcı yeterliği üzerindeki etkisi, katılımcı yeterliği ön test puanlarının analizlere kontrol değişkeni olarak dahil edildiği kovaryans analizi ile test edilmiştir. Analiz sonuçları ölçüm zamanı temel etkisinin anlamlı olmadığını göstermiştir ($F_{1,203} = .72$, $p > .05$).

Katılımcı yeterliği ön test puanlarının etkileşimler sonrası alınan katılımcı yeterliği puanlarını anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir ($F_{1,203} = 144.09$, $p < .001$, $\eta^2 = .41$). İlk ölçümde algılanan katılımcı yeterliği kontrol edildikten sonra, etkileşim grubundaki katılımcıların (*Ort.* = 5.92) kontrol grubunda yer alan katılımcılara (*Ort.* = 5.20) kıyasla

grubun ortak çabasına anlamlı bir katkı sunabileceklerine ilişkin yeterlik inançlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur ($F_{1,203} = 35.19$, $p < .001$, η_p^2=.15).

Şekil 12. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Katılımcı Yeterliğinin Ölçümler Arası Değişimi

Buna ek olarak ölçüm zamanı ve grup türünün katılımcı yeterliği üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F_{1,203} = 5{,}36$, $p < .001$, η_p^2= .03). Etkileşim ve kontrol grubu için ölçüm zamanının katılımcı yeterliği üzerindeki etkisi ayrı ayrı yapılan tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Etkileşim grubu için Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlanmadığını göstermiştir ($\chi_2^2 = 27.02$, $p < .001$). Bu nedenle Huynh-Feldt düzeltmesi kullanılmıştır. Etkileşim grubu için ölçüm zamanı temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{1.63,159.90} = 29.32$, $p < .001$, η_p^2=.23). Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar öngörüldüğü gibi (H16) etkileşim grubundaki katılımcıların etkileşim öncesine (*Ort.* = 4.99) kıyasla çevrimiçi grup etkileşimi uygulamasının hemen sonrasında (*Ort.* = 5.93) ve etkileşimden iki ay sonrasında (*Ort.* = 5.67) algıladıkları katılımcı yeterliğinin daha yüksek olduğu görülmüştür. İkinci ve üçüncü ölçümler arasındaki farkın anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Kontrol grubu için ölçüm zamanı temel etkisi anlamlı bulunmamıştır ($F_{2,212} = 1.17$, $p >$ .05). Kontrol grubu için katılımcıların birinci ölçüm (*Ort.* = 5.43), ikinci ölçüm (*Ort.* = 5.29) ve üçüncü ölçüm (*Ort.* = 5.32) puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Katılımcı yeterliğine ilişkin bulguların H16a ve H16b`nin desteklendiğini göstermiştir.

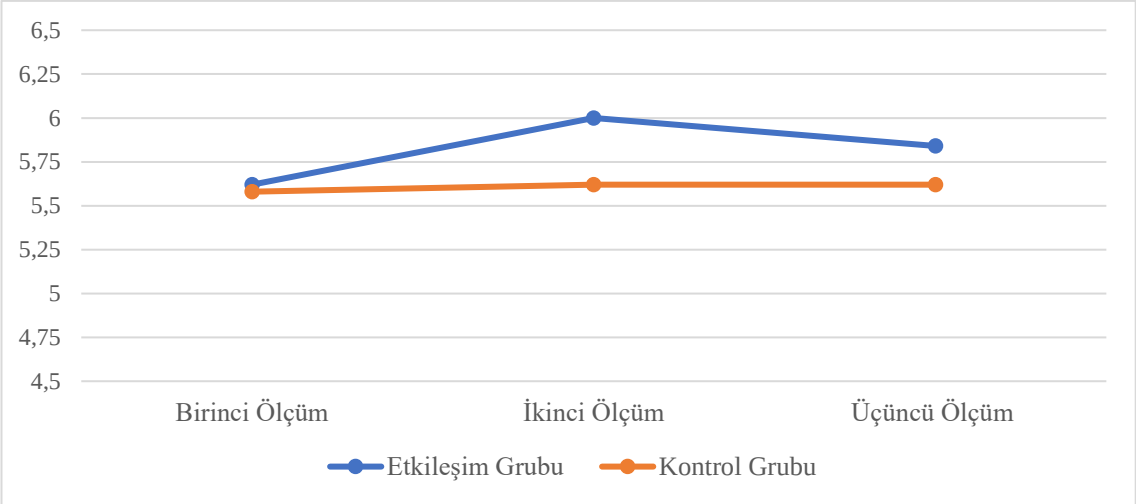
3.6.5. Grup Etkileşimi Yönteminin Grupla Özdeşleşme Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Çevrimiçi grup etkileşiminin toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle özdeşleşme düzeyi üzerindeki etkisi ölçüm zamanının katılımcılar içi, grup türünün katılımcılar arası olduğu 3X2 karışık desenli ANOVA ile test edilmiştir. Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlanmadığını göstermiştir ($\chi_2^2 = 15.55$, $p < .001$). Bu nedenle Huynh-Feldt düzeltmesi kullanılmıştır. Bulgular, ölçüm zamanı temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($F_{1.89,385.23} = 11.85$, $p < .001$, η_p^2=.05). Bonferroni yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çiftler arası karşılaştırmalar, katılımcıların etkileşim öncesi özdeşleşme puanlarına (*Ort.* = 5.60) kıyasla etkileşimin hemen sonrasında (*Ort.* = 5.81) ve etkileşim sonrası takip ölçümlerinde (*Ort.* = 5.73) aldıkları özdeşleşme puanlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. İkinci ve üçüncü ölçüm puanları arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Ayrıca bulgular grup türünün temel etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir ($F_{1,204} = 4.11$, $p < .05$, η_p^2=.02). Buna göre etkileşim grubunda (*Ort.* = 5.82) yer alan katılımcıların eşitlik destekleyicileriyle özdeşleşme düzeyi kontrol grubundakilere (*Ort.* = 5.61) kıyasla daha yüksektir.

Bununla birlikte ölçüm zamanı ve grup türünün ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F_{1.88,385.23} = 7.59$, $p < .01$, η_p^2= .04). Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, etkileşim grubundaki katılımcıların etkileşim öncesi (*Ort.* = 5.62) ile kıyaslandığında grup etkileşimlerinin hemen sonrasında (*Ort.* = 6) ve grup etkileşimlerinden sonraki takip ölçümlerinde (*Ort.* = 5.84) grupla özdeşleşme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. İkinci ve üçüncü ölçümler arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Kontrol grubu için katılımcıların birinci ölçüm (*Ort.* = 5.58), ikinci ölçüm (*Ort.* = 5.62) ve üçüncü ölçüm (*Ort.* = 5.63) özdeşleşme puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen bulgular H14a ve H14b`nin desteklendiğine işaret etmiştir.

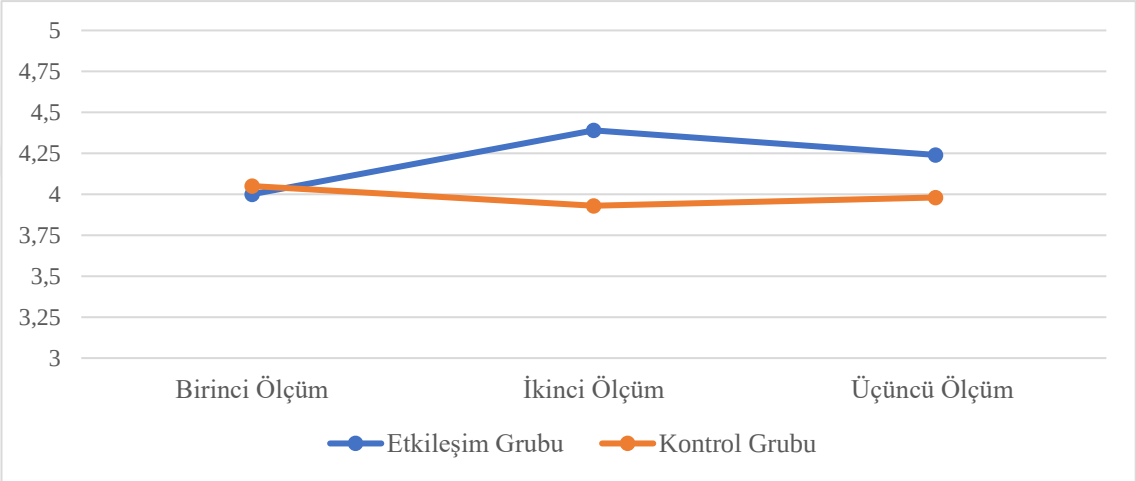
Şekil 13. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Destekleyicileriyle Özdeşleşme Düzeyinin Ölçümler Arası Değişimi

3.6.6. Grup Etkileşimi Yönteminin Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Etkilerini Belirlemek Amacıyla Gerçekleştirilen Analizler

Çevrimiçi grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisi ölçüm zamanının katılımcılar içi, grup türünün katılımcılar arası olduğu 3X2 karışık desenli ANOVA ile test edilmiştir. Maunchly testi, küresellik varsayımının sağlanmadığını göstermiştir ($\chi_2^2 =$ 17.81, $p < .001$). Bu nedenle Huynh-Feldt düzeltmesi kullanılmıştır. Analiz sonuçları ölçüm zamanı temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($F_{1.87,381.53} = 4.70$, $p <$ .05, $\eta_p^2 =$ .02). Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, katılımcıların etkileşim sonrası (*Ort.* = 4.16) kolektif eylem yönelimlerinin etkileşim öncesine (*Ort.* = 4.02) kıyasla yükseldiğini göstermiştir. Etkileşimin hemen sonrasında alınan puanlar ile etkileşimden sonra takip ölçümlerinde (*Ort.* = 4.11) alınan puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna ek olarak etkileşim öncesi puanlar ile etkileşimden sonra takip ölçümlerinde alınan puanlar arasında da anlamlı bir farklılık yoktur.

Bulgular grup türünün temel etkisinin de anlamlı olduğuna işaret etmiştir ($F_{1,204} = 7.19$, $p < .05$, $\eta_p^2 =.03$). Etkileşim grubunda (*Ort.* = 4.21) yer alan katılımcıların kolektif eylem yönelimlerinin kontrol grubuna (*Ort.* = 3.98) kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ölçüm zamanı ve grup türü ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F_{1.87,381.53} = 17.07$, $p < .001$, $\eta_p^2 =.08$). Bonferroni yöntemi kullanılarak

yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, etkileşim grubu için katılımcıların kolektif eylem yönelimlerinin etkileşim öncesine (*Ort.* = 4.00) kıyasla etkileşimin hemen sonrasında (*Ort.* = 4.39) ve etkileşimden sonra takip ölçümlerinde (*Ort.* = 4.24) daha yüksek olduğunu göstermiştir. İkinci ve üçüncü ölçümler arasındaki farkın anlamlı olduğu gözlenmiştir. Kontrol grubu için birinci (*Ort.* = 4.05), ikinci (*Ort.* = 3.92) ve üçüncü (*Ort.* = 3.98) ölçüm puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

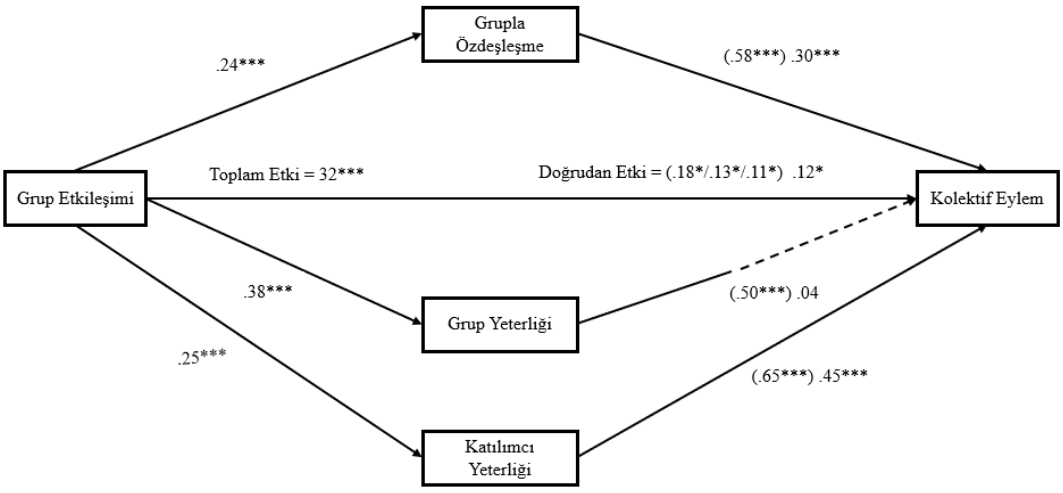
Şekil 14. Etkileşim ve Kontrol Grupları için Eşitlik Temelli Kolektif Eylem Yöneliminin Ölçümler Arası Değişimi

3.6.7. Grup Etkileşiminin Kolektif Eylem Yönelimi Üzerinde Yol Açtığı Etkiye Aracılık Eden Değişkenleri Belirlemeye Yönelik Analizler

Grup etkileşiminin etkilerini belirlemeye yönelik analizler çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimin grup yeterliği, katılımcı yeterliği, düşünce temelli grupla özdeşleşme ve kolektif eylem yönelimi üzerinde pozitif yönde anlamlı etkilere sahip olduğunu göstermişti. Bu sonuçlardan hareketle grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkardığı etkiye aracılık eden mekanizmaları belirlemek amacıyla grupla özdeşleşmenin, grup yeterliğinin ve katılımcı yeterliğinin aracılık etkileri test edilmiştir. Analizler SPSS Process Makro (v4.2) (Hayes, 2022) uygulamasıyla, model 4, gerçekleştirilmiştir. Analizler 5.000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı belirlenerek gerçekleştirilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Bootsrapp yöntemi ile yürütülen analizlerde %95 güven aralığındaki değerlerin sıfır sayısını kapsamaması

aracılık etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Modellerde grup etkileşimi tahmin değişkeni (-1=grup etkileşimi yok, 1=grup etkileşimi var), grupla özdeşleşme, grup yeterliği ve katılımcı yeterliği aracı değişken, kolektif eylem yönelimi ise sonuç değişkeni olarak yer almıştır. Öncelikle her aracı değişkenin modele tek başına dahil edildiği basit aracılık etkileri (model 4), sonrasında ise her üç aracı değişkenin bir arada modele dahil edildiği paralel çoklu aracılık etkileri (model 4) test edilmiştir.

İlk olarak her değişkenin aracılık etkisini incelemek üzere üç basit aracılık modeli test edilmiştir. Grupla özdeşleşme düzeyinin aracılık etkisinin test edildiği model analizinde, grupla özdeşleşme düzeyinin, çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisine aracılık ettiği belirlenmiştir (*b* = .10, *SE* = .03, *GA* [.045, .164]). Grup yeterliğinin aracılık etkisinin test edildiği model analizleri, grubun yeterliğine yönelik inancın grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkardığı etkiye aracılık ettiğine işaret etmiştir (*b* = .14, *SE* = .03, *GA* [.089, .202]). Katılımcı yeterliğine dair analizlerden elde edilen bulgulardan da benzer sonuçların elde edildiği, katılımcı yeterliği inancının grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkardığı etkiye aracılık ettiği görülmüştür (*b* = .12, *SE* = .03, *GA* [.057, .186]).

Şekil 15. Grup Etkileşiminin Grup Yeterliği, Katılımcı Yeterliği ve Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkileri

*Not.*Standardize edilmiş yol katsayıları gösterilmiştir *p < .05, ***p < .001. Parantez içi değerler, basit aracılık analizlerine ait standardize edilmiş beta katsayılarıdır.

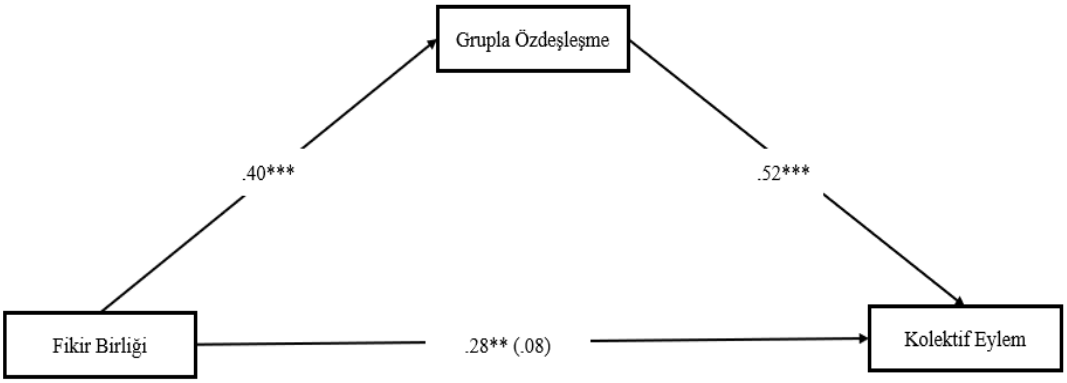
İkinci olarak grupla özdeşleşmenin, grup yeterliğinin ve katılımcı yeterliğinin aracı değişkenler olarak bir arada yer aldığı bir paralel çoklu aracılık modeli test edilmiştir. Model analizine ait sonuçlar, grup yeterliğinin aracılık etkisinin anlamlılığını yitirdiğini göstermiştir (*b* = .01, *SE* = .02, *GA* [-.031, .052]). Grup etkileşiminin kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkardığı etkiye grupla özdeşleşme düzeyinin (*b* = .05, *SE* = .02, *GA* [.020, .095]) ve katılımcı yeterliğinin (*b* = .08, *SE* = .03, *GA* [.034, .143]) anlamlı olarak aracılık ettiği belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle grup etkileşimi grupla özdeşleşme düzeyini güçlendirmiş ve katılımcı yeterliği inancını arttırmıştır. Ayrı ayrı bu iki etki aracılığıyla da kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak arttırmıştır. Grup etkileşimi kolektif eylem yönelimdeki varyansın %10`unu açıklamaktadır (doğrudan etki için *B*= .12, *SH* =.04, *t* = 2.30, *p* < .05; toplam etki için *B*= .32, *SH* =.05, *t* = 4.84, *p* < .001). Grafiksel gösterimi Şekil 15`te yer alan paralel çoklu aracılık modelinin anlamlı olduğu ($F_{(4,201)}$= 64,86, *p* <.001) ve kolektif eylem yönelimdeki varyansın %56`sını açıkladığı bulunmuştur.

3.7. Fikir Birliği Algısı, Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler

Çevrimiçi bağlamda gerçekleştirilen grup etkileşimlerine dair fikir birliği algısının grupla özdeşleşmenin öncülü olduğu ve grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağı hipotezini (H19a) test etmek amacıyla fikir birliğinin tahmin, grupla özdeşleşmenin aracı, kolektif eylemin sonuç değişkeni olduğu basit aracılık modeli test edilmiştir. Analizler Process Macro model 4, 5.000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı belirlenerek gerçekleştirilmiştir.

Model testinde doğrudan etkiler incelendiğinde, fikir birliğinin grupla özdeşleşme düzeyini anlamlı olarak yordadığı (*β*= .40, SH= .09, *t*= 4.27, *p* < .001) gözlenmektedir. Fikir birliğinin ve özdeşleşme düzeyinin analizlere bir arada dahil edildiğinde, fikir birliğinin kolektif eylem yönelimini yordamadığı (*β*= .08, SH= .07, *t*= .83, *p*= .41), ancak grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimini anlamlı bir şekilde yordadığı (*β*= .52, SH= .07, *t*= 5.65, *p* < .001) belirlenmiştir. Dolaylı etki incelendiğinde, fikir birliği algısının kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme aracılığıyla dolaylı olarak yordadığı (*b* = .16, SH = .05, *GA* [.073, .270]) belirlenmiştir (toplam etki için *β*= .28, *SH* =.07, *t* = 2.92, *p* < .01). Bir bütün olarak anlamlı ($F_{(2,96)}$= 21.63, p <.001) olan model

kolektif eylem yönelimdeki varyansın %31`ini açıklamaktadır. Bulgular test edilen hipotezi destekler niteliktedir.

Şekil 16. Fikir Birliği Algısının Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi

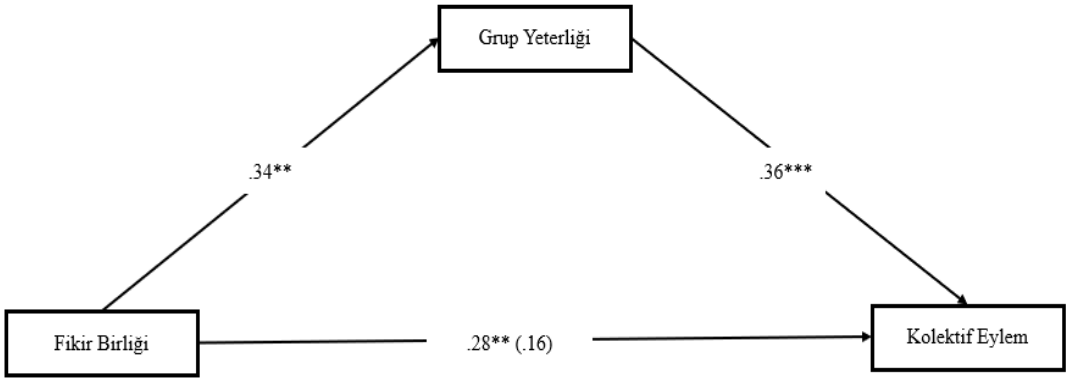
*Not.*Standardize edilmiş beta katsayıları gösterilmiştir $^{**}p < .01$, $^{***}p < .001$. Parantez içi değer, standardize edilmiş doğrudan etki katsayısıdır.

3.8. Fikir Birliği Algısı, Grup Yeterliği ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler

Çevrimiçi bağlamda gerçekleştirilen grup etkileşimlerinde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin algının grup yeterliğinin öncülü olduğu ve grup yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağına ilişkin hipotezi (H19b) test etmek amacıyla fikir birliğinin tahmin, grup yeterliğinin aracı ve kolektif eylemin sonuç değişkeni olduğu basit aracılık modeli test edilmiştir. Analizler Process Macro model 4, 5.000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı belirlenerek gerçekleştirilmiştir.

Model testinde doğrudan etkiler incelendiğinde, fikir birliğinin grup yeterliği inancını anlamlı olarak yordadığı (β= .34, SH= .11, t= 3.57, $p < .01$) görülmüştür. Fikir birliğinin ve grup yeterliğinin analizlere bir arada dahil edildiği durumda, fikir birliğinin kolektif eylem yönelimini yordamadığı (β= .16, SH= .07, t= 1.65, p= .10), ancak grup yeterliğinin kolektif eylem yönelimini anlamlı bir şekilde yordadığı (β= .36, SH= .06, t= 3.74, $p <$ .001) belirlenmiştir. Aracılık etkisine ilişkin bulgular, fikir birliğinin kolektif eylem

yönelimini grup yeterliği aracılığıyla dolaylı olarak yordadığını (*b* = .09, *SE* = .04, *GA* [.025, .176]) göstermiştir (toplam etki için *β*= .28, *SH* =.07, *t* = 2.92, *p* < .01). Bir bütün olarak anlamlı ($F_{(2,96)}$= 11.82, p <.001) olan model kolektif eylem yönelimdeki varyansın %20`sini açıklamaktadır. Basit aracılık modelinden elde edilen bulgular H19b`nin desteklendiğine işaret etmektedir.

Şekil 17. Fikir Birliği Algısının Grup Yeterliği Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi

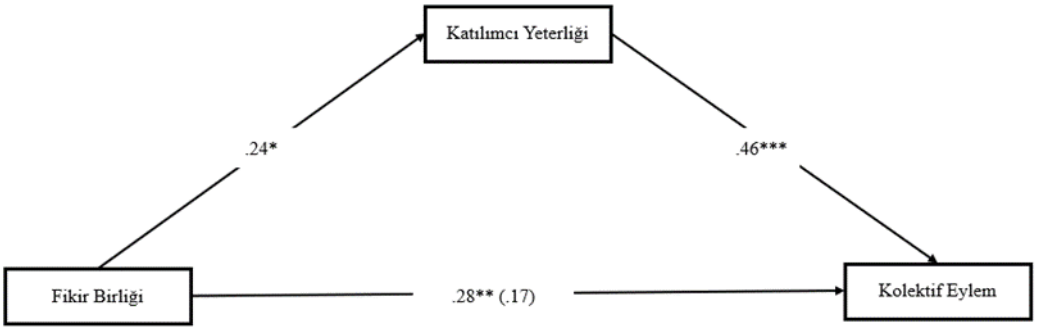
*Not.*Standardize edilmiş beta katsayıları gösterilmiştir ***p* < .01, ****p* < .001. Parantez içi değer, standardize edilmiş doğrudan etki katsayısıdır.

3.9. Fikir Birliği Algısı, Katılımcı Yeterliği ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler

Çevrimiçi bağlamda gerçekleştirilen grup etkileşimlerinde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına dair algının grup yeterliğinin öncülü olduğu ve katılımcı yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağına ilişkin hipotezi (H19c) test etmek amacıyla fikir birliğinin tahmin, katılımcı yeterliğinin aracı ve kolektif eylemin sonuç değişkeni olduğu basit aracılık modeli test edilmiştir. Analizler Process Macro model 4, 5.000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı belirlenerek gerçekleştirilmiştir.

Model testinde doğrudan etkiler incelendiğinde, fikir birliğinin katılımcı yeterliği inancını anlamlı olarak yordadığı (*β*= .24, SH= .14, *t*= 2.45, *p* < .05) görülmüştür. Fikir birliğinin ve katılımcı yeterliğinin analizlere bir arada dahil edildiği durumda, fikir birliğinin

kolektif eylem yönelimini yordamadığı (β= .17, SH= .07, t= 1.94, p= .06), ancak katılımcı yeterliğinin kolektif eylem yönelimini anlamlı bir şekilde yordadığı (β= .46, SH= .05, t= 5.14, p < .001) belirlenmiştir. Aracılık etkisine ilişkin bulgular, fikir birliğinin kolektif eylem yönelimini katılımcı yeterliği aracılığıyla dolaylı olarak yordadığını (b = .08, SE = .04, GA [.008, .171]) göstermiştir (toplam etki için β= .28, SH =.07, t = 2.92, p < .01). Bir bütün olarak anlamlı ($F_{(2,96)}$= 18.59, p <.001) olan model kolektif eylem yönelimdeki varyansın %28`ini açıklamaktadır. Basit aracılık modelinden elde edilen bulgular H19c`nin desteklendiğini göstermiştir.

Şekil 18. Fikir Birliği Algısının Katılımcı Yeterliği Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi

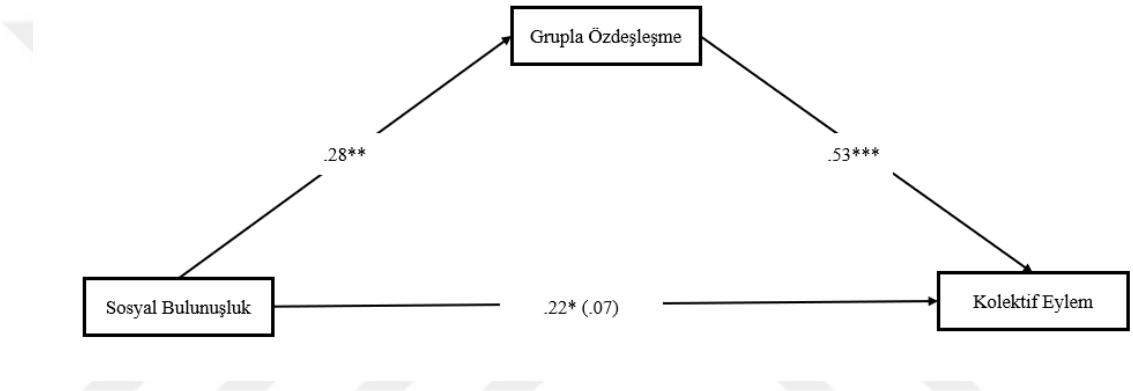
*Not.*Standardize edilmiş beta katsayıları gösterilmiştir. *p < .05, **p < .01, ***p < .001. Parantez içi değer, standardize edilmiş doğrudan etki katsayısıdır.

3.10. Sosyal Bulunuşluk, Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Analizler

Sosyal bulunuşluk ile grupla özdeşleşme ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkileri belirlemek ve sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordayacağı hipotezini (H20) test etmek amacıyla sosyal bulunuşluğun tahmin, grupla özdeşleşme düzeyinin aracı, kolektif eylemin sonuç değişkeni olduğu basit aracılık modeli test edilmiştir. Analizler Process Macro model 4, 5.000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı belirlenerek gerçekleştirilmiştir.

Doğrudan etkileri incelediğimizde, sosyal bulunuşluğun grupla özdeşleşme düzeyini anlamlı olarak yordadığı (β= .28, t= 2.82, p < .01) görülmektedir. Sosyal bulunuşluğun

ve özdeşleşme düzeyinin analizlere bir arada dahil edildiği durumda, grupla özdeşleşme düzeyinin kolektif eylem yönelimini anlamlı bir şekilde yordadığı (β= .53, t= 6.05, p < .001), ancak sosyal bulunuşluğun yordamadığı (β= .07, t= .79, p = .43) belirlenmiştir. Dolaylı etki analizi, sosyal bulunuşluğun kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme aracılığıyla (b = .17, SE = .08, GA [.038, .338]) dolaylı olarak yordadığını göstermiştir (toplam etki için (β = .22, SH =.11, t= 2.18, p < .05). Bir bütün olarak anlamlı ($F_{(2,96)}$= 21.58, p <.001) olan model kolektif eylem yönelimdeki varyansın %31`ini açıklamaktadır. Bulgular hipotezin desteklendiğine işaret etmektedir.

Şekil 19. Sosyal Bulunuşluğun Düşünce Temelli Grupla Özdeşleşme Aracılığıyla Kolektif Eylem Yönelimi Üzerindeki Dolaylı Etkisi

*Not.*Standardize edilmiş beta katsayıları gösterilmiştir *p < .05, **p < .01, ***p < .001. Parantez içi değer, standardize edilmiş doğrudan etki katsayısıdır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden herhangi bir kadın örgütüne ya da hareketine üye olmayan, bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı olma düşüncesinde ortaklaşan kadınların eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelimine etki eden sosyal psikolojik faktörler incelenmiştir. Bu kapsamda yürütülen mevcut çalışmanın iki temel amacı vardır. Bu amaçlardan ilki, kolektif eylem yöneliminin temel öncülleri (düşünce temelli grupla özdeşleşme, grup temelli öfke, grup yeterliği, katılımcı yeterliği ve ahlaki motivasyon) arasındaki ilişki örüntüsünü, kadınların cinsiyet eşitliğine ilişkin kolektif eylemlere yönelimi bağlamında incelemek ve düşünce temelli grup kimliğinin bu örüntüde nereye yerleştiği açısından farklı savları olan modelleri bu bağlamda test ederek eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimini daha iyi açıklayan modeli belirlemektir. Çalışmanın ikinci temel amacı ise toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı kadınların bu eşitliği sağlamaya katkıda bulunacağını düşündükleri eylem planlarını geliştirmek üzere çevrimiçi ortamda bir araya gelerek etkileşimde bulunmasının eşitlik destekleyicisi kimliğiyle özdeşleşme ve eşitlik temelli kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerini test etmek ve böylelikle grup içi etkileşimlerin kimlik oluşum süreçleriyle ilişkisini ortaya koymaktır. Bunun yanı sıra grup içi etkileşim deneyiminin kolektif eylem yöneliminin temel öncülleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi çalışmanın bir başka amacıdır. Ayrıca grup etkileşimlerinde fikir birliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin değerlendirmelerin ve çevrimiçi bağlamda deneyimlenen sosyal bulunuşluğun bu etkilerin ortaya çıkmasında belirleyici olup olmadığının incelenmesi çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliği yanlısı kadınlar bir video konferans uygulaması aracılığıyla küçük gruplar halinde birer hafta arayla üç kez bir araya getirilmiş ve eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunacağına inandıkları eylem stratejileri üzerinde grup tartışmaları yürüterek bir eylem planı oluşturmuşları istenmiştir. Etkileşimlerin (5-8 hafta öncesinde, grup etkileşimlerinin son oturumunun bitiminde ve etkileşim oturumlarının bitmesinden yaklaşık 8 hafta sonra olmak üzere üç kez ölçüm alınmıştır. İlk ölçümlerde elde edilen verilerle model testleri gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise her üç ölçümü tamamlayan katılımcılardan elde edilen

veriler kullanılarak çevrimiçi bağlamda gerçekleştirilen grup içi etkileşimlerin etkileri test edilmiştir.

4.1. Model Testlerine İlişkin Bulguların Tartışması

Mevcut çalışma kapsamında eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimine etki eden sosyal psikolojik faktörler arasındaki ilişki örüntüsüne dair KESKM`nin ve KEKSKM`nin genişletilmiş versiyonları (bk. Şekil 5-6) test edilmiştir. Bu modeller spesifik olarak eşitliği destekleme düşüncesi temelli grupla özdeşleşmenin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yöneliminde nasıl bir işlevi olduğunu ortaya koymak, ahlaki motivasyonların özdeşleşme, öfke ve yeterlik aracılığıyla kolektif eylem yönelimi üzerinde güdüleyici bir işleve sahip olup olmadığını test etmek ve katılımcı yeterliği inancının grup yeterliği inancına kıyasla daha güçlü ve kapsayıcı bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemek üzere test edilmiştir. Bu nedenle model testleri sonucunda elde edilen bulgular bu üç spesifik amaç çerçevesinde tartışılmıştır.

Model testlerinde yanıtı aranan ilk soru, kolektif eylemin öncülleri arasındaki ilişki örüntüsünde eşitliği destekleme düşüncesi temelli grupla özdeşleşmenin nasıl bir işleve sahip olduğuna ilişkindir. Genişletilmiş modellere ait analizlere baktığımızda her iki modelle ilgili test edilen hipotezlerin genel olarak desteklendiği görülmüştür. Bulgular, KESKM`inde (van Zomeren ve diğ., 2008) önerildiği gibi eşitliği destekleme düşüncesi temelli grupla özdeşleştikçe kadınların eşitsizliğe yönelik öfkelerinin arttığını ve değişimin gerçekleşmesinde grubun çabasının yeterli olduğuna ve bireysel katkılarının bu çabada anlamlı bir fark yaratacağına duydukları inancın güçlendiğini göstermiştir. Düşünce temelli grupla özdeşleşmenin kolektif eylem yönelimini hem doğrudan hem de bu etkiler aracılığıyla dolaylı olarak yordadığı bulunmuştur. Dolayısıyla bu sonuçlar düşünce temelli grupla özdeşleşmenin, kolektif eylemin öncülleri olduğu bilinen grup temelli deneyimlerin ortaya çıkmasında etkili olduğuna ilişkin savı (bk., van Zomeren ve diğ., 2008) desteklemiştir. Bununla birlikte bulgular, kolektif eylemin öncülleri arasında tam tersi yönde bir ilişki örüntüsünün önerildiği KEKSKM`nin (Thomas ve diğ., 2009) de desteklendiğini göstermiştir; şöyle ki eşitsizliğe ilişkin öfke, grup yeterliği inancı ve katılımcı yeterliği inancı düşünce temelli grupla özdeşleşme düzeyini yordamıştır. Ayrıca grup temelli öfkenin ve yeterlik inancının kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme aracılığıyla dolaylı olarak yordadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla grup temelli duygu ve inançların bağlamsal olarak anlamlı sosyal kimliklerin oluşumuna dayanak oluşturduğu

ve bu kimliklerin grup temelli deneyimler ile kolektif eylem yönelimi arasında bir köprü işlevi gördüğüne ilişkin sav (Thomas ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2012) desteklenmiştir. Her iki modelde önerilen ilişki örüntülerinin desteklendiğine işaret eden bu sonuçlar, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında düşünce temelli grupla özdeşleşmenin grup temelli duygu ve inançların hem kaynağı hem sonucu olabileceğine işaret etmektedir. Düşünce temelli grup kimliği ile grup temelli deneyimler arasında çift yönlü bir ilişki olduğuna işaret eden bu sonuçlara karşın modeller arasında kıyaslama yapılırken belirleyici bir değer olarak kabul edilen AIC uyum indeksinin genişletilmiş KESKM lehine olacak biçimde daha düşük bir değer aldığı ve genişletilmiş KESKM`nin eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimini daha iyi açıkladığı belirlenmiştir.

Gruplar arası bağlamın bir sonucu olarak ortaya çıkan grup temelli duyguların ve grubun değişimi sağlayacak yeterlikte olduğu inancının grup kimliğinin oluşumuna dayanak oluşturduğu görüşünü savunan araştırmacılar (Thomas ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2012) bu duygu ve inançların kimliğin bir parçası haline geldiğini belirtir. Bunun bir sonucu olarak kolektif eylemin kapsüllenmiş sosyal kimlik modelinde grup temelli öfke ve yeterlik inancı ile kolektif eylem arasındaki doğrudan ilişkilerin ya tamamen anlamsız hale geleceği ya da zayıflayacağı ileri sürülür. Önceki çalışmalarda bu iddiayı destekler nitelikte, grupla özdeşleşme düzeyinin grup temelli öfke ile kolektif eylem ve grup yeterli inancı ile kolektif eylem arasındaki ilişkilere tamamen aracılık ettiği modeli destekleyen bulgular elde edilmiştir (Pozzi ve diğ., 2022; Thomas ve diğ., 2015; Thomas ve diğ., 2016; Uysal ve Akfırat, 2022). Oysaki mevcut çalışmada grup temelli öfke ile kolektif eylem, grup yeterliği ile kolektif eylem ve katılımcı yeterli ile kolektif eylem arasındaki doğrudan ilişkilerin yordayıcılık gücünün test edilen her iki genişletilmiş modelde anlamlı ve eşit düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, eşitlik destekleyicisi kimliğiyle özdeşleşmenin eşitsizlik karşısında ortaya çıkan grup temelli öfkeye ve değişimin sağlanabileceğine dair yeterlik inancına dayanak oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Genişletilmiş KESKM`nin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimini daha iyi açıkladığını gösteren bulgular, KESKM`nin öznel anlam atfedilen sosyal kimliklerle ilgili olduğuna ve bu kimliklerle ilişkili kolektif eylem yönelimini (Bamberg ve diğ., 2015; Chayinska ve diğ., 2019; Thomas ve diğ., 2016) ve dezavantajlı konumda bulunan gruplar adına sergilenen kolektif eylemlere katılımı (Pozzi ve diğ., 2022) daha iyi açıkladığına

yönelik görüşlerle de tutarlılık göstermektedir. Kadınlar için eşitlik destekleyicisi kimliği, sosyal kategori temelli cinsiyet kimliğinin bir sonucu olarak toplumsal hiyerarşide yaşadıkları dezavantajla ilişkilidir. Bu nedenle bu kimliğe atfedilen öznel anlamların belirgin olması ve bu grupla özdeşleşmenin grup temelli öznel deneyimlere kaynak oluşturarak onları güçlendirmesi mantıklı görünmektedir.

Model testlerinde yanıtı aranan bir diğer soru ahlaki motivasyonlarla ilişkilidir. Her iki modelde eşitliğe dair ahlaki motivasyonların eşitliği destekleme düşüncesi temelli grupla özdeşleşme düzeyi aracılığıyla kolektif eylemi yordamıştır. Ahlaki motivasyonlara dair test edilen hipotezleri (H1a ve H7a) destekleyen bu bulgu şu şekilde açıklanabilir: Ahlaki inançlar belirli ilke ve prensiplerle ilişkilidir ve bireyi bu ilkelere bağlı olmaya yönlendirir. Dolayısıyla bu ilke ve prensiplerin gerçekleştirilmesiyle ilintili bir grup kimliği söz konusu olduğunda kişilerin bu grup kimliğine bağlılığının güçlenmesi beklenir. Kendini sınıflandırma kuramında (Turner, 1999) bu durum normatif uyum olarak tanımlanmıştır; grup kimliğinin içeriği ile ahlaki inançlar arasındaki uyuma karşılık gelmektedir. Şöyle ki sosyal eşitsizliğe yönelik ahlaki inanç ve motivasyonlar ile bu eşitsizliği ortadan kaldırmayı hedefleyen sosyal kimlik arasında güçlü bir normatif uyum olduğu savunulur (van Zomeren ve diğ., 2012). Dolayısıyla cinsiyet eşitliğine yönelik ahlaki motivasyonların, eşitlik yanlısı olma düşüncesiyle ilişkili grup kimliğine bağlılığı güçlendirmesi, grupla özdeşleşme düzeyini yordaması, bu normatif uyumun bir çıktısı olarak değerlendirilebilir. Ahlaki motivasyonlar ile grup kimliği arasındaki bu ilişki, bireysel olarak değerlendirilen ahlaki motivasyonların hangi yolla kolektif sonuçlar ürettiğine de açıklık getirmektedir.

Bulgular ahlaki motivasyonların kolektif eylem yönelimini yalnızca grup kimliği aracılığıyla değil, aynı zamanda grup temelli öfke ve yeterlik inancı aracılığıyla da yordadığını göstermiştir. Ahlaki inançları koruma motivasyonu, kişilerin ahlaki inançlarını korumak adına harekete geçmeye hazır olmaları gerektiği inancını barındırır. Bu inanç grubun hedeflenen değişimi gerçekleştirebileceği, diğer bir ifadeyle ahlaki inançların korunmasını sağlayabileceği, yeterlikte olduğu inancını arttıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu inançların ihlal edilmesi durumunda ortaya çıkan öfke duygusunun kişileri bu inançları korumaya yönelik harekete geçirdiği bilinmektedir (van Zomeren ve diğ., 2012; van Zomeren, 2013). Öngörülerle tutarlı bu sonuçların yanı sıra modifikasyon önerilerinde ahlaki motivasyonlardan kolektif eyleme giden bir yol

eklemenin model uyumunu iyileştireceği görülmüş ve bu modifikasyon uygulanmıştı. Model uyumunu iyileştiren bu düzeltme ile birlikte her iki modelde ahlaki motivasyonların kolektif eylemi doğrudan yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucu şöyle açıklamak mümkündür: Ahlaki motivasyonlar, güçlü ve kesin tutumları içermektedir. Ahlaki olan bu tutumların ihlali kabul edilebilir olarak değerlendirilmediği gibi kişileri bu tutumları korumaya motive etmektedir. Ahlaki motivasyonların ahlaki olarak doğru görülen ve korunmak istenen inançlar için harekete geçme yükümlülüğü içerdiği düşünüldüğünde bu motivasyonların kolektif eylem yönelimini doğrudan yordaması mantıklı görünmektedir. Ayrıca bu bulgu ahlaki motivasyonların çevre yanlısı gösterilere katılımı (Carmona -Moya ve diğ., 2021; Fernandes- Jesus ve diğ., 2020) doğrudan yordadığını gösteren bulgularla tutarlılık göstermektedir. Ahlaki motivasyonların kolektif eylem yönelimi grup düzeyli faktörlerden bağımsız olarak doğrudan yordadığı sonucuna ulaşılan meta analiz çalışması mevcut bulguları desteklemektedir (Agostini ve Van Zomeren, 2021).

Ahlaki motivasyonlara dair bu sonuçlar, ahlaki motivasyonların kadınların eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelmesinde belirgin bir rol oynadığını göstermiştir. Ahlaki motivasyonların grupla özdeşleşme, öfke ve yeterlikten bağımsız bir şekilde kolektif eylem yönelimini doğrudan yordaması, ahlaki motivasyonların, bir kez oluştuktan sonra grup süreçlerinden bağımsız motivasyonel bir faktöre dönüştüğüne yönelik iddiaları (Skitka ve diğ., 2008) doğrulamakla birlikte, kişilere harekete geçirmede grup kimliği kadar merkezi bir rol oynadığını göstermiştir.

Eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylemlere yöneliminde katılımcı yeterliği inancının katkısı incelemek ve bu yönelimde katılımcı yeterliği inancının grup yeterliği inancına kıyasla daha güçlü ve kapsayıcı bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla genişletilmiş modeller ilk olarak yalnızca grup yeterliğinin dahil edilmiş olduğu bir biçimde, sonrasında ise katılımcı yeterliğinin dahil edildiği bir biçimde test edilmişti. Bu iki aşamalı model testinden elde edilen sonuçlar şunu göstermiştir: Grup yeterliği ilk aşamada kolektif eylem yönelimini anlamlı bir şekilde yordamıştır. İkinci aşamada, katılımcı yeterliğinin modele dahil edilmesiyle birlikte ise grup yeterliği ile kolektif eylem arasındaki bu doğrudan ilişkinin anlamlılığını yitirdiği, öngörülerle tutarlı olarak katılımcı yeterliğinin kolektif eylemi anlamlı bir biçimde yordadığı gözlenmiştir. Her iki modelden benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca katılımcı yeterliğinin test edilen

modellere dahil edilmesiyle birlikte kolektif eylem yöneliminde açıklanan varyansın % 4`lük bir artış olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar katılımcı yeterliğinin kolektif eylemin güçlü bir öncülü olduğunu (Adra ve diğ., 2020; Mazzoni ve diğ., 2015) grubun hedeflenen değişimi gerçekleştirebilecek yeterlikte olduğu inancına kıyasla, kişinin bireysel katkısının bu çabada anlamlı bir fark oluşturacağına yönelik inancının kolektif eyleme yönelmede daha güçlü bir faktör olduğunu (Bamberg ve diğ., 2015; van Zomeren ve diğ., 2013) gösteren bulgularla tutarlılık göstermektedir. Özetle eşitlik yanlısı kadınların, eşitliğin sağlanmasına yönelik kolektif mücadelenin başarıya ulaşmasında bireysel katkılarının anlamlı bir fark yaratacağına inanmalarının onları eşitlik temelli kolektif eylemlere daha fazla yönlendirdiğini söylemek mümkündür.

Model testleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, öngörüldüğü gibi ahlaki motivasyonların, düşünce temelli grupla özdeşleşmenin, yeterlik inancının ve eşitsizlik karşısında hissedilen öfke duygusunun eşitlik yanlısı kadınların kolektif eylem yönelimlerinin öncülleri olduğu belirlenmiştir. Bu faktörler arasında düşünce temelli grup kimliğinin öfke ve yeterliğin kaynağı olarak konumlandırıldığı genişletilmiş KESKM`nin kadınların eşitlik temelli kolektif eylem yönelimlerini genişletilmiş KEKSKM`ne kıyasla daha iyi açıkladığı bulunmuştur. Eşitlik düşüncesi temelli grup kimliğinin kolektif eylemin diğer öncülleri üzerinde güdüleyici bir etkiye sahip olduğunu belirlemiş olmak bu kimlikle kurulan özdeşimin hem doğrudan hem de kolektif eylemin diğer öncülleri aracılığıyla dolaylı olarak etkilediği göstermiş ve dolayısıyla kadınların eşitlik temelli kolektif eyleme yönelmesinde düşünce temelli grup kimliğiyle kurulan özdeşimi güçlendirmenin önemine işaret etmiştir. Ayrıca ahlaki motivasyonların kadınları kolektif eyleme yönlendiren motivasyonel bir güç işlevi gördüğü ve kolektif eylem yöneliminde düşünce temelli grup kimliği kadar önemli ve merkezi bir işleve sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte katılımcı yeterliğine dair inancın grup yeterliği inancına kıyasla daha güçlü bir etkiye sahip olduğu sonucu çıkarılmıştır.

4.2. Çevrimiçi Bağlamda Gerçekleşen Grup İçi Etkileşimlere İlişkin Bulguların Tartışması

Küçük gruplarda gerçekleşen grup içi etkileşimlerin duygu, düşünce ve davranışlar üzerinde önemli etkileri olabileceği görüşü Lewin`in (1947) çalışmalarına dayanmaktadır. O zamandan günümüze değin bu etkileşimlerle ortaya çıkan tutum ve davranış değişikliğine odaklanıldığı görülmektedir. Son yıllarda yürütülen çalışmalarda

ise bu değişikliklere sebep olan mekanizmalara odaklanılarak bu etkilerin kimlik oluşum süreçleriyle ilgili olduğu iddia edilmiştir (Postmes, Haslam ve diğ., 2005; Smith, Thomas ve diğ. 2015). Mevcut çalışma kapsamında grup içi etkileşimlerin yol açtığı etkilerle ilgili test edilen ilk hipotez, grup içi etkileşimlerin düşünce temelli grup kimliğiyle özdeşleşme düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açacağı hipotezi idi (H14a). Elde edilen bulgular bu hipotezin desteklendiğini; kadınların çevrimiçi bağlamda küçük gruplar halinde bir araya gelip eşitliği sağlayabileceğine inandıkları stratejiler üzerine grup tartışması yürüterek ortak bir eylem planı oluşturdukları etkileşim toplantılarına katılmalarının ardından toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi kimliğiyle özdeşleşme düzeylerinde artış olduğunu göstermiştir. Kontrol grubunda yer alan kadınların özdeşleşme düzeyinde ise önce-sonra ölçümleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, yüz yüze bağlamda gerçekleşen grup içi etkileşimlerin düşünce temelli grup kimliğiyle kurulan özdeşimin güçlenmesine yol açtığını gösteren bulgularla (McGarty ve diğ., 2009; Thomas ve diğ., 2016) tutarlıdır. Bu bulguyu, grup içi etkileşimi sosyal kimliğin oluşmasını sağlayan yollardan biri olarak tanımlayan interaktif kimlik oluşumu modeliyle (Postmes, Haslam ve diğ., 2005; Postmes, Spears ve diğ., 2005; Postmes ve diğ., 2006) açıklamak mümkündür. Bu modele göre kimlik oluşumunu sağlayan iki yol vardır ve sosyal bağlamın içerisinde bu yolların birbirinden bağımsız bir şekilde işlemesi pek mümkün değildir. Düşünce temelli grup etkileşimi yönteminde her iki yolun kimlik dinamiğine etki ettiği, sadece etkileşimlerin değil, kişilerin kendini belirli bir grubun üyesi olarak sınıflandırıyor olmasının da kimlikle kurulan özdeşimi güçlendirdiği savunulmuştur (bk. Thomas ve McGarty, 2009). Mevcut çalışmada kullanılan yöntemde hem tümevarım hem tümdengelim yolları aracılığıyla bu etkinin ortaya çıktığı söylenebilir. Şöyle ki çalışmaya katılan katılımcılar kendilerini eşitlik destekleyicisi olarak tanımlayan kişilerden oluşmaktadır (tümdengelim yolu). Grup etkileşimlerinde bireysel düşüncelerin tartışılması ve tartışmaların fikir birliğiyle sonuçlanmasıyla birlikte bu düşüncelerin grubun ortak çıktısının bir parçası haline gelmesi, cinsiyet eşitliğine ve nasıl harekete geçileceğine dair kişisel fikirlerin, kişisel olmaktan çıkarak sosyal benliğin bir parçasına dönüşmesini sağlamıştır (tümevarım yolu). Grupla kurulan özdeşimin bu iki yol aracılığıyla güçlendiği söylenebilir. Ortaya çıkan etkinin etkileşimlerden iki ay sonra alınan ölçümlerde anlamlılığını koruyor olması (H14b), sonucun yalnızca kişilerin

kendilerini belirli bir kimlikle tanımlamalarıyla -tümdengelim yoluyla- ilgili olmadığına, tümevarım yolunun etkili olduğuna dair bir kanıt niteliğinde değerlendirilebilir.

Grup etkileşimlerinin etkilerine dair test edilen diğer hipotezler grup yeterliği ve katılımcı yeterliği ile ilişkilidir. Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin grup yeterliği (H15a) ve katılımcı yeterliği (H16a) üzerinde olumlu yönde farklılıklara yol açacağı öngörülmüştür. Analizler sonucunda etkileşim koşulundaki katılımcıların grup yeterliğinden ve katılımcı yeterliğinden aldıkları puanların grup etkileşimleri öncesine kıyasla daha yüksek olduğu, kontrol grubunda ise ölçümler arası farklılığın ortaya çıkmadığı bulunmuştur. Hipotezleri destekleyen bu sonuç, ortak düşünceye sahip kişilerin bir araya gelerek neler yapılabileceği üzerine yürüttükleri grup tartışmalarının grup yeterliği inancını arttırdığını gösteren çalışma bulgularıyla (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016) tutarlıdır. Etkileşimlerin yeterlik inancını güçlendirmesinde belirleyici olan etkenlerden birinin sosyal destek algısı olduğu söylenebilir. Grup etkileşimlerinde grup üyeleri "neler yapabiliriz?" üzerine tartışmalar yürütür. Bu tartışmaların grubun diğer üyelerinin de eyleme geçmeye istekli olduğuna yönelik sosyal destek algısını güçlendirecek bir faktördür. Klandermans`a (1997) göre bireyin grubun mevcut durumuna ilişkin kişisel düşünce ve değerlendirmelerinin grubun diğer üyeleri tarafından paylaşıldığını bilmesi, sosyal destek algısını arttıran bir etkendir. Grup temelli bu destek algısının, grubun mevcut durumu değiştirebilecek yeterlikte olduğuna yönelik inancı güçlendiren ve grup üyelerini harekete geçmeleri konusunda güdüleyen bir kaynak işlevi gördüğünü savunmuştur. Sosyal destek algısının grup yeterliği ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerini inceleyen van Zomeren ve diğerleri (2004) ise grup üyelerinin ortak bir amaç için eyleme geçmeye istekli olduğu bilgisinin araçsal bir destek algısı sağladığını ve grup yeterliği inancını arttıran etkenlerden birinin bu destek algısı olduğunu savunmuşlardır. Bu öngörülerini test etmek üzere üniversite öğrencileriyle yürüttükleri araştırmada okul ücretlerinin artması konusunda hazırlanan tasarıya karşı diğer öğrencilerin (iç gurubun diğer üyelerinin) harekete geçmeye istekli olduklarına ilişkin destek algısı manipüle edilerek katılımcıların bir kısmına öğrencilerin %40`ının, diğer kısmına ise %80`ninin eyleme geçmeye istekli olduğu bilgisi verilmiştir. Eylem desteğinin yüksek olduğu koşulda hem grup yeterliği inancının hem kolektif eylem yöneliminin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (çalışma 3). Grubun diğer üyelerinin tasarıya karşı kolektif eyleme katılmaya istekli olduğuna dair destek algısı arttıkça, grup

yeterliği inancının arttığı elde edilen bir diğer sonuçtur (çalışma 1 ve 2). Bu sonuçlar, grup üyelerinin hedeflenen değişim için harekete geçmeye istekli olduğuna yönelik algının grubun yeterliğine dair inanç üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Grup üyelerinin hedeflenen değişim için neler yapılacağı konusunda fikir ürettiği ve harekete geçmeye dair istekli olduğu bir ortamda gerçekleşen etkileşimlerin destek algısını arttırdığı ve bu yolla grubun daha yeterli olduğuna yönelik inancı güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca değişimi gerçekleştireceğine inanılan eylem planlarının oluşturulmasında kişinin doğrudan bir katkı sunuyor olması, grubun kolektif çabasında bireysel katkısının anlamlı bir fark yaratacağına yönelik inancını güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilebilir. Alberici ve Milesi (2013) benzer düşüncelere sahip kişilerle yürütülen tartışmaların, diğer insanların da kendileriyle aynı düşünceye sahip olduğu ve düşünceyi desteklediği güvenli ve cesaretlendirici bir bağlam sağladığını belirtmiştir. Yürüttükleri çalışmada metin tabanlı çevrimiçi etkileşimlerin grup yeterliği inancını arttırdığına yönelik bulgular elde etmişlerdir. Bu bağlam aynı zamanda kişinin bireysel katkısının etkili olacağı inancını, katılımcı yeterliğini, güçlendirebilecek niteliktedir. Rabinovich ve diğerleri (2022) ise iş birliği gerektiren bağlamlarda benzer düşünen kişilerle yürütülen grup tartışmalarının yeterlik inancı üzerindeki etkisini ortak bilişin oluşmasıyla açıklamıştır. Buna göre, bu bağlamlarda gerçekleşen etkileşimler mevcut problemin benzer şekilde anlaşıldığı hissinin (ortak biliş) ve grubun üyeleriyle iş birliği içinde hareket edilebileceği inancının gelişmesine yol açmaktadır. Böylelikle kişilerin üyesi oldukları grubun problemle baş edebilecek yeterlikte olduğuna dair inançları artmaktadır.

Grup etkileşimlerine dair yanıtı aranan sorulardan biri (S2), öfke duygusunun bu etkileşimlerden etkilenip etkilenmeyeceğidir. Bulgular, çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin öfke duygusu üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını göstermiştir. Bu bulgu düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin yüz yüz bağlamda test edildiği çalışmalarla paralellik göstermektedir. Thomas ve McGarty (2009) tarafından Yaşam için Su hareketi kapsamında yürütülen etkileşimler sonrasında katılımcıların mevcut duruma ilişkin öfkelerinde bir fark olmadığı bulunmuştur. Ayrıca benzer bir bulgu Thomas ve diğerleri (2016) tarafından da elde edilmiştir.

Etkileşimlerin grup temelli öfke üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamasının birkaç olası sebebinden söz edilebilir. Bunlardan bir tanesi şudur ki, interaktif grup etkileşiminin

gerçekleştiği oturumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanacağı üzerine bir tartışma yürütmüş ve eylem planları geliştirmiş olmak katılımcıların eyleme geçtiklerini hissetmelerine sebep olmuş olabilir. Öfke duyulan bir durum için eyleme geçmiş olma algısının, ilgili duruma karşı hissedilen duyguyu yatıştırma işlevi gördüğü söylenebilir. Bu yatıştırma işlevini Lazarus`un (1991, 2001) Değerlendirme Teorisi ile temellendirmek mümkündür. Lazarus`un teorisine göre değerlendirmeler, duygu ve eylemler insanların içinde bulundukları durumla baş etmelerini sağlayan araçlardır. İnsanlar mevcut durumlarıyla baş etmek için iki farklı yol kullanabilir, problem odaklı baş etme yolunu ya da duygu odaklı baş etme yolunu seçebilirler. Problem odaklı baş etmede kişi, eylemde bulunacağı konuyla ilgili bilgi edinir ve mevcut durumu değiştirmek amacıyla harekete geçer. Duygu odaklı baş etmede ise kişi, mevcut durumla ilgili duygularını düzenleyebilmek amacıyla eyleme geçer. Dolayısıyla bu perspektiften bakıldığında gruplar arası bağlamda kolektif eylemlerin dezavantajlı duruma karşı ortaya çıkan grup temelli öfke duygusunu düzenleme işlevi gördüğü söylenebilir. Çevrimiçi oturumlarda katılımcıların eyleme geçmiş olduklarını algılamaları, bu düzenlemenin gerçekleşmiş olması, etkileşimlerin öfke duygusunun neden arttırmadığına açıklık getirebilir.

Bu farklılığın ortaya çıkmamasının bir diğer nedeni de duyguların ifade edilmesiyle ilgili olabilir. Şöyle ki grup etkileşimi insanların öfkelerini sözel olarak ifade etme şansı buldukları bir ortam sağlamaktadır. Öfkenin ifade edilmesi, bu duygunun etkisinin dağılmasına ve zayıflamasına (bk. Stürmer ve Simon, 2009) sebep olabilmektedir. Bu bağlamda grup etkileşimlerinin öfke ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi zayıflatması kimi zaman tamamen ortadan kaldırması mümkündür. Çevrimiçi bağlamda metin tabanlı etkileşimlerin incelendiği çalışmalarda bu açıklamayı destekleyen bulgulara rastlanmıştır. Alberici ve Milesi`nin (2013) İtalya`da çevrimiçi ortamda gelişen ve resmi seçimlere katılan ilk hareket olarak nitelendirilen Beş Yıldız Hareketi aktivistleri ile yürüttükleri çalışmada çevrimiçi politik tartışmalara katılma sıklığı seyrek olan katılımcılar için grup temelli öfkenin kolektif eylem yönelimini yordadığı, grup yeterliği ve politikleşmiş kimlik ile kolektif eylem arasındaki ilişkinin ise tartışmalara katılma sıklığı yüksek olan katılımcılar için kolektif eylem yönelimini yordadığı belirlenmiştir (çalışma 1). Farklı bir sosyal hareket bağlamında- Mor İnsanlar Hareketi- yürütülen ikinci çalışmanın bulguları birinci çalışmada elde edilen bulguları desteklemiştir. Şöyle ki Facebook üzerinden gerçekleştirilen tartışmalara katılım sıklığı seyrek olan aktivistleri ve

sık katılan aktivistleri kolektif eyleme motive eden unsurların farklılaştığı bulunmuştur. Çevrimiçi tartışma gruplarına sıklıkla katıldığını belirten katılımcıları motive eden unsur grubun amacına ulaşmasında başarılı olacağı inancı iken bu tartışmalara seyrek olarak katıldığını belirten katılımcıları motive eden unsur grup temeli öfke duygusudur. Bu açıklama ve bulgular etkileşimlerin öfke duygusunu neden tetiklemediğine açıklık getiriyor gibi görünmektedir. İleride yürütülecek çalışmalarda öfke duygusunu aktive etmeye yönelik manipülasyonların incelenmesinin bu açıklamaların somutlaştırılmasına aracılık edebileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında yanıtı aranan sorulardan bir diğeri (S3) grup etkileşimlerinin ahlaki motivasyonlar üzerinde anlamlı bir etki ortaya çıkarıp çıkarmayacağıdır. Düşünce temelli grup etkileşiminin test edildiği çalışmalarda, etkileşimlerin ahlaki motivasyonlar üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin ahlaki bir yönü olması sebebiyle bu etkinin test edilmesine karar verilmiştir. Analizler, çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup etkileşimlerinin ahlaki motivasyonlar üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermiştir.

Ahlaki inançlar, grup normlarıyla benzer şekilde gelişirler. Bunlar neyin uygun olduğunu ve dolayısıyla neyin doğru ya da yanlış olduğunu belirleyen ortak sosyal tutumlar, normlar ya da değerlerdir. Bu tutumlar ahlaki inançlara dönüşme sürecinden geçtikten sonra grup sınırlarını aşarak yanlış ve doğruyu belirleyen genel ilkelere dönüşürler (Skitka ve diğ., 2005; Skitka ve diğ.,2008). Bunun anlamı, ahlaki inançların ve bu inançlara uygun hareket etme motivasyonun belirli bir grup ya da otoriteye bağlı olarak değişiklik göstermeyeceğidir. Her toplumun, her grubun ve her bireyin uyması ya da uygulaması gereken evrensel ahlaki prensipler olarak değerlendirilirler. Belirli bir gruba özgü olmadıkları için grup kimliğinin belirginleştirildiği ya da özdeşimi güçlendirecek yöntemlerin ahlaki kanı ve yükümlülüklere etki etmemesi mümkündür. Ahlaki motivasyonlar, ahlaki ihlal hissedildiğinde kişiyi ahlaki değerlerini korumaya yönelten ve bu yönüyle harekete geçiren özelliktedir. Oysaki mevcut çalışmada grup içi etkileşimlerde bu ihlalleri belirginleştirecek herhangi bir içerik ve yöntem kullanılmamıştır. Etkileşimler değişim sağlayacak eylemlerin geliştirilmesine odaklı olarak yürütülmüştür. Ahlaki motivasyonlar, kişileri ahlaki inanç ve tutumlarıyla hareket etmeye iten bir güçtür. Çalışmalar bu motivasyonlar ile kolektif eylem yönelimi arasındaki bu ilişkinin gruba, otoriteye ve kültüre özgü olmadığını göstermiştir (Agostini

ve van Zomeren, 2021). Bu nedenle ileride yürütülecek çalışmalarda ahlaki tutum ve inançları belirginleştirmeye yönelik içeriklerin kullanılmasının ya da ahlaki ihlal sayılabilecek manipülasyonların dahil edildiği etkileşimlerin test edilmesinin önemli olduğu düşünülmekte ve önerilmektedir.

Grup etkileşimlerine dair test edilen bir diğer hipotez, etkileşimlerin kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkileriyle ilgilidir. Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin kolektif eylem yönelimini arttıracağı (H17a) ve bu etkinin takip ölçümlerinde sürüyor olacağı (H17b) öngörülmüştür. Varyans analizleri etkileşim grubunda yer alan katılımcıların kolektif eylem yöneliminin etkileşim öncesine kıyasla etkileşimlerden sonra daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu etki anlamlılığını iki ay sonrasında korumaya devam etmiştir. Kontrol grubunda ise ölçümler arası anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Hipotezlerin desteklendiğine işaret eden bu bulgular, önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Yaşam için Su hareketi bağlamında gerçekleştirilen iki farklı çalışmada, mevcut problemin nasıl çözüleceği üzerine yürütülen grup tartışmaları sonrasında kontrol grubuyla kıyaslandığında katılımcıların kolektif eylem yöneliminde artış olduğu gözlenmiştir (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016). Ruh sağlığı alanında yürütülen bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş ve damgalamayı önlemeye yönelik eylemlere katılma niyetinin arttığı gözlenmiştir (Gee, 2004). Bu sonuç yüz yüze bağlamda ortaya çıkan etkilerin, çevrimiçi bağlamda da ortaya çıktığına işaret etmektedir. Grup etkileşimlerinin kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkardığı bu etkinin tartışmalarla birlikte eylem normlarının belirginleşmesine bağlı olduğu belirtilmiştir (Thomas ve diğ., 2010). Şöyle ki grup tartışmalarında değişimi sağlayacak eylemlerin neler olabileceği üzerine tartışmak ve fikir birliğine varmak grubun eylem normlarını belirleme süreci olarak değerlendirilmektedir. Değişimi hedefleyen bu eylem normları kolektif eylem yönelimindeki artışla ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla grup içi etkileşimlerin tamamının değil, bu eylem stratejilerinin gerçekleştirildiği grup etkileşimlerinin kolektif eylem yöneliminde bir farklılık oluşturması beklenir. Bu iddiayı doğrudan test eden bir çalışma olmamasına karşın Rabinovich ve diğerleri (2022) tarafından yürütülen çalışma bu iddiayı destekler niteliktedir. Araştırmacılar, Kuzey Tanzanya`da gerçekleşen toprak erozyonu ile ilgili grup içi etkileşimlerin kişileri bu problemle mücadele etmeye yöneltip yöneltmeyeceğini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında bütün katılımcılar toprak erozyonu ile ilgili bir bilgi aktarımının yapıldığı bir

atölyeye katılmıştır. Bilimsel anlatı koşulunda atölye sonunda katılımcıların anlamadığı yerleri netleştirmek adına konuşmacıya soru sormasına izin verilmiş, ancak herhangi bir grup tartışması gerçekleştirilmemiştir. Grup etkileşimi koşulunda ise katılımcılardan grup tartışması yürütmeleri istenmiştir. Ancak bu tartışmalar düşünce temelli grup etkileşimi yönteminden farklı olarak çözüme dair değil toprak erozyonunun neden ve nasıl oluştuğuna ilişkin yürütülmüştür. Sonuçlar grup tartışmalarına katılmış olmanın erozyonu önlemeye yönelik eyleme geçme isteği üzerinde anlamlı bir etkiye yol açmadığını göstermiştir. Bu bulgu, genel olarak grup tartışmalarının değil, ancak çözüme dair nelerin yapılabileceği konusunda yürütülen ve değişimi hedefleyen normların belirlendiği grup tartışmaların kolektif eylem yönelimini etkilediğine dair açıklama ve bulguları desteklemiştir. Genel olarak düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin etkililiğini destekleyen bir diğer bulgu da grup etkileşimlerinin grupla özdeşleşme, gruba duyulan güven, yeterlilik inancı ve ortak biliş algısı üzerinde anlamlı bir fark yaratmamış olmasıdır.

Grup içi etkileşimlerin yol açtığı etkilerle ilgili test edilen son hipotez, etkilerin kolektif eylem yöneliminde yol açtığı farklılığa aracılık eden mekanizmalara ilişkindir. Grup içi etkileşimlerin kolektif eylem yöneliminde yol açtığı etkiye grupla özdeşleşmenin ve yeterlik inancının (grup ve katılımcı) aracılık edeceği öngörülmüştür. Aracılık analizleri etkileşimlerin hem doğrudan hem grupla özdeşleşme, grup yeterliği ve katılımcı yeterliği aracılığıyla kolektif eylem yönelimine etki ettiğini göstermiştir. Düşünce temelli grup etkileşimi yöntemi, grup içi etkileşimlerin kolektif eylem yöneliminde yol açtığı etkilerin kimlik oluşum süreçleriyle ilgili olduğu iddiası üzerine geliştirilmiştir (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas, Smith ve diğ., 2010). Ancak bu yöntemin kullanıldığı çalışmalarda ortaya çıkan etkilere grupla özdeşleşmenin aracılık edip etmediği doğrudan test edilmemiştir. Mevcut çalışmada bu iddia desteklenmiş, bununla birlikte bu etkinin ortaya çıkmasında yeterliğe dair inançların aracı bir mekanizma işlevi gördüğü de belirlenmiştir. Bu bulgu grup içi etkileşimlerde ortak stratejilerin belirlenmesi sürecinin grubun ortak ve koordineli hareket edileceğine ilişkin güveni arttıracağına ve bu yolla kişilerin kolektif eyleme yönelmelerini sağlayacağına ilişkin görüşleri (Smith, Thomas ve diğ.,2015) destekler niteliktedir. Katılımcı yeterliğinin dahil edildiği aracılık analizlerinde grup yeterliği ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkinin anlamlılığını

yitirdiğini gösteren bulgular mevcut çalışmada gerçekleştirilen model testleriyle tutarlılık göstermektedir.

Grup etkileşimlerine dair bulgular bir arada değerlendirildiğinde, mevcut çalışma kapsamında uygulanan etkileşim yönteminin grupla kurulan özdeşimin düzeyini, grubun değişimi gerçekleştireceği inancını, grubun kolektif çabasında bireysel katkının anlamlı olacağı inancını ve mevcut durumu değiştirmek adına kolektif eylemlere yönelme isteğini arttırdığı görülmüştür. Bu sonuçlar, yüz yüze bağlamda ortaya çıkan etkilerin çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimler için geçerli olduğunu göstermiştir. Önceki çalışmalarda test edilmeyen katılımcı yeterliği için elde edilen bulgular, etkileşim yönteminin yalnızca grup yeterliği inancını değil, aynı zamanda katılımcı yeterliğini de güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Grup yeterliği ile kıyaslandığında katılımcı yeterliğinin kolektif eylemi daha güçlü bir biçimde yordadığı ve grup yeterliğinin etkisini kapsayan bir özellikte olduğu dikkate alındığında bu bulgu önem taşımaktadır. Ayrıca önceki çalışmalarla tutarlı olarak etkileşimlerin öfke duygusunu etkilemediği belirlenmiştir. Bu bulgu, öfke ile ilgili önceki bulguların etkileşimlerin gerçekleştiği bağlam ya da ele alınan konu ile sınırlı olmadığını çevrimiçi bağlam ve toplumsal cinsiyet eşitliği için de geçerli olduğunu, genellenebilir olduğunu, göstermektedir.

4.3. Grup İçi Etkileşimlerin Çıktılarına Etki Edebilecek Faktörlere İlişkin Bulguların Tartışması

Çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin çıktıları üzerinde etkili olabileceği öngörülen faktörler, fikir birliği algısı ve sosyal bulunuşluk hissidir. Bu faktörlerle ilgili test edilen ilk hipotez, fikir birliği algısının grupla özdeşleşmeyle ve kolektif eylem yönelimiyle ilişkisini belirlemeye yöneliktir (H19a). Sonuçlar, öngörüldüğü gibi fikir birliği algısının eşitlik destekleyicisi kimliğiyle özdeşimi yordadığını ve bu etki aracılığıyla kadınların eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelimini dolaylı olarak yordadığını göstermiştir. Bu bulgu, grup tartışmalarının fikir birliğiyle sonuçlanması üzerine kurulu düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin grupla özdeşimi güçlendirdiğini (bk, Thomas ve diğ., 2016) ve fikir birliği algısının grupla özdeşim aracılığıyla kolektif eylem yönelimini yordadığını gösteren bulgularla tutarlılık (bk. Thomas ve diğ., 2019) göstermektedir. İnteraktif kimlik oluşumu modeline göre grup tartışmalarının grupla özdeşimi güçlendirmesinin ön koşulu bu tartışmaların fikir birliğiyle sonuçlanmasıdır. Tartışmalar sırasında ortaya konan düşünceler üzerinde

tartışmaların yürütülmesi ve uzlaşmaya varılması, bu düşüncelerin kişisel olmaktan çıktığı ve sosyal benliğin bir parçasına dönüştüğü bir süreci ifade etmektedir (Postmes, Haslam ve diğ., 2005; Thomas, Smith ve diğ., 2010) Bu tartışmalarda grubun eylemliliğe ilişkin normları belirlenir ve yapılması gerekenin ne olduğu konusundaki bu normlar, kolektif eyleme işaret ettiğinde eylemliliğe dair bu normlar kimliğin bir parçası haline gelir (bk. Gee ve McGarty, 2013). Böylelikle fikir birliğiyle sonuçlanan etkileşimlerin eylem yönelimli kimlikle özdeşimi güçlendirmesi beklenir. Nitekim mevcut çalışmada, etkileşimlerin kimlikle özdeşimi ve kolektif eylem yönelimi olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Fikir birliği algısına ilişkin bulgular, grupla özdeşim ve kolektif eylem yönelimi üzerinde ortaya çıkan bu etkilerin benzer düşünen kişilerle bir arada olunduğuna ve fikir birliğine ulaşıldığına ilişkin algıyla ilintili olduğunu ve bu algının önemini göstermiştir.

Fikir birliğine ilişkin test edilen diğer hipotezler, fikir birliği algısı ile yeterlik inancı (hem grup hem katılımcı) ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkileri test etmeye yöneliktir (H19b-H19c). Analizlerde fikir birliği algısının grubun değişimi sağlayabileceğine ilişkin yeterlik inancı aracılığıyla kolektif eylem yönelimini dolaylı olarak yordadığı bulunmuştur. Benzer bir ilişkinin katılımcı yeterliği için ortaya çıktığı; fikir birliği algısının katılımcı yeterliği aracılığıyla kadınların eşitlik temelli kolektif eyleme yönelimini dolaylı olarak yordadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, fikir birliği sonucunda ortak eylem planlarının oluşturulduğu etkileşimlerin yeterlik inancını olumlu yönde etkilediğini gösteren bulgularla (Thomas ve McGarty, 2009; Thomas ve diğ., 2016) tutarlılık göstermektedir. Düşünce temelli grup etkileşimlerinde grup üyeleri, değişimi nasıl sağlayabilecekleri üzerine tartışarak onları bu hedefe ulaştıracak ortak stratejiler geliştirirler. Eylem ve stratejiler üzerinde fikir birliği sağlanmanın mevcut durumun benzer şekilde anlaşıldığına yönelik ortak bir bilişin gelişmesine yol açtığı ve bu ortak biliş aracılığıyla grubun eylemlerine duyulan güveni ve birlikte hareket edilebileceği inancını arttırdığı savunulur (Rabinovich ve diğ., 2022; Smith, Thomas ve diğ., 2015). Benzer düşünen kişilerle yürütülen etkileşimlerin (Alberici ve Milesi, 2013) yeterlik inancını arttırdığını gösteren bulgular bu görüşü destekler niteliktedir. Buna ek olarak sosyal destek algısının grup yeterliği inancını arttırdığına ilişkin daha önce sözü edilen görüşler ve bulgular dikkate alındığında (bk. Klandermans, 1997; van Zomeren ve diğ.,

2004) fikir birliğinin bir sosyal destek mekanizması işlevi gördüğünü söylemek mümkündür.

Fikir birliği algısına ilişkin bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde grup içi etkileşimlerin istenen ya da öngörülen etkileri ortaya çıkarmasında, etkileşimlerde fikir birliğinin ne düzeyde gerçekleştiği gerçeğinin yanı sıra katılımcıların buna ilişkin algılarının güdüleyici olabildiği görülmüştür. Fikir birliğinin gerçekleştiğine ilişkin algıyı güçlendirmenin eylem yönelimli kimlikle özdeşimi ve yeterlik inancını güçlendirmenin ve kolektif eylem yönelimini arttırmanın bir yolu olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte mevcut çalışmada katılımcıların fikir birliği algısını etkileyecek herhangi bir manipülasyon uygulanmadığı ve farklı fikir birliği koşulları oluşturulmadığı için nedensel bir çıkarım yapılamamaktadır. Ancak bu algının manipüle edildiği çalışmalardan elde edilen bulguların mevcut çalışmadan elde edilen bulguları desteklediği görülmüştür. Örneğin, Smith ve Postmes (2011, çalışma 4) tarafından yürütülen çalışmada öncelikle katılımcılara İngiliz olup olmadıkları sorularak ulus kimlikleri belirginleştirilmiştir. Sonrasında ise katılımcıların bir bölümüne İngiltere`deki göçmenliğin sebep olduğu problemlerle ilgili fikir ayrılıklarıyla başlayan ancak fikir birliğiyle sonuçlanan bir grup tartışmasına ilişkin bir video izletilirken katılımcıların diğer bölümüne ise fikir ayrılıkları ile sonlanan bir video izletilmiştir. Bulgular kişilerin tartışan grubun üyeleriyle özdeşleşme düzeyinin ve kolektif eyleme katılma niyetinin izlenen tartışmanın fikir birliğiyle sonlanıp sonlandığına göre farklılaştığını göstermiştir. Buna göre tartışmanın fikir birliğiyle sonuçlandığı koşulda katılımcıların sunulan fikirleri daha normatif olarak değerlendirdikleri, grupla daha fazla özdeşleştikleri ve kolektif eylem yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Mevcut çalışma kapsamında test edilen son hipotez (H20) sosyal bulunuşluk ile grupla özdeşim ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkileri test etmeye yöneliktir. Bu ilişkileri test etmek amacıyla gerçekleştirilen analizler, çevrimiçi etkileşimlerde deneyimlenen sosyal bulunuşluğun grupla özdeşimi doğrudan, kolektif eylem yönelimini ise grupla özdeşim aracılığıyla dolaylı olarak yordadığını göstermiştir. Test edilen hipotezi destekleyen bulguların, önceki çalışma bulgularıyla tutarlı olduğu gözlenmiştir. Örneğin, sosyal bulunuşluğun çevrimiçi topluluklarla (Lin ve Wang, 2022; Schimke ve diğ., 2007; Shen ve diğ., 2010) ve sosyal ağ siteleriyle (Chen ve diğ., 2016; Lin ve diğ., 2022) kurulan özdeşimin öncülü olduğunu gösteren bulgular mevcuttur. Bununla birlikte

sosyal bulunuşluğun kurulan özdeşim aracılığıyla tutumsal (Schimke ve diğ., 2007) ve davranışsal (Chen ve diğ., 2016; Lin ve diğ., 2022) değişimleri dolaylı olarak yordadığı da bilinmektedir. Bu çalışmalardan birinde Chen ve diğerleri (2016) sosyal bulunuşluk hissinin, sosyal ağ sitelerinde bilgi paylaşımı, durum güncellemeleri, konuşmalar beğeniler gibi ağ sitelerinin devamlılığına katkıda bulunan, diğer bir ifadeyle grubun yararına sergilenen, davranışları bu ağ siteleriyle kurulan özdeşim aracılığıyla dolaylı olarak yordadığını bulmuşlardır. Dolayısıyla sosyal bulunuşluğun, çevrimiçi bağlamla ya da etkileşime geçilen diğerleriyle kurulan ilişkiyi güçlendirdiğini, kişilerin bu ilişkilere daha fazla dahil olduklarını (bk., Chen ve diğ., 2016) ve bulunuşluk hissinin etkileşime geçilen gruba bağlılığın gelişimine katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuçlar, çevrimiçi etkileşimlerde deneyimlenen sosyal bulunuşluğun grubun yararına olan her türlü davranış olarak tanımlanan kolektif eylem yönelimi ile ilişkisine açıklık getirmektedir.

Önceki bulgularla bir arada değerlendirildiğinde mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlar, çevrimiçi bağlamda gerçekleşen grup içi etkileşimlerin düşünce temelli grupla özdeşimi güçlendirmesinde ve dolayısıyla kolektif eyleme yönelimi arttırmasında sosyal bulunuşluk hissinin güdüleyici bir etkiye sahip olduğuna ve çevrimiçi bağlamda gerçekleşen etkileşimlerin etkilerini bağlamla ilişkili faktörlerle bir arada değerlendirilmenin önemli olduğuna işaret etmektedir.

4.4. Çalışmanın Güçlü Yanları, Sınırlılıkları ve Öneriler

Kolektif eylem modellerinde kimlik içeriğinin ve çeşitliliğinin yeterince spesifik olmaması kolektif eylem çalışmalarının ve modellerinin bir eksikliği olarak değerlendirmektedir (Uluğ, Chayinska ve diğ., 2022). Grupla özdeşim kurma, grup adına harekete geçmeyi belirleyen temel bir faktör olmakla birlikte, bu ilişkinin kimliğin içeriğinden bağımsız olarak ortaya çıkmayacağı açıktır. Özellikle kapsamlı sosyal kategori üyelikleri söz konusu olduğunda, kimliğe atfedilen anlamların farklılık göstermesi olasıdır. Nitekim kadınlarla yürütülen çalışmalar (ör., Becker ve Wagner, 2009; Mikolajczak ve diğ., 2022) kolektif eylem olgusu incelenirken kimlik içeriğinin önemine, kimliğe atfedilen anlamların eylem yönelimini etkileyebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca mevcut çalışmada grup etkileşimi aracılığıyla grubun eylem odaklı olduğu normunun oluşturulması sonucunda kolektif eylem yöneliminde gözlenen artış, kimlik içeriğine yönelik bu eleştirinin önemini ve kolektif eylem çalışmalarında kimlikle

özdeşleşme düzeyi kadar kimliğin içeriğinin de dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Düşünce temelli gruplarda kimliğe atfedilen anlam, normlar ve değerler, dolayısıyla kimliğin içeriği belirgindir. Mevcut çalışmada düşünce temelli grup kimliğine odaklanılmış olmasının kimlik içeriğinin dikkate alınmamasına yönelik bu eleştirilerin önüne geçtiğini ve çalışmayı güçlü kılan özelliklerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Kadınlarla yürütülen çalışmaların önemli bir bölümü, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere kolektif eyleme yöneliminde politikleşmiş kolektif kimliklerin -feminist ya da aktivist- işlevine odaklanmıştır. Ancak bu kimliklere yönelik kalıpyargılar nedeniyle kadınların kendilerini bu kimlikler üzerinden tanımlamaktan geri durduğu belirlenmiştir. Ayrıca günümüzde kolektif eylemlere yönelen herkesin kendini politikleşmiş olması gerekmediği ve eylemlere yönelimin daha geniş kitlelere yayıldığı gözlenmiştir. Düşünce temelli grup kimliği, politikleşmiş olsun ya da olmasın herkesin eylem yönelimini açıklamaya uygun bir kimlik türüdür. Bu bağlamda bu çalışmada düşünce temelli grup kimliğinin incelenmiş olmasının, elde edilen bulguların genellenebilirliğini güçlendirdiği düşünülmektedir.

Kolektif eylemin grup düzeyli temel öncüllerinin (grupla özdeşleşme, grup temelli öfke ve grup yeterliği) motivasyonel etkilerinin kültürel ve bağlamsal koşullara bağlı olarak ortaya çıktığı ve dolayısıyla bu faktörler ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkinin bağlamsal özellik ve koşullara göre farklılık gösterebileceği savunulur (bk., van Zomeren, 2016). Bu doğrultuda bu öncüller arasındaki ilişkilerin KESKM ile KEKSKM aracılığıyla farklı kültürlerde ve farklı kolektif eylemler bağlamında incelenmesinin önem taşıdığı belirtilir (Uysal ve Akfırat, 2022; van Zomeren, 2019). Son yıllarda Türkiye`de yürütülen kolektif eylem çalışmalarına bakıldığında, genel olarak sosyal değişimi hedefleyen kolektif eylemlerin incelendiği görülmektedir (bk., Uluğ, Solak ve diğ., 2022). Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar kolektif eylem modelleriyle tutarlı olarak grupla özdeşleşmenin, grup yeterliği inancının ve adaletsizliğe yönelik değerlendirmelerin ortaya çıkardığı öfke duygusunun kişileri kolektif eyleme yönelten temel faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Uluğ ve diğerleri (2020) kadın hakları savunucusu kimliğiyle özdeşimin ve grup yeterliği inancının kişileri cinsiyetçi bir reklama karşı eyleme geçmeye yönelten temel faktörler olduğunu belirlemişlerdir. Türkiye`de yaşayan ve en az lise mezunu olan kadınlarla yürütülen bir çalışmada kadın kimliği ile

özdeşleşmenin grup temelli öfke duygusunu ve grup yeterliği inancını doğrudan yordadığı, grup yeterliği inancının ve grup temelli öfke duygusunun ise kadınların kolektif eylem yönelimlerini pozitif yönde doğrudan yordadığı bulunmuştur (Uğur, 2021). Üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada Özkan (2014), kadın kimliği ile özdeşimin kadınların kolektif eyleme yönelmesini sağlayan faktörlerden biri olduğunu göstermiştir. LGBTQ+ haklarına yönelik kolektif eylemlere yönelimin incelendiği bir çalışmada feminist kimliği ile özdeşimin heteroseksüel olduğunu belirten kadınların dayanışma temelli kolektif eylemlere yönelimini yordadığı belirlenmiştir (Uysal ve diğ., 2021). Gezi Parkı eylemlerinin incelendiği bir çalışmada, Çapulcu kimliği ile kurulan özdeşimin, yeterlik inancının ve adaletsizlik algısının kolektif eyleme yönelimi doğrudan yordadığı ve çevrimiçi kolektif eylemlere katılım ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir (Odağ ve diğ., 2016). Gezi Parkı eylemlerinin incelendiği bir diğer çalışmada Ayanian ve diğerleri (2021) öfke duygusunun kolektif eylem yönelimini doğrudan yordadığını bulmuşlardır. Uysal ve Akfırat (2022) protestocu grupla özdeşimin, adaletsizlik algısının ve grup yeterliği inancının kolektif eylemin temel öncülleri olduğunu belirlemişlerdir. Türkiye`de yürütülen bu çalışmalardan elde edilen bulgular, kolektif eylem literatürü ve modelleriyle tutarlı olarak grupla özdeşimin, yeterlik inancının ve öfkenin farklı bağlamlardaki kolektif eylemlere yönelimi belirleyen temel öncüller olduğuna işaret etmesine karşın, kolektif eylemlere yönelimde bu faktörler arasındaki ilişki örüntüsünü test eden çalışmaların sınırlı olduğu (ör., Ayanian ve diğ., 2021; Uğur, 2021) ve bununla birlikte KEKSKM`ni test ederek modellerin kıyaslandığı -ilgili bağlamda hangi modelin daha açıklayıcı olduğunu inceleyen- tek bir çalışma (Uysal ve Akfırat, 2022) olduğu görülmüştür. Bu kapsamda değerlendirildiğinde mevcut çalışmada her iki modelin test edilerek kıyaslanması, cinsiyet eşitsizliğinin giderek arttığı ve demokratik olmaktan uzaklaşılan bir bağlamda kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği temelli kolektif eylemlere yönelimlerinde incelenen motivasyonel faktörlerin ne düzeyde güçlü olduğunun ve ne işlevde olduğunun belirlenmesi bakımından önem taşmaktadır.

Kolektif eylem çalışmalarının büyük bir bölümü Batılı, eğitimli, endüstrileşmiş, zengin ve demokratik olarak nitelendirilen toplumlarda gerçekleştirilmiştir. Bu toplumlarda kolektif eylemlere katılımın görece meşru ve güvenli olduğu bilinmektedir (Ayanian ve diğ., 2021). Kolektif eylemlere katılımın güvenli olmadığı daha az demokratik, baskıcı ya da otokrasinin hâkim olduğu toplumlarda kolektif eylemlere katılımın yıldırma,

fiziksel şiddet ve özgürlüğün kısıtlanması gibi riskleri ve sonuçları olabilmektedir (Uluğ, Chayinska ve diğ., 2022). Dolayısıyla bu risklerin kolektif eylemlere yönelimi etkileme olasılığı mevcuttur. Mevcut çalışma sosyal kimlik temelli modellerin genişletilmiş versiyonlarının kolektif eylemlere katılımın meşru görülmediği ve demokratik olmaktan uzaklaşan politik ve toplumsal bir bağlamda test edilmiş olması açısından önem taşımakla birlikte, bu çalışmada toplumsal ve politik bağlamın kolektif eylem yönelimine etkisi dikkate alınmamıştır. Önceki çalışmalar, kolektif eylemin meşru görülmediği, demokratik olarak değerlendirilmediği toplumsal bağlamlarda risk algısının kolektif eylem yönelimini grupla özdeşleşme, öfke ve ahlaki motivasyonlar aracılığıyla dolaylı olarak olumlu yönde yordadığına (ayanian ve diğ., 2021), buna karşın riske atfedilen öznel önemin kolektif eylem yönelimini olumsuz yönde doğrudan yordadığına (Ayanian ve Tausch, 2016) işaret etmiştir. Türkiye`de 15 Temmuz darbe girişimi sonrası kapatılan üniversitelerin öğrencileri ve mezunlarıyla yürütülen bir çalışmada, okul değiştiren öğrencilerin sosyal ve yasal haklarını korumaya dair hissettikleri ahlaki yükümlülüğün bu kişilerin hak temelli kolektif eylem yönelimini yordadığı bulunmuştur. Katılımcıların eylemlere katılmanın sonuçlarına yönelik algıladıkları öznel risk olasılığının ahlaki yükümlülük ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide düzenleyici bir etkiye sahip olduğu; ahlaki yükümlülüğün kolektif eylem yönelimini yordama düzeyinin öznel risk olasılığı yüksek kişilerde daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Uysal ve diğ., 2022). Bu doğrultuda ileride yürütülecek çalışmalarda kolektif eyleme katılıma etki edebilecek toplumsal ve politik bağlamla ilintili faktörlerin incelenmesi ve bu faktörlerin sosyal kimlik temelli modellerdeki ilişki örüntülerini ne yönde etkilediğinin belirlenmesi önerilmektedir.

Kolektif eyleme dair açıklamalar ve bulgular sosyal kimliğin -kategori temelli, politikleşmiş ya da düşünce temelli- kolektif eylemlere katılımda temel bir etken olduğunu vurguluyor olmasına karşın grup içi etkileşimlerin bu kimliklerin oluşum ve dönüşüm süreçlerindeki rolü bu çalışmaların pek azında incelenmiştir. Oysa ki sosyal değişim için bireysel bir çabanın ötesinde kolektif bir mücadeleye ve toplumun geniş kesiminin dahil olduğu sürdürülebilir çözümlere ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bunu sağlamanın, değişim odaklı kolektif eylemleri motive edebilmenin, bir yolu bireysel yönelim ve düşünceleri değişimi hedefleyen ve eylem yönelimli sosyal kimliklere dönüştürmekten geçmektedir. Bu bağlamda değişim isteğinin ve hedefinin belirgin

olduğu düşünce temelli grup kimliklerinin oluşumuna ve dönüşümüne yol açan mekanizmaların ve yöntemlerin test edilmesi oldukça önemlidir. Mevcut çalışmanın bu dönüşümü sağladığı düşünülen düşünce temelli grup etkileşimi yöntemini test etmesi bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ve çevrimiçi ortamda test edildiği ilk çalışma olması, bu çalışmayı diğer kolektif eylem çalışmalarından ayırmaktadır.

Mevcut çalışmayı düşünce temelli grup etkileşimi yönteminin test edildiği diğer çalışmalardan ayıran ve güçlü kılan çeşitli özelliklerden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri etkileşim yönteminin uygulanma biçimidir. Şöyle ki düşünce temelli grup etkileşiminin incelendiği çalışmalarda ön test ölçümlerinin alınmadığı gözlenmiştir. Bu durum etkileşimlerin ortaya çıkardığı etkilerin yalnızca gruplar arası fark üzerinden incelenebilmesi sınırlılığını doğurmuştur. Buna ek olarak bu çalışmaların bir bölümünde gruplar arası farka dair bir bulgu sunulmadığı gözlenmiştir (ör., Bongiorno ve diğ., 2016; Thomas ve diğ., 2019). Ayrıca çalışmalarda takip ölçümlerinin alınmadığı ve etkileşimin ortaya çıkardığı belirlenen etkilerin sürüp sürmediğine dair bir çıkarım yapılamadığı görülmüştür. Mevcut çalışmada ön test ve takip ölçümlerinin alınması, katılımcılar içi ve arası farklılığı bir arada inceleme ve ortaya çıkan etkilerin sürüp sürmediğini test etme olanağı sağlamıştır.

Mevcut çalışmayı güçlü kılan bir diğer unsur, etkileşim oturumlarının sayısı ile ilgilidir. Önceki çalışmalar, tek bir etkileşim oturumu ile gerçekleştirilmiştir. Bir sınırlılık olarak değerlendirilen bu durum (bk., Thomas ve MacGarty, 2009) dikkate alınmış ve mevcut çalışma kapsamında üç haftalık bir sürece yayılan yöntem uygulanarak katılımcıların birer hafta arayla toplamda üç kez bir araya gelmesi sağlanmıştır. Aynı grup üyeleriyle gerçekleştirilen tekrarlı oturumların, grup üyelerinin fikirlerini daha rahatlıkla ifade edebileceği bir ortam sağlayacağı, etkileşimlerin etkisini ve dolayısıyla grupla kurulan aidiyeti güçlendireceği düşünülmüştür. Takip ölçümlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın sürüyor olmasının bu yöntemle ilgili olduğu düşünülmektedir. İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda etkileşim sonrası ortaya çıkan etkiler ile oturum sayısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla tek oturumda gerçekleştirilen etkileşimler ile çoklu oturumlarda gerçekleşen etkileşimlerin karşılaştırılması önerilmektedir.

Mevcut çalışmanın güçlü yanlarından bir diğeri, uygulanan etkileşim yönteminin uygulanabilir olmasıdır. Kullanılan video konferans uygulaması (Zoom) özellikle pandemi süreciyle birlikte hayatımıza girmiş ve gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Pek çok toplantı, atölye ve etkinlik bu uygulamalar üzerinden yürütülmektedir. Kolektif bir çözüm gerektiren toplumsal pek çok problemle ilgili yürütülen çevrimiçi atölyeler, toplantı ve seminerler mevcuttur. Bu doğrultuda izole bir bağlamda yalnızca çalışma özelinde gerçekleştirilebilecek bir yöntem olmanın ötesinde uygulanmaya elverişli bir yöntemdir. Ayrıca bu yöntemi avantajlı kılan özelliklerinden bir diğeri, fiziksel olarak aynı bağlamda bulunmayan kişileri bir araya getirebilmesi ve mekânsal sınırları ortadan kaldırabilmesidir.

Çalışmanın güçlü yanlarının yanı sıra çeşitli sınırlılıkları da mevcuttur. Bu sınırlılıklardan biri örneklem seçimi ile ilgilidir. Mevcut çalışma üniversite öğrencisi kadınlarla ve 18-30 yaş aralığı ile sınırlandırılmıştır. Bu durum elde edilen bulguların kadınlara genellenebilirliğini engellemektedir. İleride yürütülecek çalışmaların farklı sosyo-ekonomik düzeyde, farklı eğitim seviyesinde ve farklı yaş aralığındaki kadınlarla yürütülmesi sonuçların genellenebilirliğini sağlaması bakımından önemlidir.

Çalışmanın sınırlılıklarından bir diğeri, ortak düşünce temelli grup kimliği dışında katılımcıların hali hazırda özdeşim kurdukları diğer sosyal kimliklere, politik ideolojilerine ve dindarlık düzeylerine ilişkin bir bilginin ve dolayısıyla bu faktörlerin kolektif eylem yönelimlerini ya da grup etkileşimlerinin çıktılarını etkileyip etkilemediğine dair bir bulgunun sunulmamış olmasıdır. Politik ideolojiler ve dindarlık kolektif eylem yönelimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (bk., Uluğ, Solak ve diğ., 2022). Örneğin, Gezi Parkı eylemleri kapsamında yürütülen bir çalışmada, katılım sağlanan eylem türlerinin ve içselleştirilen demokratik tutumların kişilerin liberal ya da seküler olarak sınıflandırılmasına bağlı olarak değişebildiği belirlenmiştir. Liberal olarak sınıflandırılan kişilerin LGBT ve azınlık gruplarının haklarını daha fazla önemsedikleri ve sokak gösterileri gibi doğrudan eylemlere daha fazla katıldıkları, seküler olarak sınıflandırılan kişilerin ise ulusal birliği daha fazla önemsediği ve bayrak asma, ışık yakıp söndürme gibi dolaylı eylemlere daha fazla katılım gösterdikleri belirlenmiştir (Baysu ve Phalet, 2017). Bu bağlamda mevcut çalışma kapsamında cinsiyet eşitliğini destekleyen kadınların politik ideolojilerinin, dindarlık düzeylerinin ve bu faktörlerle ilişkili sosyal kimliklerin farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi; bu

farklılığın kolektif eylem yönelimine, etkileşimlerin çıktılarına ya da içeriğine etki edip etmediğinin incelenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda ileride yürütülecek çalışmalarda bu faktörlerin dikkate alınması önerilmektedir.

Çalışmanın yalnızca kadınlarla yürütülmüş olması, bir diğer sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Model testlerinden elde edilen bulgular, eşitlik yanlısı olma ortak düşüncesine dayanan grup kimliğinin kadınların eşitlik temelli kolektif eyleme yönelimlerini yordayan temel bir öncül olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, kolektif eylem yöneliminin farklı bağlamlarda incelendiği önceki çalışma bulgularıyla (Bliuc ve diğerleri, 2007; Bongiorno ve diğ., 2016; Chayinska ve diğ., 2019; Musgrove ve McGaarty, 2008; Thomas ve diğ., 2012) tutarlılık göstermektedir. Bu çalışmaların bir bölümü düşünce temelli grup kimliğinin yalnızca dezavantajlı grup üyelerinin değil, avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı gruplar adına sergiledikleri dayanışma temelli ya da insanı yardımı amaçlayan (Musgrove ve McGarty, 2008; Thomas ve diğ., 2012) kolektif eylemlere yönelimi yordadığını göstermiştir. Nitekim düşünce temelli grup kavramını güçlü kılan özelliği, sosyal kategori temelli gruplar arasındaki sınırları ortadan kaldırarak ortak bir düşünce, dava ya da dünya görüşü üzerinden kimliklenen kişilerin eylemlerini açıklayabilmesidir (Thomas ve diğ., 2015). Bu doğrultuda eşitlik yanlısı olma düşüncesi temelli grupla özdeşimin yalnızca kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin eşitlik temelli kolektif eylemlere yönelimini açıklaması beklenir. İleride yürütülecek çalışmalarda toplumsal cinsiyet sisteminde avantajlı bir konumda yer alan erkeklerin eşitlik temelli kolektif eylemlere yöneliminde eşitlik yanlısı ortak düşüncesine dayanan grup kimliğinin işlevinin incelenmesi önerilmektedir. Buna ek olarak grup içi etkileşimlerin eşitlik yanlısı erkeklerin düşünce temelli grupla kimliklenme, yeterlik inancı ve kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi elde edilen bulguların düşünce temelli grup kimliğindeki değişimlerle ilgili olup olmadığına yönelik çıkarımların güçlenmesini sağlayacaktır. Bu nedenle ileride yürütülecek çalışmalarda eşitlik yanlısı olma düşüncesinde ortaklaşan kadınlardan ve erkeklerden oluşan grupların yürüttüğü grup tartışmalarının gerçekleştirilmesi ve bu tartışmaların etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

Çalışma kapsamında grup etkileşimlerinin ortaya çıkardığı belirlenen olumlu yöndeki farklılıkların davranışlara ve kolektif eylemlere dönüşüp dönüşmediğin incelenmemiş olması çalışmanın sınırlıklarından bir diğeridir. İleride yürütülecek çalışmalarda,

etkileşimler sonrası kişilerde davranışsal değişimin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair takiplerin yapılması, etkilerin tutumsal olmanın ötesine geçip geçmediğine dair daha belirgin sonuçların elde edilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Adra, A., Harb, C., Li, M. ve Baumert, A. (2020). Predicting collective action tendencies among Filipina domestic workers in Lebanon: Integrating the Social Identity Model of Collective Action and the role of fear. *Group Processes & Intergroup Relations*, *23*(7), 967-978. https://doi.org/10.1177/1368430219885180

Agostini, M. ve van Zomeren, M. (2021). Toward a comprehensive and potentially cross-cultural model of why people engage in collective action: A quantitative research synthesis of four motivations and structural constraints. *Psychological Bulletin*, *147*(7), 667- 700. https://doi.org/10.1037/bul0000256

Alberici, A. I. ve Milesi, P. (2013). The influence of the Internet on the psychosocial predictors of collective action. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 23*, 373-388. https://doi.org/10.1002/casp.2131

Alberici, A. I. ve Milesi, P. (2016). Online discussion, politicized identity, and collective action. *Group Processes & Intergroup Relations, 19*(1), 43-59. https://doi.org/10.1177/1368430215581430

Alberici, A. I. ve Milesi, P. (2018). Online discussion and the moral pathway to identity politicization and collective action. *Europe's Journal of Psychology, 14*(1), 143-158. https://doi.org/10.5964/ejop.v14i1.1507

Ayanian, A. H. ve Tausch, N. (2016). How risk perception shapes collective action intentions in repressive contexts: A study of Egyptian activists during the 2013 post-coup uprising. *British Journal of Social Psychology*, *55*(4), 700-721. https://doi.org/10.1111/bjso.12164

Ayanian, A. H., Tausch, N., Acar, Y. G., Chayinska, M., Cheung, W. Y., ve Lukyanova, Y. (2021). Resistance in repressive contexts: A comprehensive test of psychological predictors. *Journal of Personality and Social Psychology*, *120*(4), 912-936. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pspi0000285

Bamberg, S., Rees, J. ve Seebauer, S. (2015). Collective climate action: Determinants of participation intention in community-based pro-environmental initiatives. *Journal of Environmental Psychology*, *43*, 155-165. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.06.006

Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, *9*(3), 75-78.

Baran, A. G. (13 Ocak, 2021). Feminizmin gelişim serüveni: dalga yerine kuşak diyelim mi?. KOÇKAM, https://kockam.ku.edu.tr/feminizmin-gelisim-seruveni-dalga-yerine-kusak-diyelim-mi-aylin-gorgun-baran/

Baumgartner, H. ve Homburg, C. (1996). Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: A review. *International Journal of Research in Marketing*, *13*(2), 139-161. https://doi.org/10.1016/0167-8116(95)00038-0

Baysu, G. ve Phalet, K. (2017). Beyond Muslim identity: Opinion-based groups in the Gezi Park protest. *Group Processes & Intergroup Relations*, *20*(3), 350-366. https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/1368430216682353

Becker, J. C. (2020). Ideology and the promotion of social change. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, *34*, 6–11. https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.10.005

Becker, J. C., Barreto, M., Kahn, K. B. ve de Oliveira Laux, S. H. (2015). The collective value of "me" (and it's limitations): Towards a more nuanced understanding of ındividual and collective coping with prejudice. *Journal of Social Issues*, *71*(3), 497–516. https://doi.org/10.1111/josi.12125

Becker, J. C. ve Wagner, U. (2009). Doing gender differently: The interplay of strength of gender identification and content of gender identity in predicting women's endorsement of sexist beliefs. *European Journal of Social Psychology*, *39*(4), 487–508. https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/ejsp.551

Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, *107*(2), 238-246. https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.238

Besta, T., Jurek, P., Iwanowska, M. ve Szostakowski, D. (2019). Multiple group membership and collective actions of opinion-based internet groups: The case of protests against abortion law restriction in Poland. *Computers in Human Behavior*, *95*, 94-100. https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.chb.2019.01.025

Biocca, F., Harms, C. ve Burgoon, J. K. (2003). Toward a more robust theory and measure of social presence: Review and suggested criteria. *Presence: Teleoperators & Virtual Environments*, *12*(5), 456-480. https://doi.org/10.1162/105474603322761270

Bliuc, A. M., McGarty, C., Reynolds, K. ve Muntele, D. (2007). Opinion-based group membership as a predictor of commitment to political action. *European Journal of Social Psychology*, *37*(1), 19–32. https://doi.org/10.1002/ejsp.334

Bongiorno, R., McGarty, C., Kurz, T., Haslam, S. A. ve Sibley, C. G. (2016). Mobilizing cause supporters through group-based interaction. *Journal of Applied Social Psychology*, *46*(4), 203-215. https://doi.org/10.1111/jasp.12337

Cameron, J. E. (2004). A three-factor model of social identity. *Self and Identity*, *3*(3), 239-262. https://doi.org/10.1080/13576500444000047

Carmona-Moya, B., Calvo-Salguero, A. ve Aguilar-Luzón, M. D. C. (2021). EIMECA: A proposal for a model of environmental collective action. *Sustainability*, *13*(11), 5935. https://doi.org/10.3390/su13115935

Chayinska, M., Minescu, A. ve McGarty, C. (2019). “We fight for a better future for our country”: Understanding the Ukrainian Euromaidan movement as the emergence of a social competition strategy. *British Journal of Social Psychology*, *58*(1), 45-65. https://doi.org/10.1111/bjso.12283

Chen, R., Sharma, S. K. ve Rao, H. R. (2016). Members' site use continuance on Facebook: Examining the role of relational capital. *Decision Support Systems, 90*, 86-98. https://doi.org/10.1016/j.dss.2016.07.001

Conlin, S. E. ve Heesacker, M. (2018). The association between feminist self-labeling and gender equality activism: Exploring the effects of scale language and identity priming. *Current Psychology, 37,* 334-342. https://doi.org/10.1007/s12144-016 9517-0

Crawford, M., (2018). *Transformations: Women, gender & psychology*. McGraw-Hill.

Çakal, H., Hewstone, M., Schwär, G. ve Heath, A. (2011). An investigation of the social identity model of collective action and the ‘sedative’ effect of intergroup contact among Black and White students in South Africa. *British Journal of Social Psychology*, *50*(4), 606-627. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2011.02075.x

De Cristofaro, V., Pellegrini, V., Giacomantonio, M., Livi, S. ve van Zomeren, M. (2021). Can moral convictions against gender inequality overpower system justification effects? Examining the interaction between moral conviction and system justification. *British Journal of Social Psychology, 60(4),* 1279-1302. https://doi.org/10.1111/bjso.12451

De Cristofaro, V., Pellegrini, V., Livi, S. ve van Zomeren, M. (2022). Explaining immigrant threat perceptions and pro-immigrant collective action intentions through issue-specific moral conviction and general need for closure: The case of the US–Mexico border wall. *European Journal of Social Psychology*, *52*(5-6), 797-809. https://doi.org/10.1002/ejsp.2853

Drury, J. ve Reicher, S. (2005). Explaining enduring empowerment: A comparative study of collective action and psychological outcomes. *European Journal of Social Psychology*, *35*(1), 35-58. https://doi.org/10.1002/ejsp.231

Duncan, L. E. (1999). Motivation for collective action: Group consciousness as mediator of personality, life experiences, and women’s rights activism. *Political Psychology, 20,* 611–635. https://doi.org/10.1111/0162-895X.00159

Duncan, L. E. (2012). The psychology of collective action. K. Deaux ve M. Snyder (Eds.), *The Oxford handbook of personality and social psychology* içinde (ss. 781–803). Oxford University Press

Ellemers, N. ve Barreto, M. (2009). Collective action in modern times: How modern expressions of prejudice prevent collective action. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 749-768. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01621.x

Ellemers, N., Kortekaas, P. ve Ouwerkerk, J. W. (1999). Self-categorisation, commitment to the group and group self-esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology, 29*(23), 371–389.

Ellemers, N., Spears, R. ve Doosje, B. (1997). Sticking together or falling apart: In-group identification as a psychological determinant of group commitment versus individual mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, *72*(3), 617. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.72.3.617

Fernandes-Jesus, M., Lima, M. L. ve Sabucedo, J.-M. (2020). "Save the climate! Stop the oil": Actual protest behavior and core framing tasks in the Portuguese climate movement. *Journal of Social and Political Psychology, 8*(1), 426–452. https://psycnet.apa.org/doi/10.5964/jspp.v8i1.1116

Fieck, M., Miron, A. M., Branscombe, N. R. ve Mazurek, R. (2020). We stand up for each other!": An interpretative phenomenological analysis of collective action among US college women. *Sex Roles, 83,* 657-674. https://doi.org/10.1007/s11199-020-01144-y

Field, A. (2009). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (3rd ed.). Sage Publications.

Foster, M. D. ve Matheson, K. (1995). Double relative deprivation: Combining the personal and political. *Personality and Social Psychology Bulletin, 21*, 1167-1177. https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/01461672952111005

Furlong, C. ve Vignoles, V. L. (2021). Social identification in collective climate activism: Predicting participation in the environmental movement, extinction rebellion. *Identity, 21*(1), 20-35. https://doi.org/10.1080/15283488.2020.1856664

Gee, A., Khalaf, A. ve McGarty, C. (2007). Using group-based interaction to change stereotypes about people with mental disorders. *Australian Psychologist, 42*(2), 98-105. https://doi.org/10.1080/00050060701280581

Gee, A. (2004). How effective is group-based interaction in changing attitudes about mental disorder? [Yayınlanmamış doktora tezi]. Australian National University.

Gunawardena, C. N. (1995). Social presence theory and implications for interaction and collaborative learning in computer conferences. *International Journal of Educational Telecommunications*, 1(2/3), 147–166.

Hercus, C. (1999). Identity, emotion, and feminist collective action. *Gender and Society, 13,* 34–55. https://doi.org/10.1177/089124399013001003

Hogg, M. A. (2001). A social identity theory of leadership. *Personality and Social Psychology Review, 5*(3), 184-200. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0503_1

Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S. ve Hinkle, S. (2004). The social identity perspective: Intergroup relations, self-conception, and small groups. *Small Group Research*, *35*(3), 246–276. https://doi.org/10.1177/1046496404263424

Hornsey, M. J. (2008). Social identity theory and self-categorization theory: A historical review. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*, 204–222. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00066.x

Hornsey, M. J., Blackwood, L., Louis, W., Fielding, K., Mavor, K., Morton, T., ... ve White, K.M. (2006). Why do people engage in collective action? Revisiting the role of perceived effectiveness. *Journal of Applied Social Psychology*, *36*(7), 1701-1722. https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00077.x

Hu, L.-T. ve Bentler, P. M. (1998). Fit indices in covariance structure modeling: Sensitivity to underparameterized model misspecification. *Psychological Methods, 3*(4), 424–453. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1082-989X.3.4.424

Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, *6*(1), 1-55. https://doi.org/10.1080/10705519909540118

Iyer, A. ve Leach, C. W. (2008). Emotion in inter-group relations. *European Review of Social Psychology*, *19*(1), 86-125. https://doi.org/10.1080/10463280802079738

Iyer, A. ve Ryan, M. K. (2009). Why do men and women challenge gender discrimination in the workplace? The role of group status and in-group identification in predicting pathways to collective action. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 791–814. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01625.x

Iyer, A., Schmader, T. ve Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: The role of anger, shame, and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(4), 572-587. https://doi.org/10.1177/0146167206297402

Jiménez-Moya, G., Spears, R., Rodríguez-Bailón, R. ve de Lemus, S. (2015). By any means necessary? When and why low group identification paradoxically predicts radical collective action. *Journal of Social Issues*, *71*(3), 517–535. https://doi.org/10.1111/josi.12126

Jost, J. T., Becker, J. C., Osborne, D. ve Badaan, V. (2017). Missing in (collective) action: Ideology, system justification, and the motivational antecedents of protest behavior. *Current Directions in Psychological Science*, *26*(2), 99–108. https://doi.org/10.1177/0963721417690633

Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: Consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(3), 498-509. https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.3.498

Jöreskog, K. G. (1969). A general approach to confirmatory maximum likelihood factor analysis. *Psychometrika, 34*(2), 183-202.

Kang, M., Choi, H. ve Park, S. (2007). Construction and validation of a social presence scale for measuring online learners' involvement. C. Montgomerie ve J. Seale (Eds.), *Proceedings of world conference on educational multimedial hypermedia and telecommunications* içinde (ss. 1829-1833). VA: AACE

Kawakami, K. ve Dion, K. L. (1995). Social identity and affect as determinants of collective action: Toward an integration of relative deprivation and social identity theories. *Theory & Psychology*, *5*(4), 551-577. https://doi.org/10.1177/0959354395054005

Kelly, C. ve Breinlinger, S. (1995). Identity and injustice: Exploring women's participation in collective action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *5*(1), 41-57. https://doi.org/10.1002/casp.2450050104

Kende, A., Lantos, N. A., Belinszky, A., Csaba, S. ve Lukács, Z. A. (2017). The politicized motivations of volunteers in the refugee crisis: Intergroup helping as the means to achieve social change. *Journal of Social and Political Psychology*, *5*(1), 260-281. https://doi.org/10.5964/jspp.v5i1.642

Keshavarzi, S., McGarty, C. ve Khajehnoori, B. (2021). Testing social identity models of collective action in an Iranian environmental movement. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *31*(4), 452-464. https://doi.org/10.1002/casp.2523

Klandermans, B. (1984). Mobilization and participation: Social-psychological expansisons of resource mobilization theory. *American sociological review*, *49*(5), 583-600. https://doi.org/10.2307/2095417

Klandermans, B. (1997). *The social psychology of protest.* Basil Blackwell.

Klandermans, P. G. (2014). Identity politics and politicized identities: Identity processes and the dynamics of protest. *Political Psychology*, *35*(1), 1–22. https://doi.org/10.1111/pops.12167

Kline, R.B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.

Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation.* Oxford University Press.

Leach, C. W., Iyer, A., ve Pedersen, A. (2006). Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*(9), 1232-1245. https://doi.org/10.1177/0146167206289729

Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., … Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*(1), 144–165. https://doi.org/10.1037/0022-3514.95.1.144

Lewin, K. (1947). Group decision and social change. *Readings in Social Psychology*, *3*(1), 197-211.

Lin, Y. L. ve Wang, W. T. (2023). Analysis of the social interaction of perceived problem-based learning performance in internship courses. *Journal of Computer Assisted Learning*, *39*(1), 194-209. https://doi.org/10.1111/jcal.12739

Lin, X., Xu, X., ve Wang, X. (2022). Users' knowledge sharing on social networking sites. *Journal of computer information systems*, *62*(1), 118-127. https://doi.org/10.1080/08874417.2020.1736690

Liss, M., Crawford, M. ve Popp, D. (2004). Predictors and correlates of collective action. *Sex Roles*, *50*, 771–779. https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000029096.90835.3f

Livingstone, A. G. (2014). Why the psychology of collective action requires qualitative transformation as well as quantitative change. *Contemporary Social Science*, *9*(1), 121-134. https://doi.org/10.1080/21582041.2013.851404

Louis, W. R. (2009). Collective action—And then what?. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 727–748. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01623.x

Lowenthal, P. R. ve Snelson, C. (2017). In search of a better understanding of social presence: An investigation into how researchers define social presence. *Distance Education*, *38*(2), 141-159. https://doi.org/10.1080/01587919.2017.1324727

Lowry, P. B., Roberts, T. L., Romano Jr, N. C., Cheney, P. D. ve Hightower, R. T. (2006). The impact of group size and social presence on small-group communication: Does computer-mediated communication make a difference?. *Small Group Research*, *37*(6), 631-661. https://doi.org/10.1177/1046496406294322

Mackie, D. M., Devos, T. ve Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, *79*(4), 602–616. https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.4.602

Marsh, H.W. ve Hocevar, D. (1985). Application of confirmatory factor analysis to the study of self-concept: First and higher-order factor models and their invariance across groups. *Psychological Bulletin*, *97*(3), 562-582. https://doi.org/10.1037/0033-2909.97.3.562

Mazzoni, D., van Zomeren, M. ve Cicognani, E. (2015). The motivating role of perceived right violation and efficacy beliefs in identification with the Italian water movement**.** *Political Psychology*, *36*(3), 315-330. https://doi.org/10.1111/pops.12101

McCarthy, J. D. ve Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, *82*(6), 1212–1241. https://www.jstor.org/stable/2777934

McGarty, C., Bliuc, A. M., Thomas, E. F. ve Bongiorno, R. (2009). Collective action as the material expression of opinion-based group membership. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 839–857. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01627.x

McGarty, C., Lala, G. ve Douglas, K. M. (2011). Opinion-based groups: (racist) talk and (collective) action on the internet. Z. Birchmeier, B. Dietz-Uhler, & G. Stasser (Eds.), *Strategic uses of social technology. An interactive perspective of social psychology* içinde (ss. 145–171). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781139042802.008

McGarty, C., Lala, G. ve Thomas, E. F. (2012). Opinion-based groups and the restoration of civil society. K. J. Honas ve T. A. Morton (EDS.), *Restoring civil societies: the psychology of intervention and engagement following crisis* içinde (ss. 250-264). Wiley-Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781118347683.ch15

McGarty, C., Thomas, E. F., Lala, G., Smith, L. G. ve Bliuc, A. M. (2014). New technologies, new identities, and the growth of mass opposition in the Arab Spring. *Political Psychology*, *35*(6), 725-740. https://doi.org/10.1111/pops.12060

Mikołajczak, G., Becker, J. C. ve Iyer, A. (2022). Women who challenge or defend the status quo: Ingroup identities as predictors of progressive and reactionary collective action. *European Journal of Social Psychology*, *52*(4), 626-641. https://doi.org/10.1002/ejsp.2842

Milesi, P. ve Alberici, A. I. (2018). Pluralistic morality and collective action: The role of moral foundations. *Group Processes & Intergroup Relations*, *21*(2), 235-256. https://doi.org/10.1177/1368430216675707

Min, S. J. (2007). Online vs. face-to-face deliberation: Effects on civic engagement. *Journal of Computer-Mediated Communication, 12*(4), 1369-1387. https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00377.x

Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change*. New York: Academic press.

Mullen, E. ve Skitka, L. J. (2006). Exploring the psychological underpinnings of the moral mandate effect: Motivated reasoning, group differentiation, or anger? *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(4), 629–643. https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.4.629

Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. ve Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*(2), 229–245. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.2.229

Musgrove, L. ve McGarty, C. (2008). Opinion-based group membership as a predictor of collective emotional responses and support for pro-and anti-war action. *Social Psychology*, *39*(1), 37-47. https://doi.org/10.1027/1864-9335.39.1.37

Myers, D. G. ve Lamm, H. (1976). The group polarization phenomenon. *Psychological Bulletin*, *83*(4), 602. https://doi.org/10.1037/0033-2909.83.4.602

Nelson, J. A., Liss, M., Erchull, M. J., Hurt, M. M., Ramsey, L. R., Turner, D. L. ve Haines, M. E. (2008). Identity in action: Predictors of feminist self-identification and collective action. *Sex Roles, 58,* 721–728. https://doi.org/10.1007/s11199-007-9384-0

Oakley, A. (1985). *Sex, Gender and Society*. Gower polishers, Temple Smith.

Odağ, Ö., Uluğ, Ö. M. ve Solak, N. (2016). "Everyday I am çapuling": Çapulcu identity and collective action through social network sites in the Gezi Park protests. *Journal of Media Psychology, 28*(3), 148-159.

OBrien, L. V. ve McGarty, C. (2009). Political disagreement in intergroup terms: Contextual variation and the influence of power. *British Journal of Social Psychology*, *48*(1), 77–98. https://doi.org/10.1348/014466608X299717

Olpak, Y. Z. ve Çakmak, E. K. (2009). E-öğrenme ortamları için sosyal bulunuşluk ölçeğinin uyarlama çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(1), 142-160.

Olson, M. (1968). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Harvard University Press.

Özkan, K. (2014). *Kadınların kolektif eylem yöneliminin yordayıcıları: Kültürel benlik kurguları, kadın kimliği ile özdeşleşme, kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

Pettigrew, T. F., Christ, O., Wagner, U., Meertens, R. W., Van Dick, R. ve Zick, A. (2008). Relative deprivation and intergroup prejudice. *Journal of Social Issues*, *64*(2), 385-401. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00567.x

Postmes, T., Haslam, S. A. ve Swaab, R. I. (2005). Social influence in small groups: An interactive model of social identity formation. *European Review of Social Psychology*, *16*, 1-42. https://doi.org/10.1080/10463280440000062

Postmes, T., Spears, R., Lee, A. T. ve Novak, R. J. (2005). Individuality and social influence in groups: Inductive and deductive routes to group identity. *Journal Of Personality and Social Psychology, 89,* 747-763. https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.5.747

Postmes, T., Baray, G., Haslam, S. A., Morton, T. ve Swaab, R. I. (2006). The dynamics of personal and social identity formation. T. Postmes ve J. Jetten (Eds.), *Individuality and the group: Advances in social identity* içinde (ss. 215-236). Sage. https://doi.org/10.4135/9781446211946.n12

Pozzi, M., Passini, S., Chayinska, M., Morselli, D., Ellena, A. M., Włodarczyk, A. ve Pistoni, C. (2022). 'Coming together to awaken our democracy': Examining precursors of emergent social identity and collective action among activists and non-activists in the 2019–2020 'Chile despertó'protests. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *32*(5), 830-845. https://doi.org/10.1002/casp.2598

Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, *40*(3), 879-891. https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879

Rabinovich, A., Zhischenko, V., Nasseri, M., Heath, S. C., Laizer, A., Mkilema, F., ...ve Ndakidemi, P. (2022). Informing versus generating a discussion: Comparing two approaches to encouraging mitigation of soil erosion among Maasai pastoralists. *Journal of Environmental Psychology*, *84*, 101885. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101885

Radke, H. R., Hornsey, M. J. ve Barlow, F. K. (2016). Barriers to women engaging in Collective action to overcome sexism. *American Psychologist*, *71*(9), 863-874. https://doi.org/10.1037/a0040345

Radke, H. R., Hornsey, M. J. ve Barlow, F. K. (2018). Changing versus protecting the status quo: Why men and women engage in different types of action on behalf of women. *Sex Roles*, *79*, 505-518. https://doi.org/10.1007/s11199-017-0884-2

Reicher, S. (2001). The psychology of crowd dynamics. M. A. Hogg ve R. S. Tindale (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Group processes* içinde (ss. 182-208). Blackwell Publishers.

Reid, A. ve Purcell, N. (2004). Pathways to identification with feminists. *Sex Roles*, *50*, 759–769. https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000029095.40767.3c

Roberts, T. L., Lowry, P. B. ve Sweeney, P. D. (2006). An evaluation of the impact of social presence through group size and the use of collaborative software on group member" voice" in face-to-face and computer-mediated task groups. *IEEE Transactions on Professional Communication*, *49*(1), 28-43. DOI: 10.1109/TPC.2006.870460

Rourke, L., Anderson, T., Garrison, D. R. ve Archer, W. (2001). Assessing social presence in asynchronous text-based computer conferencing. Journal of Distance Education, 14(2), 50–71.

Runciman, W. G. (1966). *Relative deprivation and social justice: A study of attitudes to social inequality in twentieth-century.* University of California Press.

Sabucedo, J. M., Dono, M., Alzate, M. ve Seoane, G. (2018). The importance of protesters' morals: Moral obligation as a key variable to understand collective action. *Frontiers in Psychology*, *9*, Article 418. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00418

Sakallı, N. (2021). Kadınların cinsiyetçiliğe tepkileri: Meşrulaştırma, kendini suskunlaştırma, yüzleşme ve kolektif hareket. *Türk Psikoloji Yazıları, 24 (47),* 115, 134. DOI: 10.7816/nesne-10-23-07

Shen, K. N., Yu, A. Y. ve Khalifa, M. (2010). Knowledge contribution in virtual communities: accounting for multiple dimensions of social presence through social identity. *Behaviour & Information Technology*, *29*(4), 337-348. https://doi.org/10.1080/01449290903156622

Schimke, D., Stoeger, H. ve Ziegler, A. (2007). The relationship between social presence and group identification within online communities and its impact on the success of online communities. *Lecture Notes in Computer Science, 4564*, 160–168.

Simon, B. ve Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity. *American Psychologist*, *56*(4), 319–331.

Simon, B., Loewy, M., Stürmer, S., Weber, U., Freytag, P., Habig, C., ... Spahlinger, P. (1998). Collective identification and social movement participation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*(3), 646. https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.646

Skitka, L. J. (2010). The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass*, *4*(4), 267-281. DOI: 10.1146/annurev-psych-063020-030612

Skitka, L. J. ve Bauman, C. W. (2008). Moral conviction and political engagement. *Political Psychology*, *29*(1), 29-54. https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00611.x

Skitka, L. J., Bauman, C. W. ve Mullen, E. (2008). Morality and justice: An expanded theoretical perspective and review. K. A. Hedgvedt ve J. Clay-Warner (Eds.), *Advances in Group Processes*, Vol. 25 içinde (ss. 1–27). Emerald Group Publishing Limited.

Skitka, L. J., Bauman, C. W. ve Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more?. *Journal of Personality and Social Psychology*, *88*(6), 895-917. https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.6.895

Smith, E. R. (1993). Social identity and social emotions: Toward new conceptualizations of prejudice. D. M. Mackie ve D. L. Hamilton (Eds.), *Affect, cognition, and stereotyping: Interactive processes in group perception* içinde (ss. 297–315). Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-088579-7.50017-X

Smith, H. J. ve Ortiz, D. J. (2002). Is it just me? The different consequences of personal and group relative deprivation. I. Walker ve H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* içinde (ss. 91–115). Cambridge University Press.

Smith, L. G. E., Gavin, J. ve Sharp, E. (2015). Social identity formation during the emergence of the Occupy movement. *European Journal of Social Psychology, 45*, 818–832. https://doi.org/10.1002/ejsp.2150

Smith, L. G. ve Postmes, T. (2011). The power of talk: Developing discriminatory group norms through discussion. *British Journal of Social Psychology, 50*(2), 193-215. https://doi.org/10.1348/014466610X504805

Smith, L. G. E., Thomas, E. F. ve McGarty, C. (2015). "We must be the change we want to see in the world": Integrating norms and identities through social interaction. *Political Psychology, 36*, 543–557. https://doi.org/10.1111/pops.12180

Smith, L. G., McGarty, C. ve Thomas, E. F. (2018). After Aylan Kurdi: How tweeting about death, threat, and harm predict increased expressions of solidarity with refugees over time. *Psychological Science*, *29*(4), 623-634. https://doi.org/10.1177/0956797617741107

Stürmer, S. ve Simon, B. (2004). The role of collective identification in social movement participation: A panel study in the context of the German gay movement. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*(3), 263–277. https://doi.org/10.1177/0146167203256690

Stürmer, S. ve Simon, B. (2009). Pathways to collective protest: Calculation, identification, or emotion? A critical analysis of the role of group-based anger in social movement participation. *Journal of Social Issues, 65*(4), 681–705. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01620.x

Stürmer, S., Simon, B., Loewy, M. ve Jörger, H. (2003). The dual-pathway model of social movement participation: The case of the fat acceptance movement. *Social Psychology Quarterly,* 71-82. https://doi.org/10.2307/3090142

Sung, E. ve Mayer, R. E. (2012). Five facets of social presence in online distance education. *Computers in Human Behavior, 28*(5), 1738-1747. https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.04.014

Swaab, R. I., Postmes, T. ve Spears, R. (2008). Identity formation in multiparty negotiations. *British Journal of Social Psychology*, *47*(1), 167-187. https://doi.org/10.1348/014466607X216124

Swaab, R., Postmes, T., Van Beest, I., ve Spears, R. (2007). Shared cognition as a product of, and precursor to, shared identity in negotiations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(2), 187-199. https://doi.org/10.1177/0146167206294788

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. (M. Baloğlu, Çeviri ed.). Nobel Akademik.

Tajfel, H. (1982). Social Psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, *33*(1), 1–39. https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. Taylor & Francis Psychology Press.

Tausch, N. ve Becker, J. C. (2013). Emotional reactions to success and failure of collective action as predictors of future action intentions: A longitudinal investigation in the context of student protests in Germany. *British Journal of Social Psychology*, *52*, 525-542. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2012.02109.x

Tausch, N., Becker, J. C., Spears, R., Christ, O., Saab, R., Singh, P., ve Siddiqui, R. N. (2011). Explaining radical group behavior: Developing emotion and efficacy routes to normative and nonnormative collective action. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*(1), 129-148. https://doi.org/10.1037/a0022728

Terry, D. J. ve Hogg, M. A. (1996). Group norms and the attitude-behavior relationship: A role for group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *22*(8), 776-793. https://doi.org/10.1177/0146167296228002

Thomas, E. F. ve McGarty, C. A. (2009). The role of efficacy and moral outrage norms in creating the potential for international development activism through group-based interaction. *British Journal of Social Psychology*, *48*(1), 115–134. https://doi.org/10.1348/014466608X313774

Thomas, E. F. ve McGarty, C. (2018). Giving versus acting: Using latent profile analysis to distinguish between benevolent and activist support for global poverty reduction. *British Journal of Social Psychology*, *57*(1), 189-209. https://doi.org/10.1111/bjso.12228

Thomas, E. F., Mavor, K. I. ve McGarty, C. (2012). Social identities facilitate and encapsulate action-relevant constructs: A test of the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations, 15*(1), 75–88. https://doi.org/10.1177/1368430211413619

Thomas, E., McGarty, C. ve Mavor, K. (2010). Social psychology of making poverty history: motivating anti-poverty action in Australia. *Australian Psychologist, 45*(1), 4–15. https://doi.org/10.1080/00050060903447095

Thomas, E. F., McGarty, C., Lala, G., Stuart, A., Hall, L. J. ve Goddard, A. (2015). Whatever happened to Kony2012? Understanding a global Internet phenomenon as an emergent social identity. *European Journal of Social Psychology*, *45*(3), 356-367. https://doi.org/10.1002/ejsp.2094

Thomas, E. F., McGarty, C. ve Louis, W. (2014). Social interaction and psychological pathways to political engagement and extremism. *European Journal of Social Psychology*, *44*(1), 15-22. https://doi.org/10.1002/ejsp.1988

Thomas, E. F., McGarty, C. ve Mavor, K. I. (2009). Aligning identities, emotions, and beliefs to create commitment to sustainable social and political action. *Personality and Social Psychology Review*, *13*(3), 194–218. https://doi.org/10.1177/1088868309341563

Thomas, E. F., McGarty, C. ve Mavor, K. (2016). Group interaction as the crucible of social identity formation: A glimpse at the foundations of social identities for collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, *19*(2), 137-151. https://doi.org/10.1177/1368430215612217

Thomas, E. F., McGarty, C., Stuart, A., Smith, L. G. ve Bourgeois, L. (2019). Reaching consensus promotes the internalization of commitment to social change. *Group Processes & Intergroup Relations*, *22*(5), 615-630. https://doi.org/10.1177/1368430218780320

Thomas, E. F., Duncan, L., McGarty, C., Louis, W. R. Ve Smith, L. G. (2022). MOBILISE: A Higher-Order Integration of Collective Action Research to Address Global Challenges. *Advances in Political Psychology*. *43*(1), 107-163. https://doi.org/10.1111/pops.12811

Thomas, E. F. ve Osborne, D. (2022). Protesting for stability or change? Definitional and conceptual issues in the study of reactionary, conservative, and progressive collective actions. *European Journal of Social Psychology*, 52(7), 985-993. https://doi.org/10.1002/ejsp.2912

Thomas, E., Smith, L., McGarty, C. ve Postmes, T. (2010). Nice and nasty: The formation of prosocial and hostile social movements. *Revue internationale de psychologie sociale, 23*(2), 17-55.

Thomas, E. F., Zubielevitch, E., Sibley, C. G., ve Osborne, D. (2020). Testing the social identity model of collective action longitudinally and across structurally disadvantaged and advantaged groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *46*(6), 823-838. https://doi.org/10.1177/0146167219879111

Tosun, L. P. (2017). *Sanal ortamda gerçek kişiler: Sosyal ağlar ve sosyal psikoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tu, C. H. ve McIsaac, M. S. (2002). The relationship of social presence and interaction in online classes. *American Journal of Distance Education*, *16*, 131-150. https://doi.org/10.1207/S15389286AJDE1603_2

Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorisation theories. N. Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Eds.), *Social identity: Context, commitment, content* içinde (ss. 6–34). Blackwell Publishers.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization perspective.* Blackwell.

Uğur, D. (2021). *Kadınlarda yapısal şiddet farkındalığı ve kolektif eylem* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Ullman, J. (2001). Structural equation modelling. B. G. Tabachnick ve L. S. Fidell (Eds.), *Using multivariate statistics* içinde (ss. 653–771). Allyn & Bacon.

Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2019). 'Names will never hurt us': A qualitative exploration of çapulcu identity through the eyes of Gezi Park protesters. *British Journal of Social Psychology*, *58*(3), 714-729. https://doi.org/10.1111/bjso.12305

Uluğ, Ö. M., Chayinska, M. ve Tropp, L. R. (2022). Conceptual, methodological, and contextual challenges in studying collective action: Recommendations for future research. *TPM: Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, *29*(1), 9-22. DOI:10.4473/TPM29.1.2

Uluğ, O. M., Odağ, O., ve Solak, N. (2020). Voices against misogyny in Turkey: The case of a successful online collective action against a sexist commercial. *International Journal of Communication (Online)*, 5575-5597.

Uluğ, Ö. M., Solak, N. ve Acar, Y. G. (2022). Collective action in Turkey: What do we know and where do we go next?. H. Çakal ve S. Husnu (Eds.), *Examining complex intergroup relations: Through the lens of Turkey* içinde (ss. 332 356). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003182436

Uysal, M. S., Acar, Y. G., Sabucedo, J. M., ve Cakal, H. (2022). 'To participate or not participate, that's the question': The role of moral obligation and different risk perceptions on collective action. *Journal of Social and Political Psychology*, *10*(2), 445-459. https://doi.org/10.5964/jspp.7207

Uysal, M. S., ve Akfırat, S. A. (2022). Formation of an emergent protestor identity: Applying the EMSICA to the Gezi Park protests. *Group Processes & Intergroup Relations*, *25*(2), 527-539. https://doi.org/10.1177/1368430220983597

Uysal, M. S., Uluğ, Ö. M., Kanık, B. Ve Aydemir, A. (2022). "The liberation of LGBTQ+ will also liberate heterosexuals": Heterosexual feminist women's participation in solidarity-based collective action for LGBTQ+ rights. *European Journal of Social Psychology*, *52*(2), 377-390. https://doi.org/10.1002/ejsp.2799

van Breen, J. A., Spears, R., Kuppens, T. ve de Lemus, S. (2018). Subliminal gender stereotypes:Whocan resist? *Personality and Social Psychology Bulletin*, *44*(12), 1648-1663. https://doi.org/10.1177/0146167218771895

van Zomeren, M. (2019). Toward a cultural psychology of collective action: Just how "core" are the core motivations for collective action?. *Journal of Pacific Rim Psychology*, *13*, e15. https://doi.org/10.1017/prp.2019.7

van Zomeren, M. (2013). Four core social-psychological motivations to undertake collective action. *Social and Personality Psychology Compass, 7*, 378–388. https://doi.org/10.1111/spc3.12031

van Zomeren, M. ve Iyer, A. (2009). Introduction to the social and psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues, 65*(4), 645–660. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01618.x

van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin, 134*(4), 504–535. https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504

van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2012). On conviction's collective consequences: Integrating moral conviction with the social identity model of collective action. *British Journal of Social Psychology, 51*(1), 52-71. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2010.02000.x

van Zomeren, M., Postmes, T., Spears, R. ve Betache, K. (2011). Can moral convictions motivate the advantaged to challenge social inequality? Extending the social identity model of collective action. *Group Processes and Intergroup Relations, 14*(5), 735-753. https://doi.org/10.1177/1368430210395637

van Zomeren, M., Saguy, T. ve Schellhaas, F. M. H. (2013). Believing in "making a difference" to collective efforts: Participative efficacy beliefs as a unique predictor of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations, 16*(5), 618 634. https://doi.org/10.1177/1368430212467476

van Zomeren, M., Spears, R., Fischer, A. H. ve Leach, C. W. (2004). Put your money where your mouth is: Explaining collective action tendencies through group-based anger and group efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology, 87*(5), 649–664. DOI: 10.1037/0022-3514.87.5.649

van Zomeren, M., Spears, R. ve Leach, C. W. (2008). Exploring psychological mechanisms of collective action: Does relevance of group identity influence how people cope with collective disadvantage? *British Journal of Social Psychology, 47*(2), 353–372. https://doi.org/10.1348/014466607X231091

van Zomeren, M., Pauls, I. L. ve Cohen-Chen, S. (2019). Is hope good for motivating collective action in the context of climate change? Differentiating hope's emotion- and problem-focused coping functions. *Global Environmental Change, 58*, 101915. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.04.003

Ventura, K. (2012). Sanal marka topluluklarında topluluk üyelerinin marka ile özdeşleşme düzeylerinin öncülleri ve sonuçları: Yapısal bir model önerisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 19*(2), 197-217.

Vilas, X. ve Sabucedo, J. M. (2012). Moral obligation: A forgotten dimension in the analysis of collective action. *Revista de Psicología Social*, *27*(3), 369-375. https://doi.org/10.1174/021347412802845577

Walker, I. ve Smith, H. J. (2002). Fifty years of relative deprivation research. I. Walker ve H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* içinde (ss. 1-12). Cambridge University Press.

Weis, A. S., Redford, L., Zucker, A. N. ve Ratliff, K. A. (2018). Feminist identity, attitudes toward feminist prototypes, and willingness to intervene in everyday sexist events. *Psychology of Women Quarterly*, *42*(3), 279-290. https://doi.org/10.1177/0361684318764694

Wlodarczyk, A., Basabe, N., Páez, D. ve Zumeta, L. (2017). Hope and anger as mediators between collective action frames and participation in collective mobilization: The case of 15-M. *Journal of Social and Political Psychology*, *5*(1), 200-223. https://doi.org/10.5964/jspp.v5i1.471

Wright, S. C. (2003). Strategic collective action: Social psychology and social change. In R. Brown & S. L. Gaertner (Eds.), *Intergroup processes*: Blackwell handbook of social psychology (Vol. 4, pp. 409 – 430). Oxford: Blackwell. https://doi.org/10.1002/9780470693421.ch20

Wright, S. C. (2009). The next generation of collective action research. *Journal of social Issues*, *65*(4), 859-879. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01628.x

Wright, S. C., ve Tropp, L. R. (2002). Collective action in response to disadvantage: Intergroup perceptions, social identification, and social change. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 200–236). Cambridge University Press.

Wright, S. C., Taylor, D. M. ve Moghaddam, F. M. (1990). The relationship of perceptions and emotions to behavior in the face of collective inequality. *Social Justice Research*, *4*, 229-250. https://doi.org/10.1007/BF01048399

World Economic Forum (13 Temmuz, 2022). Global Gender Gap Report 2022. https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022/

Yoder, J. D., Tobias, A. ve Snell, A. F. (2011). When declaring "I am a feminist" matters: Labeling is linked to activism. *Sex Roles, 64*, 9–18. https://doi.org/10.1007/s11199-010-9890-3

Zucker, A. N. (2004). Disavowing social identities: What it means when women say, "I'm not a feminist, but...". *Psychology of Women Quarterly*, 28, 423–435. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2004.00159.x

EKLER

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu (Birinci Aşama)

Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Yağmur YAĞMURCU`nun öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN danışmanlığında yürüttüğü doktora tezi kapsamında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı lisans düzeyinde eğitim gören kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği temelli kolektif eylem yönelimlerini incelemektir.

Yaklaşık olarak 10-15 dakikanızı alacak bu çalışmada sizden beklenen ankette yer alan ifadeleri dikkatli bir şekilde okumanız ve düşüncelerinizi en iyi şekilde yansıtan cevapları seçmenizdir.

Çalışma kapsamında kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmemektedir. Elde edilecek tüm bilgiler sadece bilimsel amaçla değerlendirilecek, başka bir amaçla kullanılmayacaktır; kesinlikle hiçbir kişi veya kurumla paylaşılmayacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama hakkına sahipsiniz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Kilis 7 Aralık Üniversitesi Psikoloji Bölümü Arş. Gör. Yağmur Yağmurcu (e posta: ....) ile iletişime geçebilirsiniz.

☐ ***Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve verdiğim bilgilerin kişisel bilgilerim gizli tutularak bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.***

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

Birinci Bölüm

1. Cinsiyetiniz: _____

2. Yaşınız: _____

3.Üniversiteniz:_____

4. Bölümünüz:____ _____

5. Öğrenim seneniz:_____

6. Sosyoekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

( ) Alt ( ) Alt orta ( ) Orta ( ) Üst orta ( ) Üst

İkinci Bölüm

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her cinsiyetten bireylerin toplumsal yaşamın her alanına (özel ve kamusal alanlar) eşit katılımlarını ifade eder. Burada eşitlik; sahip olunan haklar ve olanaklarla ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut olması, cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılığın olmadığı anlamına gelir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği; politik katılım ve karar almada eşitlik, eğitim olanaklarında eşitlik, ekonomik hayat ve kaynaklara erişimde eşitlik, sağlık hizmetlerine erişimde eşitlik, sporda eşitlik, adalete erişimde eşitlik olmak üzere yaşamın her alanındaki eşitliği kapsar.
Aşağıdaki soruyu yanıtlarken bu bilgileri dikkate almanız önemlidir.

1.Aşağıda yer alan ifadelerden sizi en iyi şekilde tanımladığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

- Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekliyorum; bu desteği göstermek için çeşitli eylemlerin, çalışmaların ve projelerin içerisinde yer alıyorum.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekliyorum; bu desteği göstermek için herhangi bir eylemin, çalışmanın ve projenin içerisinde yer almıyorum, ancak ileride yer almak isterim.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekliyorum; bu desteği göstermek için herhangi bir eylemin, çalışmanın ve projenin içerisinde yer almıyorum ve almak da istemem.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemiyorum.

2. Son altı ay içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik herhangi bir eyleme katıldınız mı?

- Evet
- Hayır

Cevabınız "hayır" ise aşağıdaki soruya "yok" yazmanız yeterli olacaktır.

3. Katıldığınız eylem/eylemler nelerdir? (Ör, imza kampanyaları düzenleme, kampanyalara imza atma, toplantılara katılma, bağış yapma, organizasyonlarda görev alma, yürüyüşlere katılma vb.

_____
_____
_____

4. Toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden herhangi bir kadın örgütüne, sivil toplum kuruluşuna ya da öğrenci topluluğuna üye misiniz?

- Evet
- Hayır

5. Çeşitli örgütler veya kişiler tarafından çevrimiçi ya da yüz yüze ortamda toplumsal cinsiyetle ilgili konularda düzenlenen seminer/webinar, atölye ve eğitimlere ne sıklıkta katılırsınız?

- Hiçbir zaman
- Nadiren
- Ara sıra
- Sıklıkla
- Her zaman

6. Üniversitede toplumsal cinsiyetle ilgili konularda kaç ders aldınız?

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4 ve üstü

Bireyler, yaşamın herhangi bir alanında (arkadaşlık ilişkilerinde, romantik ilişkilerde, aile içerisinde, iş yaşamında ve eğitim hayatında) kendilerine cinsiyetlerinden dolayı adil davranılmadığı (dezavantajlı bir konuma düşürüldükleri) her an ayrımcılığa maruz kalmış olurlar. Bu bilgiyi dikkate alarak aşağıdaki ifadeye ne oranda katıldığınızı yansıtan seçeneği işaretleyiniz.

7. Cinsiyetimden dolayı ayrımcılığa maruz kaldım.

1------2-----3-----4-----5-----6-----7

Hiç katılmıyorum Tamamen katılmıyorum

Ek 3. Ahlaki Motivasyon Ölçümü

Aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1. Herkesin birbiriyle eşit olduğu ilkesini savunmak ahlaki bir yükümlülüktür.	1	2	3	4	5	6	7
2. Cinsiyeti fark etmeksizin her bireyin özgürleşmesi, eşit hak ve olanaklara sahip olması için mücadele etmek herkes için ahlaki bir sorumluluktur.	1	2	3	4	5	6	7
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmak ahlaki bir meseledir.	1	2	3	4	5	6	7
4. Benden başka kaç kişinin katıldığına bakmaksızın, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eylemlere katılmak benim için ahlaki bir yükümlülüktür.	1	2	3	4	5	6	7
5.Toplumsal cinsiyet eşitsizliği karşısında sessiz kalmak ahlaki ilkelerime ters düşer.	1	2	3	4	5	6	7
6. Herhangi bir bireyin cinsiyetinden dolayı toplumsal ve ekonomik hayatta bir diğerinden üstün ve ayrıcalıklı görülmesi ahlaki değildir.	1	2	3	4	5	6	7
7. Toplumsal cinsiyet eşitliği, her zaman ve her yerde geçerli olması gereken mutlak bir ilkedir.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4. Grup Temelli Öfke Ölçümü

Aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde kızgınlık hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
2.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde rahatsızlık hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
3.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde hiddet dolu (öfkeden küplere binmiş) hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
4.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmadığını düşündüğümde memnuniyetsizlik hissederim.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 5. Grup Yeterliği Ölçümü

Aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, bir grup olarak, eşitliği sağlayabileceklerine inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin birlik oldukları takdirde eşitlik politikalarını etkileyebileceklerine inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, ortak eylemler aracılığıyla var olan toplumsal cinsiyet sistemini değiştirebileceklerine inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin ortak hedefleri olan cinsiyet eşitliğini gerçekleştirebileceklerine inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 6. Katılımcı Yeterliği Ölçümü

Aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin eşitliği sağlama çabasına bireysel katkımın büyük olacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin eşitlik politikaları üzerinde sağlayacakları etkiye bir birey olarak önemli bir katkı sunabileceğime inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3.Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin, ortak eylemler aracılığıyla, var olan toplumsal cinsiyet sistemini değiştirmelerinde benim katkımın değerli olacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicilerinin ortak hedefleri olan cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmelerine bir birey olarak anlamlı bir katkı sağlayabileceğime inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 7. Özdeşleşme Ölçeği

Bu bölümde yer alan ifadeler "toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmak" ve "eşitlik destekleyicileri" hakkındaki düşünceleriniz ile ilgilidir.

Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle çok ortak noktamız var.	1	2	3	4	5	6	7
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle güçlü bir bağımız var.	1	2	3	4	5	6	7
3. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle bağ kurmakta zorlanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle kendimi bağlı hissetmiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. Genellikle toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmam üzerine düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
6. Genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmak benlik imajımın önemli bir parçasıdır.	1	2	3	4	5	6	7
7. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olduğum konusu nadiren aklıma gelir.	1	2	3	4	5	6	7

8. Genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmaktan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
9. Genel olarak kendimi toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olarak düşündüğümde iyi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Genellikle toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmaktan pişmanlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmam nedeniyle kendimi iyi hissetmiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Kendimi toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olarak tanımlıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
13. Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemenin seçilecek en iyi yol olduğuna eminim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Gerçek bir toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olduğuma eminim.	1	2	3	4	5	6	7
15. Toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi olmanın değerlerimi ve inançlarımı yansıttığına eminim.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 8. Kolektif Eylem Ölçeği

Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanların bunu başarmak için sergileyebilecekleri çeşitli davranışlar vardır. Bu davranışların bazıları aşağıda verilmiştir. Sizden istediğimiz, aşağıdaki davranışların her birini gelecekte sergileme ihtimalinizin ne kadar olduğunu düşünerek size en uygun seçeneği işaretlemenizdir.

	Çok düşük ihtimal	**Düşük ihtimal**	**Orta**	**Yüksek ihtimal**	**Çok yüksek ihtimal**
1.Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgi toplamak için çabalamak.	1	2	3	4	5
2.Cinsiyetimden dolayı bana farklı davranılmasına izin vermemek.	1	2	3	4	5
3.Diğerleri cinsiyetimden dolayı bana farklı davranırsa onları bunun gerekli olmadığına ikna etmek.	1	2	3	4	5
4. Bilinçli olarak cinsiyet eşitlikçi bir dil kullanmaya gayret etmek.	1	2	3	4	5
5.Siyasi temsilcilerimin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki görüşlerine dikkat etmek.	1	2	3	4	5
6. Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili konuşmalara katılmak.	1	2	3	4	5
7. Diğerlerinin cinsiyetçi ifadelerini düzeltmek.	1	2	3	4	5
8.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğini vurgulamak amacıyla ailem ve arkadaşlarımla bu konuda görüşmeler yapmak.	1	2	3	4	5
9. Sosyal bir mesele (örneğin, ücret eşitliği, seçim hakkı) üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan bir bildiriyi imzalamak.	1	2	3	4	5
10. Kampüste veya işyerimde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine bilgilendirme yapmak.	1	2	3	4	5
11. Siyasi temsilcilerimle toplumsal cinsiyet eşitliği konuları hakkında görüşmeler yapmak.	1	2	3	4	5

12. Toplumsal cinsiyet eşitliğine destek veren gruplarda gönüllü olmak.	1	2	3	4	5
13. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çalışan derneklere veya bu konu hakkındaki etkinliklere para yardımında bulunmak.	1	2	3	4	5
14. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi konusunda çözüm önerilerinin tartışıldığı grup tartışmalarına katılmak.	1	2	3	4	5
15. Toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi hakkında bir şeyler söylemenin gerekli olduğuna inandığım bir sırada, kamu medya kuruluşlarına mektuplar yazmak.	1	2	3	4	5
16. Yabancısı olduğum bir toplulukta (örneğin, uzun zamandır veya iyi tanımadığım insanların olduğu bir grupta) toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı bir yorum yapılırsa, cinsiyet eşitliğini savunma konusunda özen göstermek.	1	2	3	4	5
17. Toplumsal cinsiyet eşitliği konularıyla ilgilenen bir organizasyona üye olmak.	1	2	3	4	5
18. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında bilgi toplamaları üzere cesaretlendirmek.	1	2	3	4	5
19. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik dersler almaları konusunda teşvik etmek.	1	2	3	4	5
20. Arkadaşlarımı toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan organizasyonlara katılmaları konusunda teşvik etmek.	1	2	3	4	5
21. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine gerçekleştirilen protestolara katılmak.	1	2	3	4	5
22. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine etkinlikler organize etmek.	1	2	3	4	5
23. Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan destek grupları organize etmek (örneğin, tekrar okula başlayan kadınlara, kadın istihdamını artırmaya, bekâr annelere yönelik vb.)	1	2	3	4	5
24. Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bağış toplama, bilinçlendirme vb. etkinliklere katılmak.	1	2	3	4	5
25. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine konuşma yapmak ya da ders vermek.	1	2	3	4	5

Ek 9. Bilgilendirme ve Gönüllü Katılım Formu (İkinci Aşama)

Bu çalışma birden çok aşamadan oluşmaktadır. Çalışmanın birinci aşamasını tamamlamış bulunmaktasınız. Aşağıda çalışmanın diğer aşamalarına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır. Açıklamaları dikkatli bir şekilde okuyarak daha sonraki aşamalarda yer almak isteyip istemediğinize karar vermeniz, katılmaya karar verdiğiniz takdirde sizden istenen bilgileri eksiksiz bir şekilde doldurmanız önemlidir.

Çalışmanın ilerleyen aşamaları hakkında bilgiler. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik bir projenin parçasıdır. Eğer projenin diğer aşamalarına katılmak isterseniz sizden, yaklaşık iki ay arayla iki kez daha anket yanıtlamanız istenecektir.

Çalışma kapsamında sizin gibi birinci aşamaya (anket çalışmasına) katılıp diğer aşamalara da katılmaya istekli olanlar içinden rastlantısal olarak belirlenecek maksimum 8 kişilik bir grup oluşturulacaktır. Bu grupta yer alacak kişilerden biri olarak belirlenmeniz halinde sizden, bir web konferans uygulaması (Zoom) üzerinden toplamda üç kez grup tartışmasına katılmanız istenecektir. Bu tartışmalar "toplumsal cinsiyet eşitliği" hakkında olacaktır.

Bu oturumlar, bu anket çalışmasının tamamlanmasından yaklaşık 3-4 hafta sonra başlayacak ve her biri 50-60 dakika sürecektir. Birer hafta arayla gerçekleştirilecek olan üç tartışma oturumu, katılımcıların takvimlerine uygun gün ve saatler gözetilerek planlanmış olacaktır. Uygun gün ve saati belirlemek için araştırmacı sizlerle iletişime geçecektir.

Grup oturumlarında katılımcıların grupla kişisel bilgi paylaşımında bulunmaları istenmeyecektir. Tartışmalara kamera açık bir şekilde katılmaları istenecek, görüntüler kayıt altına alınmayacak fakat ses kaydı alınacaktır.

Bu çalışmaya katılarak bütün aşamaları tamamlayan katılımcılar arasından çekiliş yoluyla belirlenecek 20 kişiye 100`er TL para ödülü verilecektir. Buna ek olarak araştırmanın bütün aşamalarını tamamlayan katılımcıların tamamına çalışmanın sonunda düzenlenecek çevrimiçi atölyelerden birine katılma hakkı tanınacaktır.

Çalışmayı tamamladığınız takdirde katılmaya hak kazanacağınız atölyeler aşağıda sıralanmıştır.

- Mutluluk
- Zorlu Duygularla Baş Etme
- Öz-şefkat temelli farkındalık
- Öz-şefkat temelli bir yaklaşımla keyif alma, minnettarlık ve kendini takdir
- Stresle baş etme

☐ Yukarıdaki bilgilerin tamamını okudum. Çalışmanın ilerideki aşamalarına katılmak istersem ve katılmak için seçilirsem benden beklenenlerin ve bunlar karşılığında kazanabileceğim ödüllerin neler olduğunu anladım. Sonraki aşamalara katılmayı istiyorum.

Ek 10. Katılımcılara Birinci Oturumda Sunulan Yönerge

Bu metin iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tez projesine dair bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise, sizin gibi toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileriyle bir araya geleceğiniz bu grup oturumunda sizden beklenenlerin neler olduğuna ve grup tartışmasının nasıl yürütüleceğine dair bilgiler yer almaktadır.

I. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği -Tez Projesi

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her cinsiyetten bireylerin toplumsal yaşamın her alanında (özel ve kamusal alanlar) eşit ölçüde görünür olmalarını, güçlendirilmelerini ve katılımlarını ifade eder. Burada eşitlik; sahip olunan haklar ve olanaklarla ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut olması, cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılığın olmadığı anlamına gelir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği; politik katılım ve karar almada eşitlik, eğitim olanaklarında eşitlik, ekonomik hayat ve kaynaklara erişimde eşitlik, sağlık hizmetlerine erişimde eşitlik, sporda eşitlik, adalete erişimde eşitlik olmak üzere yaşamın her alanındaki eşitliği kapsar.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eşitliğe yönelik kapsamlı politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi ve bunların tüm kritik alanlarda (örneğin; eğitim, ekonomik hayat, medya, sağlık, çevre, politik katılım ve karar alma) hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir.

Bu projenin amacı, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin (eşitlik temelli politika ve uygulamaların) kritik öneme sahip olduğu düşünülen üç farklı alana nasıl yerleştirilebileceğine yönelik eylem planları geliştirmektir. Proje kapsamında katılacağınız bu grup çalışması (her bir grup oturumu) belirlenen alanlarda eşitlik perspektifinin yerleşmesini ve benimsenmesini sağlayacak eylem planlarının oluşturulması amacıyla gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda üç grup oturumu gerçekleştirilecek ve üç farklı alanda eylem planı oluşturulacaktır.

Eylem Planı Nedir?

Eylem planı, temel bir amaç doğrultusunda stratejik hedeflerin belirlenmesini ve bu stratejik hedeflere ulaşılmasını sağlayacak eylemlerin ve faaliyetlerin planlanmasını içerir. Aşağıda temel bir amacın, bu amaç doğrultusunda belirlenen stratejik hedeflerin ve hedeflere ulaştıracağı düşünülen eylem ve faaliyetlerin yer aldığı örnek bir eylem planı yer almaktadır. Örnek olarak sunulduğu için eylem planının tamamı değil, küçük bir bölümüne yer verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yaygınlaştırılması eylem planı (örnek eylem planı)

Stratejik hedef 1: Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığı arttırmaya yönelik çalışmalar yapmak.

- "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalık Haftası": toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konuların konuşulacağı, eşitlik ile ilgili bilgi aktarımı ile eşitliğe yönelik farkındalığın oluşmasını ve desteklenmesini sağlayacak etkinlikler düzenleme. Toplumsal cinsiyet eşitliği yönelik paneller; poster, kitapçık ve bilgilendirici broşürler hazırlama; eşitlik için mücadele veren sivil toplum kuruluşlarına parasal

destek sağlayacak aktiviteler düzenleme; konserler, film gösterimleri, çeşitli yarışmalar bu kapsamda düşünülebilir.

Stratejik hedef 2: Çevrimiçi bir destek ağı oluşturmak.

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bilgilerin, çözüm önerilerinin ve destek sistemlerinin yer aldığı bir forum ya da web sitesi oluşturmak.
-

II. Grup Oturumuna İlişkin Bilgiler ve Yönergeler

Bireylerin toplumsal hayatta etkin rol üstlenmeleri, her düzeyde eğitim imkanlarından ve fırsatlarından eşit bir şekilde yararlanmaları ile mümkündür. Bununla birlikte eğitim mekanizmaları içerik ve uygulamaları aracılığıyla eşitsizliklerin yeniden üretilmesine son vermede kilit bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eşitlik temelli perspektifin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında kritik bir öneme sahiptir.

Bu grup oturumunda, eğitim sisteminin üst kademesini oluşturan üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceğine (eşitlik temelli perspektifin nasıl yerleştirilebileceğine) ilişkin bir çalışma yürütülecektir. Toplamda 50 dakika sürmesi planlanan bu oturumda istediğimiz şey, sizin gibi kendini "toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi" olarak tanımlayan bir grupla bir araya gelmeniz ve üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız ve gerçek hayatta uygulamaya konabilecek bir eylem planı oluşturmanızdır.

Eylem planı oluştururken ele alabileceğiniz hedef konular şu şekilde örneklendirilebilir: Bilgilendirme ve farkındalık oluşturma, eğitim içeriğine ilişkin düzenlemeler, eğitim fırsatlarına ve olanaklarına erişim, akademik ve idari çalışanların oranları ve olanakları, karar alma birimlerinde eşitlik, kampüs yerleşkelerinde güvenli ve eşitlik temelli yaşam olanakları.

Oturumun ilk beş dakikasında üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız eylem planı üzerinde düşünerek bir ya da iki stratejik hedef belirlemenizi ve bu hedefe ulaşmayı sağlayacak eylemleri/faaliyetleri planlayarak bunları not etmenizi istiyoruz.

Oturumun geriye kalan 20 dakikası boyunca belirlenen stratejik hedefler ve eylemlerle ilgili grup tartışması gerçekleştirmenizi; sunulan stratejik hedefleri ve eylemleri değerlendirmenizi istiyoruz. Tartışma sırasında farklı görüşler olacaktır elbette, ancak grup olarak etkili olacağına inandığınız stratejik hedefleri (3-4 adet) ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak eylemleri belirmenizi istiyoruz. Burada temel kriter, grubun eylem planı konusunda fikir birliği sağlanmış olmasıdır.

Oturumun son beş dakikasında grup içinden birinin, fikir birliğine varılan eylem planını (stratejik hedefler ve hedeflerle ilişkili eylemler) chat kısmına yazması gerekecektir. Bu aşamada, fikir birliğinin gerçekten sağlandığını kontrol etmek için chat kısmında yer alan hedeflerin ve eylemlerin grubun ortak düşüncesini yansıtıp yansıtmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmanızı istiyoruz. Değerlendirme sonucuna göre gerekli olduğu takdirde düzeltme yapabilirsiniz.

Grup tartışması boyunca birbirinizin sözünü kesmemeye ve herkesin tartışmaya eşit oranda katılabilmesine dikkat ediniz.

Bu grup tartışmasının sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileri olarak belirlediğiniz eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili bir proje için kullanılacaktır. Projenin kapsamı gereğince, belirlenen eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlarla paylaşılacak ve projenin web sitesinde yer alacaktır.

Ek 11. Katılımcılara İkinci Oturumda Sunulan Yönerge

Grup Oturumuna İlişkin Bilgiler ve Yönergeler

Bireyleri ve toplumu etkilemesi en muhtemel araçlardan biri medyadır. Geleneksel medya (televizyon, radyo, gazete ve dergi) ve dijital/sosyal medya (instagram, twitter, facebook, youtube, blog…) cinsiyetlere yönelik temsillerin, kalıpyargıların, toplumsal cinsiyet rollerinin ve cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerin oluşturulmasında, pekiştirilmesinde ve aktarılmasında etkin bir rol oynar. Bu bağlamda medyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eşitlik temelli perspektifin hayatın her alanında oluşturulmasında ve yaygınlaştırılmasında kritik bir öneme sahiptir.

Bu grup oturumunda hem geleneksel medyada hem sosyal medyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceğine (eşitlik temelli perspektifin nasıl yerleştirilebileceğine) ilişkin bir çalışma yürütülecektir. Toplamda 50 dakika sürmesi planlanan bu oturumda istediğimiz şey, sizin gibi kendini "toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi" olarak tanımlayan bir grupla bir araya gelmeniz ve medyada toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız ve gerçek hayatta uygulamaya konabilecek bir eylem planı oluşturmanızdır.

Eylem planı oluştururken medyada toplumsal cinsiyet eşitliği şu açılardan değerlendirilebilir;

1. Bireylerin medyada yer alma şekli, kullanılan dil ve görsel seçimler açısından toplumsal cinsiyet eşitliği: Bireylere atfedilen roller ve özellikler, içerikler, dil ve görsel seçimler, içeriklerin düzenlenmesine ve denetlenmesine yönelik mekanizmalar.
2. Medyada istihdam ve çalışma koşulları açısından toplumsal cinsiyet eşitliği: Bireylerin istihdam oranları, çalışma koşulları, karar alma mekanizmalarına katılım oranları, içerik üreticilerinin eğitimi, farkındalık çalışmaları.
3. Medyanın kullanıcıları ve tüketicileri açısından toplumsal cinsiyet eşitliği: Kullanıcıların medyayı verimli ve eleştirel kullanımı, medya araçlarına ulaşılabilirliği sağlama, kullanıcılara yönelik farkındalık çalışmaları, eğitimler.

Oturumun ilk beş dakikasında medyada toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız eylem planı üzerinde düşünerek bir ya da iki stratejik hedef belirlemenizi ve bu hedefe ulaşmayı sağlayacak eylemleri/faaliyetleri planlayarak bunları not etmenizi istiyoruz.

Oturumun geriye kalan 20 dakikası boyunca belirlenen stratejik hedefler ve eylemlerle ilgili grup tartışması gerçekleştirmenizi; sunulan stratejik hedefleri ve eylemleri değerlendirmenizi istiyoruz. Tartışma sırasında farklı görüşler olacaktır elbette, ancak grup olarak etkili olacağına inandığınız stratejik hedefleri (3-4 adet) ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak eylemleri belirmenizi istiyoruz. Burada temel kriter, grubun eylem planı konusunda fikir birliği sağlanmış olmasıdır.

Oturumun son beş dakikasında grup içinden birinin, fikir birliğine varılan eylem planını (stratejik hedefler ve hedeflerle ilişkili eylemler) chat kısmına yazması gerekecektir. Bu aşamada, fikir birliğinin gerçekten sağlandığını kontrol etmek için chat kısmında yer alan hedeflerin ve eylemlerin grubun ortak düşüncesini yansıtıp yansıtmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmanızı istiyoruz. Değerlendirme sonucuna göre gerekli olduğu takdirde düzeltme yapabilirsiniz.

Grup tartışması boyunca birbirinizin sözünü kesmemeye ve herkesin tartışmaya eşit oranda katılabilmesine dikkat ediniz.

Bu grup tartışmasının sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileri olarak belirlediğiniz eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili bir proje için kullanılacaktır. Projenin kapsamı gereğince, belirlenen eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlarla paylaşılacak ve projenin web sitesinde yer alacaktır.

Ek 12. Katılımcılara Üçüncü Oturumda Sunulan Yönerge

Grup Oturumuna İlişkin Bilgiler ve Yönergeler

Gündelik hayatta kullandığımız dil, dünyayı yorumlama biçimimizi, nasıl düşündüğümüzü ve nasıl davrandığımızı belirler. İletişim dilinin değişimi, düşünce ve davranışların değişimini mümkün kılar. Bu noktada gündelik hayattaki söylemler, cinsiyetler arası eşitsizliği pekiştirebileceği gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin topluma yerleştirilmesini de sağlayabilir. Buradan hareketle cinsiyet eşitlikçi bir dil kullanımının nasıl olması gerektiğine ve nasıl yaygınlaştırılabileceğine ilişkin hedef ve eylemler planlamak önemlidir.

Bununla birlikte dil kadar gündelik hayattaki pratiklerimiz de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir role sahiptir. Gündelik hayat cinsiyetler arası eşitsizliğin pekiştirildiği ve yeniden üretildiği bir alandır, bu bağlamda eşitlik temelli pratikler bu eşitsizliğin yeniden üretimine son verilmesini ve eşitliğin yaygınlaştırılması sağlayacak temel araçlardan bir tanesidir.

Bu grup oturumunda gündelik söylem ve pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceğine (eşitlik temelli perspektifin nasıl yerleştirilebileceğine) ilişkin bir çalışma yürütülecektir. Toplamda 50 dakika sürmesi planlanan bu oturumda istediğimiz şey, sizin gibi kendini "toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicisi" olarak tanımlayan bir grupla bir araya gelmeniz ve gündelik söylem ve pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız ve gerçek hayatta uygulamaya konabilecek bir eylem planı oluşturmanızdır.

Eylem planı oluştururken gündelik söylem ve pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitliği şu açılardan değerlendirilebilir;

Gündelik Söylemler:

4. Cinsiyetçi kalıpyargıların kullanımı: cinsiyetlere atfedilen karakter özellikleri, fiziksel özellikler, roller ve meslekler bu bağlamda düşünülebilir.
5. Masal ve hikayelerde cinsiyetçi kalıpyargıların yeniden üretimi.
6. İnsanoğlu, anavatan, sözünün eri, kurucu babalar gibi dışlayıcı terimlerin kullanımı.

7. Cinsiyetçi atasözü ve deyimlerin kullanımı.

Gündelik Pratikler:

1. Ev içi iş bölümü
2. Oyun ve oyuncak seçimi
3. Kıyafet seçiminde renk ve figürler
4. Cinsiyetlere atfedilen davranış biçimleri
5. Eşitsiz uygulamalara yönelik farkındalık ve eylemler

Oturumun ilk beş dakikasında gündelik söylem ve pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleşmesine katkıda bulunacağına inandığınız eylem planı üzerinde düşünerek bir ya da iki stratejik hedef belirlemenizi ve bu hedefe ulaşmayı sağlayacak eylemleri/faaliyetleri planlayarak bunları not etmenizi istiyoruz.

Oturumun geriye kalan 20 dakikası boyunca belirlenen stratejik hedefler ve eylemlerle ilgili grup tartışması gerçekleştirmenizi; sunulan stratejik hedefleri ve eylemleri değerlendirmenizi istiyoruz. Tartışma sırasında farklı görüşler olacaktır elbette, ancak grup olarak etkili olacağına inandığınız stratejik hedefleri (3-4 adet) ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak eylemleri belirmenizi istiyoruz. Burada temel kriter, grubun eylem planı konusunda fikir birliği sağlanmış olmasıdır.

Oturumun son beş dakikasında grup içinden birinin, fikir birliğine varılan eylem planını (stratejik hedefler ve hedeflerle ilişkili eylemler) chat kısmına yazması gerekecektir. Bu aşamada, fikir birliğinin gerçekten sağlandığını kontrol etmek için chat kısmında yer alan hedeflerin ve eylemlerin grubun ortak düşüncesini yansıtıp yansıtmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmanızı istiyoruz. Değerlendirme sonucuna göre gerekli olduğu takdirde düzeltme yapabilirsiniz.

Grup tartışması boyunca birbirinizin sözünü kesmemeye ve herkesin tartışmaya eşit oranda katılabilmesine dikkat ediniz.

Bu grup tartışmasının sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği destekleyicileri olarak belirlediğiniz eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili bir proje için kullanılacaktır. Projenin kapsamı gereğince, belirlenen eylem planı toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlarla paylaşılacak ve projenin web sitesinde yer alacaktır.

Ek 13. Fikir Birliği Ölçümü

Aşağıda katıldığınız grup oturumlarına ilişkin çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Sizden istediğimiz, tüm oturumları düşünerek genel bir değerlendirme yapmanız ve yanıtlarınızı bu genel değerlendirmeye göre belirlemenizdir.

Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1.Grubum toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceği konusunda fikir birliğine ulaştı.	1	2	3	4	5	6	7
2.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılması gerekenler konusunda diğer grup üyeleriyle aynı görüşlere sahibim.	1	2	3	4	5	6	7
3.Tartışmalar sırasında grubumun fikir birliğine ulaşamadığı konular oldu.	1	2	3	4	5	6	7
4.Toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi konusunda grubumun ortaya koyduğu fikirlere katılmıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. Grubum fikir birliğine ulaşamadı.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 14. Sosyal Bulunuşluk Ölçeği

Aşağıda katıldığınız grup oturumlarına ilişkin çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Sizden istediğimiz, tüm oturumları düşünerek genel bir değerlendirme yapmanız ve yanıtlarınızı bu genel değerlendirmeye göre belirlemenizdir.

Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve okuduğunuz ifadeye ne oranda katılıp katılmadığınızı en iyi şekilde yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	**Oldukça katılmıyorum**	**Kısmen katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Oldukça katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1. Oturumlarda grubun diğer üyelerinin benim varlığımın farkında olduklarını düşündüm.	1	2	3	4	5	6	7
2. Oturumlarda grup üyeleriyle iletişim kurmaya istekliydim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Oturumlarda grup üyelerinin yaptıkları ilgimi çekti.	1	2	3	4	5	6	7
4. Oturumlarda benim yaptıklarımın grup üyelerinin ilgisini çektiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. Oturumlarda karşılıklı anlaşılabilirlik seviyemiz yüksekti.	1	2	3	4	5	6	7
6. Oturumlarda fikirlerimi grubun diğer üyelerine açıkça gösterdiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
7. Oturumlarda grup üyeleri beni iyi anladılar.	1	2	3	4	5	6	7

8. Oturumlarda grup üyelerinin ne düşündüklerini anlayabildim.	1	2	3	4	5	6	7
9. Oturumlarda birbirimizin fikirlerini saygıyla karşıladık.	1	2	3	4	5	6	7
10. Oturumlarda grup üyelerinin fikirleri benim ne düşündüğümü etkiledi.	1	2	3	4	5	6	7
11. Oturumlarda problemleri çözmek için birbirimize yardım ettik.	1	2	3	4	5	6	7
12. Oturumlarda birbirimize yardım ettik.	1	2	3	4	5	6	7
13. Oturumlarda grup üyeleriyle fikir alışverişi yapmaktan hoşlandım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Oturumlarda grup üyelerinden yanıtları çabuk alabildim.	1	2	3	4	5	6	7
15. Oturumlarda grup üyeleriyle iletişim kurarken kendimi rahat hissettim.	1	2	3	4	5	6	7
16. Oturumlarda fikirlerim katıldığım grubun ilerlemesine yardım etti.	1	2	3	4	5	6	7
17. Oturumlarda grubun bütün üyeleri grup tartışmalarına katkıda bulundu.	1	2	3	4	5	6	7
18. Oturumlarda kendimi diğer grup üyelerine yakın hissettim.	1	2	3	4	5	6	7
19. Oturumlarda kendimi grubun bir parçası gibi hissettim.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 15. Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu

Bu çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği temelli kolektif eylem yönelimlerinin öncülleri incelenmiş ve çevrimiçi grup etkileşiminin toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesiyle özdeşleşme düzeyi ve eşitlik temelli kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisi grup yeterliliği, öfke, ahlaki değerlendirmeler, etkileşimin çıktılarına yönelik değerlendirmeler ve sosyal bulunuşluk hissi çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler sadece bilimsel araştırma ve yazılarda kullanılacaktır.

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

Araştırmanın sonucunu öğrenmek ya da daha fazla bilgi almak için Kilis 7 Aralık Üniversitesi Psikoloji Bölümü Arş. Gör. Yağmur Yağmurcu (E-posta: .....) ile iletişime geçebilirsiniz.

Ek 16. Ek Analizler I

Etkileşim grubunda yer alan 167 kişiden 102`si çevrimiçi bağlamda gerçekleşen her üç grup oturumuna katılırken 65`i ilk oturuma katılmış, ancak oturumların tamamına katılmayarak süreci yarım bırakmıştır. Oturumların tamamına -her üç oturuma- katılan kişiler ile oturumların tamamına katılmayan kişilerin ön test ölçümlerinde çalışmanın değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t- testi analizleri gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına ilişkin değerler Tablo 17`de gösterilmiştir.

Tablo 17. Çevrimiçi Grup Oturumlarını Tamamlayan ve Tamamlamayan Katılımcılardan Alınan Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Bulguları

	Oturumları Tamamlayan (N=102)		Oturumları Tamamlamayan (N=65)			
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	**sd**	***t***
Ahlaki Motivasyon	6.41	.62	6.41	.66	165	.06
Öfke	6.36	.67	6.33	.78	165	.31
Grup Yeterliği	5.30	1.39	5.46	1.08	165	-.79
Katılımcı Yeterliği	4.98	1.47	5.72	.97	164.73	-3.60***
Grupla Özdeşleşme	5.60	.85	5.69	.80	165	-.65
Kolektif Eylem	4	.69	4.07	.68	165	-.65

*** $p < .001$

Ek 17. Ek Analizler II

Birden çok aşamadan oluşan mevcut çalışmanın ilerleyen aşamalarına katılmak istediğini belirten katılımcılardan 206`sı bütün aşamaları eksiksiz bir şekilde tamamlamıştır. Bu kişiler ile çalışmanın yalnızca birinci aşamasını tamamlayan kişilerin ön test ölçümlerinde çalışmanın değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek üzere bağımsız örneklem t- testi analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler gerçekleştirilmeden önce kıyaslanan gruplarda yer alan katılımcı sayısını eşitlemek için çalışmanın ilerleyen aşamalarına katılmayan kişiler arasından seçkisiz olarak 206 kişi belirlenmiştir. Bu kişilerin belirlenmesinden sonra gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular Tablo 18`de gösterilmiştir.

Tablo 18. Bütün Aşamaları Tamamlayan ve Yalnızca Birinci Aşamayı Tamamlayan Katılımcılardan Alınan Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Bulguları

	Bütün Aşamaları Tamamlayan (N=206)		Yalnızca Birinci Aşamayı Tamamlayan (N=206)			
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	**sd**	***t***
Ahlaki Motivasyon	6.44	.61	6.23	.71	410	3.10**
Öfke	6.36	.75	6.24	.81	410	1.51
Grup Yeterliği	5.34	1.38	5.29	1.30	410	.38
Katılımcı Yeterliği	5.22	1.42	4.86	1.33	410	2.64**
Grupla Özdeşleşme	5.60	.88	5.24	.92	410	4.12***
Kolektif Eylem	4.03	.68	3.77	.79	410	3.54***

** $p < .01$, *** $p < .001$

Ek 18. Etik Kurul Onayı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI KARARI

OTURUM TARİHİ	**OTURUM SAYISI**
26 MART 2021	**2021-03**

KARAR NO 49: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Yağmur YAĞMURCU'nun "Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Yağmur YAĞMURCU'nun "Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Öncülleri: Grup Etkileşiminin Etkileri" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Ek 19. Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Yağmur		YAĞMURCU
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı	İngilizce		
Eğitim Durumu	**Başlama - Bitirme**		**Kurum Adı**
Lise	2003	2007	Mardin Anadolu Lisesi
Lisans	2008	2012	Ankara Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2015	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora	2015	--	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum	**Başlama - Ayrılma**		**Çalışılan Kurumun Adı**
1.	2013	2014	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
2.	2014	2018	Bursa Uludağ Üniversitesi (35. Madde)
3.	2018		Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Yağmurcu, Y. ve Tosun, L. P. (2014). Cinsiyet Eşitsizliğini Destekleyen Kadınlar mı? "Kendini Nesneleştirme", "Sistemi Meşrulaştırma". *IV. Bilgilendirme ve Ar-Ge Günleri`nde sunulan poster*, Bursa, Türkiye, 11-13 Kasım.  Yağmurcu, Y. Ve Tosun, L. P. (2016) Sistemi Meşrulaştırmanın bir yolu olarak kendini nesneleştirme. *19. Ulusal Psikoloji Kongresi`nde sunulan poster*, İzmir, Türkiye, 5-7 Eylül. Yağmurcu, Y., Bekçi, Z. ve Büyükşahin-Sunal, A. (2015). Stress Symptoms After Separation: The Role of Attachment Styles. *The 14th European Congress of Psychology`de sunulan sözel bildiri*, Milano, İtalya, 7-10 Temmuz.  Yağmurcu, Y. ve Tosun, L. P. (2015). Do Women Contribute to Gender Inequality? Examining Self-objectification From the System Justification Perspective. *The 14th European Congress of Psychology`de sunulan sözel bildiri*, Milano, İtalya, 7-10 Temmuz.		
Yayınlar:	Yağmurcu, Y. ve Tosun, L. P. (2018). Nesneleştirilmiş Beden Bilinci Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD), 6*(13), 225-255. Ünal, Ö., Cesur-Atintaş, M., Kiremitçi-Canıöz, E., Kaya, H., & Yağmurcu, Y. (2022). The predictors of COVID-19 anxiety and helping behaviour during the pandemic: An investigation within the framework of individual and national level resources. *Current Psychology, 41*(1), 529-537.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):			

Tarih:	16.03.2023
İmza:	
Adı-Soyadı:	Yağmur YAĞMURCU